

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΑΤΡΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ:

Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (Α.Π.Σ.) στο Δημοτικό σχολείο: Η αλλαγή των θεσμικών προδιαγραφών διδασκαλίας ως ευκαιρία επαγγελματικής ανάπτυξης των εκπαιδευτικών Φυσικής Αγωγής της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης.

Επιβλέπων:

Καθηγητής Σταμέλος Γεώργιος

Μέλη τριμελούς:

Επικ. Καθηγήτρια Καρατζιά-Σταυλιώτη Ελένη

Επικ. Καθηγητής Καμαριανός Ιωάννης

Μεταπτυχιακός Φοιτητής: Αδαμόπουλος Κωνσταντίνος (Α.Μ. 117)

ΠΑΤΡΑ, 2010

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στην παρούσα εργασία επιχειρούμε να διερευνήσουμε μέρος της επιμορφωτικής πολιτικής που ακολουθήθηκε κατά την πρόσφατη εσωτερική μεταρρύθμιση της ελληνικής υποχρεωτικής εκπαίδευσης. Οι συγκεκριμένες θεσμικές αλλαγές στην εκπαίδευση της χώρας μας τέθηκαν σε εφαρμογή από το σχολικό έτος 2006-2007. Ο ερευνητικός μας φακός εστιάζει στην περίπτωση της επιμόρφωσης μίας μόνο από τις επαγγελματικές ομάδες που εντάσσονται στο διδακτικό προσωπικό της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, αυτής των εκπαιδευτικών Φυσικής Αγωγής.

Η εργασία αποτελείται από δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος αναπτύσσουμε το εννοιολογικό πλαίσιο πάνω στο οποίο στηρίζομαστε για να συγκροτήσουμε και απαντήσουμε τα ερευνητικά μας ερωτήματα. Στο δεύτερο μέρος περιγράφουμε βήμα προς βήμα τη σχετική έρευνά μας, καταγράφουμε και αναλύουμε τα ευρήματα και τα συμπεράσματά μας. Αυτό το δεύτερο ερευνητικό μέρος της εργασίας, στηρίχθηκε στις απόψεις δώδεκα εκπαιδευτικών Φυσικής Αγωγής που εργάζονται σε σχολεία της Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Αχαΐας.

Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε θερμά τους παραπάνω εκπαιδευτικούς Φυσικής Αγωγής, οι οποίοι δέχθηκαν πρόθυμα να συμμετάσχουν στην έρευνά μας παρέχοντάς μας γενναιόδωρα μέρος του πολύτιμου προσωπικού και επαγγελματικού χρόνου τους. Πραγματικά, χωρίς τη βοήθειά τους δε θα ήταν δυνατό να υλοποιήσουμε την έρευνά μας.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλουμε στον εποπτεύοντα καθηγητή κ. Γ. Σταμέλο για τη συνολική του υποστήριξη και καθοδήγηση, καθώς και για τις ουσιαστικές παρατηρήσεις του σε καίρια ζητήματα της έρευνας κατά την διάρκεια της εποπτείας που άσκησε στην εργασία μας. Καθόλη τη διάρκεια της «πορείας» μας, βοηθητική και υποστηρικτική ήταν η στάση και των δύο άλλων μελών της υπεύθυνης για εμάς τριμελούς επιτροπής. Πρόκειται για την επίκουρο καθηγήτρια κ. Ελ. Καρατζιά-Σταβλιώτη και τον επίκουρο καθηγητή κ. Ι. Καμαριανό. Τους ευχαριστούμε και αυτούς.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τα μέλη της οικογένειάς μου (με τη στενή και την ευρύτερη έννοια) και ιδιαίτερα τη σύζυγό μου, για την αδιάκοπη και αλόγυστη υποστήριξή τους κατά τη διάρκεια εκπόνησης της εργασίας αυτής.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην εργασία αυτή επιχειρείται η καταγραφή των απόψεων μίας μικρής ομάδας εκπαιδευτικών Φυσικής Αγωγής της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, από τη μια μεριά για τις επιδράσεις της πρόσφατης αλλαγής των θεσμικών προδιαγραφών διδασκαλίας στον επαγγελματικό τους ρόλο και από την άλλη μεριά για τις υποστηρικτικές επιμορφωτικές δραστηριότητες που ακολούθησαν. Η συγκεκριμένη εκπαιδευτική αλλαγή περιλαμβάνει το νέο Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών, καθώς και την εισαγωγή νέου διδακτικού υλικού για εκπαιδευτικούς και μαθητές. Η μελέτη προσεγγίζει τα αντικείμενα της έρευνας με εννοιολογικό πλαίσιο το πεδίο της «επαγγελματικής ανάπτυξης των εκπαιδευτικών» και εφαρμόζει ποιοτική ερευνητική μέθοδο που βασίζεται σε ανοιχτού τύπου ερωτήσεις με τους συνεντευξιαζόμενους. Διαπιστώνεται ότι η συγκεκριμένη εσωτερική εκπαιδευτική μεταρρύθμιση αξιοποιήθηκε ελάχιστα ως ευκαιρία επαγγελματικής ανάπτυξης των εκπαιδευτικών Φυσικής Αγωγής της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης.

(Λέξεις-κλειδιά: εκπαιδευτική αλλαγή, εκπαιδευτικοί Φυσικής Αγωγής, επιμόρφωση, επαγγελματική ανάπτυξη εκπαιδευτικών)

ABSTRACT

The present study focuses on the views of a small teachers' group consisting of Physical Education teachers who teach in the Primary Education. On the one hand it investigates the influences on their professional role because of the recent institutional change in their teaching specifications and on the other hand it investigates the relative supporting training activities. This particular educational change includes the new National Curriculum and the introduction of new teaching material for teachers and students. The study approaches the research objects by using as conceptual framework the field of "teacher professional development" and applies a qualitative research method which based on open-asked questions to interviewed subjects. The conclusions indicate that the exploitation of this specific internal educational reform as a professional –development opportunity for the Physical Education teachers was of a minimum degree.

(Key-words: educational change, Physical Education teachers, training, teachers' educational development)

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	σελ. 2
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	σελ. 3
ABSTRACT	σελ. 4
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	σελ. 5
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ - ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ	σελ. 8
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	
I. Σκιαγράφιση των πρόσφατων αλλαγών στην ελληνική εκπαίδευση	σελ. 9
II. Η συμβολή της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών στη βιωσιμότητα των επιχειρούμενων εκπαιδευτικών αλλαγών.....	σελ. 11
III. Από την ενδοϋπηρεσιακή επιμόρφωση στην επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών	σελ. 12
IV. Λόγοι επιλογής θέματος – Παρουσίαση ερευνητικού προβλήματος	σελ. 15
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ	
Κεφάλαιο 1: Εννοιολογικές αποσαφηνίσεις και προσδιορισμοί στο πεδίο των εκπαιδευτικών αλλαγών.....	σελ. 22
1.1 Εκπαιδευτική αλλαγή, μεταρρύθμιση και καινοτομία	σελ. 22
1.2 Εκπαιδευτικές αλλαγές και διεθνές πλαίσιο	σελ. 24
1.3 Εκπαιδευτικές αλλαγές και ελληνική εκπαίδευση	σελ. 26
1.4 Εκπαιδευτικές αλλαγές και Φυσική Αγωγή Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης	σελ. 29
<i>1.4.1 Η καινοτομία της ανάθεσης της διδασκαλίας του μαθήματος της Φυσικής Αγωγής σε εκπαιδευτικούς Φυσικής Αγωγής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης .....</i>	<i>σελ. 29</i>
<i>1.4.2 Η εισαγωγή των καινοτόμων προγραμμάτων «Ολυμπιακή Παιδεία» και «Καλλιπάτειρα» στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση .....</i>	<i>σελ. 32</i>
<i>1.4.3 Το νέο αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών (Α.Π.Σ.) της Φυσικής Αγωγής και η διαθεματική προσέγγιση στο Δημοτικό σχολείο.....</i>	<i>σελ. 34</i>
Κεφάλαιο 2: Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και οι διάφορες μορφές της	σελ. 40
2.1 Οι έννοιες της μάθησης, της εκπαίδευσης και της κατάρτισης	σελ. 40
2.2 Η έννοια της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών	σελ. 43
2.5.1 Τυπολογίες επιμόρφωσης	σελ. 45
2.5.2 Παράμετροι αποτελεσματικότητας στην επιμόρφωση των	

εκπαιδευτικών	σελ. 47
2.3 Πολιτικές Επιμόρφωσης στην ελληνική Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση και εκπαιδευτικοί Φυσικής Αγωγής	σελ. 51
2.4 Διεθνείς και ευρωπαϊκές τάσεις στην επιμόρφωση των εκπαιδευτικών ...	σελ. 57
2.5 Η επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών ως νέος τρόπος προσέγγισης της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών	σελ. 59
2.5.1 Ο εκπαιδευτικός ως επαγγελματίας	σελ. 59
2.5.2 Η έννοια της επαγγελματικής ανάπτυξης	σελ. 62
2.5.3 Τα κύρια χαρακτηριστικά της επαγγελματικής ανάπτυξης	σελ. 68
2.5.4 Παράγοντες που επηρεάζουν την επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών	σελ. 70
2.5.5 Μοντέλα και τύποι επαγγελματικής ανάπτυξης	σελ. 74

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Κεφάλαιο 3: Η εμπειρική έρευνα	σελ. 77
3.1 Σύνδεση εννοιολογικού πλαισίου με έρευνα και αναδιατύπωση των ερευνητικών ερωτημάτων	σελ. 77
3.2 Σκοπός και χρησιμότητα της έρευνας	σελ. 80
3.3 Περιορισμοί της έρευνας	σελ. 81
3.4 Μεθοδολογία της έρευνας	σελ. 82
3.4.1 Εισαγωγή	σελ. 82
3.4.2 Η επιλογή της ποιοτικής ερευνητικής προσέγγισης	σελ. 84
3.4.3 Το δείγμα της έρευνας	σελ. 85
3.4.4 Η πρόσβαση στα υποκείμενα της έρευνας	σελ. 89
3.4.5 Ποιοτικές ερευνητικές τεχνικές: Η συνέντευξη	σελ. 90
3.4.6 Ποιοτικές ερευνητικές τεχνικές: Η ανάλυση περιεχομένου	σελ. 94
3.5 Ζητήματα εγκυρότητας και αξιοπιστίας της έρευνας	σελ. 97
Κεφάλαιο 4: Ανάλυση και ερμηνεία δεδομένων	σελ. 99
4.1 Ανάλυση και ερμηνεία των δεδομένων ανά άξονα	σελ. 99
4.2 ΑΞΟΝΑΣ 1: Οφέλη που προέκυψαν για τους εκπαιδευτικούς	σελ. 100
4.3 ΑΞΟΝΑΣ 2: Δυσκολίες των εκπαιδευτικών Φ.Α. στην εφαρμογή του Α.Π.Σ.	σελ. 102
4.3.1 Δυσκολίες των εκπαιδευτικών Φ.Α. στην εφαρμογή του Α.Π.Σ. σε	

<i>σχέση με το περιεχόμενο του Α.Π.Σ. (Υποάξονας 1) .....</i>	<i>σελ. 103</i>
<i>4.3.2 Δυσκολίες των εκπαιδευτικών Φ.Α. στην εφαρμογή του Α.Π.Σ. σε σχέση με τη διαθεματική προσέγγιση (Υποάξονας 2).....</i>	<i>σελ. 106</i>
<i>4.3.3 Δυσκολίες των εκπαιδευτικών Φ.Α. στην εφαρμογή του Α.Π.Σ. σε σχέση με τα σχέδια εργασιών (Υποάξονας 3).....</i>	<i>σελ. 108</i>
4.4 ΑΞΟΝΑΣ 3: Δυσκολίες στη χρήση των βιβλίων μαθητών Φ.Α.	σελ. 110
4.5 ΑΞΟΝΑΣ 4: Τα είδη των επιμορφωτικών δραστηριοτήτων που συμμε- τείχαν οι εκπαιδευτικοί Φ.Α.	σελ. 115
4.6 ΑΞΟΝΑΣ 5: Η επάρκεια και αποτελεσματικότητα των επιμορφωτικών δραστηριοτήτων	σελ. 118
<i>4.6.1 Η επάρκεια και αποτελεσματικότητα των επιμορφωτικών δραστη- ριοτήτων: Αρνητικά σημεία .....</i>	<i>σελ. 118</i>
<i>4.6.2 Η επάρκεια και αποτελεσματικότητα των επιμορφωτικών δραστη- ριοτήτων: Θετικά σημεία .....</i>	<i>σελ. 124</i>
4.7 ΑΞΟΝΑΣ 6: Ευκαιρίες σχετικής επιμόρφωσης σε επίπεδο σχολικής μονάδας	σελ. 127
Κεφάλαιο 5: Συζήτηση αποτελέσμάτων και συμπεράσματα της έρευνας	σελ. 133
5.1 Συζήτηση των αποτελεσμάτων	σελ. 133
<i>5.1.1 Τα οφέλη που προέκυψαν για τον επαγγελματισμό των εκπαι- δευτικών Φ.Α λόγω της αλλαγής των θεσμικών προδιαγραφών διδασκαλίας του μαθήματός τους.....</i>	<i>σελ. 133</i>
<i>5.1.2 Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί Φ.Α. στην εφαρμογή του νέου Α.Π.Σ. και στη χρήση των βιβλίων Φ.Α. για τους μαθητές .....</i>	<i>σελ. 134</i>
<i>5.1.3 Τα είδη των επιμορφωτικών δραστηριοτήτων που συμμετείχαν οι εκπαιδευτικοί Φ.Α. ....</i>	<i>σελ. 136</i>
<i>5.1.4 Η επάρκεια και αποτελεσματικότητα των επιμορφωτικών δραστη- ριοτήτων .....</i>	<i>σελ. 138</i>
<i>5.1.5 Ευκαιρίες σχετικής επιμόρφωσης σε επίπεδο σχολικής μονάδας</i>	<i>σελ. 140</i>
5.2 Συμπεράσματα	σελ. 141
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	σελ. 146
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ - Α΄ ΜΕΡΟΣ: Δ.Ε.Π.Π.Σ. και Α.Π.Σ. Φυσικής Αγωγής	σελ. 158
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ - Β΄ ΜΕΡΟΣ: Στατιστικά στοιχεία - Δείγμα συνέντευξης	σελ. 177

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1: Δραστηριότητες Α.Π.Σ. Φ. Α. για τις Α΄ και Β΄ Δημοτικού	σελ. 38
Πίνακας 2: Δραστηριότητες Α.Π.Σ. Φ. Α. για τις Γ΄ και Δ΄ Δημοτικού	σελ. 38
Πίνακας 3: Δραστηριότητες Α.Π.Σ. Φ. Α. για τις Ε΄ και ΣΤ΄ Δημοτικού	σελ. 38
Πίνακας 4: Το προφίλ των συμμετεχόντων εκπαιδευτικών Φ.Α.	σελ. 88
Πίνακας 5: Οδηγός ημι-δομημένων συνεντεύξεων (1 ^{ος} άξονας)	σελ. 93
Πίνακας 6: Οδηγός ημι-δομημένων συνεντεύξεων (2 ^{ος} άξονας)	σελ. 93
Πίνακας 7: Απόψεις για τα οφέλη που προέκυψαν για τους εκπαιδευτικούς Φ.Α. από την αλλαγή των θεσμικών προδιαγραφών διδασκαλίας	σελ. 100
Πίνακας 8: Δυσκολίες των εκπαιδευτικών Φ.Α. στην εφαρμογή του Α.Π.Σ. σε σχέση με το περιεχόμενο (Υποάξονας 1)	σελ. 103
Πίνακας 9: Δυσκολίες των εκπαιδευτικών Φ.Α. στην εφαρμογή του Α.Π.Σ. σε σχέση με τη διαθεματική προσέγγιση (Υποάξονας 2)	σελ. 106
Πίνακας 10: Δυσκολίες των εκπαιδευτικών Φ.Α. στην εφαρμογή του Α.Π.Σ. σε σχέση με τα σχέδια εργασιών (Υποάξονας 3)	σελ. 109
Πίνακας 11: Οι δυσκολίες στη χρήση των βιβλίων μαθητών Φ.Α.	σελ. 111
Πίνακας 12: Τα είδη των επιμορφωτικών δραστηριοτήτων που συμμετείχαν οι εκπαιδευτικοί Φ.Α.	σελ. 115
Πίνακας 13: Η επάρκεια και αποτελεσματικότητα των επιμορφωτικών δραστηριοτήτων: Αρνητικά σημεία (Υποάξονας 1)	σελ. 120
Πίνακας 14: Η επάρκεια και αποτελεσματικότητα των επιμορφωτικών δραστηριοτήτων: Θετικά σημεία (Υποάξονας 2)	σελ. 125
Πίνακας 15: Ευκαιρίες σχετικής επιμόρφωσης σε επίπεδο σχολικής μονάδας	σελ. 128

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ

Σχήμα 1: Το μοντέλο των Fessler και Christensen.....	σελ. 72
Σχήμα 2: Κρίσιμες φάσεις της επαγγελματικής ανάπτυξης των εκπαιδευτικών και ρυθμίσεις παρεμβάσεις που την επηρεάζουν	σελ. 73
Σχήμα 3: Τυπολογία μοντέλων επαγγελματικής ανάπτυξης εκπαιδευτικών της Villegas-Reimers	σελ. 75

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

I. Σκιαγράφηση των πρόσφατων αλλαγών στην ελληνική εκπαίδευση

«Για να αναβαθμιστεί, λοιπόν, η ποιότητα της εκπαίδευσης, πρέπει πρώτα να βελτιωθεί ο τρόπος επιλογής, η επιμόρφωση, η κοινωνική θέση και οι συνθήκες εργασίας των εκπαιδευτικών, επειδή οι τελευταίοι δε θα μπορέσουν να ανταποκριθούν στις προσδοκίες μας παρά μόνο αν διαθέτουν γνώσεις και δεξιότητες, προσωπικά ταλέντα, επαγγελματικές δυνατότητες και κίνητρα».

(UNESCO, 2002:208)

Από τα τέλη της δεκαετίας του '90 και κατά τη διάρκεια της τρέχουσας δεκαετίας, για άλλη μια φορά, στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα συντελέστηκαν μία σειρά θεσμικών νεωτερισμών. Πιο συγκεκριμένα, το 1998 με αφετηρία το άρθρο 7 του νόμου 2525/1997 (Φ.Ε.Κ. 188/23-9-1997, τ. Α'), πραγματοποιήθηκε με απόφαση της ολομέλειας του Π.Ι. η σύνταξη του Ενιαίου Πλαισίου Προγράμματος Σπουδών (Ε.Π.Π.Σ.) από το νηπιαγωγείο έως το Λύκειο (Μπονίδης, 2003:26). Το Ε.Π.Π.Σ. ωστόσο, εφαρμόστηκε μόνο στη λυκειακή βαθμίδα (Γιώτη, 2005:15). Ο ίδιος νόμος, αποτέλεσε το ιδρυτικό πλαίσιο για τον θεσμό των ολοήμερων σχολείων, που πιλοτικά λειτούργησαν για πρώτη φορά το σχολικό έτος 1999-2000 (Πυργιωτάκης, 2002:9) και στη συνέχεια πολλαπλασιάστηκαν τόσο στην Προσχολική όσο και στην Δημοτική Εκπαίδευση.

Τα έτη 2000 και 2001, το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων (ΥΠ.Ε.Π.Θ.) ανταποκρινόμενο στο καθολικό αίτημα εκσυγχρονισμού των Προγραμμάτων Σπουδών, μέσω του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου (Π.Ι.), σχεδίασε το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) και τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (Α.Π.Σ.) των αντίστοιχων διδασκόμενων γνωστικών αντικειμένων (Αλαχιώτης, 2004:3, Μακρή-Μπότσαρη, 2005:10). Στα προγράμματα αυτά, σύμφωνα με τους συντάκτες του, υιοθετείται η διαθεματική προσέγγιση της γνώσης, αναπροσαρμόζονται αντίστοιχα οι στόχοι, το περιεχόμενο διδασκτέας ύλης και οι μέθοδοι διδασκαλίας για να υποστηρίξουν την ενεργητική «ολιστική»

απόκτηση της γνώσης ενώ επιχειρείται η διασύνδεση των γνωστικών αντικειμένων στη βάση μιας ισόρροπης κάθετης και οριζόντιας κατανομής της διδασκόμενης ύλης (Αλαχιώτης, 2002:9). Με την παραπάνω παρέμβαση και με προπομπό την πιλοτική εφαρμογή της Ευέλικτης Ζώνης, σε εναρμόνιση στο συγκεκριμένο σημείο με τους στόχους της πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.), επιχειρείται να προωθηθεί η βελτίωση της ποιότητας και αποτελεσματικότητας του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος (Αλαχιώτης, 2004:9-10). Η Ευέλικτη Ζώνη Διαθεματικών και Δημιουργικών Δραστηριοτήτων στο Δημοτικό Σχολείο εφαρμόστηκε πιλοτικά το σχολικό έτος 2001-2002 και στη συνέχεια καθιερώθηκε και ενσωματώθηκε στο νέο Δ.Ε.Π.Π.Σ. (Ματσαγγούρας, 2002α:16).

Μετά από διάλογο με την εκπαιδευτική κοινότητα και διορθώσεις, το Δ.Ε.Π.Π.Σ. και τα Α.Π.Σ. δημοσιεύτηκαν στην τελική τους μορφή στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως το έτος 2003 (Φ.Ε.Κ. 303 και 304/13-3-2003, τ. Β') και τη σχολική χρονιά 2006-2007 ξεκίνησε η εφαρμογή τους σε εθνικό επίπεδο για όλες τις σχολικές μονάδες με τη χρήση, για πρώτη φορά, όσων από τα νέα βιβλία και το σχετικό διδακτικό υποστηρικτικό υλικό (διδασκτικά πακέτα) ήσαν έτοιμα (Αλαχιώτης, 2002:15, Παπαδόπουλος, 2005:7).

Συνοπτικά, το Δ.Ε.Π.Π.Σ. περιλαμβάνει τα Δ.Ε.Π.Π.Σ. των επιμέρους γνωστικών αντικειμένων και το Αναλυτικό τους Πρόγραμμα Σπουδών (Α.Π.Σ.). Η δομή των Δ.Ε.Π.Π.Σ. και των Α.Π.Σ. περιλαμβάνει (Παπαδόπουλος, 2005:5):

1. Γενικούς σκοπούς της διδασκαλίας κάθε επιμέρους γνωστικού αντικειμένου (Δ.Ε.Π.Π.Σ. Γλώσσας, Δ.Ε.Π.Π.Σ. Θρησκευτικών, Δ.Ε.Π.Π.Σ. Φυσικής Αγωγής κτλ)
2. Άξονες του γνωστικού περιεχομένου (Α.Π.Σ.)
3. Γενικούς γνωστικούς στόχους, αξίες και δεξιότητες που καλλιεργούνται στο πλαίσιο κάθε γνωστικού αντικειμένου.
4. Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες (ενδεικτικές) που διαχέονται στα σχολικά εγχειρίδια.
5. Θεματικές ενότητες, ενδεικτικές δραστηριότητες και προτεινόμενα σχέδια εργασίας σε κάθε τάξη

Οι περισσότερες από τις παραπάνω εκπαιδευτικές αλλαγές που αφορούν την Προσχολική και Υποχρεωτική Εκπαίδευση δηλ. το Νηπιαγωγείο, το Δημοτικό Σχολείο και το Γυμνάσιο, υποστηρίχτηκαν οικονομικά με χρηματοδότηση από

Εθνικούς (25%) και Κοινοτικούς πόρους (75%) του Β' και Γ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης στα πλαίσια του Επιχειρησιακού Προγράμματος Εκπαίδευσης και Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης (Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ.).

II. Η συμβολή της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών στη βιωσιμότητα των επιχειρούμενων εκπαιδευτικών αλλαγών.

Το γεγονός ότι οι εκπαιδευτικοί συνδιαμορφώνουν την πραγματικότητα του σχολείου, ερμηνεύοντας και όχι απλά μεταδίδοντας το αναλυτικό πρόγραμμα, αναδεικνύοντας σκοπούς και αξίες, επιλέγοντας μεθόδους και επιδρώντας στο επικοινωνιακό πλαίσιο μέσα στο οποίο ζουν και μαθαίνουν οι μαθητές, προσδίδει σ' αυτούς μια ιδιαίτερα σημαντική θέση σε κάθε προσπάθεια για εκπαιδευτική αλλαγή (Κατσαρού και Δεδούλη, 2008:8).

Η διαδικασία της αλλαγής δεν είναι ουδέτερη για τους εκπαιδευτικούς. Όπως επισημαίνεται στη σχετική βιβλιογραφία, επηρεάζει το θυμικό και λογικό τους επίπεδο και συνοδεύεται από προσωπικά κόστη και οφέλη που λειτουργούν διαφορετικά για κάθε εκπαιδευτικό ανάλογα με την ηλικία, την εμπειρία, την οικογενειακή κατάσταση, το φύλο και την τρέχουσα επαγγελματική του κατάσταση (Everard και Morris, 1999:260, Κολοβελώνης, 2006:399). Ειδικότερα στην περίπτωση της αλλαγής του αναλυτικού προγράμματος, η ουσιαστική αλλαγή σχεδόν πάντα μεταβάλλει τις μεθόδους τις οποίες χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί στα πλαίσια της διδασκαλίας καθώς και τα μέσα τα οποία χρησιμοποιούν (Stenhouse, 2003:210), διαδικασία που είτε είναι εθελοντική είτε είναι επιβεβλημένη συνοδεύεται από συναισθήματα σύγχυσης, ανησυχίας, φόβου και προσωρινής ανικανότητας (Everard και Morris, 1999:261, Υφαντή, 2000:57). Καθώς η έννοια της αλλαγής δεν είναι ξεκαθαρισμένη από την αρχή (Υφαντή, 2000:57) και για να αντιμετωπιστεί η αλλαγή όχι ως πρόβλημα-απειλή αλλά ως ευκαιρία για βελτίωση της εκπαιδευτικής πράξης, η στήριξη των εκπαιδευτικών μέσα από την επιμόρφωση είναι στοιχείο-κλειδί για την επίτευξη της αλλαγής (Τζαβάρα και Βεργίδης, 2005:257).

Οι έρευνες για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών επιβεβαιώνουν συνεχώς ότι η οικειοποίηση και η αποδοχή των καινοτομιών προέρχεται (ανάμεσα στα άλλα) και από την ενεργό συμμετοχή, τα ιδιαίτερα κίνητρα και τη συνειδητή αποδοχή από την πλευρά των ίδιων των εκπαιδευτικών (Cross, 2002). Ακόμη, η ενημέρωση και επιμόρφωση του διδακτικού προσωπικού θεωρείται ως ένας από τους καθοριστικούς

παράγοντες που συντελούν στην επιτυχία των εκπαιδευτικών καινοτομιών (Καβούρη, 1999:91) και την αποτελεσματικότητα μιας προσπάθειας αναμόρφωσης του αναλυτικού προγράμματος (Βρεττός και Καψάλης, 1994:8).

Στο σημείο αυτό, κρίνουμε απαραίτητο να αναφέρουμε ότι επιχειρώντας κάποιος να αποσαφηνίσει το εννοιολογικό περιεχόμενο του όρου επιμόρφωση, μπορεί να ανατρέξει σε μια μεγάλη σειρά από ορισμούς διατυπωμένους σε διαφορετικές χρονικές στιγμές και από διαφορετικές σκοπιές, με διαφορές μεταξύ τους αλλά και με αρκετά σημεία σύγκλισης (Φώκιαλη, 2003:28). Ενδεικτικά, ο Γιώργος Μαυρογιώργος (1986α:86) ορίζει την επιμόρφωση *«...ως το σύνολο των μέτρων και των δραστηριοτήτων που υιοθετούνται και εφαρμόζονται με πρωταρχικό ή αποκλειστικό σκοπό τη βελτίωση και παραπέρα ανάπτυξη των ακαδημαϊκών ή πρακτικών και προσωπικών ή επαγγελματικών γνώσεων, δεξιοτήτων, ικανοτήτων και ενδιαφερόντων των εκπαιδευτικών κατά την διάρκεια της θητείας τους»*.

Από όλα τα παραπάνω, γίνεται φανερό ότι η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών είναι ένας θεσμός συνυφασμένος με κάθε μορφή συστηματικά σχεδιασμένης ανανεωτικής παρέμβασης στην εκπαίδευση (Βεργίδης, 1998:39, Χατζηπαναγιώτου, 2001:13, Μαυρογιώργος, 2003:363, Παμουκτσόγλου, 2003:367), επομένως ο σχεδιασμός και η υλοποίησή της χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής για την εφαρμογή βιώσιμων εκπαιδευτικών αλλαγών.

III. Από την ενδοϋπηρεσιακή επιμόρφωση στην επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών

Η σημερινή εποχή χαρακτηρίζεται από τις αλλεπάλληλες κοινωνικο-οικονομικές μεταβολές, την παγκόσμια έκρηξη της «γνώσης» και τις ραγδαίες τεχνολογικές εξελίξεις. Στο πλαίσιο αυτό, ο θεσμός της επιμόρφωσης άλλοτε βελτιώνοντας ή συμπληρώνοντας και συνήθως εκσυγχρονίζοντας τη βασική εκπαίδευση των εκπαιδευτικών, αποτελεί πολύτιμη βοήθεια. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο από το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1980, το μοντέλο της επαρκούς για όλη την επαγγελματική σταδιοδρομία αρχικής εκπαίδευσης είχε ήδη θεωρηθεί απαρχαιωμένο (Eurydice, 1995:7). Το ενδιαφέρον για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών απέκτησε ιδιαίτερη δυναμική τις τελευταίες τρεις δεκαετίες, υπό το πνεύμα της δια βίου εκπαίδευσης και μάθησης και της μεγάλης σημασίας που απέδωσαν διεθνείς και διακρατικοί οργανισμοί όπως ο Ο.Ο.Σ.Α., η UNESCO και η Ευρωπαϊκή Ένωση

(Ε.Ε.), τόσο στην προώθηση εκπαιδευτικών καινοτομιών (Βεργίδης, 1993α:9), όσο και στην επαγγελματική προετοιμασία και ετοιμότητα του διδακτικού προσωπικού (Χατζηπαναγιώτου, 2001:13).

Οι εν εξελίξει παραπάνω κοινωνικο-οικονομικές και πολιτισμικές αλλαγές επηρεάζουν και αλλάζουν το επάγγελμα του εκπαιδευτικού (Σταμέλος, 1999:134) με διάφορες συνέπειες. Επιχειρώντας μια πρώτη διερεύνηση των συνεπειών αυτών στο εκπαιδευτικό επάγγελμα, το οποίο θεωρεί ότι βρίσκεται σε πλήρη αναδιάρθρωση, ο Γιώργος Σταμέλος (1999:138) αναφέρει ότι: α) η πρώτη ουσιαστική συνέπεια έχει να κάνει με την διεύρυνση και διαφοροποίηση των επαγγελματικών δυνατοτήτων, β) το επάγγελμα του εκπαιδευτικού μοιάζει να μετατρέπεται σε ένα κατ' εξοχήν ελεύθερο επάγγελμα, γ) η επαγγελματική ανεξαρτησία των εκπαιδευτικών (ως αποδέσμευση από την εθνική διοικητική ιεραρχία) μάλλον ισχυροποιείται και δ) αναμένεται η ουσιαστική αναδιαμόρφωση του τομέα της αρχικής και συνεχούς εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών.

Ειδικά στις χώρες της Ε.Ε., η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών μετά την αρχική ή βασική τους επαγγελματική εκπαίδευση παίρνει διάφορες ονομασίες όπως continuous training, additional training, in-service training, οι οποίες αντανakλούν ανάμεσα στα άλλα την ποικιλομορφία στις παραδόσεις και στις πολιτικές προτεραιότητες της κάθε χώρας (Zafeirakou, 2004:13). Η Ε.Ε. και η δική της τράπεζα πληροφοριών Eurydice στα μέσα της δεκαετίας του 1990, όπως αναφέρει η Zafeirakou (2004:13), επέλεξε επίσημα τον όρο In-Service Training of teachers που μεταφράζουμε ως ενδοϋπηρεσιακή επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, για να εκφράσει τις διάφορες μορφές εκπαίδευσης των εν ενεργεία εκπαιδευτικών και τον προσδιόρισε ως ένα σύνολο δραστηριοτήτων και τεχνικών που εμπλέκονται οι εκπαιδευτικοί με σκοπό να επεκτείνουν τις γνώσεις τους, να τελειοποιήσουν τις ικανότητές τους, να εξετάσουν και να αναπτύξουν την επαγγελματικής τους πρακτική (Eurydice, 1995 στο Zafeirakou, 2004:13).

Κατά τη διάρκεια του δεύτερου μισού της δεκαετίας του 1990, διάφορες ευρωπαϊκές χώρες ξεκίνησαν να αντικαθιστούν τον όρο In-Service Training (INSET) of teachers με το γενικότερο όρο Teachers' Professional Development (Zafeirakou, 2004:13), τον οποίο μεταφράζουμε επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών. Ο όρος αυτός, εννοιολογικά σχετίζεται με τη βελτίωση του εκπαιδευτικού στην εργασία του (ως αποτέλεσμα μιας μακροχρόνιας διαδικασίας συνεχούς εκμάθησης) και όχι με την υπηρεσιακή ανέλιξη π.χ. σε ρόλο διευθυντή/ντριας ή συμβούλου

(Μπαγάκης, 2005:16), στόχος που μπορεί να είναι συνακόλουθος και όχι απαραίτητα κύριος στόχος. Η αντικατάσταση του όρου INSET με τον όρο Teachers' Professional Development (TPD), αντανakλά την επιρροή αντιλήψεων όχι μόνο για τη σημαντικότητα της δια βίου εκπαίδευσης και της συνεχούς προσαρμογής των εκπαιδευτικών στις επαγγελματικές και τεχνολογικές καινοτομίες, αλλά και για τον επαναπροσδιορισμό του ρόλου των σχολείων και των εκπαιδευτικών (Zafeirakou, 2004:13). Η παραπάνω μεταβολή που τα τελευταία χρόνια παρατηρείται με ταχύτατους ρυθμούς στις χώρες της Ε.Ε. και στον υπόλοιπο κόσμο, αναφέρεται από πολλούς σύμφωνα με την Eleonora Villegas-Reimers (2003:12) εμπειρογνώμονα της UNESCO, ως μια καινούργια μορφή της μάθησης των εκπαιδευτικών, ένα νέο μοντέλο της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών, μία εκπαιδευτική επανάσταση και ακόμη, ως νέο «παράδειγμα» (με την έννοια που χρησιμοποιεί τον όρο ο Thomas Kuhn).

Το γεγονός της σημαντικής αύξησης του ενδιαφέροντος και της υποστήριξης της επαγγελματικής ανάπτυξης των εκπαιδευτικών που παρατηρείται τελευταία διεθνώς, μπορεί να φανεί από την εκτεταμένη σχετική (κυρίως ξενόγλωσση) βιβλιογραφία η οποία είναι διαθέσιμη από την αρχή της δεκαετίας του 1990 (Villegas-Reimers, 2003:12), καθώς και από το γεγονός ότι ο σχεδιασμός ή η υλοποίηση των περισσότερων από τις πρόσφατες μεταρρυθμίσεις ανά τον κόσμο περιλαμβάνουν ανάμεσα στα συστατικά μέρη την επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών ως ένα από τα καθοριστικά στοιχεία στη διαδικασία της αλλαγής (Villegas-Reimers, 2003:13). Για παράδειγμα, ο Christopher Day (2003:219) επισημαίνει ότι υπάρχουν τρεις ηθικές επιταγές σχετικά με την αλλαγή και την ανάπτυξη: α) η επαγγελματική ανάπτυξη δεν μπορεί να επιβληθεί, γιατί είναι ο ίδιος ο εκπαιδευτικός που αναπτύσσεται ενεργητικά και δεν υφίσταται την ανάπτυξη παθητικά β) η αλλαγή που δεν εσωτερικεύεται θα είναι μάλλον ψευδής και εφήμερη και γ) η μονιμότερη αλλαγή σε βαθύτερα επίπεδα συμπεριλαμβάνει την προσαρμογή ή τη διαφοροποίηση των αξιών, των στάσεων, των συναισθημάτων και των αντιλήψεων που διαμορφώνουν την πρακτική, αλλαγές που είναι πιθανότερο να συμβούν όταν υπάρχει συμμετοχή και αίσθηση κυριότητας στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων που αφορούν την αλλαγή.

IV. Λόγοι επιλογής θέματος – Παρουσίαση ερευνητικού προβλήματος

Η επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών τράβηξε αρχικά το ενδιαφέρον μας ως όρος, όταν βρέθηκε στην κατοχή μας το βιβλίο με τα πρακτικά του συνεδρίου για την «Επιμόρφωση και επαγγελματική ανάπτυξη του εκπαιδευτικού» του επιμελητή της έκδοσης και συντονιστή του συνεδρίου Γιώργου Μπαγάκη (2005). Το συνέδριο αυτό διοργανώθηκε από το Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών του Πανεπιστημίου Πατρών και πραγματοποιήθηκε την άνοιξη του 2004. Μέσα από την αναζήτηση σχετικής βιβλιογραφίας, αρχικά ελληνόγλωσσης και στη συνέχεια ξενόγλωσσης (και πιο συγκεκριμένα αγγλόφωνης), διαπιστώσαμε προσωπικά αυτό που εντοπίζει στο προλογικό σημείωμα του παραπάνω βιβλίου ο συγγραφέας του, ότι δηλ. η επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών στη χώρα μας είναι ένα θέμα πολύ λίγο επεξεργασμένο (Μπαγάκης, 2005:16). Αντίθετα, η σχετική αγγλόφωνη βιβλιογραφία, στην οποία αποκτήσαμε πρόσβαση ηλεκτρονικά μέσω διαδικτύου, παγκοσμίως είναι πολύ πλούσια. Ιδιαίτερα διαφωτιστική και παρωθητική ήταν για εμάς, η ερευνητική βιβλιογραφική επισκόπηση που υλοποίησε για λογαριασμό της UNESCO η Eleonora Villegas-Reimers (2003) με τίτλο «Teacher professional development: an international review of the literature». Μετά την ανάγνωσή της και πρώτη εξοικείωση με το περιεχόμενό της, η πεποίθησή μας ότι είχαμε να κάνουμε με κάτι ιδιαίτερα ενδιαφέρον, καινούργιο και ανεξερεύνητο στη χώρα μας (άρα ελκυστικό) εδραιώθηκε οριστικά.

Παράλληλα, στο εργασιακό μας περιβάλλον της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης (Π.Ε.), ως διδάσκοντες το μάθημα της Φυσικής Αγωγής (Φ.Α.), βιώναμε από τη σχολική χρονιά 2006-2007 την εξέλιξη μιας καινούργιας εσωτερικής μεταρρύθμισης, δηλ. της αλλαγής του παλιού αναλυτικού προγράμματος με το νέο Α.Π.Σ. στα πλαίσια του Δ.Ε.Π.Π.Σ. και της δυνατότητας, για πρώτη φορά, να χρησιμοποιήσουμε βιβλία μαθητών στο γνωστικό αντικείμενο της Φ.Α., τα οποία διανεμήθηκαν σε όλους τους μαθητές (εκτός από το βιβλίο Γ΄ και Δ΄ τάξης που διατέθηκε στους μαθητές την αμέσως επόμενη σχολική χρονιά). Η ανάγκη βαθύτερης κατανόησης των πρόσφατων εκπαιδευτικών αλλαγών στο γνωστικό αντικείμενο της Φυσικής Αγωγής του Δημοτικού σχολείου, σε συνδυασμό με την πολλαπλή ενασχόλησή μας με την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα πλαίσια των μαθημάτων του μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών στο οποίο είμαστε φοιτητές, καθώς και το ιδιαίτερο ενδιαφέρον μας για τη σχέση των προηγούμενων με την έννοια της επαγγελματικής

ανάπτυξης ως μετεξέλιξη της έννοιας «επαγγελματική κοινωνικοποίηση των εκπαιδευτικών» (Παπαναούμ, 2005:86), βοήθησαν στο να επιλέξουμε το συγκεκριμένο θέμα για τη διπλωματική μας εργασία.

Αρχικά, εστίασαμε στην επιμορφωτική πολιτική που συνόδευσε τις εκπαιδευτικές αλλαγές που έγιναν σε θεσμικό επίπεδο στο Δημοτικό σχολείο. Η επιμορφωτική πολιτική, στο μέτρο που απευθύνεται σε εκπαιδευτικούς, αποτελεί μέρος της συνολικότερης εκπαιδευτικής πολιτικής. Ωστόσο, η διαμόρφωση και άσκηση εκπαιδευτικής πολιτικής (άρα και επιμορφωτικής πολιτικής) είναι μια αρκετά πολύπλοκη και σύνθετη διαδικασία (Μαυρογιώργος 1999α:124). Στην Ελλάδα η εκπαιδευτική πολιτική προβάλλεται συχνά ως υπουργική πολιτική, στο πρόσωπο του κάθε φορά Υπουργού Παιδείας, (ό.π.). Σύμφωνα με τον Γιώργο Μαυρογιώργο (1999α:124-125) στη διαμόρφωση της εκπαιδευτικής πολιτικής, ανάλογα με τα θέματα που τίθενται και τις διαδικασίες που ακολουθούνται, συμβάλουν οι ακόλουθοι φορείς:

1) *Πολιτική ηγεσία και θεσμικά συμβουλευτικά όργανα.* Η κυβέρνηση έχει τον αποφασιστικό ρόλο ενώ τα πολιτικά κόμματα έχουν αφενός συμβουλευτικό κι αφετέρου ελεγκτικό ρόλο. Σε συμβουλευτικό ρόλο, τόσο σε θέματα αρχών-κατευθύνσεων, όσο και σε εξειδικευμένα θέματα δραστηριοποιούνται το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, το Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας κ.ο.κ.

2) *Ακαδημαϊκή και εκπαιδευτική κοινότητα, καθώς και οι επιστημονικές και συνδικαλιστικές ενώσεις.* Η ακαδημαϊκή κοινότητα (πανεπιστήμια, ερευνητές, ινστιτούτα) μέσα από την έρευνα και τις επιστημονικές και τεκμηριωμένες προτάσεις της αναδεικνύει καινούριες πολιτικές, αλλά και ελέγχει με τον κριτικό επιστημονικό λόγο τις αρχές και την εφαρμογή μιας εκπαιδευτικής πολιτικής, ενώ οι εκπαιδευτικοί και οι συνδικαλιστικές οργανώσεις μέσα από συνέδρια, κινητοποιήσεις, διαπραγματεύσεις και προτάσεις αναδεικνύουν και διεκδικούν λύσεις σε θέματα που αντιμετωπίζει η εκπαιδευτική πολιτική.

3) *Κοινωνικός ιστός και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης.* Ο κοινωνικός ιστός που περιλαμβάνει γονείς, μαθητές, εργαζόμενους, διανοούμενους, καθώς και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης με τις διάφορες μορφές τους, μπορούν μέσα από αντιρρήσεις, παρατηρήσεις, αρθρογραφία, ανάδειξη θετικών ή αρνητικών παραμέτρων, άσκηση «πίεσης» να συμβάλουν στη διαμόρφωση της εκάστοτε εκπαιδευτικής πολιτικής

4) *Εκπαιδευτικές μονάδες.* Οι εκπαιδευτικές μονάδες μέσα από τους «μηχανισμούς» εποπτείας, διοίκησης, αξιολόγησης και ανατροφοδότησης του εκπαιδευτικού

συστήματος στο οποίο ανήκουν, καταγράφουν εκτιμήσεις για την αποτυχία ή την επιτυχία της εκπαιδευτικής πολιτικής είτε σε επίπεδο αρχών είτε σε επίπεδο εφαρμογών.

Αναζητώντας «τεκμήρια» σχετικά με τη διαμόρφωση της επιμορφωτικής πολιτικής που ακολουθήθηκε στην πρόσφατη εσωτερική μεταρρύθμιση, τα οποία θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν στην εργασία μας, συγκεντρώσαμε διάφορα στοιχεία. Ενδεικτικά, σύμφωνα με την έκθεση πεπραγμένων του Π.Ι. για τα έτη 2005-2007 (Π.Ι., 2007:17-18), υλοποιήθηκε ολοκληρωμένο πρόγραμμα επιμόρφωσης εκπαιδευτικών και στελεχών στα νέα βιβλία, το οποίο ξεκίνησε κατά το σχολικό έτος 2005-2006 και συνεχίστηκε και κατά το σχολικό έτος 2007-2008. Η υλοποίηση του προγράμματος αυτού έγινε σε τέσσερις φάσεις (ό.π.):

- Στην Α' φάση, που υλοποιήθηκε κατά το Δεκέμβριο του 2005, ολοκληρώθηκε η επιμόρφωση όλων των Σχολικών Συμβούλων Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης σε δύο τριήμερα σεμινάρια
- Στην Β' φάση, οι Σχολικοί Σύμβουλοι ανέλαβαν την περίοδο Ιανουαρίου – Ιουνίου 2006, την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών της περιφέρειάς τους.
- Στην Γ' φάση, η οποία πραγματοποιήθηκε από 19 έως 30 Ιουνίου του 2006, περίπου 2000 επιμορφωτές-πολλαπλασιαστές, από όλες τις εκπαιδευτικές περιφέρειες της χώρας, παρακολούθησαν ειδικό σεμινάριο επιμόρφωσης.
- Στην Δ' φάση, που πραγματοποιήθηκε στις αρχές Σεπτεμβρίου 2006 και πριν από την έναρξη των μαθημάτων, οι επιμορφωτές-πολλαπλασιαστές επιμόρφωσαν όλους τους εκπαιδευτικούς των δημοτικών και των γυμνασίων δημόσιας και ιδιωτικής εκπαίδευσης.

Παρόμοιο επιμορφωτικό πρόγραμμα, σύμφωνα με την ίδια πηγή (Π.Ι., 2007α:18), σχεδιάστηκε και άρχισε να εφαρμόζεται και για το σχολικό έτος 2007-2008 για τα υπόλοιπα βιβλία που εισήχθησαν στα σχολεία κατά το έτος αυτό. Το συμπληρωματικό αυτό πρόγραμμα αναπτύχθηκε σε δύο στάδια (Π.Ι., 2007β). Στο πρώτο στάδιο που υλοποιήθηκε στο τέλος Ιουνίου του 2007 επιμορφώθηκαν οι επιμορφωτές στην Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Πάτρα και Ηράκλειο, ενώ στο δεύτερο στάδιο ακολούθησε η πανελλήνια επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στις αρχές Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους, λίγο πριν την έναρξη των σχολικών μαθημάτων. Παράλληλα, δημιουργήθηκε για τους εκπαιδευτικούς του Νηπιαγωγείου και του

Δημοτικού, για τους επιμορφωτές-πολλαπλασιαστές και τα στελέχη της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, επιμορφωτικό υλικό ποικίλου περιεχομένου που κυκλοφόρησε σε CD και DVD και αναρτήθηκε στην ιστοσελίδα του Π.Ι. (Π.Ι., 2007α:18).

Ωστόσο, κατά την εισαγωγή του νέου διδακτικού υλικού στα σχολεία, διαδικασία που συντελέστηκε κυρίως τα σχολικά έτη 2006-2007 και 2007-2008, το Π.Ι. έγινε αποδέκτης κρίσεων, διορθώσεων, παρατηρήσεων, προτάσεων, διαμαρτυριών ποικίλης προελεύσεως όπως για παράδειγμα από ενυπόγραφα δημοσιεύματα του Τύπου, από ανακοινώσεις επιστημονικών ενώσεων και θεσμικών φορέων ή από σχετικές επερωτήσεις κοινοβουλευτικού ελέγχου (Π.Ι., 2007α:48). Για παράδειγμα, παραθέτουμε πιο κάτω μια σειρά ανακοινώσεων και ενημερωτικών επιστολών του Διοικητικού Συμβουλίου (Δ.Σ.) της Δ.Ο.Ε., που ανακτήσαμε μέσω του διαδικτύου από την ιστοσελίδα της τελευταίας.

Αμέσως μετά την υλοποίηση της Α΄ φάσης του πρώτου προγράμματος επιμόρφωσης που αφορούσε την επιμόρφωση των Σχολικών Συμβούλων, το Δ.Σ. της Δ.Ο.Ε. συναντήθηκε με το Δ.Σ. της Πανελλήνιας Ένωσης Σχολικών Συμβούλων (Π.Ε.Σ.Σ.) τον Ιανουάριο του 2006. Στην σχετική ανακοίνωσή του το Δ.Σ. της Δ.Ο.Ε. (Δ.Ο.Ε., 2006α) αναφέρει ότι από την συνάντηση προέκυψε ότι οι Σχολικοί Σύμβουλοι θεωρούν ότι:

«Το τριήμερο Επιμορφωτικό Σεμινάριο (12-14/12/05) δεν ήταν αρκετό για την ενημέρωση των Σχολικών Συμβούλων Π.Ε.. Το όλο έργο είναι τεράστιο και υπάρχει ανάγκη εκπόνησης ενός συγκεκριμένου σχεδίου επιμορφωτικών δράσεων με ευθύνη του ΥΠ.Ε.Π.Θ. για την προετοιμασία τόσο των στελεχών εκπαίδευσης, όσο και των εκπαιδευτικών της πράξης, που θα προβλέπει συγκεκριμένους πόρους και μέσα και θα στηρίζεται στις επιμορφωτικές αρμοδιότητες των Σχολικών Συμβούλων».

Σε επόμενη ενημερωτική επιστολή (στα τέλη Μαΐου του 2006) προς τους Συλλόγους Εκπαιδευτικών Π.Ε., το Δ.Σ. της Δ.Ο.Ε. επισημαίνει (Δ.Ο.Ε., 2006β):

*«Είναι απαράδεκτο το γεγονός να γίνεται επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα νέα βιβλία, χωρίς αυτά να είναι στα χέρια τους, με αποτέλεσμα η ενημέρωση να έχει **εικονικό χαρακτήρα**. Ιδιαίτερα αρνητικό είναι το γεγονός ότι για τα νέα βιβλία δεν έχει προβλεφθεί, πιλοτικά, δοκιμαστική εφαρμογή ούτε και φάση επισήμανσης λαθών, αδυναμιών και διόρθωσής τους πριν τη γενίκευσή τους».*

Λίγες ημέρες μετά, τον Ιούνιο του 2006, το Δ.Σ. της Δ.Ο.Ε. σε νέα ανακοίνωσή του καλεί τους συναδέλφους εκπαιδευτικούς που υπέβαλαν αίτηση για

επιμορφωτές να τις ανακαλέσουν άμεσα, κάτω από την εξής (ανάμεσα στις άλλες αρνητικές επισημάνσεις) οπτική (Δ.Ο.Ε., 2006γ):

«...το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, παρακάμπτοντας τον Οργανισμό Επιμόρφωσης Εκπ/κών (ΟΕΠΕΚ) (στον οποίο δεν έγινε καμία συζήτηση για το θέμα), που σύμφωνα με τον Νόμο (Ν. 2986/02) είναι το κατεξοχήν αρμόδιο όργανο να σχεδιάζει και να συντονίζει όλες τις επιμορφωτικές δράσεις και στον οποίο εκπροσωπούνται οι τρεις εκ/κές Ομοσπονδίες, προχωρά σε διήμερη «επιμόρφωση» 700 εκ/κών Π.Ε. – μέσα από αδιαφανείς διαδικασίες - οι οποίοι ως πολλαπλασιαστές μαζί με τους Σχολικούς Συμβούλους θα αναλάβουν από 4-14 Σεπτέμβρη να «επιμορφώσουν» τους 72.000 εκ/κούς της Π.Ε. στα Νέα Βιβλία. Μέσα σε δύο μέρες, οι συνάδελφοι αυτοί θα γίνουν ικανοί να «επιμορφωθούν» σε όλα τα βιβλία και στη συνέχεια να «επιμορφώσουν» το Σεπτέμβρη όλους τους εκ/κούς της Π.Ε. σε όλα τα μαθήματα. Θα αναλάβουν ουσιαστικά το ρόλο του πολλαπλασιαστή – «διαφημιστή» των νέων βιβλίων χωρίς καν να τα έχουν δει».

Με το τέλος της πρώτης ημέρας επιμόρφωσης, στις 4 Σεπτεμβρίου 2006, το Δ.Σ. της Δ.Ο.Ε. με επείγουσα ενημερωτική του επιστολή διαμαρτύρεται (Δ.Ο.Ε., 2006δ):

«... Η διαδικασία των σεμιναρίων δεν μπορεί να δώσει καμιά ουσιαστική απάντηση στα εκατοντάδες ερωτήματα των εκπαιδευτικών, που αφορούν τόσο στο περιεχόμενο των νέων βιβλίων όσο και τα σοβαρά προβλήματα που προκύπτουν από την διαδικασία εισαγωγής τους».

Συμπληρωματικά με τα παραπάνω, στην έκθεση πεπραγμένων του Π.Ι. για τα έτη 2005-2007 σε σχέση με τα προβλήματα που συνόδευσαν την εισαγωγή των νέων διδακτικών βιβλίων αναφέρεται (Π.Ι., 2007α:49):

«Η πρόσφατη εμπειρία της «μαζικής» συγγραφής και παραγωγής των νέων βιβλίων της εννεαετούς υποχρεωτικής εκπαίδευσης σε τόσο μικρό διάστημα έδειξε ότι ίσως δεν ήταν αυτός ο πλέον ενδεδειγμένος προγραμματισμός συγγραφής των σχολικών βιβλίων».

Αμέσως μετά, για το θέμα της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών στην ίδια έκθεση (Π.Ι., 2007α:50) καταγράφονται και προτείνονται τα εξής:

«Από την μέχρι τώρα εμπειρία, αναδεικνύεται επιτακτική η ανάγκη για επεξεργασία και υλοποίηση ενός ολοκληρωμένου και ουσιαστικού προγράμματος συνεχούς επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών στα γνωστικά τους αντικείμενα, αλλά και σε ζητήματα παιδαγωγικής πράξης, διαχείρισης κρίσεων και μεθόδων εφαρμογής

καινοτόμων προγραμμάτων. Η επιμόρφωση αυτή μπορεί να είναι είτε «δια ζώσης» είτε εξ αποστάσεως είτε συνδυασμός και των δύο, να βασίζεται σε ελκυστικά και πρωτότυπα προγράμματα, να παρέχει κίνητρα προς τους επιμορφούμενους εκπαιδευτικούς (π.χ. μοριοδότηση), να συνδυάζεται με την ενεργό συμμετοχή τους αλλά και με την εκπόνηση σεμιναριακών εργασιών που παρέχουν περιεχόμενο και νόημα στην επιμόρφωση.»

Από τα παραπάνω, γίνεται φανερό ότι η εισαγωγή των καινούργιων βιβλίων στα πλαίσια των νέων Α.Π.Σ., καθώς και ο σχεδιασμός και η υλοποίηση των υποστηρικτικών επιμορφωτικών δραστηριοτήτων από την πλευρά του ΥΠ.Ε.Π.Θ., δεν ήταν χωρίς προβλήματα. Από την άλλη μεριά, οι εκπαιδευτικοί για να μπορέσουν να ανταποκριθούν αποτελεσματικά στο έργο τους θα πρέπει να διαθέτουν (Παπαναούμ, 2005:84):

- γνώσεις πάνω στο αντικείμενο διδασκαλίας (το «τι»)
- διδακτικές δεξιότητες / ικανότητες (το «πώς»)
- στάσεις / αντιλήψεις, γνώσεις για το σχολείο, τη διδασκαλία, τη μάθηση (το «γιατί»)

Στο σημείο αυτό ο προβληματισμός μας μετατοπίστηκε στην περίπτωση των εκπαιδευτικών Φ.Α. σε σχέση με την αλλαγή των θεσμικών προδιαγραφών διδασκαλίας του μαθήματος της Φ.Α., δηλαδή του αναλυτικού προγράμματος σπουδών και του διδακτικού υλικού ή διδακτικών πακέτων που το συνοδεύουν (βιβλία μαθητών και βιβλία εκπαιδευτικών). Άραγε, υπάρχουν οφέλη κατά την άποψη των εκπαιδευτικών Φ.Α. για τον επαγγελματικό τους ρόλο από τις παραπάνω αλλαγές και τι είδους δυσκολίες συναντούν στην εφαρμογή του νέου Α.Π.Σ. και στη χρήση των νέων βιβλίων; Καθώς αυτές οι αλλαγές στο επαγγελματικό περιβάλλον των εκπαιδευτικών Φ.Α. δημιούργησαν νέες επιμορφωτικές ανάγκες (Βεργίδης, 2008:30), αναρωτηθήκαμε με ποιο τρόπο καλύφθηκαν αυτές ακριβώς οι ανάγκες μέχρι σήμερα, προκειμένου οι εκπαιδευτικοί Φ.Α. να ανταποκριθούν στις νέες θεσμικές απαιτήσεις του επαγγελματικού ρόλου τους.

Τα πρώτα δεδομένα που συλλέξαμε και τα οποία αναφέρονται πιο πάνω, δείχνουν ότι προσφέρθηκαν από το ΥΠ.Ε.Π.Θ. με υποχρεωτικό τρόπο ορισμένες μικρής χρονικής διάρκειας επιμορφωτικές δραστηριότητες για τους εκπαιδευτικούς της Π.Ε.. Ποια είναι η άποψη των εκπαιδευτικών Φ.Α. για την επάρκεια αυτής της βραχείας επιμόρφωσης; Μήπως οι τελευταίοι ακολούθησαν μόνοι τους ή σε συνεργασία με άλλους, εντός ή εκτός της σχολικής τους μονάδας, κι άλλες

αυτοκαθοριζόμενες ή ετεροκαθοριζόμενες «οδούς» επιμόρφωσης για να μπορέσουν να ανταποκριθούν στις νέες «κανονιστικές» προσδοκίες του επαγγελματικού ρόλου τους; Τελικά και γενικότερα, πώς αξιοποιήθηκε από τους εκπαιδευτικούς Φ.Α. ως ευκαιρία για καινούργια «μάθηση», σχετική με το επάγγελμά τους, η αλλαγή των θεσμικών προδιαγραφών της διδασκαλίας;

Με τα πιο πάνω κριτήρια επιλογής του θέματος ως βασικά κίνητρα για τη σύνθεση της παρούσας μελέτης, θεωρούμε ότι για τη διευκόλυνση της εμπειρικής έρευνας που ακολουθεί, απαιτείται, η εννοιολογική αποσαφήνιση και θεωρητική εμβάθυνση ενός πλέγματος βασικών όρων που κρίνονται αναγκαίοι για τη συγκεκριμένη περίπτωση εφαρμογής εκπαιδευτικής πολιτικής και στη συνέχεια η αναδιατύπωση συγκεκριμένων σχετικών ερευνητικών ερωτημάτων.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Κεφάλαιο 1: Εννοιολογικές αποσαφηνίσεις και προσδιορισμοί στο πεδίο των εκπαιδευτικών αλλαγών

1.1 Εκπαιδευτική αλλαγή, μεταρρύθμιση και καινοτομία

Στην αρθρογραφία σχετικά με τις πρόσφατες αλλαγές στο Δημοτικό σχολείο, παρατηρούμε ότι σε κάποια κείμενα οι νεωτερισμοί αυτοί αποκαλούνται «καινοτομίες» ή χαρακτηρίζονται συνολικά «εσωτερική μεταρρύθμιση». Σε ορισμένα άλλα κείμενα οι όροι «αλλαγή», «εσωτερική μεταρρύθμιση» και «καινοτομία» (ή μέρος αυτών των όρων) χρησιμοποιούνται εναλλακτικά και χωρίς ιδιαίτερη διάκριση μεταξύ τους για να χαρακτηρίσουν τις νέες νομοθετικές ρυθμίσεις και τις συνεπαγόμενες μεταβολές στην ελληνική εκπαίδευση.

Θέλοντας να αποσαφηνίσουμε εννοιολογικά τους όρους αυτούς καθώς και τον τρόπο που θα τους χρησιμοποιούμε στην εργασία αυτή, θα λέγαμε ότι με τον όρο *μεταρρύθμιση* αναφερόμαστε σε μία ευρείας κλίμακας εκπαιδευτική μεταβολή, που αγγίζει τις δομές και τις λειτουργίες του εκπαιδευτικού συστήματος και μάλιστα σε εθνικό επίπεδο (Τερζής, 1981:272-273). Σύμφωνα με τον Νίκο Τερζή (1981:272), η διαδικασία της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης για λόγους επιστημονικής συστηματικής μπορεί να διακριθεί σε δύο διαστάσεις :

α) την εξωτερική μεταρρύθμιση, η οποία αναφέρεται σε αλλαγές στη σχολική οργάνωση, στην τροποποίηση των σχολικών τύπων, την αλλαγή ανάμεσα στους τύπους των σχολείων και τον τρόπο μετάβασης από τη μία σχολική βαθμίδα στην άλλη. Αναφέρεται με άλλα λόγια η εξωτερική μεταρρύθμιση, στην οργανωτική διάσταση της εκπαίδευσης.

β) την εσωτερική μεταρρύθμιση, η οποία περιλαμβάνει τροποποιήσεις στον πυρήνα της εκπαιδευτικής πραγματικότητας του σχολείου δηλ. όσων συμβαίνουν σε επίπεδο σχολικής μονάδας και μπορεί να αναφέρεται 1) σε μεταρρύθμιση στην εσωτερική δομή του σχολείου (όπως για παράδειγμα με μέτρα εσωτερικής διαφοροποίησης ή νέες μεθόδους διδασκαλίας και μάθησης), 2) σε μεταρρύθμιση στην επιλογή των μορφωτικών αγαθών και των περιεχομένων μάθησης (όπως νέα αναλυτικά προγράμματα και αντικατάσταση διδακτικών βιβλίων) και τέλος 3) σε μεταρρύθμιση στην εκπαίδευση και μετεκπαίδευση των εκπαιδευτικών, ώστε να

μπορέσουν να ανταποκριθούν στις νέες απαιτήσεις που προκύπτουν από τα δύο παραπάνω.

Η τελευταία αυτή διάσταση της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης (δηλ. η εσωτερική μεταρρύθμιση), πλησιάζει το εννοιολογικό περιεχόμενο του όρου της *καινοτομίας*. Η καινοτομία στην εκπαίδευση, αφορά συνήθως μικρής κλίμακας ανανεωτικές αλλαγές που αγγίζουν συγκεκριμένους στόχους του εκπαιδευτικού συστήματος, χωρίς να το επηρεάζουν στο σύνολο του (Κωττούλα, 1996:33-34). Οι εκπαιδευτικές καινοτομίες μπορούν να διακριθούν σε υποχρεωτικές και σε μη υποχρεωτικές ή εθελοντικές (Καβούρη, 1999:91). Οι υποχρεωτικές καινοτομίες συνοδεύονται από αναλυτικές οδηγίες, πρακτικές εφαρμογές, σεμινάρια, βιβλία και έντυπο ενημερωτικό υλικό για να κατανοηθούν, να υιοθετηθούν και να εφαρμοστούν πιστά από όλο το διδακτικό προσωπικό ενώ οι εθελοντικές υιοθετούνται μόνο από μία μερίδα εκπαιδευτικών που μέσα στα πλαίσια της περιορισμένης αυτονομίας τους τολμούν να εφαρμόσουν κάποιες αλλαγές με δική τους πρωτοβουλία (ό.π.).

Με τον γενικότερο όρο *εκπαιδευτική αλλαγή*, αναφερόμαστε στη διαδικασία μεταβολής των σκοπών της εκπαίδευσης, των μαθησιακών στόχων, της διδασκαλίας, της αξιολόγησης και της οργάνωσης, της ρύθμισης, διοίκησης και χρηματοδότησης των εκπαιδευτικών λειτουργιών (Duke, 2004 στο Κολοβελώνης, 2006:398). Σχετικά με το αναλυτικό πρόγραμμα, όταν αυτή η διαδικασία έχει σημείο αναφοράς την κεντρική διοίκηση και προέρχεται από μία ομάδα ειδικών εκτός σχολείου για να ελαχιστοποιηθεί η επίδραση της προσωπικής ερμηνείας του εκπαιδευτικού (*teacher-proof*), χαρακτηρίζεται ως αλλαγή από πάνω προς τα κάτω (*top-down*), ενώ όταν εστιάζεται στο σχολείο (*school-based*) και ο έλεγχος της διαδικασίας παραχωρείται στους εκπαιδευτικούς που είναι στη βάση της διοικητικής ιεραρχίας, χαρακτηρίζεται ως αλλαγή από κάτω προς τα πάνω (*bottom-up*) (MacDonald, 2003:140-141). Η μέση οδός, δηλ. ο συνδυασμός των δύο παραπάνω προσεγγίσεων προσδιορίζεται από τον MacDonald (2003:142) με τον όρο *συνεργασίες* (*partnerships*) και περιλαμβάνει τη συνεργασία διοίκησης σχεδιαστών αναλυτικών προγραμμάτων, επαγγελματικών ενώσεων, ερευνητών, εκπαιδευτικών, εκπαιδευτών εκπαιδευτικών και γονέων.

Το πεδίο των εκπαιδευτικών αλλαγών διεθνώς, εδώ και πολλά χρόνια, έχει τραβήξει το ενδιαφέρον ερευνητών και οργανισμών που μελετούν τον θεσμό της εκπαίδευσης και έχει κερδίσει στις μέρες μας την επιστημονική του αυτονομία (Fullan, 2005:202). Οι διαφόρων τύπων παρεμβάσεις στα σχολικά συστήματα για να επιφέρουν ουσιαστικά αποτελέσματα χρειάζεται να είναι συστηματικές και σε βάθος

χρόνου, καθώς «οι εκπαιδευτικές αλλαγές στο σύγχρονο σχολείο δεν επιτυγχάνονται με τεχνάσματα και συμβουλές, οδηγίες και συνταγές, μεταρρυθμιστικές προτάσεις γενικής χρήσεως, που προτείνονται ως εμφυτεύματα» (Τζαβάρα και Βεργίδης, 2005:256). Η εκπαιδευτική αλλαγή είναι πολύπλοκη και μακρόχρονη διαδικασία (Myers, 2006:37) που α) απαιτεί υποστήριξη και επιμόρφωση όσων εμπλέκονται σε αυτή και β) στην οποία καθοριστικός είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού, αφού η εκπαιδευτική αλλαγή εξαρτάται από το τι κάνουν και σκέφτονται οι εκπαιδευτικοί (Fullan, 1991 στο Τζαβάρα και Βεργίδης, 2005:256). Η ερευνητική βιβλιογραφία στέλνει το μήνυμα ότι τα σχολεία δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν ως ομοιογενής ομάδα και ότι η ικανότητα ενός σχολείου για αλλαγή διαφέρει από άλλα σχολεία (Myers, 2006:37). Ακόμη, κατά το σχεδιασμό αλλαγών στα αναλυτικά προγράμματα που αποτελούν το επίσημο σχολικό πρόγραμμα, είναι απαραίτητο να συνεξετάζονται παράλληλα και σε συνδυασμό το επίσημο και το ανεπίσημο σχολικό πρόγραμμα, το οποίο στην εκπαιδευτική βιβλιογραφία συναντάται και με τους όρους *παραπρόγραμμα* ή *κρυφό αναλυτικό πρόγραμμα* (Μαυρογιώργος, 1986β:136). Στοιχεία του παραπρογράμματος είναι η μορφή και ο τρόπος άσκησης της εξουσίας στην τάξη και στο προαύλιο, η ποιότητα των διαπροσωπικών σχέσεων, η κατανομή των ρόλων μέσα στην κοινωνική δομή της τάξης και το ψυχολογικό κλίμα της τάξης (Ματσαγγούρας, 1998:162-163). Συνοψίζοντας, θα λέγαμε ότι η εκπαιδευτική αλλαγή έχει δύο όψεις: η πρώτη σχετίζεται με τις αλλαγές που είναι να εφαρμοστούν (αντικειμενική διάσταση) και η δεύτερη με τον τρόπο που θα εφαρμοστούν (υποκειμενική διάσταση), χωρίς να μπορούν να διαχωριστούν γιατί αλληλεπιδρούν μεταξύ τους και η μία διαμορφώνει την άλλη (Υφαντή, 2000:59).

1.2 Εκπαιδευτικές αλλαγές και διεθνές πλαίσιο

Οι αλλαγές στην εκπαιδευτική πολιτική, όσο ριζικές και εάν είναι, δε συμβαίνουν «εν κενώ» ή μέσα σε ένα εργαστήριο, αλλά αντίθετα σε ένα πλαίσιο που απαρτίζεται από δρώντα άτομα, ομάδες, σχέσεις εξουσίας, κοινωνικά δίκτυα και κοινωνικο-πολιτικές συνθήκες. Έως και πριν από μερικά χρόνια, η εκπαιδευτική πολιτική δεν μπορούσε παρά να παραπέμπει στην πολιτική ενός κράτους για το εθνικό εκπαιδευτικό του σύστημα. Ωστόσο, μια σειρά από σημαντικά διεθνή γεγονότα και αλλαγές που συντελέστηκαν πέρα από τα κράτη-έθνη αλλά ταυτόχρονα και μέσα από αυτά, διεύρυναν το αντικείμενο της εκπαιδευτικής πολιτικής και

αύξησαν τη σημασία της εκπαίδευσης και του εκπαιδευτικού συστήματος (Σταμέλος, 2009:24). Για παράδειγμα, η κατάρρευση των καθεστώτων της «Ανατολικής» Ευρώπης και η συνεπακόλουθη επικράτηση της «οικονομίας της αγοράς» σε παγκόσμια κλίμακα έχουν τεράστιες κοινωνικο-οικονομικές και πολιτικές συνέπειες ή η ένταξη των κρατών σε ευρύτερους συνασπισμούς, όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση, είχε ως αποτέλεσμα τα κράτη παράλληλα με τις εθνικές πολιτικές να υλοποιούν και πολιτικές που απορρέουν από την ένταξή τους σε αυτή. Συμπληρωματικά με τα παραπάνω, η δράση και ανάπτυξη που έχουν μετά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο διεθνείς οργανισμοί όπως η Παγκόσμια Τράπεζα, ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (Ο.Ο.Σ.Α.) ή η UNESCO και η UNICEF, ασκούν παγκόσμια επιρροή στα εθνικά εκπαιδευτικά συστήματα.

Από την δεκαετία του '90 και μετά, υπό την κυριαρχία του νεοφιλελεύθερου μοντέλου σκέψης και ανάλυσης, σε σχέση με το ρόλο του ενδο-εθνικού και υπερ-εθνικού «παράγοντα» διαμόρφωσης εκπαιδευτικής πολιτικής δημιουργήθηκε κατά τον Σταμέλο (2009:47-49) ένα νέο πλαίσιο αναφοράς, του οποίου ο πυρήνας συγκροτείται κυρίως από τρεις έννοιες: *διεθνοποίηση*, *παγκοσμιοποίηση*, *ευρωπαϊκοποίηση*. Η *διεθνοποίηση* είναι τρόπος προώθησης εθνικών συμφερόντων δια της πολιτικής συμφωνίας σε μια ποικιλία τομέων και θεμάτων και έχει στον πυρήνα της το κράτος. Σε συνθήκες *παγκοσμιοποίησης* χωρίς να καταργούνται τα κράτη χάνεται το μονοπώλιο της εξουσίας και των αποφάσεών τους, καθώς τα σύνορά τους έχουν γίνει διαπερατά. Η *ευρωπαϊκοποίηση* αφορά την εξειδικευμένη περίπτωση της διαδικασίας ενοποίησης των ευρωπαϊκών κρατών.

Σε ένα διεθνές πλαίσιο, που συνεχώς διευρύνεται και που σηματοδοτείται από την «οικονομία της γνώσης», η σχετική επιτυχία των εκπαιδευτικών συστημάτων σε ό,τι αφορά την παραγωγή του «ανθρώπινου κεφαλαίου» αποτελεί βασικό στόχο της σύγχρονης εκπαιδευτικής πολιτικής (Υφαντή, 2003:39). Υπό την πίεση του διεθνούς ανταγωνισμού, η εκπαίδευση αντιμετωπίζεται ως βασικός μοχλός μέσω του οποίου η εθνική οικονομική ανταγωνιστικότητα αυξάνεται. Τόσο η εφαρμογή αντίστοιχης εκσυγχρονιστικής πολιτικής όσο και η αντιμετώπιση των πιθανών αρνητικών συνεπειών της («αγοριοποίηση» της εκπαίδευσης, κατακερματισμός της γνώσης, αύξηση της ανεργίας, μετατόπιση από το επάγγελμα στην απασχόληση και κατόπιν στην απασχολησιμότητα), φαίνεται να επιβάλλουν την προσαρμογή των δομών της εκπαίδευσης και κατάρτισης στα νέα δεδομένα (Βεργίδης, 2001:127). Άμεσα συνδεδεμένο με τα παραπάνω, είναι το φαινόμενο ότι παρά τη διαμεσολάβηση των

εθνικών ιδιαιτεροτήτων, στο παγκόσμιο λεξιλόγιο που αναφέρεται στην εκπαίδευση έχουν κάνει την εμφάνισή τους νέοι όροι, όπως «ολική ποιότητα», «αποτελεσματικότητα», «αποδοτικότητα», οι οποίοι αντανakλούν πρακτικές πρωτόγνωρες για την άσκηση της εκπαιδευτικής πολιτικής (Δακοπούλου, 2004:68).

Κατά τον Βεργίδη (2001:127), η δυναμική που έχουν δημιουργήσει η διεθνοποίηση της παραγωγής και της κατανάλωσης και ο παγκόσμιος ανταγωνισμός, οδηγεί στη μεγιστοποίηση της προσπάθειας για αύξηση της παραγωγικότητας και στη ζήτηση νέων δεξιοτήτων στην αγορά εργασίας, συνθήκες που τελικά επιβάλλουν την επανακατάρτιση των εργαζομένων και που κάνουν το πρόταγμα της δια βίου εκπαίδευσης να μοιάζει σχεδόν αυτονόητο. Για την πλειονότητα των πολιτικών και εκπαιδευτικών αναλυτών, η δια βίου εκπαίδευση αποτελεί, ως αίτημα και ως πολιτική, έκφραση όλων εκείνων των εξελίξεων στο περιβάλλον της εκπαίδευσης, για τις οποίες έγινε λόγος παραπάνω. Αποτελεί έκφραση της επιταχυνόμενης παραγωγής νέας γνώσης που επιβάλλει τη διαρκή ανανέωση του γνωστικού εξοπλισμού του ατόμου. Υποβάλλεται από την ανάγκη για αποτελεσματικότερη επικοινωνία σε ένα διεθνοποιημένο οικονομικό και πολιτισμικό περιβάλλον. Διευκολύνεται από την εξέλιξη των νέων τεχνολογιών επικοινωνίας και πληροφόρησης, που επιτρέπουν την άμεση διακίνηση της γνώσης. Διευκολύνεται παράλληλα, από τον κατακερματισμό της γνώσης και την απαγκίστρωσή της από ανελαστικούς αξιακούς περιορισμούς, που επιτρέπουν την περιοδική και κατά δόσεις παροχή των απαιτούμενων κάθε φορά γνώσεων και δεξιοτήτων χωρίς ενδοιασμούς σε ό,τι αφορά την πληρότητα, τη συνοχή ή τις παρενέργειες της γνωστικής προσφοράς (Ματθαίου, 2001:67).

1.3 Εκπαιδευτικές αλλαγές και ελληνική εκπαίδευση

Ανατρέχοντας την ιστορία του νεοελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος διαπιστώνουμε ότι η προσπάθεια εισαγωγής διαφόρων καινοτομιών ή προώθησης μεταρρυθμίσεων μεγαλύτερης ή μικρότερης έκτασης, όχι μόνο δεν είναι καινούργιο φαινόμενο αλλά και συνοδεύει την ελληνική εκπαίδευση από την αρχή της δημιουργίας της ως θεσμού (Μπουζάκης, 2002:68-69). Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά ο Ανδρέας Καζαμίας (1990:303) «... η πορεία της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης στην Ελλάδα είχε παρομοιαστεί με την κατάρα του Σίσυφου - μια αδιάκοπη, κοπιώδης και ανολοκλήρωτη προσπάθεια». Οι οξύτατες εσωτερικές συγκρούσεις του κυρίαρχου κάθε φορά συνασπισμού εξουσίας καθώς και οι σκληρές

κοινωνικο-πολιτικές συγκρούσεις αποτέλεσαν το υπόβαθρο πάνω στο οποίο αναπτύχθηκε η δυναμική της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης, η οποία τουλάχιστον μέχρι τη μεταπολίτευση του 1974, δεν μπόρεσε να απαλλαγεί από τη μισητή σκιά της: την αντιμεταρρύθμιση (Βεργίδης, 1993:9).

Εξετάζοντας τις εκπαιδευτικές αλλαγές που υλοποιήθηκαν κατά τη μεταπολιτευτική περίοδο στο χρονικό διάστημα 1974-2003 και εστιάζοντας ιδιαίτερα στις αλλαγές των θεσμικών προδιαγραφών της διδασκαλίας δηλ. των αναλυτικών προγραμμάτων ή προγραμμάτων σπουδών και του διδακτικού υλικού ή διδακτικών πακέτων που τα συνοδεύουν, θα μπορούσαμε να διακρίνουμε τρεις υποπεριόδους (Βέικου, Σιγανού, Παπασταμούλη, 2007:58-59):

1974-1981: Μεταρρύθμιση των Αναλυτικών Προγραμμάτων και των σχολικών βιβλίων όλων των βαθμίδων ως ανάγκη αντικατάστασης των θεσμικών προδιαγραφών της διδασκαλίας που εφαρμόστηκαν κατά τη διάρκεια της επταετούς δικτατορίας.

1982-1997: Μεταρρύθμιση των θεσμικών προδιαγραφών της διδασκαλίας αρχικά στην Πρωτοβάθμια (δεκαετία του 1980) και στη συνέχεια στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (πρώτο μισό της δεκαετίας του 1990) ως προσπάθεια εκσυγχρονισμού του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος.

1997-2003: Μεταρρύθμιση αρχικά στα Αναλυτικά Προγράμματα και στα σχολικά βιβλία του Λυκείου μέσω του Ε.Π.Π.Σ. (Ενιαίο Λύκειο και Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση) και στη συνέχεια της Προσχολικής και Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης μέσω των Α.Π.Σ. και των νέων διδακτικών πακέτων του Δ.Ε.Π.Π.Σ., ως νέα προσπάθεια βελτίωσης της ποιότητας και αποτελεσματικότητας του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος.

Κατά τον Κασσωτάκη (2006:166-169), όσον αφορά το ιδεολογικό πλαίσιο των επιρροών κάτω από τις οποίες διαμορφώθηκε η μεταρρύθμιση της τελευταίας υποπεριόδου ισχύουν τα εξής: « *Η μεταρρύθμιση δεν μπορούσε να μη λάβει υπόψη της τις τάσεις που διαμορφώνονται στο παγκόσμιο κοινωνικο-οικονομικό και εκπαιδευτικό σύστημα και ιδιαίτερα στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά την περίοδο της ύστερης νεωτερικότητας. (...) Πυξίδα για το σχεδιασμό της υπήρξαν οι ανάγκες και οι ιδιαιτερότητες της ελληνικής κοινωνίας, η παρούσα κατάσταση και οι προοπτικές της Ελλάδας, όπως αυτές οριοθετούνται από το επίπεδο ανάπτυξής της, το διεθνές οικονομικο-πολιτικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται και το ρόλο που φιλοδοξεί να διαδραματίσει στο γεωπολιτικό χώρο στον οποίο βρίσκεται.*». Σε σχέση με τους

στόχους αυτής της μεταρρύθμισης, ο ίδιος συγγραφέας επισημαίνει ότι ο εκσυγχρονισμός, τον οποίο προωθεί η μεταρρύθμιση δεν είναι μονοσήμαντος και ότι η μεταρρύθμιση λαμβάνοντας υπόψη της το ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει η εκπαίδευση στην άμβλυνση των κοινωνικών ανισοτήτων και στην εδραίωση μιας πιο δίκαιης και ανοικτής κοινωνίας στοχεύει «...στην καλλιέργεια του ανθρώπου όχι μόνο ως συντελεστή της οικονομικής ανάπτυξης και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου, αλλά και ως ατόμου με ξεχωριστή προσωπικότητα, η ολοκλήρωση της οποίας αποτελεί πρωταρχικό στόχο του σχολείου.» (Κασσωτάκης, 2006:167).

Η υλοποίηση της παραπάνω τελευταίας μεταρρύθμισης από τα πρώτα βήματά της, όπως ήδη αναφέραμε στην εισαγωγή της εργασίας μας, εμφάνισε προβλήματα και δυσκολίες. Το πλήθος και ο ριζοσπαστικός χαρακτήρας των αλλαγών, οι κατεστημένες νοοτροπίες εκπαιδευτικών, μαθητών και γονέων λόγω του συγκεντρωτικού και γραφειοκρατικού ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος, (δικαιολογημένες σε κάποιο βαθμό) διοικητικές αδυναμίες κατά την εφαρμογή και ελλείψεις σε ζητήματα υλικοτεχνικής υποδομής και προσωπικού, καθώς και η αρνητική στάση των συνδικαλιστικών οργανώσεων των εκπαιδευτικών και η αδιάστακτη κομματική εκμετάλλευση του χώρου της παιδείας για την εξυπηρέτηση στενών κομματικών συμφερόντων, αποτελούν συνοπτικά σημαντικό μέρος των εμποδίων εφαρμογής της μεταρρύθμισης σύμφωνα με τον Κασσωτάκη (2006:182-183). Για το ίδιο θέμα και με αντίθετη οπτική, οι Φλουρής και Πασιάς (2004:134) επισημαίνουν ορισμένα βασικά σημεία κριτικής:

- Το πρόσταγμα της κοινωνικής αποδοτικότητας και της εκπαιδευτικής αποτελεσματικότητας των χρηματοδοτούμενων δράσεων υποτάχθηκε στο πρόσταγμα της απορροφητικότητας των πόρων και της διαχειριστικής ικανότητας
- Υπήρξε έλλειψη δομών προγραμματισμού και σημαντικές αδυναμίες δομών εφαρμογής, διαχείρισης και παρακολούθησης των έργων.
- Τα ασφυκτικά χρονικά περιθώρια των Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. συνέβαλαν στο βιαστικό και «ρηχό» σχεδιασμό των προτεινόμενων εκπαιδευτικών παρεμβάσεων.
- Η έλλειψη εμπειρογνομosύνης σε βασικά θέματα, όπως ήταν η συγγραφή νέων βιβλίων και υποστηρικτικού υλικού, καθώς και η απουσία ουσιαστικού διαλόγου με τους εκπαιδευτικούς και

κοινωνικούς φορείς οδήγησε στη χρηματοδότηση δράσεων και την υλοποίηση έργων με αμφίβολη ποιότητα και κοινωνική και εκπαιδευτική αποτελεσματικότητα.

1.4 Εκπαιδευτικές αλλαγές και Φυσική Αγωγή Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

1.4.1 Η καινοτομία της ανάθεσης της διδασκαλίας του μαθήματος της Φυσικής Αγωγής σε εκπαιδευτικούς Φυσικής Αγωγής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης.

Οι εκπαιδευτικοί Φυσικής Αγωγής Π.Ε. είναι η διακριτή επαγγελματική ομάδα που τα μέλη της, έχοντας τα θεσπισμένα από το ελληνικό κράτος τυπικά προσόντα, είναι υπεύθυνα για τη διδασκαλία του μαθήματος της Φ.Α. στα περισσότερα δημοτικά σχολεία της χώρας μας. Για πολλά χρόνια, στα δημόσια δημοτικά σχολεία πριν την καθιέρωση σε μόνιμη βάση της καινοτομίας της ανάθεσης της διδασκαλίας των μαθημάτων Φ.Α., Μουσικής και Ξένων Γλωσσών σε εκπαιδευτικούς αντίστοιχης ειδίκευσης, η διδασκαλία της Φ.Α. ή αλλιώς Γυμναστικής ήταν ευθύνη των δασκάλων. Σήμερα οι δάσκαλοι και δασκάλες αναλαμβάνουν να διδάξουν Φ.Α. μόνο στις περιπτώσεις που υπάρχει έλλειψη εκπαιδευτικών Φ.Α., όπως για παράδειγμα στην περίπτωση των απομακρυσμένων ολιγοθέσιων δημοτικών σχολείων.

Οφείλουμε να αναφέρουμε ότι ο επαγγελματικός προσδιορισμός «εκπαιδευτικός Φυσικής Αγωγής» για τους πτυχιούχους Τμήματος Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού (Τ.Ε.Φ.Α.Α.) ή Εθνικής Ακαδημίας Σωματικής Αγωγής (Ε.Α.Σ.Α) ή ισότιμης πανεπιστημιακής σχολής εξωτερικού που εργάζονται με μόνιμη ή προσωρινή σχέση εργασίας στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση είναι εν μέρει αποδεκτός. Αυτό αποδεικνύεται από το γεγονός ότι μια μερίδα αυτών των εκπαιδευτικών επιλέγει να αυτοπροσδιορίζεται ως «καθηγητές» και «καθηγήτριες» Φυσικής Αγωγής ή/και επιλέγει να εκπροσωπείται συνδικαλιστικά από την Ομοσπονδία Καθηγητών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης (Ο.Κ.Π.Ε.), η οποία τα τελευταία χρόνια μετά από πολλές διαμάχες με τη Διδασκαλική Ομοσπονδία Ελλάδας (Δ.Ο.Ε.). διατηρεί ως δευτεροβάθμιο συνδικαλιστικό όργανο ένα μικρό χώρο στο συνδικαλιστικό τοπίο της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης (Ο.Κ.Π.Ε., 2002). Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα της πρώτης από τις παραπάνω περιπτώσεις είναι ο αυτοπροσδιορισμός του ερευνητή Αθ. Κολοβελώνη (2006) ως «Καθηγητής Φυσικής

Αγωγής Α/θμιας Εκπ/σης» σε σχετικό με τη σχολική φυσική αγωγή επιστημονικό άρθρο του.

Ο ονομαστικός προσδιορισμός των εξειδικευμένων διδασκόντων της Φ.Α. γίνεται πιο περίπλοκος από το γεγονός ότι υπάρχει η δυνατότητα από το νόμο 3475/2006 (Φ.Ε.Κ. 146/13-07-2006, τ. Α') προκειμένου να συμπληρωθεί το υποχρεωτικό ωράριο διδασκαλίας τους να διατίθενται από την Πρωτοβάθμια στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση και αντίστροφα (με απόφαση του αρμόδιου Διευθυντή Εκπαίδευσης). Για τις ανάγκες της εργασίας αυτής, τους εξειδικευμένους εκπαιδευτικούς που διδάσκουν Φ.Α. και έχουν σταθερή θέση εργασίας ως μόνιμοι δημόσιοι υπάλληλοι (με οργανική θέση ή χωρίς) ή έχουν άλλη προσωρινή σχέση εργασίας (ως αναπληρωτές ή ωρομίσθιοι) με διοικητική τους έδρα κάποια Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης θα τους αποκαλούμε εκπαιδευτικούς Φ.Α. ενώ τους αντίστοιχους εκπαιδευτικούς με διοικητική τους έδρα κάποια Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης θα τους αποκαλούμε καθηγητές Φ.Α..

Οι γυμναστές και γυμνάστριες, όπως αλλιώς συνηθίζεται να ονομάζονται τόσο οι εκπαιδευτικοί Φ.Α. (της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης) όσο και οι καθηγητές Φ.Α. (της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης), απέκτησαν τη δυνατότητα να ενταχθούν στο εκπαιδευτικό προσωπικό της ελληνικής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης με το νόμο 1566/1985 (Φ.Ε.Κ. 167/30-09-1985, τ. Α'). Πιο συγκεκριμένα, στο άρθρο 4 παράγραφος 12 αναφέρεται ότι *«Η διδασκαλία στα δημοτικά σχολεία μαθημάτων φυσικής αγωγής, μουσικής, ξένων γλωσσών και καλλιτεχνικών μαθημάτων, μπορεί να ανατίθεται, εκτός από τους δασκάλους, και σε εκπαιδευτικούς της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ..... καθώς και σε άλλους ειδικούς εκπαιδευτικούς που έχουν τα αντίστοιχα επιστημονικά προσόντα.»*, ενώ στο άρθρο 92 του ίδιου νόμου ορίστηκε ότι *«η ολοκλήρωση της διδασκαλίας των μαθημάτων ξένης γλώσσας, φυσικής αγωγής καλλιτεχνικών μαθημάτων και μουσικής στα δημόσια δημοτικά σχολεία από εκπαιδευτικούς που έχουν τα απαιτούμενα τυπικά προσόντα θα γίνει εντός τριετίας με έναρξη την 1^η Σεπτεμβρίου 1985 για τη Δ' τάξη»*.

Πριν την τελική διαμόρφωση και ψήφιση του παραπάνω νόμου, προηγήθηκαν μια σειρά διεργασιών από συναντήσεις, εισηγήσεις και προτάσεις άμεσα εμπλεκόμενων και ενδιαφερομένων φορέων, όπως για παράδειγμα η έκτακτη γενική συνέλευση στις 21 και 22 Μαρτίου 1985 της Δ.Ο.Ε. στην Αθήνα, με θέμα το σχέδιο νόμου του επερχόμενου νόμου-πλαισίου 1566/1985 για την «Δομή και λειτουργία της

Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις» (Δ.Ο.Ε., 2003).

Οι πρώτοι διορισμοί αναπληρωτών εκπαιδευτικών «ειδικοτήτων» (μία ακόμα ονομασία που χρησιμοποιείται στις υπηρεσιακές εγκυκλίους και στον προφορικό λόγο για τους εκπαιδευτικούς που διδάσκουν τα μαθήματα της Φ.Α., της Μουσικής και των Ξένων Γλωσσών) μετά από τη Γ1/636 της 5.10.1987 σχετική απόφαση του ΥΠ.Ε.Π.Θ., έστω και με καθυστέρηση σε σχέση με το χρονοδιάγραμμα που έθετε το άρθρο 92 του νόμου 1566/1985, έγιναν το σχολικό έτος 1987-1988 (Μπουζάκης, 1989, Δ.Ο.Ε., 2003). Οι πιο πάνω εκπαιδευτικοί τοποθετήθηκαν σε 430 Δημοτικά Σχολεία Δοκιμαστικής Εφαρμογής Νέων Προγραμμάτων και την επόμενη χρονιά σε κλίμα γενικής αποδοχής από εκπαιδευτικούς και μαθητές, όπως τουλάχιστον έδειξε έρευνα του Ιωσήφ Μπουζάκη (1989) για την περίπτωση της Φ.Α., προστέθηκαν στον αριθμό αυτό 850 σχολεία ακόμη (Δ.Ο.Ε., 2003). Το 1989, η Δ.Ο.Ε. κατέθεσε στο ΥΠ.Ε.Π.Θ. σχέδιο προεδρικού διατάγματος προτείνοντας τη δημιουργία 4900 οργανικών θέσεων για την κάλυψη των αναγκών διδασκαλίας του μαθήματος της Φ.Α. στα δημοτικά σχολεία.

Οι πρώτες οργανικές θέσεις εκπαιδευτικών Φ.Α. στη Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση δημιουργήθηκαν το 1993. Μέχρι εκείνη τη στιγμή οι πτυχιούχοι της Εθνικής Ακαδημίας Σωματικής Αγωγής (Ε.Α.Σ.Α) και μετέπειτα των Τμημάτων Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού (Τ.Ε.Φ.Α.Α.) διορίζονταν κυρίως ως εκπαιδευτικοί στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση και εργάζονταν στα Γυμνάσια και Λύκεια της χώρας μας αποκτώντας τον επαγγελματικό ρόλο του καθηγητή μέσης εκπαίδευσης. Ακόμη, με την ίδρυση των Ολοήμερων Σχολείων με το νόμο 2525/1997 (Φ.Ε.Κ. 188/23-9-1997, τ. Α') έχει δοθεί έως σήμερα, η δυνατότητα προαιρετικής συμπλήρωσης του διδακτικού ωραρίου των εκπαιδευτικών Φ.Α. στην απογευματινή ζώνη λειτουργίας των δημοτικών σχολείων και συγκεκριμένα στα μαθήματα «Ο Χορός» και «Ο Αθλητισμός» (εγκύκλιος ΥΠ.Ε.Π.Θ. Φ.50/492/108832/Γ1/7-9-2007).

Από τα παραπάνω, είναι φανερό ότι οι εκπαιδευτικοί Φ.Α. στη Δημοτική εκπαίδευση ως επαγγελματική ομάδα έχουν διανύσει μέχρι τώρα στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα σχετικά σύντομη και κυμαινόμενη πορεία. Ο επαγγελματικός ρόλος τους, τόσο σε επίπεδο νομοθετικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων και υποχρεώσεων όσο και σε επίπεδο καθημερινής διδακτικής πρακτικής στις σχολικές μονάδες της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης είναι σε στάδιο εξέλιξης και αναδιαμόρφωσης. Για παράδειγμα, το εισαγωγικό διδακτικό ωράριο εργασίας των

πρώτων αναπληρωτών εκπαιδευτικών Φ.Α. που εργάστηκαν δοκιμαστικά σε δημοτικά σχολεία ήταν 21 ώρες εβδομαδιαίως, όπως των εκπαιδευτικών της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Κατά τη δημιουργία, όμως, των πρώτων οργανικών θέσεων γυμναστών στην Πρωτοβάθμια εκπαίδευση, το αρχικό διδακτικό ωράριο των εκπαιδευτικών Φ.Α. επεκτάθηκε στις 25 ώρες την εβδομάδα, προκειμένου να εξισωθεί και να ακολουθήσει την κλίμακα του διδακτικού ωραρίου του καθιερωμένου εκπαιδευτικού προσωπικού της βαθμίδας αυτής, δηλ. των δασκάλων. Σήμερα, το αρχικό διδακτικό ωράριο για όλους τους εκπαιδευτικούς της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, ανεξαρτήτως ειδικότητας, ξεκινά από τις 24 ώρες και μειώνεται ανάλογα με τα χρόνια υπηρεσίας έως τις 21 ώρες, με μοναδική διαφοροποίηση την περίπτωση του ωραρίου των εκπαιδευτικών ολιγοθέσιων σχολείων.

1.4.2 Η εισαγωγή των καινοτόμων προγραμμάτων «Ολυμπιακή Παιδεία» και «Καλλιπάτειρα» στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση

Μια ακόμη σημαντική καινοτομία για τη Φυσική Αγωγή είναι η εισαγωγή του προγράμματος της *Ολυμπιακής Παιδείας* σε όλα τα σχολεία της χώρας. Σύμφωνα με στοιχεία που αντλήσαμε από την ιστοσελίδα του Ιδρύματος Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας (<http://www.ifose.org>), το πρόγραμμα αυτό υλοποιήθηκε αρχικά κατά το σχολικό έτος 1998-99 από τον Τομέα Φυσικής Αγωγής του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου σε συνεργασία με το Ίδρυμα Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας με στόχο να μελετηθεί η επίδραση των Ολυμπιακών αξιών και των παιδαγωγικών στοιχείων των Ολυμπιακών αγώνων στη συμπεριφορά των μαθητών. Στην πιλοτική του μορφή είχε τίτλο: «Εισαγωγή της Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας στα σχολεία» και εφαρμόστηκε από 30 ειδικά επιμορφωμένους εκπαιδευτικούς (25 εκπαιδευτικούς Φ.Α. και 5 δασκάλους) στη ΣΤ' τάξη τριάντα δημοτικών σχολείων της χώρας, τυχαία επιλεγμένων. Το πιλοτικό αυτό πρόγραμμα υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του έργου Σ.Ε.Π.Π.Ε. (Σχολείων Εφαρμογής Πειραματικών Προγραμμάτων Εκπαίδευσης) του Π.Ι. και χρηματοδοτήθηκε από το Β' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης.

Την επόμενη σχολική χρονιά 1999-2000, το πρόγραμμα επεκτάθηκε σε 400 δημοτικά σχολεία, στις τρεις τελευταίες τάξεις του Δημοτικού ενώ το 2000-2001 επεκτάθηκε στα μισά σχολεία της χώρας στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια εκπαίδευση με τη συνεργασία και της Οργανωτικής Επιτροπής των Ολυμπιακών

Αγώνων «ΑΘΗΝΑ 2004». Το σχολικό έτος 2001-2002 το πρόγραμμα της Ολυμπιακής Παιδείας επεκτάθηκε σε όλα τα σχολεία της χώρας, συμπεριλαμβανομένων και των σχολικών μονάδων Ειδικής Αγωγής και τελικά το 2002-2003 ολοκληρώθηκε ο σχεδιασμός του, με τη συμμετοχή στο πρόγραμμα των ιδιωτικών σχολείων και των ελληνικών σχολείων του εξωτερικού.

Το πόσο σημαντικό θεωρήθηκε από την ελληνική πολιτεία αυτό το πρόγραμμα, σε συνδυασμό με την υλοποίηση των Ολυμπιακών αγώνων του 2004 στη χώρα μας, φαίνεται και από τα παρακάτω (Μουντάκης και Βουζίκας, χ.χ.):

- ο διορίστηκαν με ειδική νομοθετική ρύθμιση 2.000 αναπληρωτές εκπαιδευτικοί και καθηγητές Φ. Α. για την υλοποίηση του προγράμματος,
- ο δημιουργήθηκε στην κεντρική υπηρεσία του ΥΠ.Ε.Π.Θ. ειδικό γραφείο για την υποστήριξη του προγράμματος,
- ο ορίστηκε σε κάθε νομό ένας εκπαιδευτικός ή καθηγητής Φυσικής Αγωγής ως συντονιστής του προγράμματος,
- ο διοργανώθηκε ικανός αριθμός σεμιναρίων για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών που υλοποιούσαν το πρόγραμμα,
- ο μεγάλος αριθμός σχολείων συγχρηματοδοτήθηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και το ελληνικό κράτος για τη δημιουργία εργασιών (projects) σχετικών με το πρόγραμμα και τη διοργάνωση εκδηλώσεων σε όλους τους νομούς και κεντρικά στην Αθήνα και
- ο η οργανωτική επιτροπή των Ολυμπιακών Αγώνων «ΑΘΗΝΑ 2004» δημιούργησε γραφείο που ασχολήθηκε ειδικά με το πρόγραμμα και παρήγαγε σχετικό υποστηρικτικό διδακτικό υλικό.

Το πρόγραμμα της Ολυμπιακής Παιδείας ολοκληρώθηκε το έτος 2005 και αντικαταστάθηκε από το επίσης καινοτόμο πρόγραμμα *Καλλιπάτειρα* με χρονικό ορίζοντα εφαρμογής έως το σχολικό έτος 2007-2008. Σκοπός του προγράμματος Καλλιπάτειρα ήταν η ενεργητική συμμετοχή των μαθητών/τριών καθώς και των εκπαιδευτικών με εμπειρία στην Ολυμπιακή Παιδεία, σε προγράμματα που προβάλλουν και προωθούν, κυρίως μέσω του μοντέλου της βιωματικής μάθησης, θέματα ισότητας των φύλων, προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ανοχής στη διαφορετικότητα και την πολυπολιτισμικότητα, κατά τρόπο ώστε η εκπαιδευτική διαδικασία να ενισχύει τη δόμηση και λειτουργία μιας υγιούς, δημοκρατικής,

ανοικτής και ανεκτικής κοινωνίας στο πλαίσιο των Ολυμπιακών και αθλητικών ιδεωδών. Σύμφωνα με την ιστοσελίδα του προγράμματος (<http://kallipateira.sch.gr>), η υλοποίησή του πραγματοποιήθηκε στις τάξεις Γ', Δ', Ε' και ΣΤ' του Δημοτικού σχολείου για μία ώρα την εβδομάδα στο πλαίσιο της ευέλικτης ζώνης, ενώ στο Γυμνάσιο υλοποιήθηκε με τη μορφή της καινοτόμου δράσης, όπως τα προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και Αγωγής Υγείας για δύο έως τέσσερες ώρες εβδομαδιαίως. Σε σχέση με το διδακτικό προσωπικό, το πρόγραμμα αφορούσε αναπληρωτές και μόνιμους εκπαιδευτικούς ή καθηγητές Φυσικής Αγωγής, Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, δημόσιας και ιδιωτικής, οι οποίοι επιμορφώθηκαν στη μεθοδολογία ανάπτυξης των θεματικών ενοτήτων του προγράμματος και στον σχεδιασμό προτάσεων στο πλαίσιο των συγχρηματοδοτούμενων από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. ΙΙ) προτάσεων (projects) που αναπτύχθηκαν από τις σχολικές μονάδες μέσω του προγράμματος.

1.4.3 Το νέο αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών (Α.Π.Σ.) της Φυσικής Αγωγής και η διαθεματική προσέγγιση στο Δημοτικό σχολείο

Με τη λογική ότι σε όλες τις εποχές η οργάνωση της διδασκτέας ύλης στο σχολείο πρέπει να ακολουθεί την κατάταξη που ακολουθεί η ακαδημαϊκή κοινότητα για την επιστημονική γνώση, η σχολική διδασκτέα ύλη οδηγήθηκε σε διακριτά γνωστικά αντικείμενα (μαθήματα) που διδάσκονται αυτοτελώς (Ματσαγγούρας, 2002:19). Τα τελευταία εκατόν πενήντα χρόνια στο αναλυτικό πρόγραμμα όλων των δυτικών χωρών κυρίαρχη θέση έχουν η Γλώσσα, τα Μαθηματικά, οι Φυσικές Επιστήμες και η Ιστορία, που αποτελούν τον κύριο «κορμό», ο οποίος κατά περίπτωση εμπλουτίζεται με «δευτερεύοντα» μαθήματα όπως για παράδειγμα η Φ.Α. που στο πέρασμα των χρόνων παίρνει διάφορες ονομασίες όπως «Γυμναστική» και «Σωματική Αγωγή».

Εστιάζοντας στο γνωστικό αντικείμενο ή μάθημα της Φ.Α. και επιχειρώντας μια σύντομη ιστορική ανασκόπηση των αλλαγών του περιεχομένου του στο Δημοτικό σχολείο, ανεξάρτητα εάν διδασκόταν ή όχι από εξειδικευμένους εκπαιδευτικούς, διαπιστώνουμε ότι το πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα η σχολική Φ.Α. ακροβατεί ανάμεσα στο *γερμανικό σύστημα* γύμνασης που εισήχθη από τους Βαυαρούς και στο *σουηδικό σύστημα* γύμνασης, το οποίο και τελικά επικράτησε στον ελληνικό χώρο (Π.Ι.,

1997:11-12). Τις δυο πρώτες δεκαετίες του δεύτερου μισού του αιώνα (1950-1970) εφαρμόζεται μια παραλλαγή του σουηδικού συστήματος, που ονομάστηκε Παιδαγωγική γυμναστική, διαφοροποιούμενη από το συγκεκριμένο σύστημα ως προς τη ρυθμικότητα κατά την εκτέλεση των ασκήσεων. Στην παραλλαγή αυτή, όπως και στα προηγούμενα εφαρμοζόμενα συστήματα, η οργάνωση του μαθήματος και η μέθοδος διδασκαλίας ήταν δασκαλοκεντρική, αφαιρώντας από τους μαθητές την ευκαιρία για προσωπική έκφραση, δημιουργική συμμετοχή και συνεργασία (ό.π.).

Οι σχετικές προσπάθειες του νεοσύστατου Παιδαγωγικού Ινστιτούτου (1964) για την αναμόρφωση του αναλυτικού προγράμματος της Φ.Α. και την κατάργηση του σουηδικού συστήματος δεν ολοκληρώθηκαν, με αποτέλεσμα την επάνοδο στο σουηδικό σύστημα. Με βάση τη μεταρρυθμιστική αυτή προσπάθεια στο προτεινόμενο αναλυτικό πρόγραμμα του Δημοτικού σχολείου, δόθηκε έμφαση σε παιδοκεντρικές μεθόδους διδασκαλίας και σε παιγνιώδεις γυμναστικές και αθλητικές ασκήσεις. Οι διαφορές στις ιδεολογικές αντιλήψεις που συνόδευαν τις παραπάνω υπαναχωρήσεις είχαν ως αποτέλεσμα την εφαρμογή διαφόρων «συστημάτων», με αποτέλεσμα να μην υφίσταται ένα ενιαίο σύστημα Φυσικής Αγωγής (Μπουρνέλη και συν., 2006:28).

Στο γενικότερο πλαίσιο μεταρρύθμισης των αναλυτικών προγραμμάτων που δρομολογήθηκε μετά τη μεταπολίτευση του 1974, σημαντικό ρόλο έπαιξε η ανωτατοποίηση της Ε.Α.Σ.Α. και η μετατροπή της σε Τ.Ε.Φ.Α.Α., καθώς και η ίδρυση νέων πανεπιστημιακών τμημάτων Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού. Μετά τη μεταπολίτευση, το πρώτο αναλυτικό πρόγραμμα Φ.Α. για το Δημοτικό σχολείο συντάσσεται το 1977. Το πρόγραμμα δεν διαφέρει ουσιαστικά από αυτά των προηγούμενων ετών και έχει ως κύριο περιεχόμενο αυτό του σουηδικού συστήματος.

Η μεταρρυθμιστική προσπάθεια που μπορεί να θεωρηθεί σταθμός για την αναμόρφωση του περιεχομένου της Φ.Α. στο Δημοτικό σχολείο έγινε το 1988 (Μπουρνέλη και συν., 2006:29). Αυτό το αναλυτικό πρόγραμμα κατήργησε τη σουηδική γυμναστική από το Δημοτικό σχολείο και εισήγαγε ένα περιεχόμενο με πολλαπλές κινητικές και αθλητικές δραστηριότητες. Δύο χρόνια αργότερα (1990) συντάχτηκε το αναλυτικό πρόγραμμα του Γυμνασίου και του Λυκείου. Τα νέα αυτά προγράμματα ήταν αθλητοκεντρικά. Είχαν θέσει δηλαδή ως πρώτο στόχο για το Δημοτικό και το Γυμνάσιο την καλλιέργεια της αθλητικής επιδεξιότητας των μαθητών και μέσω αυτής την καλλιέργεια και άλλων στόχων (βιολογικοί, κοινωνικοί, γνωστικοί, αισθητικοί και βιωματικοί στόχοι).

Στην τελευταία εσωτερική μεταρρύθμιση του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος που τέθηκε σε εφαρμογή το σχολικό έτος 2006-2007, το Π.Ι. υιοθέτησε τη διαθεματική προσέγγιση στην Υποχρεωτική Εκπαίδευση με το Δ.Ε.Π.Π.Σ. και τα Α.Π.Σ. όλων των επιμέρους γνωστικών αντικειμένων, με στόχο οι μαθητές να συγκροτήσουν ένα ενιαίο σύνολο γνώσεων και δεξιοτήτων, καθώς και να αποκτήσουν μια σφαιρικότερη αντίληψη του κόσμου που τους περιβάλλει. Ωστόσο, η διαθεματική διδασκαλία αποτέλεσε αντικείμενο αντιπαράθεσης μεταξύ των εκπαιδευτικών για πολλά χρόνια, βρίσκοντας υποστηρικτές και πολέμιους. Οι πρώτες σοβαρές αμφισβητήσεις και αντιθέσεις προς το σύστημα των αυτοτελών διδασκομένων μαθημάτων έγιναν στις αρχές του 20^{ου} αιώνα από Αμερικανούς και Ευρωπαίους εκπροσώπους της Νέας Αγωγής, που υποστήριζαν την εφαρμογή της παιδοκεντρικής αρχής σε όλους τους τομείς της εκπαίδευσης (Ματσαγγούρας, 2002β:23). Αυτοί που αντιτίθενται στη διαθεματική προσέγγιση στη διδασκαλία, υποστηρίζουν ότι η εκπαίδευση που είναι εστιασμένη σε μια συγκεκριμένη επιστημονική περιοχή, είναι η πιο αποτελεσματική και αποδοτική στρατηγική διδασκαλίας για την καλύτερη εκμάθηση των αντικειμένων μελέτης και την τελειότερη ανάπτυξη των δεξιοτήτων. Από την άλλη μεριά, οι υποστηρικτές πιστεύουν ότι ένα ενοποιημένο, διαθεματικό πρόγραμμα μπορεί να παρέχει στους μαθητές μια σφαιρική άποψη της γνώσης και να τους διδάξει δεξιότητες απαραίτητες για τη μεταφορά γνώσης που αποκτήθηκε από μια γνωστική περιοχή σε μια πληθώρα γνωστικών περιοχών ή καταστάσεων προβληματισμού (Cone και Cone, 1999 στο Μυλώσης, 2006:186).

Μέχρι πρόσφατα, το μοντέλο που κυριαρχούσε στα αναλυτικά προγράμματα του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος ήταν αυτό που βασιζόταν στην αυτοτελή διδασκαλία των διαφόρων γνωστικών αντικειμένων. Στο καινούργιο Δ.Ε.Π.Π.Σ. διατηρούνται τα διακριτά μαθήματα, αλλά ταυτόχρονα προωθούνται ποικίλοι τρόποι συσχέτισης της γνώσης σε δύο άξονες διαθεματικότητας, τον κατακόρυφο ή κάθετο και τον οριζόντιο, υποστηριζόμενοι από μεθόδους ενεργητικής απόκτησης της γνώσης, οι οποίες εφαρμόζονται κατά την διδασκαλία όλων των γνωστικών αντικειμένων (Π.Ι., 2005:149-150). Στην οριζόντια προσέγγιση για την καλύτερη κατανόηση των επιλεγμένων εννοιών μπορούν να χρησιμοποιηθούν θεματικές περιοχές από άλλα μαθήματα. Για παράδειγμα, προκειμένου να κατανοήσουν σφαιρικότερα οι μαθητές την βασική έννοια «ρυθμός», ο εκπαιδευτικός Φ.Α. μπορεί να αναφέρει ή να αναπτύξει δράση, δίνοντας έμφαση κυρίως σε ψυχοκινητικές

δραστηριότητες, σχετικά με το ρυθμό αλλαγής των εποχών του έτους ή το ρυθμό που κινούνται τα ουράνια σώματα (Μελέτη Περιβάλλοντος) και τους αρχιτεκτονικούς ρυθμούς (Ιστορία). Στην κάθετη προσέγγιση μπορούν να αξιοποιηθούν θεματικές περιοχές και διδακτικά «μέσα» από το περιεχόμενο του συγκεκριμένου διδασκόμενου γνωστικού αντικειμένου. Για παράδειγμα, στην περίπτωση της έννοιας «ρυθμός», ο εκπαιδευτικός Φ.Α. μπορεί να επεξεργαστεί αυτήν την έννοια στους παραδοσιακούς χορούς, στις αθλοπαιδιές, στον κλασσικό αθλητισμό και στα παιχνίδια.

Μερικές από τις θεμελιώδεις έννοιες διαφόρων επιστημών, οι οποίες σύμφωνα με το Δ.Ε.Π.Π.Σ., μπορεί να αποτελέσουν βασικούς κρίκους οριζόντιας διασύνδεσης των μαθημάτων (Π. Ι., 2005:149) είναι οι εξής:

- Αλληλεπίδραση (π.χ., συνεργασία, συλλογικότητα, σύγκρουση, εξάρτηση, ενέργεια).
- Διάσταση (π.χ. χώρος - χρόνος).
- Επικοινωνία (π.χ. κώδικας, συμβολισμός, πληροφορία).
- Μεταβολή (π.χ. εξέλιξη, ανάπτυξη, περιοδικότητα).
- Μονάδα - σύνολο (π.χ. άτομο, μόριο, κύτταρο, προσωπικότητα, κοινότητα, κοινωνία).
- Ομοιότητα - διαφορά (π.χ. ισότητα, ομοιότητα, διαφορά).
- Πολιτισμός (π.χ. παράδοση, τέχνη).
- Σύστημα (π.χ. δομή, ταξινόμηση, οργάνωση, ισορροπία, νόμος, κλίμακα, συμμετρία).

Συμπληρωματικά, σε ετήσια βάση, στο Δ.Ε.Π.Π.Σ. προτείνεται ένα ποσοστό περίπου 10% των προβλεπόμενων ωρών διδασκαλίας κατά μάθημα να διατίθεται από τους διδάσκοντες για την ανάπτυξη διαθεματικών δραστηριοτήτων σε μορφή μικρού προγράμματος-σχεδίου εργασίας (project) με στόχο την εμβάθυνση σε ιδιαίτερος ενδιαφέροντα γνωστικά στοιχεία του μαθήματος.

Μέσα στο παραπάνω πλαίσιο, το Α.Π.Σ. Φυσικής Αγωγής αντλεί το περιεχόμενό του από επτά ομάδες αθλητικών δραστηριοτήτων: α) Αθλοπαιδιές, β) Κλασσικός αθλητισμός, γ) Ενόργανη, Ρυθμική, Ελεύθερη Γυμναστική δ) Παραδοσιακοί χοροί, ε) Ψυχοκινητικοί, στ) Μουσικοκινητική και ζ) Παιχνίδια. Η κατανομή αυτών των αθλητικών δραστηριοτήτων ανά τάξη έχει ως εξής:

Πίνακας 1: Δραστηριότητες Α.Π.Σ. Φυσικής Αγωγής για τις Α΄ και Β΄ Δημοτικού

Περιεχόμενα	Ώρες	%
• Ψυχοκινητική Αγωγή	30	49%
• Μουσικοκινητική Αγωγή	10	16%
• Παιχνίδια ελεύθερα και Οργανωμένα	12	19%
• Ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί	10	16%
• Κολύμβηση όπου υπάρχουν οι δυνατότητες		
Σύνολο ωρών	62	100%

Πίνακας 2: Δραστηριότητες Α.Π.Σ. Φυσικής Αγωγής για τις Γ΄ και Δ΄ Δημοτικού

Περιεχόμενα	Ώρες	%
• Ψυχοκινητική Αγωγή	17	27%
• Μουσικοκινητική Αγωγή	7	11%
• Μύηση στις αθλοπαιδιές και τα αγωνίσματα στίβου	20	30%
• Παιχνίδια ελεύθερα και Οργανωμένα	10	16%
• Ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί	10	16%
• Κολύμβηση όπου υπάρχουν οι δυνατότητες		
Σύνολο ωρών	64	100%

Πίνακας 3: Δραστηριότητες Α.Π.Σ. Φυσικής Αγωγής για τις Ε΄ και ΣΤ΄ Δημοτικού

Περιεχόμενα	Ώρες	%
• Αθλοπαιδιές (Μπάσκετ, Βόλεϊ, Ποδόσφαιρο, Χάντμπολ)	32	51%
• Στίβος (Δρόμοι ταχύτητας, Σκυταλοδρομίες, Μήκος, Ύψος, Σφαίρα, Ακόντιο (μπαλάκι))	12	19%
• Γυμναστική (Ελεύθερη, Ενόργανη, Ρυθμική για κορίτσια)	8	11%
• Ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί	12	19%
• Κολύμβηση όπου υπάρχουν οι δυνατότητες		
Σύνολο ωρών	64	100%

Ακόμη, στο νέο Δ.Ε.Π.Π.Σ. και Α.Π.Σ. Φυσικής Αγωγής συμπεριλαμβάνονται και περιγράφονται αναλυτικά οι άξονες γνωστικού περιεχομένου, οι γενικοί και ειδικοί σκοποί και στόχοι, ενδεικτικές δραστηριότητες, προτεινόμενα διαθεματικά σχέδια εργασίας, καθώς και οδηγίες μεθοδολογικών προσεγγίσεων και αξιολόγησης των μαθητών (βλ. Παράρτημα).

Η προσπάθεια αναβάθμισης του μαθήματος της Φ.Α. εκτός από την αναμόρφωση του αναλυτικού προγράμματος πλαισιώνεται και από υποστηρικτικό διδακτικό υλικό ή διδακτικά πακέτα που για πρώτη φορά δημιουργούνται σε τέτοια έκταση για τη Φ. Α. στη χώρα μας. Το διδακτικό αυτό υλικό περιλαμβάνει το βιβλίο εκπαιδευτικού και το βιβλίο μαθητή για τις τάξεις Α' + Β', Γ' + Δ' και Ε' + ΣΤ', δηλαδή συνολικά τρία βιβλία για τον εκπαιδευτικό και τρία βιβλία για τους μαθητές, καθώς και μουσικά CD Μουσικοκινητικής-Ψυχοκινητικής Αγωγής και Ελληνικών παραδοσιακών χορών.

Κεφάλαιο 2: Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και οι διάφορες μορφές της

2.1 Οι έννοιες της μάθησης, της εκπαίδευσης και της κατάρτισης

Οι δραστηριότητες μέσα από τις οποίες μαθαίνουν οι ενήλικες εκτείνονται σε πλατύ φάσμα. Οι ενήλικοι που μαθαίνουν μπορεί να είναι άνεργοι ή εργαζόμενοι, μέλη επιστημονικών ή επαγγελματικών κλάδων, μέλη πολιτικών, συνδικαλιστικών οργανώσεων, μέλη αθλητικών ή πολιτιστικών συλλόγων κ.ο.κ. ή απλώς πολίτες που θέλουν να εμπλουτίσουν τις γνώσεις τους.

Σχετικά με το φαινόμενο της μάθησης έχει διατυπωθεί μεγάλος αριθμός ορισμών από ειδικούς που προέρχονται τόσο από το «χώρο» της επιστήμης της Ψυχολογίας, όσο και από άλλες ανθρωπιστικές επιστήμες. Για παράδειγμα, ο Συμπεριφορισμός που ως ψυχολογική «σχολή» κυριάρχησε από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1960, θεωρεί *τη μάθηση ως σταθερή μεταβολή της συμπεριφοράς που προέρχεται από τις επιδράσεις του περιβάλλοντος* (Πόρποδας, 2003:28). Ακολουθώντας διαφορετική οπτική, ο Εποικοδομητισμός (constructivism) που στηρίζεται στους σύγχρονους επιστημονικούς κλάδους της Επιστημολογίας (που είναι μέρος της Φιλοσοφίας) και της Γνωστικής Ψυχολογίας (που αναπτύχθηκε από το 1960 και μετά), θεωρεί ότι *κάθε «νέα πληροφορία, από όπου κι αν προέρχεται, αφομοιώνεται από το υποκείμενο με τρόπο που εξαρτάται από τη φύση και την οργάνωση των γνωστικών του δομών»* (Κόκκοτας, 1998:49). Συνεπώς, τα μαθησιακά αποτελέσματα δεν εξαρτώνται μόνο από το μαθησιακό περιβάλλον, αλλά και από την προϋπάρχουσα γνώση, τις στάσεις και τις αξίες του μαθητευόμενου. Συμπληρωματικά, η μάθηση κατά τον παραπάνω τρόπο δεν είναι μία παθητικά δεκτική διαδικασία, αλλά μία ενεργητική διαδικασία δόμησης προσωπικών νοημάτων (Κόκκοτας, 1998:50).

Μία σειρά σημαντικών μελετητών και θεωρητικών του «πεδίου» της Εκπαίδευσης Ενηλίκων θεωρούν ότι η μάθηση δεν τελειώνει με ένα αποτέλεσμα, αλλά αποτελεί μια συνεχή διεργασία, η οποία έχει ως σημείο αναφοράς την επεξεργασία των εμπειριών και εμπεριέχει την αλληλεπίδραση του ατόμου με τον κοινωνικό περίγυρο (Κόκκος, 2007:46). Κοντά στη θεώρηση αυτή βρίσκεται και η θέση του Jarvis (2004:50), σύμφωνα με την οποία η μάθηση ορίζεται «... ως η διεργασία μετασχηματισμού της εμπειρίας σε γνώσεις, δεξιότητες, στάσεις, αξίες, συναισθήματα κ.λ.π.». Ανεξάρτητα όμως από τις διαφορετικές προσεγγίσεις της

μάθησης υπάρχει σύμπτωση απόψεων ότι η μάθηση αποτελεί συστατικό στοιχείο της ανθρώπινης υπόστασης.

Κατά τον A. Rogers, μεγάλο μέρος της μάθησης των ανθρώπων είναι «συμπτωματική μάθηση», δηλαδή συμβαίνει περιστασιακά και από τυχαία γεγονότα στη ζωή τους (1999:118). Ωστόσο, υπάρχουν περιπτώσεις συμμετοχής σε περισσότερο σκόπιμες μαθησιακές δραστηριότητες. Σε αυτές τις περιπτώσεις μιλάμε για εκπαίδευση, στο μέτρο που η εκπαίδευση αποτελεί σχεδιασμένη μάθηση που έχει τεθεί στην υπηρεσία ενός σκοπού (Rogers, 1999:67). Με αυτήν την έννοια, η εκπαίδευση αποβλέπει σε συγκεκριμένα αποτελέσματα και αποσκοπεί στη μεγιστοποίηση της αποτελεσματικότητας της μάθησης. Συνεπώς, η εκπαίδευση εμπεριέχει πάντοτε μάθηση (τουλάχιστον ως σκοπό), χωρίς όμως να ισχύει και το αντίστροφο. Στο μέτρο που άτομα έμπειρα στη μαθησιακή διαδικασία αναλαμβάνουν τα ίδια τη σχεδίαση και εφαρμογή ενός προγράμματος συστηματικής μάθησης για τον εαυτό τους, τότε μιλάμε για μια ιδιαίτερη μορφή εκπαίδευσης, την *αυτομόρφωση* (Κόκκος, 2007:47).

Ακόμη, ευρέως αποδεκτοί είναι σήμερα οι κλασσικοί ορισμοί του Philip Coombs (1973 στο Βεργίδης, 2001:129) για την *τυπική, μη τυπική και την άτυπη εκπαίδευση*. Αναλυτικότερα:

Τυπική εκπαίδευση (formal education) χαρακτηρίζεται το πλήρως θεσμοθετημένο, ιεραρχικά δομημένο και χρονολογικά οργανωμένο σε βαθμίδες εκπαιδευτικό σύστημα, από την πρωτοβάθμια έως το πανεπιστήμιο, που περιλαμβάνει τόσο τις γενικές ακαδημαϊκές σπουδές όσο και τα εξειδικευμένα προγράμματα και θεσμούς ολοκληρωμένης επαγγελματικής και τεχνικής εκπαίδευσης.

Μη τυπική εκπαίδευση (non formal education) χαρακτηρίζεται οποιαδήποτε οργανωμένη εκπαιδευτική δραστηριότητα εκτός του τυπικού εκπαιδευτικού συστήματος, που απευθύνεται σε συγκεκριμένους εκπαιδευόμενους και έχει συγκεκριμένους εκπαιδευτικούς στόχους.

Άτυπη εκπαίδευση (informal education) χαρακτηρίζεται η διαδικασία με την οποία κάθε άτομο, σε όλη τη διάρκεια της ζωής του μαθαίνει και αποκτά στάσεις, αξίες, ικανότητες-δεξιότητες και γνώσεις, από την καθημερινή του εμπειρία και τις επιδράσεις που δέχεται από το περιβάλλον του για παράδειγμα την οικογένεια, την εργασία, τις βιβλιοθήκες ή τα μέσα μαζικής ενημέρωσης.

Με βάση τα παραπάνω μπορούμε να επιχειρήσουμε και την εννοιολογική αποσαφήνιση των όρων *δια βίου μάθηση* και *δια βίου εκπαίδευση*, οι οποίες άλλοτε χρησιμοποιούνται ως συνώνυμες και άλλοτε ως εκφραστές πολιτικού διακυβεύματος (Σταμέλος, 2009:145). Στη 19^η σύνοδο της UNESCO, που έγινε στο Ναϊρόμπι υιοθετήθηκε ο παρακάτω ορισμός:

«Ο όρος «δια βίου» εκπαίδευση και μάθηση δηλώνει ένα χωρίς όρια σχήμα που αποβλέπει στην αναμόρφωση του υπάρχοντος εκπαιδευτικού συστήματος και στην ανάπτυξη του εκπαιδευτικού δυναμικού έξω από αυτό.... Η εκπαίδευση και η μάθηση δεν περιορίζονται στην σχολική φοίτηση, πρέπει να επεκτείνονται σε ολόκληρη τη ζωή του ανθρώπου, να περιλαμβάνουν όλες τις δεξιότητες και όλους τους κλάδους της γνώσης, να χρησιμοποιούν όλα τα δυνατά μέσα και να δίνουν την ευκαιρία σε όλους τους ανθρώπους για πλήρη ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους. Οι εκπαιδευτικές και οι σχετικές με τη μάθηση διαδικασίες στις οποίες τα παιδιά, οι νέοι άνθρωποι και οι ενήλικοι όλων των ηλικιών εμπλέκονται στη διάρκεια της ζωής τους, σε οποιαδήποτε μορφή, πρέπει να θεωρηθούν ως ένα σύνολο» (UNESCO, 1976 στο Βεργίδης, 2001:129-130).

Ουσιαστικά, ο όρος *δια βίου εκπαίδευση* εστιάζει στη διαδικασία (σχεδιασμένες πολιτικές και θεσμικά καθορισμένες δομές), ενώ ο όρος *δια βίου μάθηση* στο επιθυμητό αποτέλεσμα. Η *δια βίου εκπαίδευση* δεν αποτελεί έναν ιδιαίτερο τύπο εκπαίδευσης, αλλά ένα σύνολο αρχών ως ιδανικό, το οποίο θα πρέπει να εφαρμόζεται σε όλες τις μορφές εκπαίδευσης, με σκοπό τη συμμετοχή όλων των πολιτών σε οργανωμένες εκπαιδευτικές διαδικασίες ανεξάρτητα από την ηλικία ή άλλα εμπόδια (Βεργίδης, 2001:142).

Η βασική διαφοροποίηση των δύο όρων, όταν δε χρησιμοποιούνται ως συνώνυμοι, συνίσταται κατά τη Δακοπούλου (2004:72) αφενός στην έννοια της ατομικής ή συλλογικής ευθύνης και αφετέρου στο διαχωρισμό των θεσμικών και μη θεσμικών εκπαιδευτικών λειτουργιών. Στην πρώτη παραπάνω περίπτωση, η έννοια της *δια βίου εκπαίδευσης* αναφέρεται στη συλλογική ευθύνη για την ύπαρξη και λειτουργία εκπαιδευτικών δομών και η έννοια της *δια βίου μάθησης* στην ατομική ευθύνη για τη συνεχή μάθηση και παρακολούθηση των εξελίξεων. Στη δεύτερη παραπάνω περίπτωση, η έννοια της *δια βίου εκπαίδευσης* αναφέρεται πρώτιστα στο δημόσιο αγαθό της παροχής εκπαιδευτικών προγραμμάτων ενώ η έννοια της *δια βίου μάθησης* καθιστά το «μανθάνειν» ατομική υπόθεση αποσυνδεδεμένη από συλλογικές

και οργανωμένες διαδικασίες θεσμικά κατοχυρωμένες από την πολιτεία (Βεργίδης, 2001:130, Σταμέλος, 2009:145).

Η εφαρμογή της δια βίου εκπαίδευσης έχει γίνει με διάφορους τρόπους σε διάφορα μέρη και κάθε προσέγγιση εμπεριέχει τη δική της θεωρία. Ανάλογα με τις εκπαιδευτικές παραδόσεις αλλά και τα κοινωνικά και πολιτικο-οικονομικά δεδομένα κάθε χώρας, η δια βίου μάθηση έχει αλλού περισσότερο οικονομικό προσανατολισμό, κι αλλού περισσότερο κοινωνικό-ανθρωπιστικό.

Μία μορφή της δια βίου εκπαίδευσης κατά τον Jarvis (2004:57) είναι η *συνεχιζόμενη εκπαίδευση*. Η συνεχιζόμενη εκπαίδευση είναι εκπαίδευση που ακολουθεί την αρχική, αλλά δεν είναι συνώνυμη με τη δια βίου εκπαίδευση, καθώς η τελευταία αποτελεί ένα εκπαιδευτικό συνεχές που δεν κάνει διάκριση ανάμεσα στην αρχική και τη συνεχιζόμενη εκπαίδευση (ό.π.). Η συνεχιζόμενη εκπαίδευση συνεπώς αποτελεί ένα μόνο μέρος της δια βίου εκπαίδευσης.

2.2 Η έννοια της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών

Η βασική εκπαίδευση των εκπαιδευτικών, ανεξάρτητα από τη διάρκειά της, τη μορφή και το περιεχόμενό της δεν είναι δυνατό από μόνη της να καλύψει όλο το φάσμα των θεωρητικών και πρακτικών γνώσεων, των ενδιαφερόντων, των ικανοτήτων και των δεξιοτήτων που χρειάζονται οι εκπαιδευτικοί στη διάρκεια της θητείας τους για την άσκηση του εκπαιδευτικού τους έργου. Άλλωστε, παράγοντες όπως η ανεργία των εκπαιδευτικών, στην ουσία ακυρώνουν και απαξιώνουν τη βασική εκπαίδευση των εκπαιδευτικών. Η μεταβαλλόμενη φύση του σχολείου και κατ' επέκταση του παρεχόμενου εκπαιδευτικού έργου, καθιστά απαραίτητη την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών. Ακόμη, κατά την διάρκεια της σταδιοδρομίας τους οι εκπαιδευτικοί καλούνται να κατανοήσουν και να εφαρμόσουν αλληπάλληλες αλλαγές στο θεσμικό πλαίσιο της εργασίας τους, όπως για παράδειγμα στα αναλυτικά προγράμματα, στα σχολικά βιβλία και στη διδακτική μεθοδολογία. Κάτω από αυτές τις προϋποθέσεις, η επιμόρφωση αξιοποιείται υποστηρικτικά για την αποτελεσματική προώθηση εκπαιδευτικών αλλαγών και εσωτερικών μεταρρυθμίσεων.

Όπως, ήδη αναφέραμε στην εισαγωγή μας, επιχειρώντας κάποιος να αποσαφηνίσει το εννοιολογικό περιεχόμενο του όρου επιμόρφωση, μπορεί να ανατρέξει σε μια μεγάλη σειρά από ορισμούς διατυπωμένους σε διαφορετικές χρονικές στιγμές και από διαφορετικές σκοπιές, με διαφορές μεταξύ τους αλλά και με

αρκετά σημεία σύγκλισης. Στην παρούσα εργασία υιοθετούμε τον ορισμό που δίνει η Π. Χατζηπαναγιώτου (2001:27), σύμφωνα με την οποία «... ο όρος «επιμόρφωση» περιλαμβάνει εκείνες τις διαδικασίες θεσμοθετημένες ή μη, που στοχεύουν στη συμπλήρωση και ανανέωση της αρχικής εκπαίδευσης και κατάρτισης του εκπαιδευτικού πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ώστε να είναι σε θέση κατά την διάρκεια της θητείας του αφενός να βελτιώνει τις σχετικές με το διδακτικό έργο γνώσεις, δεξιότητες και στάσεις και αφετέρου να εξελίσσεται ο ίδιος ως άτομο».

Η αποδοχή του παραπάνω ορισμού για την επιμόρφωση προϋποθέτει την αποδοχή ορισμένων θεμελιωδών αρχών που διέπουν ή που θα έπρεπε να διέπουν την φιλοσοφία των προγραμμάτων εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών. Τέτοιες θεμελιώδεις αρχές που οριοθετούν και προσδιορίζουν εννοιολογικά την επιμόρφωση είναι οι παρακάτω (Χατζηπαναγιώτου, 2001:23-27, Σαλτερής, 2006α:12):

- Η επιμόρφωση προϋποθέτει τη βασική εκπαίδευση των εκπαιδευτικών.
- Η επιμόρφωση θεωρείται συμπλήρωση και εμπλουτισμός της βασικής εκπαίδευσης και λειτουργεί ως εμπάθυνση, βελτίωση, ανανέωση και αντικατάσταση των περιεχομένων της αρχικής εκπαίδευσης.
- Η επιμόρφωση νοείται και ως μία συνεχής και επαναλαμβανόμενη διαδικασία συστηματικά οργανωμένη, θεσμοθετημένη ή μη, που περιλαμβάνει αφενός θεσμοθετημένες δραστηριότητες της Τυπικής Εκπαίδευσης, συνήθως υποχρεωτικού χαρακτήρα, και αφετέρου οργανωμένες, αλλά μη θεσμοθετημένες, δράσεις της Μη-Τυπικής Εκπαίδευσης και Άτυπης εκπαίδευσης.
- Η επιμόρφωση βαδίζει παράλληλα με την πορεία της επαγγελματικής σταδιοδρομίας και της προσωπικής εξέλιξης του εκπαιδευτικού.

Οι κλασσικοί ορισμοί του Philip Coombs (1973 στο Βεργίδης, 2001:129) για την τυπική, μη τυπική και την άτυπη εκπαίδευση μπορούν να μας βοηθήσουν στη διάκριση της έννοιας της επιμόρφωσης από την έννοια της μετεκπαίδευσης. Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, σύμφωνα με τον ορισμό που υιοθετήσαμε πιο πάνω, περιλαμβάνει μορφές τυπικής, μη τυπικής ή και άτυπης εκπαίδευσης που

πραγματοποιούνται σε τακτά ή μη, αλλά σύντομα χρονικά διαστήματα κατά την διάρκεια των σπουδών, μετά την αρχική εκπαίδευση και κατάρτιση και κυρίως κατά την άσκηση του επαγγέλματος (Σαλτερής, 2006α:12). Η μετεκπαίδευση χρησιμοποιείται και λειτουργεί ως συστηματικότερη και μεγαλύτερης χρονικής διάρκειας εμβάθυνση σε ορισμένη γνωστική περιοχή ή σε θέματα των Επιστημών της Αγωγής, περιλαμβανομένων και των μεταπτυχιακών σπουδών (Κασσωτάκης, 1983:78). Κάτω από αυτές τις προϋποθέσεις, η μετεκπαίδευση των εκπαιδευτικών περιλαμβάνει μόνο μορφές τυπικής εκπαίδευσης, που προσφέρονται σε μη τακτά αλλά εκτεταμένα χρονικά διαστήματα μετά την αρχική εκπαίδευση.

2.2.1 Τυπολογίες επιμόρφωσης

Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών διακρίνεται για την πολυμορφία και την πολυτυπία των δραστηριοτήτων που καλύπτει. Στη σχετική ερευνητική βιβλιογραφία, προκειμένου να ομαδοποιηθούν και αναλυθούν οι διάφορες επιμορφωτικές δραστηριότητες και προγράμματα συναντάμε διάφορες τυπολογίες της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών. Οι τυπολογίες αυτές διαμορφώθηκαν με βάση συγκεκριμένα κριτήρια, τα οποία τις περισσότερες φορές προσδιορίζουν την επιμόρφωση ως προς ένα μόνο χαρακτηριστικό (Μαυρογιώργος, 1986: 91-92, Βεργίδης, 1993β:46-49, Χατζηπαναγιώτου, 2001:37-74, Κωστίκα, 2004: 55-96, Κατσαρού και Δεδούλη, 2008:13):

- Ανάλογα με την οργανωτική δομή, το σύστημα επιμόρφωσης μπορεί να χαρακτηριστεί ως : συγκεντρωτικό, αποκεντρωτικό, αυτοδιοικούμενο.
- Ανάλογα με τη φάση της σταδιοδρομίας των εκπαιδευτικών μπορούμε να αναφερθούμε σε εισαγωγική ή ενδοϋπηρεσιακή επιμόρφωση.
- Ανάλογα με τη διάρκεια της επιμόρφωσης μπορούμε να αναφερθούμε σε βραχεία (ταχύρρυθμη), μέσης διάρκειας, μακράς διάρκειας επιμόρφωση.
- Ανάλογα με τον χρόνο διεξαγωγής, η επιμόρφωση μπορεί να διακριθεί σε εντός χρόνου εργασίας σε εκτός χρόνου εργασίας, κατά τη διάρκεια των διακοπών.
- Ανάλογα με το χαρακτήρα της συμμετοχής των εκπαιδευτικών αναφερόμαστε σε επιμόρφωση υποχρεωτική ή προαιρετική.

- Ανάλογα με το πλαίσιο διεξαγωγής της μπορούμε να αναφερθούμε σε επιμόρφωση που διεξάγεται: α) εντός του σχολείου (ενδοσχολική) β) με επίκεντρο το σχολείο γ) εκτός του σχολείου

Στο σημείο αυτό, θα σταθούμε λίγο περισσότερο σε δύο διαφορετικούς τρόπους οργάνωσης της επιμόρφωσης με κριτήριο τον τρόπο θεώρησης του εκπαιδευτικού και του έργου που επιτελεί, καθώς η τυπολογία αυτή θα είναι ιδιαίτερα βοηθητική στον τρόπο που θα διατυπώσουμε τα τελικά ερωτήματά μας αλλά και στον τρόπο που θα ερμηνεύσουμε τα ευρήματά μας στην εμπειρική έρευνα που ακολουθεί. Ουσιαστικά, πρόκειται για δύο πολωτικά υποδείγματα, όπου στον μεν πρώτο (νομοθετικό υπόδειγμα) εντάσσονται εκείνα τα μοντέλα επιμόρφωσης στα οποία ο εκπαιδευτικός αντιμετωπίζεται ως αποδέκτης μιας διαδικασίας, την οποία ελάχιστα ως καθόλου μπορεί να διαμορφώσει, στο δε δεύτερο (ιδιογραφικό υπόδειγμα) όσα θεωρούν τον εκπαιδευτικό ως επαγγελματικά ικανό να αναλάβει ο ίδιος την ευθύνη για το σχεδιασμό και τη διεκπεραίωση της επιμόρφωσης (Χατζηπαναγιώτου, 2001:36). Πιο συγκεκριμένα, κατά την πρώτη θεώρηση ο εκπαιδευτικός αντιμετωπίζεται ως ένας απλός «εντολοδόχος». Σύμφωνα με την παραδοσιακή προσέγγιση αυτή, αναμένεται από αυτόν η πιστή τήρηση των επίσημων προδιαγραφών της εκπαίδευσης, καθώς και η μετάδοση προκαθορισμένων γνώσεων και αξιών. Η αποτελεσματικότητα του εκπαιδευτικού κρίνεται με βάση το βαθμό επίτευξης των επίσημων προδιαγραφών. Αν ο βαθμός αυτής της επίτευξης δεν κριθεί ικανοποιητικός, τότε γίνεται προσπάθεια να βρεθούν οι αιτίες και να βελτιωθεί η αποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών. Με βάση την παραπάνω οπτική, το περιεχόμενο των σχεδιαζόμενων επιμορφωτικών προγραμμάτων προσδιορίζεται από την κρατική κεντρική διοίκηση, δίχως την καταγραφή των αναγκών των άμεσα εμπλεκομένων εκπαιδευτικών και χωρίς την ουσιαστική συμμετοχή τους (Κωστίκα, 2004:55-56).

Στον αντίποδα της θεώρησης αυτής, βρίσκεται η θεώρηση του εκπαιδευτικού ως «επαγγελματία», του εκπαιδευτικού δηλαδή του οποίου η συμμετοχή πάνω σε θέματα που τον αφορούν άμεσα κρίνεται σημαντική. Ο εκπαιδευτικός βρίσκεται εσκεμμένα στο επίκεντρο κάθε βελτιωτικής προσπάθειας της ποιότητας του εκπαιδευτικού έργου, όπου συναποφασίζει με όλους τους ενδιαφερόμενους φορείς τον τρόπο και τη μεθόδευση με την οποία οι αλλαγές αυτές θα σχεδιαστούν και υλοποιηθούν με το δυνατότερο αποτελεσματικό τρόπο. Ως «στοχαζόμενο» άτομο με

κριτική σκέψη και προπάντων ως επαγγελματίας, αναλαμβάνει σχετικές πρωτοβουλίες και συνδιαμορφώνει τις επιμορφωτικές δραστηριότητες, αφού προηγουμένως έχουν καταγραφεί οι ουσιαστικές του επιμορφωτικές ανάγκες (ό.π.).

2.2.2 Παράμετροι αποτελεσματικότητας της επιμόρφωσης

Παρά το μεγάλο αριθμό των επιμορφωτικών προγραμμάτων και την αύξηση της σημασίας της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών ως μέσου βελτίωσης της διδασκαλίας και της μάθησης των μαθητών, πολλές μελέτες σε διεθνές επίπεδο δείχνουν την ύπαρξη μιας γενικής αίσθησης ότι τα προγράμματα επιμόρφωσης δεν είναι αποτελεσματικά (Νικολακάκη, 2003:6). Κατά τους Newton και Tarrant (1992 στο Τζαβάρα και Βεργίδης, 2002:336), οι «επιμορφωτικές δράσεις δεν έχουν εγγυημένες και διαρκείς επιπτώσεις στις στάσεις, τις ικανότητες και τη συμπεριφορά των συμμετεχόντων όταν:

- Οι επιμορφωτικές δράσεις είναι μεμονωμένα γεγονότα.
- Οι εισηγητές είναι ανεπαρκείς
- Τα κίνητρα των συμμετεχόντων δεν συμπίπτουν με το περιεχόμενο.
- Η παρακολούθηση είναι υποχρεωτική.
- Το περιεχόμενο και τα εκπαιδευτικά υλικά δεν είναι σχετικά ή ρεαλιστικά και κατάλληλα για πρακτική εφαρμογή.
- Οι συμμετέχοντες δεν εμπλέκονται ενεργά στη μαθησιακή διαδικασία, αλλά είναι παθητικοί δέκτες παρεχομένων πληροφοριών.»

Βασικοί παράμετροι για την αποτελεσματικότητα της επιμόρφωσης στο μακρο-επίπεδο της επιμορφωτικής πολιτικής είναι για τη Χατζηπαναγιώτου (2001:75-76) η συστηματικότητα, ο προγραμματισμός και ο σχεδιασμός. Η συστηματικότητα «αποτελεί την αδιαφιλονίκητη προϋπόθεση για τη θεμελίωση και την οργάνωση του θεσμικού πλαισίου της επιμόρφωσης», ο προγραμματισμός «σχετίζεται με την προσπάθεια να οικοδομηθεί ένα επιμορφωτικό δίκτυο που θα συντονίζει συστηματικά σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο την επιμορφωτική πολιτική» και ο σχεδιασμός «διασφαλίζει τον καλύτερο δυνατό τρόπο διεξαγωγής τους (φορέας, συμμετέχοντες, μεθόδευση), διευθετεί θέματα πρακτικού χαρακτήρα (χώρος, χρόνος, εκπαιδευτικό υλικό) και δομεί χρονικά και επιστημονικά το πλάνο δράσης και τις επιμέρους ενέργειες». Στο ίδιο επίπεδο ανάλυσης, κατά τους Τζαβάρα και Βεργίδη

(2002:337) για να είναι αποτελεσματική η επιμόρφωση *«χρειάζεται να συνθέτει: θεωρία- πρακτική -προετοιμασία- αλληλεπίδραση- παρουσίαση- συνεργασία- αξιολόγηση- εφαρμογή- στήριξη- συνέχεια»*.

Στο μικρο-επίπεδο της πρακτικής εφαρμογής κατά τη Χατζηπαναγιώτου (2001:75-76), η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών «επιβάλλεται» να αντιμετωπίζεται ως πεδίο εφαρμογής των αρχών, της μεθοδολογίας και της παιδαγωγικής της Εκπαίδευσης Ενηλίκων. Πιο συγκεκριμένα, οι ενήλικες εκπαιδευόμενοι χαρακτηρίζονται από μια ποικιλομορφία, εφόσον είναι άτομα διαφορετικής κοινωνικής προέλευσης και ηλικίας με ξεχωριστούς επαγγελματικούς ρόλους, υποχρεώσεις, ενδιαφέροντα και βιολογικά χαρακτηριστικά. Ωστόσο, παρά το μεγάλο φάσμα διαφορών ανάμεσα στα μέλη μιας ομάδας εκπαιδευομένων, υπάρχει η δυνατότητα προσδιορισμού ορισμένων κοινών χαρακτηριστικών μεταξύ των ενήλικων εκπαιδευομένων:

- Οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι συνήθως επιδιώκουν την προσωπική τους ανάπτυξη, τη βελτίωση και αξιοποίηση των ικανοτήτων τους, την αυτόνομη και υπεύθυνη λήψη αποφάσεων, τον αυτοπροσδιορισμό της συμπεριφοράς τους και έρχονται στην εκπαίδευση με συγκεκριμένους στόχους και προσδοκίες. (Κόκκος, 2008:81-82).
- Διαθέτουν προϋπάρχουσες εμπειρίες και γνώσεις. Οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι φέρνουν μαζί τους ένα αρκετά πλούσιο σύνολο εμπειριών, γνώσεων, αξιών και στάσεων. Αυτές αποτελούν, κατά κάποιο τρόπο, το φίλτρο που καθορίζει το είδος των μηνυμάτων που μπορεί να προσλάβει ο ενήλικας (Rogers, 1999:96).
- Έχουν τάση για ενεργητική συμμετοχή στην πορεία της μάθησής τους (Κόκκος, 2008:83).
- Έχουν διαμορφώσει προτίμηση σε συγκεκριμένους τρόπους μάθησης (Κόκκος, 2008:83, Rogers, 1999:104).

Συμπληρωματικά, οι εκπαιδευτικοί ως ενήλικες εκπαιδευόμενοι (Brookfield, 1986 στο Τζαβάρα και Βεργίδης, 2005:258):

- Έχουν πολλούς ρόλους, υπευθυνότητες, πιέσεις

- Έχουν κίνητρο όταν θεωρούν σημαντικό το στόχο
- Θέλουν να έχουν τον έλεγχο στη μάθησή τους

Στην προσπάθεια εντοπισμού των προϋποθέσεων για την εξασφάλιση της αποτελεσματικότητας των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, χρειάζεται ακόμη να καταγράψουμε ότι η πορεία των ενηλίκων προς τη μάθηση συναντά πλήθος εμποδίων που θα πρέπει να αντιμετωπίζονται κατάλληλα. Τα εμπόδια στη μάθηση (άρα και στην εκπαίδευση) σε σχέση με τα χαρακτηριστικά των εκπαιδευομένων μπορούμε να τα κατατάξουμε σε δύο κατηγορίες:

Στην πρώτη κατηγορία βρίσκονται τα εμπόδια που προκύπτουν από την ενήλικη κατάσταση στην οποία βρίσκονται οι εκπαιδευόμενοι. Οι υποχρεώσεις και δεσμεύσεις που έχουν οι ενήλικοι από ρόλους που υποδύονται στην προσωπική, οικογενειακή, επαγγελματική και κοινωνική ζωή, συνήθως αποσπούν το μεγαλύτερο μέρος του ενδιαφέροντος και προσοχής τους. Φυσικές ηλικιακές αλλαγές για παράδειγμα στη μνήμη, όραση ή ακόμη και στην ακοή μπορούν να αποτελέσουν φραγμό στην προσπάθεια για απόκτηση νέων γνώσεων ή δεξιοτήτων. Φυσικοί ή περιβαλλοντικοί παράγοντες όπως η κακή υγεία, η κούραση ή επαγγελματικά προβλήματα μπορούν να προκαλέσουν δυσχέρειες στη συμμετοχή των ενηλίκων σε εκπαιδευτικές διαδικασίες (Rogers, 2005:275).

Στη δεύτερη κατηγορία βρίσκονται τα εσωτερικά εμπόδια που απορρέουν από την προσωπικότητα των ατόμων. Σύμφωνα με τον Αλέξη Κόκκο (2005:85-86) τα εμπόδια αυτά μπορούν να χωριστούν σε δύο υποκατηγορίες:

- ο Εμπόδια που σχετίζονται με προϋπάρχουσες γνώσεις, αντιλήψεις και αξίες, οι οποίες καθιστούν την πρόσληψη καινούργιων μαθησιακών αντικειμένων ιδιαίτερα δύσκολη.
- ο Εμπόδια που σχετίζονται με ψυχολογικούς παράγοντες όπως η χαμηλή αυτοεκτίμηση ή η βίωση έντονου άγχους λόγω του φόβου αποτυχίας ή του φόβου αξιολόγησης. Ακόμη, πρώιμες αρνητικές εμπειρίες στην παιδική ηλικία είναι πιθανόν να επηρεάζουν την προσπάθεια για νέα μάθηση.

Ακόμη, σημαντικά εμπόδια μπορούν να αποφευχθούν ή να εμφανιστούν σε σχέση με τις συνθήκες εκπαίδευσης και από την άψογη ή αντίθετα την κακή

οργάνωση της μαθησιακής διαδικασίας. Ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα, του οποίου ο χώρος εκπαίδευσης έχει πολλή ζέστη ή πολύ κρύο, πολύ φως ή πολύ σκοτάδι, ελάχιστα ή άβολα καθίσματα, ή στον οποίο υπάρχουν πολλοί περισπασμοί που εμποδίζουν τη συγκέντρωση ή που πάσχει έκδηλα για παράδειγμα στο επίπεδο των στόχων ή του συντονισμού, είναι ευνόητο ότι θα προκαλέσει την αντίδραση και την απογοήτευση των συμμετεχόντων, οδηγώντας τους σε στάση άρνησης ή αδιαφορίας.

Σύμφωνα με τον Βεργίδη (1998:38-39, 2003:102-105, 2008:15-55), ο αποτελεσματικός σχεδιασμός ενός επιμορφωτικού προγράμματος εκπαιδευτικών, στα πλαίσια της εκπαίδευσης ενηλίκων, ακολουθεί τα παρακάτω στάδια:

Στάδιο 1^ο: α) Μελέτη της υπάρχουσας κατάστασης, όπου προσδιορίζονται τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί στην εργασία τους

β) Προσδιορισμός και ανάλυση των σημαντικών δεδομένων και ιδιαίτερα τα εκπαιδευτικά χαρακτηριστικά (βασικές και άλλες σπουδές), τα επαγγελματικά χαρακτηριστικά (ειδικότητα, θέση εργασίας, προϋπηρεσία), τα κοινωνικά χαρακτηριστικά (ηλικία, οικογενειακή κατάσταση) και οι ιδιαίτερες συνθήκες εργασίας (τόπος διαμονής, τόπος εργασίας) των εκπαιδευτικών προς τους οποίους απευθύνεται το επιμορφωτικό πρόγραμμα

γ) Διερεύνηση των επιμορφωτικών αναγκών που έχουν οι εκπαιδευτικοί που αποτελούν την ομάδα στόχο. Οι επιμορφωτικές ανάγκες των εκπαιδευτικών ως ατόμων ή ομάδων, δε συμπίπτουν υποχρεωτικά με τις ανάγκες του εκπαιδευτικού συστήματος. Προκειμένου να μην υπάρχει μονόπλευρος προσανατολισμός στους στόχους του προγράμματος απαιτείται μια διαδικασία εναρμόνισης των αναγκών, ώστε το συγκεκριμένο πρόγραμμα να μην υπηρετεί μόνο τις ανάγκες των εκπαιδευτικών ή του εκπαιδευτικού συστήματος. Ένας σημαντικός παράγοντας που μπορεί να συμβάλλει στην εναρμόνιση των αναγκών, είναι η συμμετοχή των εκπαιδευτικών στο στάδιο του σχεδιασμού των προγραμμάτων επιμόρφωσης.

δ) Διερεύνηση των διαθέσιμων μέσων και ανθρώπινων πόρων για την υλοποίηση του προγράμματος

Στάδιο 2^ο: Στο επόμενο στάδιο προσδιορίζονται οι γενικοί σκοποί και οι ειδικοί στόχοι του επιμορφωτικού προγράμματος. Ακόμη γίνεται διατύπωση υποθέσεων και προβλέψεων για τα αναμενόμενα αποτελέσματα που θα πρέπει να είναι σαφώς προσδιορισμένα. Τα αναμενόμενα αποτελέσματα ενός προγράμματος εμπεριέχονται στους διατυπωμένους στόχους και στηρίζονται στα προσωπικά, εκπαιδευτικά, επαγγελματικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά των εκπαιδευομένων.

Στάδιο 3^ο: Ακολουθεί το στάδιο του προγραμματισμού, κατά το οποίο:

α) γίνεται επιλογή του περιεχομένου του προγράμματος, το οποίο προσδιορίζεται με βάση: την ανάλυση των σημαντικών δεδομένων, την ανάλυση των εκπαιδευτικών αναγκών των εκπαιδευτικών και των φορέων του προγράμματος, την διαθέσιμη υποδομή και τον προϋπολογισμό, τις προϋπάρχουσες γνώσεις, ικανότητες και δεξιότητες των εκπαιδευομένων, τη διαπραγμάτευση των αναγκών και τέλος τον γενικό σκοπό και τους ειδικούς στόχους του προγράμματος.

β) γίνεται δόμηση του περιεχομένου, το οποίο περιλαμβάνει: α) γνώσεις για τη θεωρητική κατάρτιση των εκπαιδευτικών, β) πρακτική άσκηση, ώστε να αναπτύξουν τις απαραίτητες ικανότητες- δεξιότητες για την εκτέλεση του έργου τους και γ) ανάπτυξη θετικών στάσεων και συμπεριφορών.

Στάδιο 4^ο: Επιλέγονται οι παιδαγωγικές και διδακτικές μέθοδοι καθώς και τα εκπαιδευτικά μέσα που θα χρησιμοποιηθούν.

Στάδιο 5^ο: Προσδιορίζονται οι απαραίτητες προϋποθέσεις υλοποίησης του προγράμματος. Σ' αυτές ανήκουν: ο προϋπολογισμός, ο εκπαιδευτικός εξοπλισμός, οι κατάλληλοι χώροι, ο χρόνος που απαιτείται για την υλοποίηση του προγράμματος, η διοικητική και επιστημονική υποστήριξη και οι κατάλληλοι εκπαιδευτές.

Στάδιο 6^ο: Το τελικό στάδιο του σχεδιασμού περιλαμβάνει την πρόβλεψη των μεθόδων και των τεχνικών που θα χρησιμοποιηθούν για την αξιολόγηση του προγράμματος.

2.3 Πολιτικές επιμόρφωσης στην ελληνική Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση και εκπαιδευτικοί Φυσικής Αγωγής

Ο θεσμός της επιμόρφωσης στην Ελλάδα, παρουσιάζεται για πρώτη φορά με σχετικό διάταγμα το 1881. Στο διάταγμα της 16^{ης}.3.1881, προβλεπόταν η υποχρεωτική επιμόρφωση σχεδόν όλων των δασκάλων δημόσιων και ιδιωτικών σχολείων στην «συνδιδασκτική μέθοδο» (Ανδρέου, 1982:34). Χαρακτηριστική στην ιστορία της επιμόρφωσης στην ελληνική εκπαίδευση είναι, κατά τη Φώκιαλη (2003:33), η διαπίστωση διακριτών περιόδων:

- ο *Πρώτη περίοδος επιμόρφωσης (1884-1921)*, όπου η άσκηση επιμορφωτικής πολιτικής γίνεται με εγκυκλίους, διαταγές και κυρίως με τους επιθεωρητές.

- ο Δεύτερη περίοδος επιμόρφωσης (1922-1963), όπου η επιμόρφωση (στο εξής μετεκπαίδευση) οργανώθηκε με τη μορφή μόνιμων καθιερωμένων κύκλων μαθημάτων στα πλαίσια της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών.
- ο Τρίτη περίοδος επιμόρφωσης (1964-1995), όπου κύριο χαρακτηριστικό είναι η δημιουργία νέων θεσμών και φορέων επιμόρφωσης/μετεκπαίδευσης: η ίδρυση του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, η μετεξέλιξη των κύκλων επιμορφωτικών μαθημάτων στο Μαράσλειο Διδασκαλείο, η ίδρυση του Κέντρου Εκπαιδευτικών Μελετών και Επιμόρφωσης (Κ.Ε.Μ.Ε.) και των Σχολών Επιμόρφωσης (Σ.Ε.Λ.Δ.Ε και Σ.Ε.Λ.Μ.Ε.) που λειτουργούν στα πλαίσιά του, και τέλος η ίδρυση των Περιφερειακών Επιμορφωτικών Κέντρων (Π.Ε.Κ.). Προς το τέλος της περιόδου αυτής γίνεται πραγματικότητα η ίδρυση και η λειτουργία Πανεπιστημιακών Τμημάτων Δημοτικής Εκπαίδευσης (Π.Τ.Δ.Ε.).

Σχετικά με τις δύο πρώτες περιόδους, ο Ματθαίου (2008:2-6) θεωρεί ότι ο χαρακτήρας της επιμόρφωσης είναι αντισταθμιστικός των ελλείψεων της βασικής εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών και για το λόγο αυτό, η επιμόρφωση έπρεπε να είναι σχετικά μακρόχρονη από λίγες εβδομάδες έως μήνες. Κατά τη διάρκεια της τρίτης περιόδου εκτός από την παραμένουσα λογική της αντιστάθμισης των αδυναμιών της βασικής εκπαίδευσης, αναδύεται και η αντίληψη ότι ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να παρακολουθεί συνεχώς τις εξελίξεις στην επιστήμη. Συνεπώς, η επιμόρφωση θα πρέπει να είναι περιοδική και εστιασμένη κυρίως σε ζητήματα ανανέωσης της επιστημονικής συγκρότησης του εκπαιδευτικού. Ωστόσο, εξακολουθεί να κυριαρχεί ο αντισταθμιστικός, ακαδημαϊκός, καθολικός στην εφαρμογή, παραδοσιακός χαρακτήρας της επιμόρφωσης που υλοποιείται εκτός της σχολικής μονάδας, οργανωμένη από ένα κεντρικά διαχειριζόμενο και ακραία συγκεντρωτικό γραφειοκρατικό εκπαιδευτικό σύστημα. Ένα σύστημα που θεωρεί τον εκπαιδευτικό παθητικό αποδέκτη κεντρικών επιμορφωτικών επιλογών και προσεγγίσεων (ό.π.).

Από το 1995 και μετά ο θεσμός της επιμόρφωσης παρουσιάζει μεγάλη ανάπτυξη. Η λειτουργία των Π.Ε.Κ., των Π.Τ.Δ.Ε. και η λειτουργία Διδασκαλείων Δημοτικής Εκπαίδευσης (Δ.Δ.Ε.) στα πλαίσια των Πανεπιστημίων συνέβαλλε σε αυτό. Στην ανάπτυξη αυτή θα πρέπει να προστεθεί και η ενίσχυση και χρηματοδότηση της επιμόρφωσης μέσα από τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης

(Κ.Π.Σ.). Επίσης, αξίζει να σημειωθεί ότι από το 2003 ξεκίνησε να λειτουργεί, κάτω από τη εποπτεία του ΥΠ.Ε.Π.Θ., ο Οργανισμός Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών (Ο.ΕΠ.ΕΚ.) ως συντονιστικός φορέας όλων των μορφών και τύπων επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών.

Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών σήμερα, σύμφωνα με το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο, διακρίνεται σε υποχρεωτική και προαιρετική ανεξαρτήτως βαθμίδας. Οι μορφές υποχρεωτικής επιμόρφωσης που καθορίζονται από το πρώτο άρθρο του Προεδρικού Διατάγματος 250/92 (Φ.Ε.Κ. 138/10-8-1992, τ. Α') είναι οι παρακάτω:

- *Εισαγωγική επιμόρφωση* διάρκειας μέχρι τεσσάρων μηνών για τους υποψήφιους προς διορισμό εκπαιδευτικούς Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.
- *Περιοδική επιμόρφωση* σε δύο επιμορφωτικούς κύκλους κάθε ακαδημαϊκό έτος, διάρκειας μέχρι τρεις μήνες για τους μόνιμους εκπαιδευτικούς.
- *Ειδικά επιμορφωτικά προγράμματα* βραχείας διάρκειας από 10 έως 100 ώρες για όλους τους υπηρετούντες εκπαιδευτικούς και έως 200 ώρες για εκπαιδευτικούς που υπηρετούν σε σχολεία Ειδικής Αγωγής.

Η υποχρεωτική περιοδική επιμόρφωση με αρχικά τριμηνιαίας διάρκειας προγράμματα, λόγω σοβαρών προβλημάτων στη λειτουργία τους και αντιδράσεων του εκπαιδευτικού κόσμου, αντικαταστάθηκαν από τα ονομαζόμενα «ταχύρρυθμα» με διάρκεια 40 ωρών (Κατσαρού και Δεδούλη, 2008:73). Ακόμη, από το σχολικό έτος 2008-2009, οι διοριζόμενοι ως αναπληρωτές εκπαιδευτικοί ανεξαρτήτως βαθμίδας, παρακολουθούν υποχρεωτικά την Α' φάση της Εισαγωγικής επιμόρφωσης. Σύμφωνα με τις Κατσαρού και Δεδούλη (2008:86-90) οι τύποι των επιμορφωτικών προγραμμάτων που αναπτύσσονται τα τελευταία χρόνια στη χώρα μας, είναι δυνατόν να κατηγοριοποιηθούν ως εξής:

- ❖ *«Ταχύρρυθμα υποχρεωτικά επιμορφωτικά προγράμματα»:*
  - Πρόγραμμα εισαγωγικής επιμόρφωσης για νεοδιόριστους εκπαιδευτικούς, η οποία πραγματοποιείται σε τρεις φάσεις στα 16 Π.Ε.Κ. της χώρας και τα εξακτινωμένα παραρτήματά τους
  - Προγράμματα επιμόρφωσης εκπαιδευτικών σχετικά με τις εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις, εισαγωγή νέων μαθημάτων,

διδασκτικών μεθόδων και σχολικών βιβλίων, με φορέα υλοποίησης το Π. Ι. (π.χ. των σχετικών με τα Δ.Ε.Π.Π.Σ. - Α.Π.Σ.)

- Προγράμματα επιμόρφωσης στελεχών διοίκησης της εκπαίδευσης, με φορέα υλοποίησης το Π.Ι.

❖ *«Ταχύρρυθμα ή μέσης διάρκειας προαιρετικά επιμορφωτικά προγράμματα»:*

- Ταχύρρυθμα προαιρετικά προγράμματα 40 ωρών (επιδοτούμενα ή απλά προσφερόμενα), που πραγματοποιήθηκαν από τα Π.Ε.Κ. κατά την περίοδο 1997-2000 και τα παρακολούθησαν οι εκπαιδευτικοί στον ελεύθερό τους χρόνο.
- Πρόγραμμα ενδοσχολικής επιμόρφωσης, το οποίο υλοποιήθηκε την περίοδο 1997-2000 στο πλαίσιο του Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ.
- Πρόγραμμα μέσης διάρκειας για εκπαιδευτικούς Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στο πλαίσιο του έργου «Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών στην Αξιοποίηση των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών στην Εκπαίδευση» του επιχειρησιακού προγράμματος «Κοινωνία της Πληροφορίας» του Γ' Κ.Π.Σ., με φορέα υλοποίησης το Π.Ι.
- Επιμορφωτικό πρόγραμμα για τη διαχείριση προβλημάτων σχολικής τάξης, με φορέα υλοποίησης το Π.Ι.
- Επιμορφωτικές ημερίδες, διημερίδες, σύντομα σεμινάρια σε θέματα όπως η Ολυμπιακή Παιδεία, το ολοήμερο σχολείο, η αγωγή υγείας, η επιχειρηματικότητα των νέων κ.ά.

❖ *«Ειδικά καινοτόμα πιλοτικά προγράμματα εξ αποστάσεως εκπαίδευσης»:*

- Μέσω του ηλεκτρονικού κόμβου του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας
- Μέσω του Κέντρου Εξ Αποστάσεως Επιμόρφωσης στο Π.Ι.

❖ *«Προαιρετικά εκπαιδευτικά προγράμματα»:*

- Προγράμματα εκπαιδευτικών πειραματισμών (π.χ. τα Σχολεία Εφαρμογής Πειραματικών Προγραμμάτων Εκπαίδευσης (Σ.Ε.Π.Π.Ε.), η κυκλοφοριακή αγωγή ή η ενισχυτική διδασκαλία)

- Πολιτιστικά εκπαιδευτικά προγράμματα (π.χ. το πρόγραμμα «ΜΕΛΙΝΑ-Εκπαίδευση αγωγής και πολιτισμός»)
  - Περιβαλλοντικά εκπαιδευτικά προγράμματα
  - Ευρωπαϊκά εκπαιδευτικά προγράμματα (π.χ. τα «Socrates» και «Socrates 2»)
- ❖ *«Επιμορφωτικό πρόγραμμα για την επαγγελματική αναβάθμιση των εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης»:*
- Το πρόγραμμα αυτό αποσκοπούσε στην εξομοίωση των διετούς εκπαίδευσης αποφοίτων των Παιδαγωγικών Ακαδημιών και των Σχολών Νηπιαγωγών προς τους πτυχιούχους των Παιδαγωγικών Τμημάτων των Πανεπιστημίων.

Όπως σε πολλές χώρες της Ε.Ε., έτσι και στην Ελλάδα παρατηρείται μία πληθώρα φορέων που ασκούν επιμορφωτικό έργο για την κάλυψη των πολλαπλών επιμορφωτικών αναγκών των εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Ανάμεσα σε αυτούς περιλαμβάνονται (Μαυρογιώργος, 1999β:127, Κατσαρού και Δεδούλη, 90-91):

- Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (Π.Ι.)
- Ο Οργανισμός Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών (Ο.ΕΠ.ΕΚ.)
- Τα Περιφερειακά Επιμορφωτικά Κέντρα (Π.Ε.Κ)
- Τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (Α.Ε.Ι.), το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο (Ε.Α.Π.) και τα Ανώτατα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (Α.Τ.Ε.Ι.)
- Η Ανώτατη Σχολή Παιδαγωγικής Τεχνικής Εκπαίδευσης (Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.)
- Τα Διδασκαλεία Δημοτικής Εκπαίδευσης (Δ.Δ.Ε.)
- Σχολικοί σύμβουλοι
- Η Διδασκαλική Ομοσπονδία Ελλάδας (Δ.Ο.Ε.)
- Επιστημονικές ενώσεις και σύνδεσμοι εκπαιδευτικών
- Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων (Ι.Δ.ΕΚ.Ε.) και το Ινστιτούτο Επιμόρφωσης (ΙΝ.ΕΠ.)
- Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης (Κ.Ε.Κ.)
- Σχολικές μονάδες, Δίκτυα Σχολείων ή εκπαιδευτικών, Συμπράξεις σχολείων και άλλων φορέων

- Ιδρύματα, Οργανισμοί, Ινστιτούτα μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα και γενικότερα φορείς της μη τυπικής εκπαίδευσης
- Κερδοσκοπικές εταιρίες, διάφοροι ιδιωτικοί φορείς εκπαίδευσης

Οι εκπαιδευτικοί Φ.Α., ως μέλη του διδακτικού προσωπικού της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης μπορούν να συμμετέχουν στις διάφορες παραπάνω επιμορφωτικές δραστηριότητες και προγράμματα. Ωστόσο, οι τυπικές ευκαιρίες μάθησης των υπηρετούντων εκπαιδευτικών Φ. Α. στο γνωστικό τους αντικείμενο, εντοπίζονται κυρίως:

- ο στην υποχρεωτική εισαγωγική επιμόρφωση που παρέχεται προς όλους τους νεοδιόριστους εκπαιδευτικούς Φ.Α., με φορέα υλοποίησης τα Π.Ε.Κ. Πρόσφατα και συγκεκριμένα από το σχολικό έτος 2008-2009, η πρώτη φάση της εισαγωγική επιμόρφωσης έγινε υποχρεωτική και για τους διορισμένους ως αναπληρωτές εκπαιδευτικούς με ταυτόχρονη απαλλαγή από τα διδακτικά τους καθήκοντα για το διάστημα που διαρκεί η επιμόρφωση.
- ο σε ένα μικρό αριθμό ολιγόωρων προαιρετικών ή υποχρεωτικών επιμορφωτικών σεμιναρίων που υλοποιούν ετησίως στην περιοχή ευθύνης τους οι σχολικοί σύμβουλοι Φυσικής Αγωγής κάθε σχολικό έτος, με δική τους πρωτοβουλία ή ως επιμορφωτές των Π.Ε.Κ.
- ο στην παρακολούθηση Μεταπτυχιακών Προγραμμάτων Σπουδών, τα οποία μπορούν να δεχθούν πολύ μικρό αριθμό εκπαιδευτικών Φ.Α.
- ο στην παρακολούθηση συνεδρίων, ημερίδων, ενημερωτικών συναντήσεων, σεμιναρίων κ. ά. που διοργανώνονται από τα πέντε Τ.Ε.Φ.Α.Α. που λειτουργούν συνολικά στη χώρα μας.

Από την παραπάνω προσπάθεια συνολικής καταγραφής της παρούσας κατάστασης στο πεδίο της επιμόρφωσης, θα μπορούσε κάποιος να υποθέσει ότι ο διαφαινόμενος πλουραλισμός είναι ικανή συνθήκη για την κάλυψη των επιμορφωτικών αναγκών του διδακτικού προσωπικού της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Ωστόσο, διάφορα προβλήματα τα οποία αναδεικνύονται από τη σχετική ερευνητική βιβλιογραφία, καταρρίπτουν την υπόθεση αυτή (Κατσαρού και Δεδούλη, 2008:97-98, Μαυρογιώργος, 2003: 357-358, Φώκιαλη, 2003: 34, Ματθαίου και συν., 1999:8):

- Έλλειψη συντονισμού και ασυνέχεια των επιμορφωτικών δράσεων
- Έλλειψη σύνδεσης θεωρίας – πράξης – έρευνας
- Προσφορά ασύνδετων και αποσπασματικών γνώσεων
- Οργανωτικές ελλείψεις και αστοχίες
- Η έλλειψη κριτηρίων διασφάλισης της επάρκειας των επιμορφωτών
- Η προσήλωση των επιμορφωτών σε παραδοσιακούς τρόπους διδασκαλίας, όπως για παράδειγμα οι εισηγήσεις ακαδημαϊκού τύπου, που καταδικάζουν τους συμμετέχοντες σε παθητική παρακολούθηση
- Η μη δυνατότητα συμμετοχής των εκπαιδευτικών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων ως προς τα επιμορφωτικά προγράμματα (συγκεντρωτισμός)
- Η μέσω της επιμόρφωσης αναπαραγωγή του μοντέλου της εκάστοτε εκπαιδευτικής πολιτικής, με αποτέλεσμα η επιμόρφωση να λειτουργεί ως μηχανισμός ιδεολογικής συμμόρφωσης και επιβολής.
- Εξυπηρέτηση κυρίως των υποτιθέμενων αναγκών του υφιστάμενου συστήματος
- Εκτός από τον πολυδάπανο χαρακτήρα της επιμόρφωσης σε σχέση με το αποτέλεσμα, δεν υπήρχε μέριμνα για την επιμόρφωση ορισμένων κατηγοριών εκπαιδευτικών, όπως τα στελέχη της εκπαίδευσης και τους εκπαιδευτικούς ειδικοτήτων.

2.4 Διεθνείς και ευρωπαϊκές τάσεις στην επιμόρφωση των εκπαιδευτικών

Το ενδιαφέρον για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών απέκτησε ιδιαίτερη δυναμική τις τελευταίες τρεις δεκαετίες, υπό το πνεύμα της δια βίου εκπαίδευσης και μάθησης και της μεγάλης σημασίας που απέδωσαν διεθνείς και διακρατικοί οργανισμοί, όπως ο Ο.Ο.Σ.Α., η UNESCO και η Ε.Ε. τόσο στην προώθηση εκπαιδευτικών καινοτομιών (Βεργίδης, 1993α:9), όσο και στην επαγγελματική προετοιμασία και ετοιμότητα του διδακτικού προσωπικού (Χατζηπαναγιώτου, 2001:13). Ο εκσυγχρονισμός των εκπαιδευτικών συστημάτων, προκειμένου η εκπαίδευση να συνεισφέρει κυρίως στην οικονομική ανάπτυξη των χωρών (βλ. ενότητα: 1.2 Εκπαιδευτικές αλλαγές και διεθνές πλαίσιο), δημιουργεί μια νέα εκπαιδευτική πραγματικότητα, όπου προωθούνται μια σειρά από μεταρρυθμίσεις που αφορούν την αλλαγή μεθόδων μάθησης και διδασκαλίας και όπου η χρήση όρων «της αγοράς» καθορίζει την όποια μεταρρυθμιστική προσπάθεια (Δουράνου, 2007:43).

Ένα από τα σημεία κλειδιά στις περισσότερες από αυτές τις μεταρρυθμίσεις, καταγράφεται ότι είναι η επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών. Οι εκπαιδευτικοί δεν είναι μόνο μία από τις μεταβλητές που χρειάζεται να αλλαχθούν με σκοπό να βελτιωθούν τα εκπαιδευτικά τους συστήματα αλλά είναι επίσης οι πιο σημαντικοί φορείς αλλαγής σε αυτές τις μεταρρυθμίσεις (Villegas-Reimers, 2003:7). Αυτός ο διπλός ρόλος των εκπαιδευτικών στις εκπαιδευτικές αλλαγές, ως αντικείμενα και υποκείμενα της αλλαγής, κάνει το πεδίο της επαγγελματικής ανάπτυξης των εκπαιδευτικών έναν γρήγορα εξελισσόμενο και προκλητικό «χώρο».

Όπως ήδη αναφέραμε στην εισαγωγή μας, ειδικά στις χώρες της Ε.Ε., η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών μετά την αρχική ή βασική τους επαγγελματική εκπαίδευση παίρνει διάφορες ονομασίες όπως continuous training, additional training, in-service training, οι οποίες αντανακλούν ανάμεσα στα άλλα την ποικιλομορφία στις παραδόσεις και στις πολιτικές προτεραιότητες της κάθε χώρας (Zafeirakou, 2004:13). Κατά τη διάρκεια του δεύτερου μισού της δεκαετίας του 1990, διάφορες ευρωπαϊκές χώρες ξεκίνησαν να αντικαθιστούν τον όρο In-Service Training (INSET) of teachers με το γενικότερο όρο Teachers' Professional Development (TPD) (Zafeirakou, 2004:13), τον οποίο μεταφράσαμε επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών. Ο όρος αυτός, εννοιολογικά σχετίζεται με τη βελτίωση του εκπαιδευτικού στην εργασία του (ως αποτέλεσμα μιας μακροχρόνιας διαδικασίας συνεχούς εκμάθησης) και όχι με την υπηρεσιακή ανέλιξη π.χ. σε ρόλο διευθυντή/ντριας ή συμβούλου (Μπαγάκης, 2005:16), στόχος που μπορεί να είναι συνακόλουθος και όχι απαραίτητα κύριος στόχος.

Πιο συγκεκριμένα, κατά την Zafeirakou (ό.π.) στην προσέγγιση της INSET που έχει έναν ισχυρά διορθωτικό των ελλείψεων της βασικής εκπαίδευσης χαρακτήρα, ζητείται από την διοίκηση ή επιβάλλεται στους εκπαιδευτικούς η συμμετοχή. Η μορφή των επιμορφωτικών δραστηριοτήτων είναι περισσότερο κοντά σε παραδοσιακούς τρόπους εκπαίδευσης (βραχύχρονα σεμινάρια, ημερίδες, εργαστήρια κ.ά.) που οργανώνονται έξω από τις σχολικές μονάδες από φορείς δημόσιου χαρακτήρα από το κεντρικό, ενδιάμεσο ή τοπικό επίπεδο. Βασίζονται σε μοντέλα «προσφοράς» (από τη διοίκηση προς την βάση) επιμόρφωσης παρά «ζήτησης». Αντίθετα, στην προσέγγιση της TPD που έχει χαρακτήρα βασισμένο στην επάρκεια (competency-based) των εκπαιδευτικών, οι επιμορφωτικές δραστηριότητες βασίζονται σε μοντέλα «ζήτησης» επιμόρφωσης, όπου τα σχολεία και/ή οι εκπαιδευτικοί ατομικά προσδιορίζουν την αξίωση επιμόρφωσης ανάλογα με τις δικές

τους ανάγκες. Στην περίπτωση αυτή, οι δραστηριότητες επαγγελματικής ανάπτυξης πραγματοποιούνται στις σχολικές μονάδες ή σε σχετιζόμενα με αυτές μέρη, ή σε ιδρύματα σε τοπικό επίπεδο και η παροχή τους γίνεται από ποικίλου χαρακτήρα παροχείς. Η μορφή των δραστηριοτήτων μπορεί να είναι διαπιστευμένα προγράμματα (accredited courses), η προσωπική μελέτη (υποστηριζόμενη και από ηλεκτρονικούς υπολογιστές), οι θεματικές ομάδες μελέτης ή οι κύκλοι αυτομόρφωσης, «δίκτυα» (networks) εκπαιδευτικών ή σχολείων, «φάκελοι» υλικού ή δραστηριοτήτων (portfolios), μελέτη περιπτώσεων, η συμμετοχική παρατήρηση, η έρευνα-δράση κ.α., συμπεριλαμβανομένων και συνδυασμών τέτοιων δραστηριοτήτων με τις προηγούμενες που εμπίπτουν στην προσέγγιση της INSET.

Η παραπάνω μεταβολή που τα τελευταία χρόνια παρατηρείται με ταχύτατους ρυθμούς όχι μόνο στις χώρες της Ε.Ε. αλλά και στον υπόλοιπο κόσμο, αναφέρεται από πολλούς ως μια καινούργια μορφή της μάθησης των εκπαιδευτικών, ένα νέο μοντέλο της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών, μία εκπαιδευτική επανάσταση και ακόμη, ως νέο «παράδειγμα» (Villegas-Reimers, 2003:12). Κατά τη Ζαφειράκου (2004:13), αντανακλά την επιρροή αντιλήψεων όχι μόνο για τη σημαντικότητα της δια βίου εκπαίδευσης και της συνεχούς προσαρμογής των εκπαιδευτικών στις επαγγελματικές και τεχνολογικές καινοτομίες, αλλά και για τον επαναπροσδιορισμό του ρόλου των σχολείων και των εκπαιδευτικών.

2.5 Η επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών ως νέος τρόπος προσέγγισης της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών

2.5.1 Ο εκπαιδευτικός ως επαγγελματίας

Τη δεκαετία του 1980, η επαγγελματοποίηση της διδασκαλίας και κατ' επέκταση ο επαγγελματισμός των εκπαιδευτικών θεωρήθηκαν από πολλούς ως εναλλακτικό «παράδειγμα» για τη βελτίωση της εκπαίδευσης, σε αντιπαράθεση με τη γραφειοκρατική αντίληψη της διδασκαλίας (Παπαναούμ, 2003:53). Κάτω από τη θεώρηση αυτή, ο εκπαιδευτικός αντιμετωπίζεται ως επαγγελματίας που ασκεί ένα επιστημονικό επάγγελμα στα πλαίσια του πολυδιάστατου και αβέβαιου (με την έννοια του όχι σταθερά προβλέψιμου) περιβάλλοντος του σχολείου. Εκτός από τους υποστηρικτές αυτής της άποψης, άλλοι ειδικοί και μελετητές κατατάσσουν το εκπαιδευτικό επάγγελμα στην κατηγορία των ημι-αυτόνομων επαγγελμάτων, λόγω

της δημοσιο-υπαλληλικής ιδιότητας, η οποία ακυρώνει την πλήρη αυτονομία των εκπαιδευτικών (Ματσαγγούρας, 2004:13). Μία ακόμη σημαντική εξέλιξη είναι ότι την περίοδο αυτή αναγνωρίζεται ότι ο επαγγελματισμός «...εξαρτάται και από το πώς αντιμετωπίζονται τα άτομα στον οργανισμό που εργάζονται» (Bacharach και Conley, 1989:312 στο Παπαναούμ, 2003:54).

Η έννοια του επαγγελματισμού προέρχεται κατά τον Καψάλη (2006:96) από τον αγγλικό όρο «professionalization», τον οποίο μεταφράζουμε ως επαγγελματοποίηση. Κατά τον παραπάνω συγγραφέα (2006:97), μία από τις σημασίες του όρου *επαγγελματοποίηση* είναι η διαδικασία σύμφωνα με την οποία μία επαγγελματική δραστηριότητα αποκτάει μια σειρά από χαρακτηριστικά προκειμένου να γίνει ελεύθεριο επάγγελμα (profession). Κύρια χαρακτηριστικά ενός ελεύθεριου επαγγέλματος είναι τα εξής:

- Η εργασία ασκείται ως κύρια απασχόληση
- Η εργασία περιλαμβάνει δραστηριότητες υψηλής κοινωνικής ευθύνης
- Η άσκηση του επαγγέλματος προϋποθέτει μακροχρόνια επιστημονική κατάρτιση και διαρκή επιμόρφωση
- Όλοι οι επαγγελματίες συνασπίζονται σε μία συντεχνία με έντονη επαγγελματική αλληλεγγύη, η οποία διαμορφώνει ένα κώδικα επαγγελματικής δεοντολογίας, διατυπώνει σαφείς κανόνες πρόσβασης και ελέγχει την άδεια εισόδου στο επάγγελμα με βάση συγκεκριμένα προσόντα των εργαζομένων. Οι επαγγελματίες θεωρούνται ως ειδικοί στην περιοχή τους και απολαμβάνουν αυτονομία με μεγάλα περιθώρια
- Όσοι ανήκουν στο επάγγελμα απολαμβάνουν υψηλή κοινωνική θέση και αναγνώριση (Arnold, 1995 στο Καψάλη, 2006:97-98).

Ανάλογα με το ποια από τα παραπάνω κριτήρια υπάρχουν σε μία επαγγελματική δραστηριότητα και σε ποιο βαθμό, μπορούμε να μιλάμε όχι για το εάν η συγκεκριμένη επαγγελματική δραστηριότητα είναι ελεύθεριο επάγγελμα, αλλά σε ποιο βαθμό και σε ποια έκταση επαγγελματισμού (professionalism) ασκείται αυτή η δραστηριότητα. Με αυτήν την έννοια μία επαγγελματική δραστηριότητα δεν ασκείται σε όλες τις χώρες με τον ίδιο βαθμό και την ίδια έκταση επαγγελματισμού, καθώς αυτά τα στοιχεία εξαρτώνται από τις εκάστοτε ιστορικές και κοινωνικές συνθήκες της

κάθε χώρας. Συνεπώς, στην έννοια «επαγγελματίας» εκπαιδευτικός και κατ' επέκταση στην έννοια «επαγγελματισμός» των εκπαιδευτικών αποδίδεται διαφορετικό νόημα σε διαφορετικά πλαίσια.

Μία άλλη διάκριση που αναδεικνύεται από την σχετική βιβλιογραφία είναι ανάμεσα στο να «είναι» κάποιος επαγγελματίας, ανήκοντας σε μία επαγγελματική ομάδα που ασκεί ένα επάγγελμα που έχει το status του ελεύθεριου επαγγέλματος και στο να «φέρεται» ως επαγγελματίας. Ακολουθώντας τη δεύτερη οπτική, κατά τον Σαλτερή (2006α:50):

«Επαγγελματίας εκπαιδευτικός είναι αυτός που α) αποδέχεται, κατανοεί επιστημονικά και είναι σε θέση να χειρίζεται στην πράξη τη «διαφορετικότητα» των μαθητών του, β) συνεργάζεται με όλους τους παράγοντες της εκπαιδευτικής κοινότητας και είναι σε θέση να κατανοεί και μερικώς να συνθέτει επιμέρους και αντικρουόμενα συμφέροντα των ποικίλων κοινωνικών ομάδων και δομών εξουσίας που εμπλέκονται στο έργο της σχολικής μονάδας όπου εργάζεται, γ) προωθεί αποδεκτές ανθρωπιστικές αξίες οικουμενικού χαρακτήρα, και τέλος δ) έχει απόλυτη συναίσθηση της συνθετότητας της εργασίας που επιτελεί και της ανάγκης προσωπικής φροντίδας για την επαγγελματική του ανάπτυξη, διαμέσου της συνεχούς εκπαίδευσής του και ως εκ τούτου επικαιροποίησης των γνώσεων και ικανοτήτων του στους τομείς της διδακτικής πρακτικής, καθώς και σ' αυτούς της διοίκησης και διαχείρισης προβλημάτων σχολικών μονάδων, λαμβάνοντας σοβαρά υπόψη τη συμβολή των Τεχνολογιών Πληροφοριών και Επικοινωνίας στην εξέλιξη των συγκεκριμένων χώρων».

Ακόμη, η Sachs εντοπίζει πέντε βασικές αξίες που συνιστούν τη βάση για μια αποτελεσματική και υπεύθυνη προσέγγιση του επαγγελματισμού ως συμπεριφορά (1997 στο Day, 2003:47):

- *Μάθηση* των ίδιων των εκπαιδευτικών είτε ατομικά είτε με τους συναδέλφους και τους μαθητές τους
- *Συμμετοχή* σε θέματα που αφορούν το δικό τους επαγγελματικό κόσμο
- *Συνεργατικότητα*, στην οποία η συναδελφικότητα ασκείται μέσα στο εργασιακό πλαίσιο αλλά και έξω από αυτό
- *Συνεργασία*, μέσω της οποίας οι εκπαιδευτικοί αναπτύσσουν κοινή γλώσσα για τη τεκμηρίωση της πρακτικής τους και των αποτελεσμάτων της

- *Δραστηριοποίηση*, με την οποία οι εκπαιδευτικοί εμπλέκονται δημόσια με ζητήματα που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με την εκπαίδευση και το σχολείο

Η αντιμετώπιση του εκπαιδευτικού ως επαγγελματία σχετίζεται με την αλλαγή των αντιλήψεων για τον ρόλο του εκπαιδευτικού και την εκπαιδευτική διαδικασία και κατ' επέκταση την απόρριψη της γραφειοκρατικής μονοδιάστατης προσέγγισής της. Η ανάγκη ανταπόκρισης στις κοινωνίες «της γνώσης» και της «μάθησης» σε όλη τη διάρκεια της ζωής και σε κάθε χώρο της ζωής (lifewide) διαμορφώνει ένα νέο ρόλο του εκπαιδευτικού: τον εκπαιδευτικό που είναι διοργανωτής διαδικασιών μάθησης, ο οποίος θα είναι σε θέση να αντιλαμβάνεται τις ανάγκες του μαθητή και του σχολείου, καθώς και τα μηνύματα των καιρών και να αναλαμβάνει πρωτοβουλίες αλλά και τη σχετική ευθύνη, μέσα σε ένα πολύ γενικό πλαίσιο που θα καθορίζεται από την πολιτεία ή/και άλλους αρμόδιους φορείς (Ξωχέλης, 2003:39). Πολλοί μελετητές χαρακτηρίζουν τις αλλαγές αυτές και ως κίνημα για τον επαγγελματισμό των εκπαιδευτικών (Σαλτερής, 2006α:44). Ωστόσο, η αλλαγή θεώρησης του ρόλου του εκπαιδευτικού συνεπάγεται αλλαγές στην εκπαίδευση και επιμόρφωσή του (Καλαϊτζοπούλου, 2001:17). Στις αλλαγές αυτές φαίνεται, κατά τη γνώμη μας, να ανταποκρίνεται το πρόσφατα διεθνώς αναδυόμενο μοντέλο εκπαίδευσης που εκφράζεται με τον όρο *επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών*.

2.5.2 Η έννοια της επαγγελματικής ανάπτυξης των εκπαιδευτικών

Ο όρος επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών εμφανίζεται στην πενιχρή ελληνόφωνη και πλούσια αγγλόφωνη βιβλιογραφία με ποικίλο εννοιολογικό περιεχόμενο. Άλλοτε χρησιμοποιείται σαν συνώνυμος του όρου επιμόρφωση και άλλοτε είναι προσανατολισμένος στη βελτίωση της ποιότητας του εκπαιδευτικού έργου και κατ' επέκταση του σχολείου, καθώς και στην αυξημένη ετοιμότητα (όχι άκριτα) αποδοχής και προώθησης συγκεκριμένων καινοτομιών και μεταρρυθμίσεων. Κατά τους Τζαβάρα και Βεργίδη (2002:334), η επαγγελματική ανάπτυξη από ορισμένους συγγραφείς θεωρείται ευρύτερη της επιμόρφωσης.

Η εισαγωγή του όρου αυτού, κατά τον Κάντα (1991:1973), σχετίζεται με τη στροφή της επιστημονικής θεώρησης της επαγγελματικής επιλογής προς τις

εξελικτικές ψυχολογικές θεωρίες, κυρίως μέσα από τον D. Super. Στο βιβλίο του τελευταίου «Psychology of Careers: An introduction to Vocational Development» (1957 στο Κάντας, 1991:1973), εισάγεται η έννοια της σταδιοδρομίας που εμπεριέχει και την έννοια της εξέλιξης, καθώς υπονοεί ταυτόχρονα προσωπική ψυχολογική εξέλιξη και ανοδική, καθοδική ή οριζόντια κινητικότητα στο χώρο των επαγγελματιών. Η αποφυγή ενός «κλειστού» ορισμού της επαγγελματικής ανάπτυξης του εκπαιδευτικού υπαγορεύεται από την διαπίστωση ότι αποτελεί αυτή καθαυτή έννοια αυξημένης πολυσημίας (Σαλτερής, 2006α:49). Σύμφωνα με τον Day (2003:28), οι περισσότεροι ορισμοί θεωρούν στόχους της επαγγελματικής ανάπτυξης κυρίως την απόκτηση ή τη διεύρυνση των γνώσεων γύρω από ένα θέμα ή την απόκτηση δεξιοτήτων γύρω από τη διδασκαλία.

Η Villegas-Reimers υιοθετεί τον ορισμό που έδωσε ο Glatthorn (1995 στο Villegas-Reimers, 2003:11) σύμφωνα με τον οποίο, *«η επαγγελματική ανάπτυξη του εκπαιδευτικού είναι η επαγγελματική εξέλιξη (growth) που κατορθώνει ο εκπαιδευτικός, ως αποτέλεσμα τόσο της αυξανόμενης εμπειρίας που κερδίζει, όσο και από τη συστηματική εξέταση της διδασκαλίας του»*. Συμπληρωματικά, η Villegas-Reimers διευκρινίζει ότι η επαγγελματική ανάπτυξη περιλαμβάνει τυπικές (formal) εμπειρίες όπως η παρακολούθηση βιωματικών εργαστηρίων και επαγγελματικών συναντήσεων, καθώς και άτυπες (informal) εμπειρίες όπως το διάβασμα επαγγελματικών εκδόσεων ή η παρακολούθηση ντοκιμαντέρ στην τηλεόραση σχετικών με έναν επιστημονικό τομέα (ό.π.).

Ο Day (2003:28) δίνει τον παρακάτω μακροσκελή ορισμό:

«Η επαγγελματική ανάπτυξη συντίθεται από όλες τις φυσικές μαθησιακές εμπειρίες και από εκείνες τις συνειδητές και σχεδιασμένες που σκοπεύουν στο άμεσο ή έμμεσο όφελος του ατόμου, της ομάδας ή του σχολείου και οι οποίες συμβάλουν, μέσω αυτών, στην ποιότητα της εκπαίδευσης μέσα στην τάξη. Είναι η διαδικασία μέσω της οποίας, μόνοι ή μαζί με άλλους, οι εκπαιδευτικοί επανεξετάζουν, ανανεώνουν και επεκτείνουν τη δέσμευσή τους ως φορείς αλλαγής, στους ηθικούς στόχους της διδασκαλίας. Είναι επίσης η διαδικασία μέσω της οποίας αποκτούν και αναπτύσσουν κριτικά τη γνώση, τις δεξιότητες και τη συναισθηματική νοημοσύνη που είναι απαραίτητες για τον σωστό τρόπο επαγγελματικής σκέψης, το σχεδιασμό και την πρακτική άσκηση με τα παιδιά, τους νέους ανθρώπους και τους συναδέλφους σε κάθε στάδιο της επαγγελματικής τους ζωής».

Ο παραπάνω ορισμός φανερώνει την πολυπλοκότητα της διαδικασίας. Ακόμη περισσότερο αυτός ο ορισμός, όπως εξηγεί ο Day, λαμβάνει υπόψη του τα ερευνητικά δεδομένα γύρω από τη μάθηση και την ανάπτυξη των εκπαιδευτικών, τα οποία αναδεικνύουν τη μεγάλη σημασία που έχει για την αποτελεσματική διδασκαλία, το να διατηρεί κανείς και να βασίζεται στην επιθυμία των περισσότερων εκπαιδευτικών «να επιδράσουν θετικά στη ζωή των μαθητών τους» (Stiegelbauer, 1992 στο Day, 2003:28).

Οι Fullan & Hargreaves (1992 στο Φωτεινός και Μπαρτζάκη, 2007:382) ορίζουν την επαγγελματική ανάπτυξη ως την απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων σε καινούργια θέματα, τη συμπλήρωση γνώσεων που έχουν αποκτηθεί, την προώθηση της διδακτικής ικανότητας, την ανάπτυξη της ικανότητας συνεργασίας και τη βαθύτερη συνειδητοποίηση του επαγγέλματος του εκπαιδευτικού.

Οι Bell & Gilbert (1994:493-494), χωρίς να δίνουν ένα ακριβή ορισμό, διευκρινίζουν ότι η ανάπτυξη των εκπαιδευτικών μπορεί να θεωρηθεί ως διαδικασία μάθησης από αυτούς τους τελευταίους, παρά σαν αλλαγή που προκαλείται από άλλους επάνω στους εκπαιδευτικούς και περιγράφουν τρεις κύριους τύπους ανάπτυξης: την προσωπική, την επαγγελματική και την κοινωνική. Η προσωπική ανάπτυξη αφορά στην εξέταση των συναισθημάτων σχετικά με τη διαδικασία της αλλαγής, της εργασίας του εκπαιδευτικού και την παιδαγωγική επιστήμη. Η επαγγελματική ανάπτυξη αναφέρεται στην αλλαγή ιδεών και πεποιθήσεων για την παιδαγωγική επιστήμη και την πρακτική μέσα στην τάξη. Η κοινωνική ανάπτυξη αναφέρεται στην ανάπτυξη σχέσεων και συνεργασιών με συναδέλφους και μαθητές με ένα καινούργιο τρόπο. Τα παραπάνω τρία συστατικά μέρη, αλληλεπιδρούν και αλληλεξαρτούνται, ενώ η διαδικασία της ανάπτυξης των εκπαιδευτικών υπάρχει όταν εμφανίζονται όλα τα παραπάνω.

Η Keiny (1994:158) συνδυάζοντας την θεωρία του εποικοδομητισμού με την επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών, αναφέρει την επαγγελματική ανάπτυξη ως μία διαδικασία προσωπικής εξέλιξης (growth), συμπαρατασσόμενη με τους Schon και Stenhouse (Φωτεινός και Μπαρτζάκη, 2007:383), οι οποίοι θεωρούν την επαγγελματική ανάπτυξη ως μια διαδικασία παραγωγής προσωπικών θεωριών κατά τη δράση (theories-of-action).

Η Evans (2002:130) επηρεασμένη από τον Hoyle ερμηνεύει την ανάπτυξη των εκπαιδευτικών ως «τη διαδικασία με την οποία η επαγγελματισμός (professionalism) και ο επαγγελματισμός (professionalism) των εκπαιδευτικών μπορούν να θεωρούνται

ότι είναι επαυξημένα». Σύμφωνα με τον Hoyle (1975 στο Evans, 2002:130), ο επαγγελματισμός συνδέεται με στοιχεία σχετικά με το κύρος (status) της εργασίας του εκπαιδευτικού ενώ η επαγγελματοσύνη συνδέεται με εκείνα τα συστατικά μέρη της εργασίας του εκπαιδευτικού που αποτελούν τη γνώση, τις ικανότητες και τις πρακτικές που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί στη δουλειά τους.

Ο Ηλίας Ματσαγγούρας (2005:79) φανερά επηρεασμένος από τον προηγούμενο ορισμό του Day, θεωρεί ότι «η επαγγελματική ανάπτυξη του εκπαιδευτικού συνίσταται στη μέσω φυσικών εμπειριών και σχεδιασμένων επιμορφωτικών δραστηριοτήτων σταδιακή απόκτηση: (α) εξειδικευμένων επιστημονικών γνώσεων και δεξιοτήτων, αποτελεσματικών στη διαχείριση της εκπαιδευτικής πράξης, (β) προσωπικών σχημάτων κατανόησης των εκπαιδευτικών καταστάσεων και (γ) ικανοτήτων διακριτικής παρέμβασης, που είναι απαραίτητα στοιχεία, ώστε ο εκπαιδευτικός, με αίσθημα επαγγελματικής επάρκειας και ευθύνης, να προβαίνει στη στοχαστικο-κριτική ανάλυση των εκπαιδευτικών καταστάσεων, αντιλήψεων και πρακτικών και στην αποτελεσματική παρέμβαση, με στόχο να προωθήσει τους μαθησιακούς, αναπτυξιακούς, κοινωνικούς, πολιτικούς και ηθικούς σκοπούς της εκπαίδευσης».

Για τη Ζωή Παπαναούμ (2005:86) «...η έννοια επαγγελματική ανάπτυξη: είναι α) κανονιστική γιατί απαντά στο ερώτημα «ποιος είναι ο άριστος εκπαιδευτικός» και β) σημαίνει ότι γίνεται κανείς εκπαιδευτικός μέσω μιας συνεχούς εξελικτικής διαδικασίας, μιας διαδικασίας «γίνεσθαι»». Από τη σκοπιά αυτή η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών αποκτά νέες διαστάσεις στο χώρο και στο χρόνο, που σημαίνει ότι η επαγγελματική ανάπτυξη είναι κάτι πολύ ευρύτερο από συστηματικές σπουδές σε πανεπιστημιακά τμήματα ή συμμετοχή σε προγράμματα επιμόρφωσης: από τη μια μεριά αρχίζει από τον πρώιμο προσανατολισμό του ατόμου στο επάγγελμα και συνεχίζεται σε αλληπάλληλες φάσεις μέχρι την αφυπηρέτησή του και από την άλλη εμπεριέχει κάθε δραστηριότητα, άτυπη ή συστηματική, ετεροκαθοδηγούμενη ή όχι, η οποία προάγει την επαγγελματική του μάθηση (Παπαναούμ, 2005:86).

Στους παραπάνω ορισμούς, παρά τις όποιες διαφορές, η επαγγελματική ανάπτυξη ταυτίζεται εν μέρει ή συνολικά με τη βελτίωση του εκπαιδευτικού στην άσκηση του επαγγέλματός του. Στις περισσότερες περιπτώσεις απώτερος στόχος της, προβάλλει να είναι η παροχή υψηλής ποιότητας επαγγελματικού έργου. Ακόμη, γίνεται φανερό ότι η επαγγελματική ανάπτυξη εμπεριέχει μια διευρυμένη αντίληψη για την επαγγελματική μάθηση, με την έννοια του εύρους των πηγών μάθησης και

της συνέχειάς της στο χρόνο. Συνοψίζοντας, θα λέγαμε πως η επαγγελματική ανάπτυξη έχει άμεση σχέση με τη βιογραφία του εκπαιδευτικού ενσωματώνοντας παράλληλα, τη συνεχή μάθηση, το στοχασμό και το ενδιαφέρον για τις συνέπειες των επιλογών του ως θεμελιώδεις όψεις του επαγγελματικού του ρόλου. Πρόκειται για μια εξελικτική διαδικασία (δια βίου), η οποία περιλαμβάνει ένα μεγάλο φάσμα μαθησιακών-εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, από τη μη-κατευθυνόμενη μάθηση μέσω της εμπειρίας και τις άτυπες ευκαιρίες μάθησης στο σχολείο από τη μια μεριά, μέχρι τις πιο τυπικές ευκαιρίες μάθησης που παρέχονται μέσω συστηματικών δραστηριοτήτων εκπαίδευσης και κατάρτισης από την άλλη.

Η συζήτηση για τον «επαγγελματία» εκπαιδευτικό, την επιδιωκόμενη «επαγγελματική ανάπτυξή» του και το «κίνημα της επαγγελματοποίησής» του, δεν μπορεί παρά να περιέχει και την κριτική των εννοιών αυτών. Κατά τον Σαλτερή (2006α:54-55), μία μερίδα ερευνητών διατηρεί επιφυλάξεις σχετικά με τη χρησιμότητα των παραπάνω εννοιών προβάλλοντας επιχειρήματα όπως τα εξής:

- Η επαγγελματοποίηση, αποτελεί μια άκρατη μορφή εργαλειοποίησης της λειτουργίας του εκπαιδευτικού επαγγέλματος και κατ' επέκταση παραμόρφωσή του. Αυτή επιτυγχάνεται πλέον διαμέσου της επιβολής κατά την εκπαίδευση και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών μιας Παιδαγωγικής Επιστήμης, που σκοπό έχει την απλή διαχείριση των προβλημάτων καθώς και μιας νέας μορφής Διδακτικής Τεχνολογίας που αναδεικνύεται σε πανάκεια.
- Παρά τα δήθεν χειραφετητικά περιεχόμενα των εννοιών αυτών, στην ουσία υποστηρίζουν διαδικασίες συρρίκνωσης και όχι διεύρυνσης της δημοκρατίας και αντιμάχονται τα συμφέροντα τόσο των εκπαιδευτικών όσο και των μαθητών. Αυτό συμβαίνει γιατί μέσα από την προώθηση των συγκεκριμένων εννοιών ως λύση για την κρίση του εκπαιδευτικού επαγγέλματος και των εκπαιδευτικών συστημάτων επιχειρείται η απόκρυψη των κοινωνικών και ταξικών συμφερόντων που συνδέονται με την αποκέντρωση των εξουσιών του έθνους-κράτους και την παγκοσμιοποίηση.
- Έχουν ως κύρια αποστολή και τελικό σκοπό να προσαρμόσουν το θεσμό της εκπαίδευσης στη λογική και τις ανάγκες της ανταγωνιστικής αγοράς εργασίας.

Σε άλλο κείμενό του, ο Σαλτερής (2006β:291) επισημαίνει ότι η προώθηση στα πλαίσια της Ε.Ε. ενός μοντέλου συνεχιζόμενης εκπαίδευσης που θα παρέχεται

από πολλαπλούς επιμορφωτικούς φορείς (multiple providers), αποδίδει το δικαίωμα ορισμού των περιεχομένων στους φορείς οργάνωσης και κατ' επέκταση στους «πελάτες» εκπαιδευτικούς, δηλαδή υποτάσσει την επιμόρφωση στους αγοραίους όρους της προσφοράς και της ζήτησης. Τελικός στόχος της επιδίωξης αυτής είναι η εφαρμογή πολιτικών μετακύλισης του κόστους επιμόρφωσης στους εργαζομένους.

Οι Γούλας και Κατσίλλης (2006:183-186), στα αποτελέσματα έρευνάς τους σχετικής με την επιμόρφωση και την επαγγελματική ανάπτυξη στην ελληνική και ευρωπαϊκή εκπαιδευτική πολιτική, ανάμεσα σε άλλα, καταγράφουν ότι:

«Η επαγγελματική ανάπτυξη ορίζεται στα πλαίσια μιας τεχνοκρατικής αντίληψης για τη γνώση, τη χρήση και την αποτελεσματική αξιοποίηση εργαλείων σε προδιαγεγραμμένες κατευθύνσεις. Οι μεταβολές στην οικονομική, κοινωνική και πολιτική πραγματικότητα των χωρών μελών της Ε.Ε. περιγράφονται με τον ουδέτερο κοινωνικά όρο «αλλαγή» και στη συνέχεια παρουσιάζεται ως αντικειμενική η επίδραση στα εκπαιδευτικά συστήματα .... ».

«Η επαγγελματική ανάπτυξη στο λόγο της Ε.Ε. παρουσιάζεται ως «γενικό καλό» για τους εκπαιδευτικούς και την εκπαίδευση, χωρίς να απαντώνται ερωτήματα τα οποία αφορούν το ποιος ελέγχει το περιεχόμενο, ποιος προσδιορίζει τις κατευθύνσεις, ποιος αξιοποιεί τα αποτελέσματα, κ.λ.π.».

«Η έννοια του επαγγελματία εκπαιδευτικού στο λόγο της Ε.Ε. και του ΥΠ.Ε.Π.Θ. υιοθετεί την άποψη του Ο.Ο.Σ.Α. για τον ανοιχτό επαγγελματισμό (Ο.Ο.Σ.Α., 1990), ενώ η σχολική μονάδα ως σημείο αναφοράς αποτελεί προσομοίωση της επιχείρησης. Το περιεχόμενο αυτού του «ανοιχτού επαγγελματισμού» νομιμοποιεί ιδεολογικά και στηρίζει πολιτικά τους στόχους της «αποτελεσματικότητας», της «ευελιξίας», της «απόκρισης του σχολείου στις ανάγκες της οικονομίας» (Γρόλλιος, 1998).

2.5.3 Τα κύρια χαρακτηριστικά της επαγγελματικής ανάπτυξης των εκπαιδευτικών

Συνεχίζοντας την προσπάθεια εννοιολογικής αποσαφήνισης της νέας προσέγγισης της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών που εκφράζεται με τον όρο TPD, θεωρούμε βοηθητικό να παραθέσουμε τα γενικά χαρακτηριστικά της TPD, τα οποία σύμφωνα με την στηριγμένη στη διεθνή βιβλιογραφία ερευνητική εργασία της Villegas-Reimers (2003:13-15) είναι τα εξής:

ο *Στηρίζεται σε μοντέλα μάθησης ταιριαστά με τις αρχές της θεωρίας του εποικοδομητισμού (constructivism) και ως συνέπεια αυτού, οι εκπαιδευτικοί θεωρούνται ως ενεργητικά μετέχοντες στη διαδικασία της μάθησης (active learners) που οικοδομούν τις νέες εμπειρίες μάθησης στις προϋπάρχουσες παλιές εμπειρίες συνθέτοντας νέα γνώση.*

ο *Θεωρείται ως μία μακρόχρονη διαδικασία μάθησης, με αποτέλεσμα να λαμβάνεται ως περισσότερο αποτελεσματική μία στρατηγική πολλών συσχετισμένων εμπειριών μάθησης παρά σύντομες αποσπασματικές εμπειρίες της «μίας φορές».* Κατά τη διαδικασία των εκπαιδευτικών αλλαγών, η υποστήριξη των εκπαιδευτικών μέσα από σχεδιασμένες και τακτικά επαναλαμβανόμενες δράσεις θεωρείται από τα αδιαπραγμάτευτα συστατικά μέρη αυτών των αλλαγών.

ο *Εκλαμβάνεται σαν μία διαδικασία, η οποία πραγματοποιείται μέσα σε ένα ιδιαίτερο πλαίσιο.* Ο πιο δραστικός τρόπος επαγγελματικής ανάπτυξης είναι αυτός, ο οποίος βασίζεται στις σχολικές μονάδες και σχετίζεται με τις καθημερινές δραστηριότητες των εκπαιδευτικών-μαθητευομένων. Οι σχολικές μονάδες μετασχηματίζονται σε κοινότητες μαθητευομένων, σε κοινότητες αναζήτησης και σε επαγγελματικές κοινότητες, επειδή οι εκπαιδευτικοί εμπλέκονται σε δραστηριότητες επαγγελματικής ανάπτυξης

ο *Αναγνωρίζεται από πολλούς ως διαδικασία στενά συνδεδεμένη με την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, καθώς η TPD δεν είναι απλώς μόνο ανάπτυξη ικανοτήτων αλλά μία διαδικασία κατασκευής κουλτούρας.* Έτσι, οι εκπαιδευτικοί ενδυναμώνονται ως επαγγελματίες (professionals), συμμετέχοντας σε προγράμματα επαγγελματικής ανάπτυξης, τα οποία δεν είναι αποτελεσματικά παρά μόνο εάν υποστηρίζονται από σχολική μεταρρύθμιση.

ο Ο εκπαιδευτικός θεωρείται ως στοχαζόμενος επαγγελματίας (*reflective practitioner*), ο οποίος μπαίνει στο επάγγελμά του με μία αποκτημένη βασική γνώση και ο οποίος θα αναζητήσει νέα γνώση και εμπειρίες βασισμένες σε αυτή την προηγούμενη γνώση. Πάνω σε αυτή την προοπτική, ο ρόλος της είναι να βοηθήσει τους εκπαιδευτικούς στη δημιουργία νέων παιδαγωγικών θεωριών και πρακτικών και να τους βοηθήσει να αναπτύξουν την ειδημοσύνη τους (*expertise*) στο πεδίο εργασίας τους.

ο Η επαγγελματική ανάπτυξη εκλαμβάνεται ως μία συνεργατική διαδικασία. Ακόμη και εάν υπάρχουν κάποιες ευκαιρίες για απομονωμένη εργασία και στοχασμό, πιο αποτελεσματική επαγγελματική ανάπτυξη εμφανίζεται όταν υπάρχουν αλληλεπιδράσεις που είναι σκόπιμες, όχι μόνο μεταξύ των εκπαιδευτικών αλλά μεταξύ εκπαιδευτικών, διευθυντών, γονέων και άλλων μελών της κοινότητας.

ο Η TPD έχει μεγάλη ποικιλία μορφών και εφαρμογών. Δεν υπάρχει κάποιο μοντέλο ή τύπος TPD, ο οποίος είναι καλύτερος από όλους τους άλλους και που μπορεί να εφαρμοστεί σε οποιοδήποτε ίδρυμα, χώρο ή πλαίσιο. Οι σχολικές μονάδες και οι επιμορφωτές χρειάζεται να αξιολογήσουν τις ανάγκες τους, τις πεποιθήσεις τους και τις πρακτικές τους με σκοπό να αποφασίσουν για το σωστότερο μοντέλο TPD που θα είναι το πιο ωφέλιμο για την ιδιαίτερη περίπτωσή τους. Εξαιτίας της τεράστιας ποικιλίας των εκπαιδευτικών πλαισίων, ποτέ δεν θα υπάρχει μία μόνο σωστή απάντηση. Για αυτό, χρειάζεται να εστιάζομαστε στο «ιδανικό μείγμα», δηλ. εκείνη την ποικιλία των διαδικασιών και τεχνολογιών TPD, που θα λειτουργεί καλύτερα σε ένα συγκεκριμένο περιβάλλον.

Από τα παραπάνω, γίνεται φανερό ότι ο ρόλος του σχολείου και του εκπαιδευτικού υπό το πρίσμα της προσέγγισης της επαγγελματικής ανάπτυξης των εκπαιδευτικών αλλάζει: οι εκπαιδευτικοί ως «σύμβουλοι μάθησης» επιδιώκουν την βελτίωση της ποιότητας της διδασκαλίας τους βρισκόμενοι σε μία ενεργητική διαδικασία διαρκούς ανάπτυξης ως επαγγελματίες και ως πρόσωπα, ενώ οι σχολικές μονάδες υποστηρίζοντας με δημιουργικές πρωτοβουλίες και συλλογικά προγράμματα εκπαίδευσης τις προσπάθειες των εκπαιδευτικών τους, μετατρέπονται σε κοινότητες μαθητευομένων (*communities of learners*) που διακατέχονται από μία επαγγελματική μαθησιακή κουλτούρα, «η οποία μπορεί να ενθαρρύνει τους εκπαιδευτικούς να συμμετέχουν συστηματικά σε ατομική και συλλογική, επίσημη και ανεπίσημη μάθηση, μόνοι ή μαζί με άλλους» (Day, 2003:206). Η διδασκαλία ως διαδικασία,

απομακρύνεται από την περιοριστική προσέγγιση που τη θεωρεί ως απλή διαδικασία μετάδοσης γνώσεων, προς μία προσέγγιση που θεωρεί τη διδασκαλία «ως μία ηθική πρακτική που δεν αποκλείει την τεχνική διάστασή της, αλλά την τοποθετεί σε ένα ευρύτερο πλαίσιο εκπαιδευτικών αξιών» (Elliott, 1991 στο Day, 2003:34).

Για αυτούς τους λόγους, χωρίς να παραβλέπουμε τις τάσεις που διαμορφώνονται στο ευρωπαϊκό και διεθνές κοινωνικο-οικονομικό «συγκείμενο» και παρά την κριτική που καταγράψαμε παραπάνω στις σχετικές με την επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών έννοιες, θεωρούμε ότι η προσέγγιση της επαγγελματικής ανάπτυξης των εκπαιδευτικών δίνει νέες δυνατότητες στους τελευταίους. Οι ευκαιρίες επαγγελματικής ανάπτυξης μπορούν «...να παρέχουν ένα εύρος μαθησιακών εμπειριών, που να ενθαρρύνουν τους εκπαιδευτικούς να στοχάζονται και να διερευνούν τον τρόπο σκέψης και πρακτικής τους, μέσω της αλληλεπίδρασης της δικής τους εμπειρίας και της εμπειρίας των άλλων, έτσι ώστε να είναι σε θέση να ενστερνιστούν την πρόκληση των νέων διδακτικών ρόλων και να τη θεωρήσουν ως ευκαιρία και όχι ως βάρος το οποίο πρέπει να επωμιστούν» (Day, 2003:431). Άλλωστε, αποτελεί και δική μας πεποίθηση μας ότι μόνο «εκπαιδευτικοί που βρίσκονται σε μια διαρκή διαδικασία μάθησης μπορούν να εμπνεύσουν τους μαθητές τους για την αναζήτηση της γνώσης και της προσωπικής ολοκλήρωσης που χρειάζονται για να σταθούν αυτοδύναμα στον σύγχρονο κόσμο» (Παπαναούμ, 2003:11).

2.5.4 Παράγοντες που επηρεάζουν την επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών

Οι εκπαιδευτικοί δεν αποτελούν μια ομοιογενή ομάδα από πλευράς προσωπικής ανάπτυξης (π.χ. βιολογικής, συναισθηματικής, γνωστικής) και επαγγελματικής πορείας (π.χ. νεοδιόριστοι, διευθυντές), προσωπικών ενδιαφερόντων και επαγγελματικών αναγκών, προτεραιοτήτων και προσδοκιών. Κατά συνέπεια, η επαγγελματική τους ανάπτυξη δεν ακολουθεί ομοιόμορφη πορεία. Διάφορες έγκυρες μελέτες σε σχέση με τις εμπειρίες της σταδιοδρομίας των εκπαιδευτικών και τους παράγοντες που τους επηρεάζουν περισσότερο, υποδεικνύουν σύμφωνα με τον Day (2003:143)

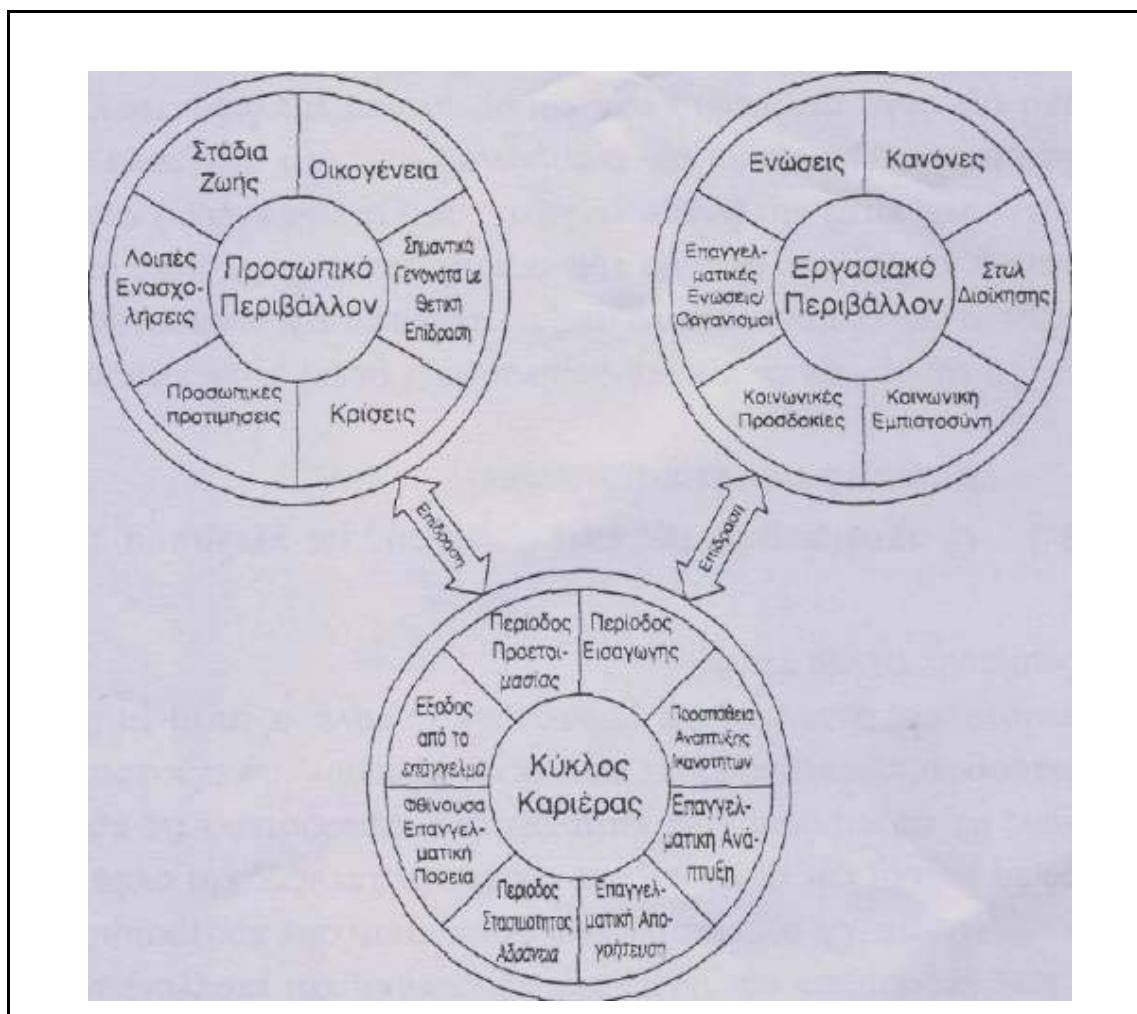
«...ότι οι εκπαιδευτικοί περνούν από πέντε γενικές φάσεις:

1. *Εγκαινιάζοντας την καριέρα: αρχική δέσμευση (εύκολο ή επώδυνο ξεκίνημα)*
2. *Σταθεροποίηση: θεώρηση της δέσμευσης (εδραίωση, χειραφέτηση, ενσωμάτωση στην ομάδα των συναδέλφων)*
3. *Νέες προκλήσεις, νέες ανησυχίες (πειραματισμός, υπευθυνότητα).*
4. *Φτάνοντας σε ένα ανώτατο, οριακό επαγγελματικό επίπεδο (αίσθηση θνησιμότητας, εγκατάλειψη προσπαθειών για προαγωγή, ικανοποίηση ή καθήλωση).*
5. *Η τελική φάση (αυξημένη ανησυχία για τη μάθηση των μαθητών και αυξανόμενη αναζήτηση εξωτερικών ενδιαφερόντων, απομυθοποίηση, συρρίκνωση της επαγγελματικής δραστηριότητας και των σχετικών ενδιαφερόντων)»*

Σε μία από αυτές τις μελέτες, οι Fessler και Christensen (1992 στο Day, 2003:151) εντόπισαν τρεις ευρείες κατηγορίες επιρροών οι οποίες ασκούνται στην ανάπτυξη των εκπαιδευτικών: ο κύκλος καριέρας, το προσωπικό περιβάλλον και το περιβάλλον του οργανισμού εργασίας. Οι επιρροές αυτές απεικονίζονται ως κύκλοι με υποκατηγορίες στο πιο κάτω μοντέλο του σχήματος 1. Στο μοντέλο αυτό η επαγγελματική εξέλιξη ως διαρκής διαδικασία επηρεάζεται από:

- α) τη φάση εξέλιξης της επαγγελματικής σταδιοδρομίας του εκπαιδευτικού,
- β) το περιβάλλον του οργανισμού δηλαδή της σχολικής μονάδας που εργάζεται ο εκπαιδευτικός, η οποία όμως εντάσσεται σε ένα ευρύτερο εκπαιδευτικό σύστημα και αλληλεπιδρά με το κοινωνικό περιβάλλον μέσα στο οποίο εντάσσεται και
- γ) το προσωπικό-οικογενειακό περιβάλλον κάθε εκπαιδευτικού.

Σχήμα 1: Το μοντέλο των Fessler και Christensen (Πηγή: Day, 2003:151)

Ακολουθώντας τη λογική των φάσεων στην ανάπτυξη του εκπαιδευτικού, η Παπαναούμ (2005:87), σε μια προσπάθεια να αναδείξει το πώς συσχετίζονται οι διαφορετικοί φορείς που αναμειγνύονται στην επαγγελματική ανάπτυξη με τις αποφάσεις που λαμβάνονται σε πολλαπλά επίπεδα, τις ρυθμίσεις και τις παρεμβάσεις ως μέρη μια συνεχούς διαδικασίας, απεικονίζει τα παραπάνω ως εξής στο σχήμα 2:

Σχήμα 2: Κρίσιμες φάσεις της επαγγελματικής ανάπτυξης των εκπαιδευτικών και ρυθμίσεις/παρεμβάσεις που την επηρεάζουν (Πηγή: Παπαναούμ, 2005:87)

Κρίσιμες φάσεις επαγγελματικής ανάπτυξης των εκπαιδευτικών		Ρυθμίσεις / παρεμβάσεις πολιτείας / φορέων	Κριτήριο επιτυχίας	
Συνεχής επαγγελματικής ανάπτυξης	A. Προσανατολισμός στο επάγγελμα	Όροι εργασίας/εξέλιξης Μισθοί	Η ζήτηση	Συνεχής προσωπικής / ατομικής ανάπτυξης
	B. Προετοιμασία για το επάγγελμα	Οργάνωση σπουδών Προγράμματα σπουδών αρχικής εκπαίδευσης	Η ποιότητα της επαγγελματικής μάθησης	
	Γ. Είσοδος στο επάγγελμα	Πιστοποίηση Επιλογή Τοποθέτηση	Η επαγγελματική επάρκεια	
	Δ. Σταδιοδρομία στο επάγγελμα	Προοπτικές εξέλιξης Συνθήκες εργασίας (μοντέλο διοίκησης) Υποδομή	Η ικανοποίηση από το επάγγελμα	
		Επιμόρφωση (περιοδική, ταχύρρυθμη) Ενδοσχολική επιμόρφωση Άτυπες μορφές συνεργατικής μάθησης Αυτομόρφωση	Η ποιότητα της επαγγελματικής μάθησης	

Στο σημείο αυτό, χρειάζεται να τονιστεί ότι η πορεία της επαγγελματικής ανάπτυξης δεν είναι μία γραμμικά αυξανόμενη διαδικασία χωρίς στάσεις, επιταχύνσεις, παλινδρομήσεις και ασυνέχειες, αλλά ότι πρόκειται για μία δυναμική διαδικασία (Ματσαγγούρας, 2005:68, Day, 2003:153). Η ηλικία, η φάση ζωής και τα χρόνια διδακτικής εμπειρίας μπορούν να βοηθήσουν στην ερμηνεία κεντρικών ζητημάτων αλλά η επιτυχία ή η αποτυχία στην πορεία της επαγγελματικής ανάπτυξης θα επηρεαστεί και από άλλους παράγοντες. Τέτοιοι παράγοντες, όπως φαίνεται και στα μοντέλα των σχημάτων 1 και 2, αφορούν το περιβάλλον εργασίας μέσα στο οποίο εργάζονται οι εκπαιδευτικοί, όπως ο αριθμός των μαθητών ανά τάξη, το στυλ

διοίκησης του διευθυντή και των προϊσταμένων ή η δυνατότητα ουσιαστικής συμμετοχής των εκπαιδευτικών τόσο στη λήψη αποφάσεων στη σχολική μονάδα όσο και στο σχεδιασμό των επιμορφωτικών προγραμμάτων (Ματσαγγούρας, 2005:68-69).

Επιπρόσθετα, όπως ακριβώς οι συνθήκες μέσα στην τάξη επηρεάζουν την ικανότητα των εκπαιδευτικών να παρέχουν τις καλύτερες μαθησιακές ευκαιρίες στους μαθητές, έτσι και η κουλτούρα του σχολείου επιδρά θετικά ή αρνητικά στη μάθηση των εκπαιδευτικών του (Day, 2003:179). Η κουλτούρα του σχολείου συχνά αποδίδεται με τον όρο «κλίμα» του σχολείου. Ουσιαστικά, η κουλτούρα αναφέρεται στα άτομα-μέλη ενός οργανισμού (στην προκειμένη περίπτωση μίας σχολικής μονάδας) και χαρακτηρίζεται από τους τρόπους με τους οποίους οι αξίες, οι πεποιθήσεις, οι προκαταλήψεις και η συμπεριφορά εκδηλώνονται δια μέσου των μικροπολιτικών διαδικασιών της σχολικής ζωής (Day, 2003:180).

2.5.5 Μοντέλα και τεχνικές επαγγελματικής ανάπτυξης εκπαιδευτικών

Με τη θεώρηση των εκπαιδευτικών ως «επαγγελματιών» και την αντίληψη της προετοιμασίας τους ως μίας διαδικασίας δια βίου μάθησης, όπου οι εκπαιδευτικοί είναι ενεργοί συμμετοχοί στην ανάπτυξη και εξέλιξή τους, το σχήμα «αρχική εκπαίδευση, ένταξη στο επάγγελμα, επιμόρφωση» δεν είναι ταιριαστό (Παπαναούμ, 2005:86). Η επαγγελματική ανάπτυξη, όπως ήδη αναφέρθηκε, ξεκινά από τον πρώιμο προσανατολισμό στο επάγγελμα και συνεχίζεται σε όλη τη διάρκεια της επαγγελματικής ζωής των εκπαιδευτικών. Σε αυτό το «συνεχές», τα σεμινάρια, οι διαλέξεις και οι ημερίδες (τεχνικές που χρησιμοποιούνται στην παραδοσιακή προσέγγιση της INSET) είναι μόνο ένα μικρό μέρος των ευκαιριών επαγγελματικής μάθησης και ανάπτυξης.

Σήμερα, υπάρχουν πολλοί εναλλακτικοί τρόποι στο πεδίο της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών για να υποβοηθήσουν και επαυξήσουν την επαγγελματική τους ανάπτυξη. Στη σχετική βιβλιογραφία παρουσιάζεται διάφορες τυπολογίες μοντέλων και τεχνικών που προωθούν και υποστηρίζουν την επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών. Η Villegas-Reimers (2003:70) παρουσιάζει μία τυπολογία διεθνών μοντέλων επαγγελματικής ανάπτυξης εκπαιδευτικών, τα οποία είναι ομαδοποιημένα σε δύο κατηγορίες με κριτήριο την «κλίμακα» εύρους εφαρμογής τους. Πιο συγκεκριμένα, στην πρώτη κατηγορία περιλαμβάνονται μοντέλα στα οποία απαιτούνται συνεργασίες ή συνεταιρισμοί σε επίπεδο οργανισμών, ιδρυμάτων ή

φορέων (inter-institutional partnerships) για να είναι αποτελεσματικά. Στη δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνονται περισσότερο τεχνικές παρά μοντέλα, οι οποίες μπορούν να εφαρμοστούν σε πιο μικρή «κλίμακα», όπως σε ένα σχολείο ή μία τάξη. Ουσιαστικά, πολλά από τα μοντέλα της πρώτης κατηγορίας χρησιμοποιούν τα μοντέλα/τεχνικές που συμπεριλαμβάνονται στη δεύτερη. Τα παραπάνω μπορούν να απεικονιστούν σχηματικά ως εξής:

Σχήμα 3: Τυπολογία μοντέλων επαγγελματικής ανάπτυξης εκπαιδευτικών της Villegas-Reimers (Πηγή: Villegas-Reimers, 2003:70)

Μοντέλα συνεργασιών οργανώσεων	Μοντέλα ατομικά ή μικρών ομάδων
◦ Δίκτυα σχολείων ◦ Δίκτυα εκπαιδευτικών ◦ Εξ αποστάσεως εκπαίδευση ◦ Σχολεία επαγγελματικής ανάπτυξης ◦ Άλλοι συνεταιρισμοί μεταξύ πανεπιστημίου - σχολείου ◦ Άλλες συνεργασίες ιδρυμάτων	◦ Εργαστήρια, σεμινάρια, διαλέξεις κ.λ.π. ◦ Εποπτεία: παραδοσιακή και «κλινική» ◦ Παρατήρηση εξαιρετικά καλής πρακτικής ◦ Φάκελοι υλικού (portfolios) ◦ Σχέδια εργασιών (projects) ◦ Αφηγήσεις εκπαιδευτικών ◦ Έρευνα δράση ◦ Αναστοχαστικά μοντέλα ◦ Μοντέλα ανάπτυξης δεξιοτήτων ◦ Συνεργατική ή συλλογική ανάπτυξη ◦ Μελέτη περιπτώσεων ◦ Αυτο-κατευθυνόμενη ανάπτυξη ◦ Συμμετοχή σε νέους ρόλους ◦ Αξιολόγηση της επίδοσης των μαθητών ◦ Η χρήση των θεσμών του «μέντορα» και «προπονητή» (coach) ◦ Μοντέλο παραγωγής γενεών ή μοντέλο του «καταρράκτη» (generational or cascade model)

Οι Κατσαρού και Δεδούλη ακολουθώντας την τυπολογία του Edelfelt (1989 στο Κατσαρού και Δεδούλη, 2008:13) ομαδοποιούν τα προγράμματα επαγγελματικής ανάπτυξης των εκπαιδευτικών στην Ε.Ε. σε τρεις κατηγορίες, χωρίς αυτά να είναι τα μοναδικά (2008:13-25):

- ❖ 1.«Προγράμματα επαγγελματικής ανάπτυξης με επίκεντρο τον ίδιο τον εκπαιδευτικό:
  - Προγράμματα ευαισθητοποίησης των εκπαιδευτικών στις ανθρώπινες σχέσεις
  - Προγράμματα συμβουλευτικής των εκπαιδευτικών
  - Προγράμματα επαγγελματικής ανάπτυξης με εστίαση στο πρόσωπο του εκπαιδευτικού
  - Προγράμματα ενθάρρυνσης της δημιουργικής έκφρασης των ίδιων των εκπαιδευτικών»
- ❖ 2.«Προγράμματα με επίκεντρο το σχολείο:
  - Προγράμματα σύνδεσης του σχολείου με την κοινότητα
  - Προγράμματα επαγγελματικής ανάπτυξης μέσω αυτό-αξιολόγησης της σχολικής μονάδας και των εκπαιδευτικών
  - Προγράμματα συνεργασίας του σχολείου με πανεπιστήμια και άλλους φορείς»
- ❖ 3.«Προγράμματα ανάπτυξης με επίκεντρο το εκπαιδευτικό προσωπικό, κυρίως μέσω της προώθησης συμμετοχικών-συνεργατικών σχημάτων επαγγελματικής ανάπτυξης:
  - Δίκτυα εκπαιδευτικών-Δίκτυα σχολικών μονάδων
  - Αυτοκαθοδηγούμενη επαγγελματική ανάπτυξη: Κύκλοι μελέτης εκπαιδευτικών – Ομάδες αυτομόρφωσης»

Επίσης, κατά τις ίδιες συγγραφείς (2008:14), στην Ευρώπη κερδίζουν όλο και περισσότερο έδαφος πρακτικές όπως η έρευνα δράσης, η εξ αποστάσεως εκπαίδευση και η υποστηριζόμενη από ηλεκτρονικούς υπολογιστές μάθηση (e-Learning). Στο σημείο αυτό, χρειάζεται να σημειώσουμε ότι οι διάφορες μορφές και μοντέλα της επαγγελματικής ανάπτυξης αλλάζουν τόσο γρήγορα και συχνά σε όλο τον κόσμο που ακόμα και αν περιλαμβάνονται στην πιο πρόσφατη βιβλιογραφία, ίσως ήδη να έχουν πάψει να εφαρμόζονται ή να έχουν αντικατασταθεί από άλλα (Villegas-Reimers, 2003:8).

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Κεφάλαιο 3: Η εμπειρική έρευνα

3.1 Σύνδεση εννοιολογικού πλαισίου με έρευνα και αναδιατύπωση των ερευνητικών ερωτημάτων

Κατά τη διάρκεια συγγραφής του πρώτου μέρους αυτής της εργασίας, μας απασχόλησε επανειλημμένα η σχέση μεταξύ των εννοιών επιμόρφωση και επαγγελματική ανάπτυξη. Ο προβληματισμός μας ήταν κυρίως για το εάν και ποια έννοια είναι ευρύτερη από την άλλη. Διάφορες συζητήσεις με συναδέλφους εκπαιδευτικούς Φ.Α. σχετικά με το θέμα της εργασίας μας, βοήθησαν να αντιληφθούμε ότι η έννοια της επαγγελματικής ανάπτυξης ήταν παντελώς άγνωστη σε αυτούς. Στη διαπίστωση αυτή, δώσαμε ιδιαίτερη προσοχή, προκειμένου να γίνει όσο καλύτερα δυνατή η διαδικασία παραγωγής δεδομένων από τις πηγές που επιλέξαμε (Mason, 2003: 85) και η «γλώσσα» που χρησιμοποιούμε να είναι οικεία στα υποκείμενα της έρευνας που ακολουθεί. Με βάση τα παραπάνω οδηγηθήκαμε στην απόφαση να χρησιμοποιήσουμε για τις ανάγκες αυτής της εργασίας την έννοια της επαγγελματικής ανάπτυξης ως μία μορφή ή αλλιώς εκδοχή εντός της έννοιας της επιμόρφωσης.

Πιο συγκεκριμένα, ως μορφή επιμόρφωσης η προσέγγιση της επαγγελματικής ανάπτυξης (TPD) έχει χαρακτήρα συμμετοχικό και βασισμένο στην επάρκεια (competency-based) των εκπαιδευτικών. Στην περίπτωση αυτή, οι επιμορφωτικές δραστηριότητες βασίζονται σε μοντέλα «ζήτησης» επιμόρφωσης, όπου τα σχολεία και/ή οι εκπαιδευτικοί ατομικά προσδιορίζουν την αξίωση επιμόρφωσης ανάλογα με τις δικές τους ανάγκες. Στον αντίποδα, αποδεχόμενοι την τυπολογία της Zafeirakou (2004:13), η εκδοχή της ενδο-υπηρεσιακής επιμόρφωσης (INSET) στα πλαίσια αυτής της εργασίας εκλαμβάνεται ως προσέγγιση της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών που είναι κοντύτερα στην κάλυψη των «αναγκών» του εκπαιδευτικού συστήματος ως κύριου παροχέα ευκαιριών επαγγελματικής εκπαίδευσης και μάθησης. Η μορφή των επιμορφωτικών δραστηριοτήτων είναι περισσότερο κοντά σε παραδοσιακούς τρόπους εκπαίδευσης (βραχύχρονα σεμινάρια, ημερίδες, εργαστήρια κ.ά.) που οργανώνονται έξω από τις σχολικές μονάδες από φορείς δημόσιου χαρακτήρα από το κεντρικό, ενδιάμεσο ή τοπικό επίπεδο. Βασίζονται σε ετεροκαθοριζόμενα προς τους

εκπαιδευτικούς μοντέλα «προσφοράς» (από τη διοίκηση προς τη βάση) επιμόρφωσης παρά «ζήτησης». Η προσέγγιση της TPD περιλαμβάνει πληθώρα μοντέλων επιμορφωτικών δραστηριοτήτων «ενεργητικής» μάθησης συμπεριλαμβανομένων και συνδυασμών τέτοιων δραστηριοτήτων με τις προηγούμενες που εμπίπτουν στην προσέγγιση της INSET.

Στις ερευνητικές πρακτικές, η σύνδεση θεωρητικού και εμπειρικού επιπέδου συνήθως εμφανίζεται κατά την Κυριαζή (2002:46) σε δύο εναλλακτικές μορφές: α) με τη χρήση ποσοτικών μεθόδων γίνεται έλεγχος συγκεκριμένων θεωρητικών υποθέσεων για το κοινωνικό φαινόμενο που εξετάζεται και β) με τη χρήση ποιοτικών συνήθως μεθόδων, τα εμπειρικά δεδομένα βοηθούν στην ανάπτυξη και συγκεκριμενοποίηση της θεωρίας. Στη βάση αυτή, προκαθορισμένες ιδέες για το υπό έρευνα θέμα αποτελούν το πλαίσιο για την ανάλυση και την ερμηνεία των εμπειρικών στοιχείων, ενώ τα αποτελέσματα της ανάλυσης αυτής συντελούν στην εκ νέου διαμόρφωση των αρχικών ιδεών (Κυριαζή, 2002:45). Στη συγκεκριμένη έρευνα, ακολουθώντας τη δεύτερη παραπάνω οπτική, επιλέξαμε τον ποιοτικό προσανατολισμό, γιατί το βασικό μας εννοιολογικό πλαίσιο που περιστρέφεται γύρω από την έννοια της επιμόρφωσης και τις διάφορες εκδοχές της (με προεξέχουσα αυτή της επαγγελματικής ανάπτυξης των εκπαιδευτικών) είναι εξελισσόμενο και ρευστό, χωρίς να είναι συγκροτημένο σε κάποια θεωρία.

Με αφορμή τα προβλήματα που εμφανίστηκαν κατά την εφαρμογή και υποστήριξη της πρόσφατης εσωτερικής μεταρρύθμισης στην Υποχρεωτική εκπαίδευση της χώρας μας, αυτό που επιδιώκουμε είναι καταρχάς η διερεύνηση και αποσαφήνιση της έννοιας της επαγγελματικής ανάπτυξης των εκπαιδευτικών. Η επισκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας ανέδειξε ότι η επαγγελματική ανάπτυξη είναι ταχύτατα αναπτυσσόμενη και σχεδόν κυρίαρχη μορφή επιμόρφωσης των εν ενεργεία εκπαιδευτικών διεθνώς (ή τουλάχιστον στην αγγλόφωνη βιβλιογραφία). Για το λόγο αυτό επιδιώξαμε την ενδελεχή αποσαφήνισή της έννοιας αυτής με τη βοήθεια της θεώρησης του εκπαιδευτικού ως «επαγγελματία» και κατ' επέκταση της έννοιας του «επαγγελματισμού». Εκτός από τα παραπάνω, ένας ακόμη λόγος που δίνουμε στην προσέγγιση της επαγγελματικής ανάπτυξης ιδιαίτερη έμφαση στην εργασία μας είναι από το γεγονός ότι μετά τη διερεύνηση της σχετικής βιβλιογραφίας ισχυροποιήθηκε η πεποίθησή μας ότι ως προσέγγιση μπορεί να φανεί ιδιαίτερα βοηθητική στην αποδοχή, εφαρμογή και υποστήριξη διαφόρων μορφών εκπαιδευτικών αλλαγών. Όπως επισημαίνει ο Day (2003:219), η αλλαγή που δεν εσωτερικεύεται θα είναι

μάλλον ψευδής και εφήμερη. Η μονιμότερη αλλαγή σε βαθύτερα επίπεδα συμπεριλαμβάνει την προσαρμογή ή τη διαφοροποίηση των αξιών, των στάσεων, των συναισθημάτων και των αντιλήψεων που διαμορφώνουν την πρακτική, αλλαγές που είναι πιθανότερο να συμβούν όταν υπάρχει συμμετοχή και αίσθηση κυριότητας στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων που αφορούν την αλλαγή (ό.π).

Στη συνέχεια, επιχειρούμε τη συγκεκριμενοποίησή του εννοιολογικού μας πλαισίου μέσα από την συλλογή εμπειρικών δεδομένων από μια μικρή ομάδα σκόπιμα επιλεγμένων εκπαιδευτικών Φ.Α. που εργάζονται στην περιοχή ευθύνης του 5^{ου} Γραφείου της Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Αχαΐας. Με τον τρόπο αυτό, τόσο η έννοια της επαγγελματικής ανάπτυξης, όσο και οι διάφορες άλλες βοηθητικές θεωρητικές έννοιες που αναλύουμε (π.χ. εκπαίδευση, μάθηση, επαγγελματισμός), αποτελούν «μέσα ευαισθητοποίησης» προς την κοινωνική πραγματικότητα, τα οποία καθοδηγούν τον ερευνητή στην ανάλυση των εμπειρικών δεδομένων (Κυριαζή, 2002:52).

Στη βάση αυτή και μετά την εννοιολογική και θεωρητική εμβάθυνση που προηγήθηκε στα πρώτα δύο κεφάλαια της εργασίας αυτής, θεωρούμε απαραίτητο στο σημείο αυτό να γίνει η αναδιατύπωση των ερευνητικών μας ερωτημάτων. Πιο συγκεκριμένα, το κεντρικό ερευνητικό μας ερώτημα διαμορφώνεται ως εξής:

Πώς αξιοποιήθηκε από τους εκπαιδευτικούς Φ.Α. η αλλαγή των θεσμικών προδιαγραφών διδασκαλίας στο Δημοτικό σχολείο στα πλαίσια του Δ.Ε.Π.Π.Σ., ως ευκαιρία επαγγελματικής ανάπτυξης;

Τα δευτερεύοντα ερευνητικά ερωτήματα που τίθενται ως απόρροια του κεντρικού ερευνητικού ερωτήματος είναι τα παρακάτω:

1. Προέκυψαν οφέλη για τον επαγγελματισμό των εκπαιδευτικών Φ.Α. λόγω της εισαγωγής του νέου Α.Π.Σ. και την δημιουργία νέου διδακτικού υλικού για το μάθημα της Φ. Α.;

2. Τι είδους προβλήματα αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί Φ.Α. στην εφαρμογή του νέου Α.Π.Σ. και στη χρήση των νέων βιβλίων Φ.Α. για τους μαθητές;

3. Σε τι είδους εκπαιδευτικές και μαθησιακές δραστηριότητες συμμετείχαν οι εκπαιδευτικοί Φ.Α. μέχρι σήμερα για να μπορέσουν να ανταποκριθούν στις αλλαγές των θεσμικών προδιαγραφών διδασκαλίας στο μάθημα της Φ.Α.;

4. Ποια είναι η άποψη των εκπαιδευτικών Φ.Α. για την επάρκεια και την αποτελεσματικότητα αυτών των εκπαιδευτικών και μαθησιακών δραστηριοτήτων;

5. Ποια είναι η άποψη των εκπαιδευτικών Φ.Α. για τις επιμορφωτικές ευκαιρίες, σχετικές με τις παραπάνω αλλαγές, που μπορεί να παρέχει μία σχολική μονάδα;

3.2 Σκοπός και χρησιμότητα της έρευνας

Σκοπός της εργασίας αυτής, μέσα από την προσπάθεια απάντησης τόσο του κεντρικού όσο και των βοηθητικών ερευνητικών ερωτημάτων, είναι να διερευνήσει εάν οι εκπαιδευτικοί Φ.Α. ενστερνίστηκαν τη «συγκυρία» της πρόσφατης εσωτερικής μεταρρύθμισης, κατά την οποία άλλαξαν οι θεσμικές προδιαγραφές διδασκαλίας του μαθήματός τους, ως ευκαιρία για νέα «μάθηση» και βελτίωση στο έργο τους. Χωρίς να φιλοδοξεί να παρουσιάσει γενικευτικά συμπεράσματα, η εργασία αυτή αποτυπώνει τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνεται μία μικρή ομάδα σκόπιμα επιλεγμένων εκπαιδευτικών Φ.Α. ορισμένες πτυχές της εκπαιδευτικής πολιτικής (γενικότερα) και επιμορφωτικής πολιτικής (ειδικότερα) που σχετίζονται με τον «επαγγελματισμό» τους και την «επαγγελματική ανάπτυξη» τους.

Ωστόσο, η επαγγελματική ανάπτυξη ως προσέγγιση είναι μια δυναμική διαδικασία τόσο σε επίπεδο ατομικό (στάσεις, επιταχύνσεις, παλινδρομήσεις), όσο και σε συλλογικό (ταχύτατη αλλαγή μοντέλων και τεχνικών). Επομένως, εκείνο που συμπληρωματικά προσπαθούμε στα πλαίσια της παρούσας εργασίας είναι η θεωρητική εμβάθυνση και καταγραφή των τάσεων που διαμορφώνονται σήμερα στο πεδίο της επιμόρφωσης των εν ενεργεία εκπαιδευτικών.

Η επικέντρωση αυτής της μελέτης στην επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών αποτελεί καταρχήν μία συμβολή στον εμπλουτισμό της σχετικής ελληνόγλωσσης βιβλιογραφίας. Η διαπίστωση ότι η σχετική με την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών ελληνική βιβλιογραφία είναι «λιτή», δεν είναι μόνο δική μας, αλλά καταγράφεται και σε άλλες μελέτες (Δακοπούλου, 2004:109). Ειδικότερα, η εστίαση της ερευνητικής μας προσοχής στην επιμόρφωση και ιδιαίτερα στην επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών Φ.Α., οι οποίοι ως επαγγελματική ομάδα έχουν διανύσει μέχρι τώρα στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα σχετικά σύντομη και εξελισσόμενη πορεία, στο μέτρο που συμβάλλει στον εμπλουτισμό του σώματος των εξειδικευμένων γνώσεων που αφορούν αυτή την ομάδα εκπαιδευτικών, βοηθάει

έμμεσα και στην ανάπτυξη της επαγγελματικής τους ειδημοσύνης (professional expertise) (Ματσαγούρας, 2005:69).

Η βαθύτερη κατανόηση και προσπάθεια αποσαφήνισης της έννοιας της επαγγελματικής ανάπτυξης ως νέος τρόπος θεώρησης της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών, είναι ιδιαίτερα χρήσιμη για όλους όσους έχουν ενδιαφέρον για το πεδίο αυτό. Από την άλλη μεριά, η σύνδεση της επιμόρφωσης και των διαφόρων εκδοχών της με την έννοια της εκπαιδευτικής αλλαγής (μεταρρύθμιση και καινοτομία), μέσα από την περίπτωση των εκπαιδευτικών Φ.Α., συμβάλλει στη βαθύτερη κατανόηση της διαδικασίας της αλλαγής καθώς και των προϋποθέσεων που συμβάλλουν στην επιτυχία της.

3.3 Οι περιορισμοί της έρευνας

Ένας βασικός περιορισμός στη συγκεκριμένη έρευνα προέρχεται από τον ποιοτικό προσανατολισμό της έρευνάς μας, ο οποίος εμποδίζει την γενίκευση των αποτελεσμάτων – συμπερασμάτων σε ολόκληρο τον πληθυσμό των εργαζόμενων εκπαιδευτικών Φ.Α. στην Π. Ε. της χώρας μας. Από την εννοιολογική και θεωρητική εμβάθυνση στο πρώτο μέρος της εργασίας έγινε φανερό ότι το «πλαίσιο» μέσα στο οποίο λαμβάνουν χώρα οι επιμορφωτικές δραστηριότητες επηρεάζει σημαντικά το χαρακτήρα των διαδικασιών εκπαίδευσης και μάθησης των εκπαιδευτικών. Στο μέτρο που αυτό το «πλαίσιο» διαφοροποιείται στις ανά την ελληνική επικράτεια Διευθύνσεις και Γραφεία Π.Ε., δεν μπορούμε να μιλάμε για γενικεύσιμα συμπεράσματα.

Ένας άλλος περιορισμός που άσκησε επιρροή στο τρόπο δόμησης της εργασίας αυτής προέρχεται από την έλλειψη κάποιας συγκροτημένης θεωρίας γύρω από την έννοια «επαγγελματική ανάπτυξη». Στη επίμονη προσπάθειά μας για αναζήτηση κατάλληλων βιβλιογραφικών πηγών συναντήσαμε δύο ενδιαφέρουσες για εμάς προτάσεις θεωρητικής προσέγγισης που παραπέμπουν σε διαφορετικά επιστημολογικά και ερευνητικά παραδείγματα. Η πρώτη πρόταση είναι από την διδακτορική διατριβή της Μ. Δεδούλη με τίτλο *«Η επαγγελματική ανάπτυξη του εκπαιδευτικού. Ένα πρόγραμμα βιωματικής-αναστοχαστικής διαδικασίας»* (1998 στο Κατσαρού και Δεδούλη, 2008:8-11), όπου οι κυριότερες προσεγγίσεις της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών αντιστοιχίζονται στα τριών ειδών γνωστικά ενδιαφέροντα του Habermas (τεχνικό, πρακτικό και χειραφετητικό ενδιαφέρον), τα

οποία με τον τρόπο αυτό χρησιμοποιούνται ως θεωρητικό ερευνητικό «εργαλείο». Η δεύτερη πρόταση αφορά στην αντιστοίχιση διαφορετικών μοντέλων επαγγελματικής ανάπτυξης με διαφορετικές αντιλήψεις επαγγελματισμού και είναι του Ηλ. Ματσαγγούρα στο θεωρητικό του κείμενο με τίτλο «*Επαγγελματισμός και επαγγελματική ανάπτυξη*» (2005:74-79). Ο συγγραφέας σε μια προσπάθεια συνθετικής υπέρβασης τοποθετεί τις διάφορες αντιλήψεις για τον επαγγελματισμό σε «...ένα συνεχές, στα δύο άκρα του οποίου τοποθετούνται οι μορφές επαγγελματισμού που απορρέουν από το **τεχνοκρατικό μοντέλο** και το **στοχαστικό-κριτικό μοντέλο** και στο ενδιάμεσο από το **ερμηνευτικό μοντέλο**». Ωστόσο, η αδυναμία πρόσβασης στις πρωτότυπες πηγές των παραπάνω εργασιών καθώς και η αυξημένη πολυσημία των εννοιών της «επιμόρφωσης» και «επαγγελματικής ανάπτυξης» μας απέτρεψαν γενικότερα από την προσπάθεια χρησιμοποίησης κάποιου θεωρητικού ερμηνευτικού «εργαλείου», βασισμένου σε κάποια από τις γνωστές κοινωνιολογικές θεωρίες προσέγγισης της «εκπαιδευτικής» κοινωνικής πραγματικότητας.

Χρειάζεται ακόμη να επισημανθεί ότι η παρούσα μελέτη περιορίζεται στην εξέταση αγγλόφωνης (ευρωπαϊκής, αμερικανικής και αυστραλιανής) βιβλιογραφίας, λόγω της ικανοποιητικής ευχέρειάς μας μόνο σε αυτή τη γλώσσα. Η απόδοση στην ελληνική γλώσσα ιδιαίτερα σημαντικών όρων σχετικών με το βασικό θέμα της εργασίας αποδείχθηκε ορισμένες φορές δύσκολο έργο και προχωρούσαμε χωρίς να ξέρουμε εάν καταφέραμε ένα ικανοποιητικό μεταφραστικό αποτέλεσμα. Για το λόγο αυτό, όπου κρίναμε ότι η ελληνική απόδοση χρειαζόταν περισσότερο εννοιολογικό «φωτισμό», παραθέσαμε σε παρένθεση την αγγλική ορολογία αυτούσια.

3.4 Η μεθοδολογία της έρευνας

3.4.1 Εισαγωγή

Η δραστηριότητα της έρευνας, κατά τον Βάμβουκα (2007:79), μπορεί να κατηγοριοποιηθεί χρησιμοποιώντας για κριτήριο διάφορα χαρακτηριστικά της, τα οποία για παράδειγμα μπορεί να είναι η φύση του προβλήματος, η μέθοδος, ο τόπος και ο χρόνος διεξαγωγής, το δείγμα, ο αριθμός των ερευνητών και η σχέση τους με τα υποκείμενα ή το είδος των δεδομένων.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, ανάλογα με το είδος των δεδομένων της μπορεί να γίνει διάκριση της έρευνας σε ποιοτική ή ποσοτική. Κατά τον Δημητρόπουλο (1994:38), δεδομένα «είναι όλα εκείνα τα στοιχεία που συλλέγονται κατά την

ερευνητική διαδικασία, και είτε η συγκέντρωσή τους αποτελεί το στόχο της έρευνας, είτε αποτελεί το μέσο προς κάποιο στόχο». Οι ποσοτικές έρευνες χαρακτηρίζονται από την επεξεργασία των δεδομένων τους με στατιστικές μεθόδους και την αριθμητική παρουσίαση των αποτελεσμάτων τους με τη μορφή πινάκων, διαγραμμάτων κ.α. Δομούνται συνήθως πάνω σε πλέγμα μεταβλητών, οι οποίες συσχετίζονται μεταξύ τους ενώ η φύση αυτού του είδους της έρευνας επιτρέπει την προσέγγιση μεγάλου δείγματος του πληθυσμού (Κυριαζή, 2002:48). Οι ποσοτικές έρευνες έχουν σταθερή και δύσκαμπτη δομή και ο σχεδιασμός τους δεν επιδέχεται εύκολα αλλαγές. Σε αυτό το είδος έρευνας, τα εμπειρικά δεδομένα επαληθεύονται ή διαψεύδονται μέσω στατιστικών μεθόδων, αφού μετατραπούν «...σε αριθμητική, νουμερική ή στατιστική γλώσσα» (Μαντζούκας, 2007:237).

Από την άλλη πλευρά, στην ποιοτική έρευνα διακρίνονται μια σειρά από διαφορετικά χαρακτηριστικά. Μία ποιοτική προσέγγιση δίνει έμφαση στις σημασίες, στις εμπειρίες, στις περιγραφές κ.ο.κ. Στην κατηγορία αυτή των ερευνών υπάρχει ευέλικτη δομή, η οποία επιτρέπει στον ερευνητή την αλλαγή κατά την εξέλιξη της έρευνας. Σε αρχικό στάδιο, η θεωρία δεν έχει συγκεκριμένη μορφή αλλά διαμορφώνεται σε συνάρτηση με τη συλλογή των δεδομένων. Οι θεωρητικές έννοιες δεν προσδιορίζονται εκ των προτέρων σε σχέση με τα εμπειρικά δεδομένα αλλά αποτελούν, όπως ήδη αναφέραμε σε προηγούμενη υποενότητα, «μέσα ευαισθητοποίησης προς την κοινωνική πραγματικότητα» (Κυριαζή, 2005:52). Με τον τρόπο αυτό, ο ερευνητής καθοδηγείται και προσαρμόζει τις θεωρητικές έννοιες κατά την εξέλιξη της έρευνας. Τα δεδομένα στις ποιοτικές έρευνες συνήθως εκφράζονται περιγραφικά (Δημητρώπουλος, 1994:39). Τα ακατέργαστα στοιχεία μπορεί να αποτελούνται από τα ακριβή λόγια ανθρώπων (από μαγνητοφωνημένες συνεντεύξεις ή συνομιλίες) ή από περιγραφές γεγονότων που έχουν παρατηρηθεί.

Η ποιοτική έρευνα κατά τη Mason (2003:20) θεμελιώνεται στην «ερμηνευτική» παράδοση σκέψης, με την έννοια «...ότι την απασχολεί ο τρόπος με τον οποίο ερμηνεύεται, γίνεται κατανοητός, βιώνεται και παράγεται ο κοινωνικός κόσμος». Έχει ως κύριο χαρακτηριστικό την σε βάθος μελέτη λίγων περιπτώσεων με στόχο την διαμόρφωση ολικής εικόνας για την κάθε περίπτωση (Κυριαζή, 2005:52) επί τη βάσει πλούσιων και λεπτομερών στοιχείων, όπως αυτά εμφανίζονται στο φυσικό κοινωνικό τους περιβάλλον (Mason, 2003:20-21). Θα πρέπει να τονιστεί στο σημείο αυτό ότι ούτε οι «ποσοτικές» ούτε οι «ποιοτικές» έρευνες αποτελούν ένα

ενιαίο σύνολο φιλοσοφίας, μεθόδου και τεχνικής ώστε η διάκριση ανάμεσά τους να είναι απόλυτα σαφής (Mason, 2003:21-25).

Κάτω από τον τίτλο «μεθοδολογία έρευνας» εντάσσονται συνήθως όψεις της ερευνητικής προσπάθειας που αναφέρονται σε μια συγκεκριμένη διαδικασία. Η διαδικασία αυτή νοείται ως η αλληλουχία των φάσεων και σταδίων που διέρχεται ο ερευνητής προκειμένου να πραγματοποιήσει μία έρευνα (Δημητρόπουλος, 1994:17). Μετά τον καθορισμό του ερευνητικού προβλήματος ένα από τα βασικά προβλήματα που χρειάζεται να λύσει κάποιος ερευνητής είναι η επιλογή των κατάλληλων μεθόδων και τεχνικών παραγωγής εμπειρικών δεδομένων για τη διερεύνηση αυτού του προβλήματος. Με τον όρο μέθοδο *«εννοούμε αυτό το φάσμα των προσεγγίσεων οι οποίες χρησιμοποιούνται στην εκπαιδευτική έρευνα προκειμένου να συλλεγούν δεδομένα που πρόκειται να αξιοποιηθούν ως βάση συμπερασμάτων και ερμηνείας, εξήγησης και πρόβλεψης»* (Cohen και Manion, 1994:66). Ο όρος τεχνική κατά τον Βάμβουκα (2002:167), *«δηλώνει τον ιδιαίτερο τρόπο εφαρμογής μίας μεθόδου για την επίτευξη ενός στόχου»*. Στη βάση αυτή, η μέθοδος υπαγορεύει και συντονίζει πλήθος τεχνικών για την επίτευξη ενός σκοπού (ό.π.). Ωστόσο, η επιλογή μιας ποιοτικής ή ποσοτικής ερευνητικής προσέγγισης (μεθοδολογία), εμπεριέχει κάποιες παραδοχές για τη φύση της επιστημονικής γνώσης (επιστημολογία) και για τη φύση της κοινωνικής πραγματικότητας (οντολογία). Η κατάλληλη σύνδεση όλων των παραπάνω μεταξύ τους εξασφαλίζει τη συνοχή της ερευνητικής στρατηγικής, στοιχείο απαραίτητο για έναν καλό ερευνητικό σχεδιασμό (Mason, 2003:49).

3.4.2 Η επιλογή της ποιοτικής ερευνητικής προσέγγισης

Δεδομένου πρώτα ότι επιδιώκοντας να κατανοήσουμε το «πώς» και «γιατί» ο τρόπος που είναι διατυπωμένο το κεντρικό ερευνητικό μας ερώτημα είναι ποιοτικού προσανατολισμού και μετά ότι εστιάζουμε τον ερευνητικό μας «φακό» πάνω σε μία συγκεκριμένη ομάδα του διδακτικού προσωπικού της Π.Ε., αυτή των εκπαιδευτικών Φ.Α., θεωρήσαμε ότι η επιλογή της μεθόδου της μελέτης περίπτωσης είναι κατάλληλη για την επίτευξη των σκοπών μας.

Η μελέτη περίπτωσης σύμφωνα με τον Stake (1995:xi) είναι η μελέτη της ιδιαιτερότητας και συνθετότητας μίας μεμονωμένης περίπτωσης και είναι κατά βάση μία έρευνα σε βάθος παρά σε εύρος. Το κύριο χαρακτηριστικό της είναι η επικέντρωσή της σε ένα παράδειγμα. Αντίθετα, από εκείνον που χειρίζεται

μεταβλητές προκειμένου να καθορίσει την αιτιακή τους σημασία, ο ερευνητής της μελέτης περίπτωσης εστιάζει στα χαρακτηριστικά μίας μονάδας που μπορεί να είναι ένα άτομο, μία σχολική τάξη, ένα σχολείο ή μία κοινότητα (Cohen και Manion, 1994:153-154).

Από τα παραπάνω καταλαβαίνουμε ότι η μελέτη περίπτωσης χρησιμοποιείται ως μέθοδος έρευνας κυρίως στις ποιοτικές ερευνητικές προσεγγίσεις. Ωστόσο, καθώς κατά τον Stake (1995:xi-xii) υπάρχουν πολλοί τρόποι για την υλοποίηση μίας μελέτης περίπτωσης, κατά τη διαδικασία παραγωγής δεδομένων είναι δυνατή η χρήση και ποσοτικών τεχνικών. Κατά τους Verma και Mallick, ακολουθώντας μια διαφορετική της ποιοτικής-ποσοτικής διάκριση των μεθόδων έρευνας, η μελέτη περίπτωσης τοποθετείται και ανάμεσα στις περιγραφικές μεθόδους (2004:165).

Ένας άλλος λόγος που επιλέξαμε ποιοτική ερευνητική προσέγγιση είναι η ευελιξία που προσφέρεται στα πλαίσια της ποιοτικής έρευνας. Δεν ήταν λίγες οι φορές που κατά τη διάρκεια επεξεργασίας του εννοιολογικού μας πλαισίου χρειάστηκε να αλλάξουμε τα ερευνητικά μας ερωτήματα, πάντα εξαιτίας των ιδιαίτερων πτυχών, αμφισημίας και δυσκολίας προσδιορισμού των εννοιών που προσπαθούσαμε να πραγματευτούμε εκεί.

Σε συμφωνία με τα παραπάνω, η παρούσα εργασία είναι μια ποιοτικού προσανατολισμού μελέτη περίπτωσης που χρησιμοποιεί (για λόγους που αναλύουμε πιο κάτω) τις εξής ποιοτικές τεχνικές παραγωγής δεδομένων: την ημι-δομημένη συνέντευξη και την ανάλυση περιεχομένου.

3.4.3 Το δείγμα της έρευνας

Η ποιοτική δειγματοληψία, κατά τους Morse και Field (1994 στο Μαντζούκας, 2007:241), βασίζεται σε δύο βασικά στοιχεία: στην καταλληλότητα και στην επάρκεια. Στη βάση αυτή, το δείγμα θα πρέπει να είναι το κατάλληλο για την ερμηνεία του διερευνώμενου προβλήματος και θα πρέπει να είναι επαρκές όχι σε ποσότητα αλλά σε παροχή ποιοτικών πληροφοριών. Το δείγμα δεν απαιτείται να είναι αντιπροσωπευτικό αφού βασικός στόχος στην ποιοτική μεθοδολογία δεν είναι η σύλληψη του «γενικού» και «αντικειμενικού», αλλά του «ειδικού» και «συγκεκριμένου» (Μαντζούκας, 2007:241).

Κάτω από την παραπάνω οπτική, οι συμμετέχοντες στην έρευνά μας ήταν συνολικά δώδεκα εκπαιδευτικοί Φ.Α., από τους οποίους οι εννέα ήταν άνδρες και οι

τρεις γυναίκες. Η ηλικία των συμμετεχόντων ήταν από τριάντα έως σαράντα εννέα ετών. Όλοι οι συμμετέχοντες κατά τη διεξαγωγή της έρευνας εργάζονταν σε δημοτικά σχολεία που βρίσκονται στην περιοχή ευθύνης του 5^{ου} Γραφείου της Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Αχαΐας. Η επιλογή της περιοχής αυτής έγινε με κριτήριο την ευκολία πρόσβασης σε αυτό το «πεδίο» έρευνας, αφού στο παρελθόν είχαμε εργαστεί σε σχολεία του ίδιου Γραφείου. Σύμφωνα με την ιστοσελίδα της Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Αχαΐας (<http://dipe.ach.sch.gr>) στην ευθύνη του 5^{ου} Γραφείου ανήκουν συνολικά 14 δημοτικά σχολεία που είναι στην πόλη της Πάτρας (4 δωδεκαθέσια, 3 δεκαθέσια, 2 οκταθέσια, 5 εξαθέσια) και 27 δημοτικά σχολεία υπαίθρου (2 μονοθέσια, 8 διθέσια, 2 τριθέσια, 3 πενταθέσια, 4 εξαθέσια, 2 επταθέσια, 1 δεκαθέσιο, 4 δωδεκαθέσια) που βρίσκονται στα προάστια της πόλης αυτής. Καθώς το δείγμα στην ποιοτική έρευνα δε χρειάζεται να είναι ποσοτικά μεγάλο για τη διεξαγωγή έγκυρης έρευνας (Μαντζούκας, 2007:241), αποφασίσαμε να επιλέξουμε με βάση κάποια κριτήρια μία μικρότερη ομάδα εκπαιδευτικών Φ.Α. από το σύνολο των εκπαιδευτικών Φ.Α. που εργάζονται στα σχολεία του 5^{ου} Γραφείου. Στην απόφασή μας αυτή συνέβαλλε και το γεγονός ότι στο βαθμό που δουλεύαμε μόνοι μας χωρίς άλλους συνεργάτες ερευνητές, υπήρχε κίνδυνος να μην μπορέσουμε να ανταποκριθούμε στις απαιτήσεις συλλογής και επεξεργασίας πολύ μεγάλου όγκου δεδομένων. Το είδος αυτού του δείγματος ονομάζεται δείγμα σκοπιμότητας (purposive sampling), ενώ το είδος της δειγματοληψίας ονομάζεται σκόπιμη δειγματοληψία και ανήκει στις δειγματοληπτικές μεθόδους χωρίς πιθανότητα (Δημητρόπουλος, 1994:58). Η σκόπιμη δειγματοληψία αφορά στη διαδικασία επιλογής ομάδων ή κατηγοριών προς μελέτη με κριτήριο τη σχετικότητά τους με τα ερευνητικά ερωτήματα (Mason, 2003:205).

Τα κριτήρια για την επιλογή του δείγματος ήταν:

α) *Η αδιάλειπτη συνέχεια της εργασίας*: Το νέο Α.Π.Σ. και τα διδακτικά πακέτα (βιβλία μαθητών και βιβλία εκπαιδευτικών) στο γνωστικό αντικείμενο της Φ.Α. παραδόθηκαν σε μαθητές και εκπαιδευτικούς κατά ένα μεγάλο μέρος το σχολικό έτος 2006-2007 και κατά ένα πολύ μικρότερο το σχολικό έτος 2007-2008. Οι εκπαιδευτικοί Φ.Α. που εργάζονταν αδιαλείπτως από την αρχή της παραπάνω χρονικής περιόδου έως σήμερα στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση θεωρήσαμε ότι μπορούσαν να δώσουν περισσότερο ολοκληρωμένες και σε βάθος απαντήσεις σε σχέση με τα ερευνητικά μας ερωτήματα.

β) *Η σχέση εργασίας*: Οι ωρομίσθιοι εκπαιδευτικοί Φ.Α. απασχολούνται για λίγες ώρες (έως 12 ώρες) σχεδόν αποκλειστικά στην απογευματινή ζώνη των ολοήμερων δημοτικών σχολείων. Στο εργασιακό αυτό πλαίσιο δε γίνεται χρήση των βιβλίων Φ.Α. και οι διάφορες θεματικές ενότητες και δραστηριότητες του νέου Α.Π.Σ. ακολουθούνται προαιρετικά και βοηθητικά. Συνεπώς, οι εκπαιδευτικοί που εργάζονταν έστω και ένα σχολικό έτος με τέτοια σχέση εργασίας από το σχολικό έτος αλλαγής των θεσμικών προδιαγραφών διδασκαλίας και μετά, δεν αποτελούσαν την καταλληλότερη πηγή παραγωγής εμπειρικών δεδομένων.

Οι εκπαιδευτικοί που κάλυπταν τις ανάγκες διδασκαλίας του γνωστικού αντικείμενου της Φ.Α. στα σχολεία του 5^{ου} Γραφείου για το διδακτικό έτος 2009-2010 ήταν είκοσι τέσσερις. Να σημειώσουμε εδώ, ότι στον αριθμό αυτό δεν συμπεριλαμβάνονται οι ωρομίσθιοι εκπαιδευτικοί Φ.Α. που διδάσκουν στην απογευματινή ζώνη των ολοήμερων δημοτικών σχολείων και ότι στα ολιγοθέσια (μονοθέσια, διθέσια και τριθέσια) δημοτικά σχολεία το μάθημα της Φ.Α. διδάσκεται συνήθως από δασκάλους των σχολείων αυτών. Από τους δεκαέξι εκπαιδευτικούς Φ.Α. που απευθυνθήκαμε, οι τρεις δεν τηρούσαν τα παραπάνω κριτήρια, ενώ με άλλον ένα δεν έγινε δυνατό να πραγματοποιηθεί συνέντευξη λόγω διαφόρων πρακτικών δυσκολιών.

Πριν τη έναρξη της διαδικασίας της συνέντευξης δώσαμε σε κάθε έναν από τους συμμετέχοντες εκπαιδευτικούς να συμπληρώσει ένα σύντομο ερωτηματολόγιο στατιστικών στοιχείων, προκειμένου να σκιαγραφήσουμε το προφίλ των υποκειμένων της έρευνας. Υπόδειγμα αυτού του ερωτηματολογίου παρατίθεται στο Παράρτημα (Β' Μέρος). Με βάση τα στοιχεία που συλλέξαμε από αυτό το ερωτηματολόγιο, συντάξαμε τον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 4: Το προφίλ των συμμετεχόντων εκπαιδευτικών Φυσικής Αγωγής

ΕΝΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ / ΕΠΗΓΕΑΟ	ΓΝΩΣΕΙΣ ΧΕΙΡΙΣΜΟΥ Η/Υ (ΕΠΗΓ.)	ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΗ ΕΠΗΜΟΡΦΩΣΗ	ΕΤΟΣ ΜΟΝ. ΔΙΟΡΕΣΜΟΥ	ΕΚΠ/ΚΗ ΠΡΟΫΠΗΡΕΣΙΑ ΩΡΟΜΕΣΘ. Φ. Α. (ΕΤΗ)	ΕΚΠ/ΚΗ ΠΡΟΫΠΗΡΕΣΙΑ ΑΝΑΔΙΑΜΡ. Φ. Α. / ΟΛ. Π. (ΕΤΗ)	ΣΥΝ. ΕΚΠ/ΚΗ ΠΡΟΫΠΗΡΕΣΙΑ (ΕΤΗ)	ΣΧΕΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	ΕΤΟΣ ΔΗΨΗΣ ΠΤΥΧΙΟΥ	ΣΠΟΥΔΑΣ (Τ.Ε.Φ.Α.Α.) / ΛΛΑΟ	ΦΥΛΟ	ΗΛΙΚΙΑΚΗ ΟΜΑΔΑ	ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ
ΜΙΑ/ ΜΕΤΡΙΑ	ΠΟΛΥ ΚΑΛΑ	ΝΑΙ	2008	1	3/ΟΧΙ	6	ΜΟΝ	1990	ΚΟΜ/ΝΗΣ	Α	40-49	ΕΚΠ1
ΜΙΑ/ ΜΕΤΡΙΑ	ΠΟΛΥ ΚΑΛΑ	ΝΑΙ	2006	ΟΧΙ	ΟΧΙ/4	9	ΜΟΝ	1989	ΑΘΗΝΩΝ	Γ	40-49	ΕΚΠ2
ΜΙΑ/ Π. ΚΑΛΑ	ΜΕΤΡ	ΝΑΙ	2002	ΟΧΙ	ΟΧΙ/1	9	ΜΟΝ	1993	ΑΘΗΝΩΝ	Α	40-49	ΕΚΠ3
ΜΙΑ/ ΜΕΤΡΙΑ	ΠΟΛΥ ΚΑΛΑ	ΝΑΙ	2005	ΟΧΙ	2/4	9,5	ΜΟΝ	1989	ΑΘΗΝΩΝ	Γ	40-49	ΕΚΠ4
ΔΥΟ/ ΜΕΤΡΙΑ	ΜΕΤΡ	ΟΧΙ	1997	ΟΧΙ	0,5/ΟΧΙ	13	ΜΟΝ	1988	ΘΕΣ/ΚΗΣ/ ΜΕΤΑΠΤ.	Α	40-49	ΕΚΠ5
ΔΥΟ/ ΜΕΤΡΙΑ	ΜΕΤΡ	ΝΑΙ	2003	ΟΧΙ	ΟΧΙ/2	9	ΜΟΝ	1993	ΘΕΣ/ΚΗΣ	Α	40-49	ΕΚΠ6
-	ΛΙΓΟ	ΝΑΙ	2005	ΟΧΙ	ΟΧΙ/4	8	ΜΟΝ	1992	ΘΕΣ/ΚΗΣ	Α	40-49	ΕΚΠ7
ΜΙΑ/ ΑΡΙΣΤΑ	ΜΕΤΡ	ΟΧΙ	1995	ΟΧΙ	3/ΟΧΙ	18	ΜΟΝ	1988	ΕΞΩΤΕΡ.	Α	40-49	ΕΚΠ8
-	ΜΕΤΡ	ΝΑΙ	2006	ΟΧΙ	ΟΧΙ/4	8	ΜΟΝ	1990	ΑΘΗΝΩΝ/ ΑΕΙ	Α	40-49	ΕΚΠ9
-	ΜΕΤΡ	ΝΑΙ	2005	ΟΧΙ	ΟΧΙ/4	9	ΜΟΝ	1992	ΑΘΗΝΩΝ/ ΑΕΙ	Α	30-39	ΕΚΠ10
ΜΙΑ/ ΜΕΤΡΙΑ	ΛΙΓΟ	ΝΑΙ	2006	ΟΧΙ	ΟΧΙ/3	7	ΜΟΝ	1990	ΑΘΗΝΩΝ	Γ	40-49	ΕΚΠ11
ΜΙΑ/ ΛΙΓΟ	ΠΟΛΥ ΚΑΛΑ	ΝΑΙ	1995	ΟΧΙ	3/ΟΧΙ	18	ΜΟΝ	1987	ΑΘΗΝΩΝ	Α	40-49	ΕΚΠ12

Σχολιάζοντας τον παραπάνω πίνακα, παρατηρούμε ότι όλοι οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί είναι μόνιμοι και ότι εκτός μίας περίπτωσης που ανήκει σε νεώτερη ηλικιακή ομάδα (30-39 ετών), οι υπόλοιποι εκπαιδευτικοί Φ.Α. ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα 40-49 ετών. Ακόμη, εκτός μίας περίπτωσης που έχει αποφοιτήσει στο εξωτερικό, οι υπόλοιποι εκπαιδευτικοί έχουν αποφοιτήσει από ελληνικό Τ.Ε.Φ.Α.Α. (7 εκπαιδευτικοί από το Τ.Ε.Φ.Α.Α. Αθηνών, 3 εκπαιδευτικοί από το

Τ.Ε.Φ.Α.Α. Θεσ/κης, 1 εκπαιδευτικός από το ΤΕΦΑΑ Κομοτηνής). Ο μέσος όρος της συνολικής προϋπηρεσίας των εκπαιδευτικών είναι λίγο πάνω από τα 10 χρόνια (10,29 χρόνια), με ανώτερη τιμή σε αυτό το στοιχείο τα 18 χρόνια και κατώτερη τα 6 χρόνια. Όλοι οι εκπαιδευτικοί έχουν υπηρετήσει ως αναπληρωτές είτε μόνο για το μάθημα της Φ.Α. είτε μόνο για το πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας ή και τα δύο μαζί. Αξιοσημείωτη είναι η χρονική διαφορά από το έτος λήψης πτυχίου έως το έτος μόνιμου διορισμού. Ο μέσος όρος αυτής της διαφοράς είναι τα 12,6 χρόνια, με υψηλότερη τιμή για αυτό το στοιχείο τα 18 χρόνια και χαμηλότερη τα 7 χρόνια. Από το σύνολο των εκπαιδευτικών οι 10 έχουν παρακολουθήσει το υποχρεωτικό επιμορφωτικό πρόγραμμα της Εισαγωγικής επιμόρφωσης. Όλοι οι εκπαιδευτικοί γνωρίζουν να χειρίζονται έστω και σε αρχικό επίπεδο ηλεκτρονικό υπολογιστή, ενώ τρεις από αυτούς δεν γνωρίζουν κάποια ξένη γλώσσα.

3.4.4 Η πρόσβαση στα υποκείμενα της έρευνας

Η διάρκεια της διαδικασίας λήψης συνεντεύξεων ήταν τριάντα ημέρες, από 20/4/2010 έως 20/5/2010. Αρχικά διενεργήθηκε μία προκαταρκτική φάση, όπου έγινε τηλεφωνική επικοινωνία ή προσωπική επίσκεψη στο χώρο εργασίας (δηλαδή στη σχολική μονάδα) σε συνολικά δεκαέξι εκπαιδευτικούς Φ.Α. Μέσα από αυτήν την πρώτη επικοινωνία σκοπεύαμε α) τη γνωστοποίηση του σκοπού της έρευνας, β) τη διερεύνηση για την επιλογή του τελικού δείγματος βάσει των κριτηρίων που είχαμε θέσει και γ) τη συγκατάθεση των εκπαιδευτικών να συμμετέχουν. Από το συνολικό αριθμό των εκπαιδευτικών που επικοινωνήσαμε ακατάλληλα (βάση των κριτηρίων μας) υποκείμενα για την έρευνά μας ήταν τα τρία. Η αντιμετώπιση που είχαμε από όλους τους εκπαιδευτικούς ήταν ιδιαίτερα θετική και εξασφάλισαμε αμέσως την προφορική συγκατάθεση για συμμετοχή από τους υπόλοιπους δεκατρείς. Δυσκολίες πρακτικής φύσεως (απουσία εκτός πόλης και ιδιαίτερα φορτωμένο εργασιακό και οικογενειακό πρόγραμμα) που αναδείχτηκαν στο χρονικό διάστημα διενέργειας των συνεντεύξεων, εμπόδισαν την λήψη συνέντευξης από έναν εκπαιδευτικό του επιλεγμένου δείγματός μας.

Μετά την τελική επιλογή κανονίστηκαν συγκεκριμένες συναντήσεις σε βάθος χρόνου περίπου τριών εβδομάδων. Σχετικά με το χώρο υλοποίησης των συνεντεύξεων, αυτές έλαβαν χώρα σε ώρες και ημέρες εκτός εργασίας, είτε στο σπίτι του ερευνητή είτε στο σπίτι των συμμετεχόντων μετά από σχετικό ραντεβού. Αξίζει

να σημειωθεί ότι καμία από τις συνεντεύξεις δεν θα είχε υλοποιηθεί αν οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί δεν ανταποκρίνονταν με ιδιαίτερη προθυμία στο «κόστος» του κόπου και του δεσμευμένου χρόνου τους από τη συμμετοχή σε μία τέτοια ερευνητική τεχνική. Επίσης, θεωρούμε ότι την πρόσβαση προς τα υποκείμενα της έρευνας, καθώς και τη δημιουργία άνετου και φιλικού κλίματος κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων διευκόλυνε και η ομοειδής επαγγελματική ιδιότητά μας, όπως και το γεγονός ότι στο παρελθόν είχαμε εργαστεί σε σχολεία της ίδιας περιοχής.

3.4.5 Ποιοτικές ερευνητικές τεχνικές: Η συνέντευξη

Η συνέντευξη αποτελεί κατά τον Ιωσηφίδη (2003:39), ίσως την πιο διαδεδομένη τεχνική άντλησης ποιοτικού υλικού και πληροφοριών στις κοινωνικές επιστήμες. Η ερευνητική συνέντευξη είναι μια διαδικασία κατά την οποία δύο πρόσωπα, αυτός που κάνει ερωτήσεις και αυτός που δέχεται τις ερωτήσεις αναπτύσσουν μία σχέση επικοινωνίας μεταξύ τους προκειμένου ο πρώτος να συγκεντρώσει στοιχεία από το δεύτερο σχετικά με το αντικείμενο έρευνας (Δημητρόπουλος, 1994:87). Κατά τους Powney και Watts (1987:6) είναι οι ξεκάθαροι σκοποί και ενέργειες του συνεντευκτή που μετατρέπουν μία «συνομιλία» μεταξύ δύο ή περισσότερων ανθρώπων σε μία «μελέτη» φαινομένων.

Ως ξεχωριστή ερευνητική τεχνική η συνέντευξη μπορεί να εξυπηρετήσει τρεις στόχους (Cohen και Manion, 1994:374):

«...μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως το κύριο μέσο συλλογής πληροφοριών που έχουν άμεση σχέση με τα αντικείμενα της έρευνας.»

«...μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να ελεγχθούν υποθέσεις ή να υποδειχθούν νέες· ή ως ερμηνευτικό εργαλείο που βοηθά στην αναζήτηση μεταβλητών και σχέσεων.»

«...μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε συνδυασμό με άλλες μεθόδους στη διεξαγωγή της έρευνας.»

Συνεπώς, η ερευνητική συνέντευξη μπορεί να χρησιμοποιεί τόσο ως αυτόνομη μέθοδος όσο και ως τεχνική. Ανάλογα με το βαθμό δόμησης ή αλλιώς τυποποίησης της διαδικασίας της, μπορούμε να διακρίνουμε τρία είδη συνέντευξης (Βάμβουκας, 2002:232, Ιωσηφίδης, 2003:40). Η δομημένη ή κατευθυνόμενη συνέντευξη βασίζεται σε ένα αυστηρά προκαθορισμένο σύνολο ερωτήσεων, το οποίο τίθεται με τον ίδιο

ενιαίο τρόπο σε όλους τους ερωτώμενους. Η ημι-δομημένη ή ημι-κατευθυνόμενη συνέντευξη χαρακτηρίζεται κι αυτή από ένα σύνολο προκαθορισμένων ερωτήσεων αλλά παρουσιάζει πολύ περισσότερη ευελιξία ως προς τη σειρά των ερωτήσεων, ως προς την τροποποίηση αυτών ανάλογα με τον ερωτώμενο και την προσθαφαίρεση ερωτήσεων και θεμάτων για συζήτηση. Η μη δομημένη ή ελεύθερη συνέντευξη χαρακτηρίζεται από την απουσία προκαθορισμένων ερωτήσεων και βασίζεται σε θεματικές περιοχές. Στην ποιοτική έρευνα χρησιμοποιούνται κυρίως οι δύο τελευταίοι τύποι συνέντευξης.

Η συνέντευξη ως τεχνική παρουσιάζει σημαντικά πλεονεκτήματα αλλά και μειονεκτήματα. Τα βασικότερα πλεονεκτήματα είναι (Ιωσηφίδης, 2003:40-41):

- Επιτρέπει την άντληση πληροφοριών σε βάθος
- Μπορεί να οδηγήσει στη διερεύνηση θεμάτων που δεν είχαν προκαθοριστεί από πριν
- Επιτρέπει στον ερευνητή να δει τα κοινωνικά φαινόμενα μέσα από την οπτική των συμμετεχόντων υποκειμένων

Στα μειονεκτήματα της συνέντευξης περιλαμβάνονται (ό.π.):

- Είναι εξαιρετικά χρονοβόρα
- Προϋποθέτει αυξημένα επικοινωνιακά προσόντα από τον ερευνητή
- Αντλείται αρκετό υλικό που δεν είναι αξιοποιήσιμο
- Λόγω του υποκειμενισμού της δημιουργείται πρόβλημα στην αξιοπιστία της

Στη δική μας εργασία επιλέξαμε καταρχήν την τεχνική της συνέντευξης ως βασικό ερευνητικό «εργαλείο» για τους εξής λόγους:

α) Στα πλαίσια της συνέντευξης, μπορούσαμε ευκολότερα να εξηγήσουμε στους ερωτώμενους τους σκοπούς της έρευνας μας και να απαντήσουμε κάθε σχετική απορία πάνω σε αυτό (Παρασκευόπουλος, 1993:128).

β) Στη συνέντευξη είναι δυνατόν να εξασφαλιστούν ευκολότερα πληροφορίες που ο ερωτώμενος ίσως ήταν απρόθυμος να καταγράψει. Ιδιαίτερα βοηθά σε αυτό η δημιουργία ενός φιλικού και άνετου κλίματος (Κυριαζή, 2002:124).

γ) Κατά τη διαδικασία της συνέντευξης ο ερευνητής μπορεί να βεβαιώνεται κάθε φορά ότι ο ερωτώμενος καταλαβαίνει πλήρως της ερωτήσεις που καλείται να

απαντήσει (Παρασκευόπουλος, 1993:128). Σε αντίθετη περίπτωση, ο ερευνητής μπορεί να αναδιατυπώσει τις ερωτήσεις του.

δ) Η συνέντευξη επιτρέπει να εξετάσουμε το ερευνητικό πρόβλημα σε βάθος (Παρασκευόπουλος, 1993:128).

Σε σχέση με το βαθμό δόμησης της συνέντευξης επιλέξαμε την τεχνική της ημι-δομημένης συνέντευξης γιατί θεωρήσαμε ότι με αυτό τον ευέλικτο τύπο συνέντευξης θα μπορούσαμε να αντλήσουμε καταλληλότερα στοιχεία, χρήσιμα για τα ερευνητικά μας ερωτήματα. Ακόμη, η πιθανότητα και δυνατότητα να αναδείξουμε κατά τη διαδικασία της συνέντευξης κάποιες ενδιαφέρουσες θεωρητικές πτυχές ή προτάσεις που δεν είχαν προκαθοριστεί από πριν έκανε την ημι-δομημένη συνέντευξη περισσότερο ενδιαφέρουσα για εμάς. Σημαντικό ρόλο έπαιξε, τέλος, το γεγονός ότι πριν την υλοποίηση των συνεντεύξεων υπήρχε η δυνατότητα, όπως και έγινε, να προχωρήσουμε στο σχεδιασμό ενός οδηγού συνέντευξης. Η δυνατότητα αυτή μας βοήθησε να νιώσουμε περισσότερη ασφάλεια κατά τη διάρκεια υλοποίησης των συνεντεύξεων. Ο οδηγός συνέντευξης που κατασκευάσαμε περιλαμβάνει για λόγους ευχρηστίας δύο άξονες και εννέα συνολικά προτεινόμενες ερωτήσεις εκφρασμένες σε μία «γλώσσα» ελαφρώς τροποποιημένη σε σχέση με τη «γλώσσα» που είναι εκφρασμένα τα αναδιατυπωμένα ερευνητικά μας ερωτήματα. Το τελευταίο κρίθηκε απαραίτητο για να διευκολυνθεί η διαδικασία της συνέντευξης και είναι ερευνητικός «χειρισμός» που συναντήσαμε και σε άλλη μεταπτυχιακού επιπέδου ερευνητική εργασία (Σουβαλιώτη, 2008:10).

Ο πρώτος άξονας του παραπάνω οδηγού συνέντευξης περιέχει τρεις προτεινόμενες ερωτήσεις που αντιστοιχούν στα δύο πρώτα ερευνητικά μας υποερωτήματα. Πιο συγκεκριμένα, η πρώτη ερώτηση του οδηγού αντιστοιχεί στο πρώτο ερευνητικό υποερώτημά μας, ενώ η δεύτερη και τρίτη ερώτηση αντιστοιχούν στο δεύτερο υποερώτημά μας. Ο δεύτερος άξονας περιλαμβάνει έξι προτεινόμενες ερωτήσεις που αντιστοιχούν στο τρίτο, τέταρτο και πέμπτο ερευνητικά μας υποερωτήματα. Ειδικότερα, η τέταρτη, έβδομη και όγδοη προτεινόμενες ερωτήσεις σχετίζονται με το τρίτο μας ερευνητικό υποερώτημα, ενώ η πέμπτη και έκτη ερώτηση αντιστοιχούν στο τέταρτο υποερώτημά μας. Η ένατη και τελευταία προτεινόμενη ερώτηση του οδηγού σχετίζεται με το πέμπτο ερευνητικό μας υποερώτημα. Στην συνέχεια παρατίθεται ο οδηγός αυτός εκφρασμένος σε δύο πίνακες:

Πίνακας 5: Οδηγός ημι-δομημένων συνεντεύξεων (1^{ος} άξονας)

1^{ος} ΑΞΟΝΑΣ Απόψεις για τις επιδράσεις της αλλαγής των θεσμικών προδιαγραφών διδασκαλίας στον επαγγελματικό ρόλο των εκπαιδευτικών Φ.Α.	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ	
	Οφέλη	1. Ποια οφέλη προέκυψαν για τον επαγγελματικό σας ρόλο από την αλλαγή αναλυτικού προγράμματος και τη δημιουργία βιβλίων για τους μαθητές;
		2. Τι προβλήματα αντιμετωπίζετε στην εφαρμογή του νέου Α.Π.Σ.;
	Δυσκολίες	3. Τι προβλήματα αντιμετωπίζετε στη χρήση των νέων βιβλίων Φ.Α. για τους μαθητές

Πίνακας 6: Οδηγός ημι-δομημένων συνεντεύξεων (2^{ος} άξονας)

2 ^{ος} ΑΞΟΝΑΣ	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ	
	Τυπικές ευκαιρίες μάθησης	4. Σε τι είδους επιμορφωτικές δραστηριότητες συμμετείχατε σε σχέση με την εφαρμογή του νέου Α.Π.Σ. και τη χρήση των βιβλίων μαθητών Φ.Α.
		5. Ποια είναι η άποψή σας για την αποτελεσματικότητα των παραπάνω επιμορφωτικών δραστηριοτήτων;
		6. Πως θα έπρεπε να υλοποιηθούν κατά την άποψή σας οι επιμορφωτικές δραστηριότητες για να μεγιστοποιηθεί η αποτελεσματικότητά τους;
Άτυπες ευκαιρίες μάθησης	7. Ποια είναι η άποψή σας για τη σημασία της επιμόρφωσης στην επιτυχή άσκηση του εκπαιδευτικού σας έργου;	
	8. Σε ποιες άλλες επιμορφωτικές δραστηριότητες συμμετείχατε με δική σας πρωτοβουλία, προκειμένου να κατανοήσετε και να εφαρμόσετε επιτυχημένα το νέο αναλυτικό πρόγραμμα;	
	9. Ποιες ευκαιρίες θεωρείτε ότι μπορεί να παρέχει μια σχολική μονάδα για σχετική επιμόρφωση;	

Οι παραπάνω άξονες, ωστόσο, δε διαμόρφωσαν έναν ανελαστικό κατάλογο ερωτήσεων. Προκειμένου να εντοπιστούν περισσότερες λεπτομέρειες ή να «φωτιστεί» περισσότερο κάποιο από τα συζητούμενα θέματα υπήρξαν και διευκρινιστικές ερωτήσεις. Όλες οι ερωτήσεις του παραπάνω οδηγού συνέντευξης είναι «ανοιχτού» τύπου, στο μέτρο που σε έρευνες με ποιοτικό προσανατολισμό οι ανοιχτές ερωτήσεις επιτρέπουν την πιο πλούσια και σε βάθος διερεύνηση των θεμάτων (Κυριαζή, 2002:127). Επίσης ενθαρρύνουν τη συνεργασία και είναι πιθανόν να έχουν ως αποτέλεσμα μη αναμενόμενες απαντήσεις, οι οποίες μπορεί να υποδείξουν σχέσεις ή υποθέσεις που μέχρι τώρα δεν έχουν εξετασθεί (Cohen και Manion, 1994:381).

Οι ερωτήσεις οριστικοποιήθηκαν μετά τη διενέργεια δύο δοκιμαστικών συνεντεύξεων με αντίστοιχους εκπαιδευτικούς Φ.Α., οι οποίοι δεν συμπεριλήφθηκαν στα υποκείμενα του επιλεγμένου δείγματός μας. Οι συγκεκριμένοι δύο εκπαιδευτικοί τηρούσαν τα κριτήρια επιλογής του τελικού δείγματος, με τη διαφορά ότι εργάζονταν σε δημοτικά σχολεία άλλης πόλης. Κατά τη διάρκεια και μετά από αυτές τις δοκιμαστικές συνεντεύξεις κρατήθηκαν σχετικές σημειώσεις και έγιναν κάποιες μικρές διορθώσεις στις πρώτες μας ερωτήσεις.

Η συνολική διάρκεια κάθε συνέντευξης ήταν περίπου 40 λεπτά. Πριν από κάθε συνέντευξη ζητούσαμε τη συμπλήρωση ενός πολύ σύντομου ερωτηματολογίου σχετικού με το προφίλ του κάθε συμμετέχοντα. Όλες οι συνεντεύξεις μαγνητοφωνήθηκαν και μεταγράφηκαν κατά λέξη για να παραγάγουν γραπτό κείμενο. Τόσο για τη μαγνητοφώνηση, όσο και για τη δημοσίευση στα πλαίσια αυτής της εργασίας των ανώνυμων γραπτών κειμένων ή αποσπασμάτων τους που προέκυψαν από τη διαδικασία απομαγνητοφώνησης, ζητήσαμε και λάβαμε τη σχετική άδεια από τους συμμετέχοντες.

3.4.6 Ποιοτικές ερευνητικές τεχνικές: Η ανάλυση περιεχομένου

Η ανάλυση περιεχομένου κατά τον Berelson, είναι «μια τεχνική έρευνας που έχει αντικείμενο την αντικειμενική, συστηματική και ποσοτική περιγραφή του φανερού περιεχομένου της επικοινωνίας, γραπτού ή προφορικού λόγου, με τελική επιδίωξη την ερμηνεία» (1948 στο Βάμβουκας, 2002:264). Η τεχνική αυτή μπορεί να εφαρμοστεί σε οποιαδήποτε μορφή επικοινωνίας. Τα πρωτογενή υλικά είναι συνήθως σε γραπτή μορφή, αλλά το ραδιόφωνο, οι συζητήσεις, οι ηχογραφήσεις συνεντεύξεων, οι εικόνες

και οτιδήποτε σχετικό με την «επικοινωνία» είναι διαθέσιμο για να χρησιμοποιηθεί (Verma και Mallick, 2004:224).

Η ανάλυση περιεχομένου μπορεί να είναι ποιοτικού ή ποσοτικού τύπου. Κατά τον Βάμβουκα, *«η ποιοτική ανάλυση βασίζεται στην παρουσία ή απουσία ενός χαρακτηριστικού, ενώ η ποσοτική αναζητεί τη συχνότητα εμφάνισης των εννοιών ανάλυσης, που θεωρήθηκαν ως αποκαλυπτικές ενδείξεις του χαρακτηριστικού στο περιεχόμενο της επικοινωνίας»* (2002:273). Στη βάση αυτή, σημασία για την ποιοτική έρευνα έχει το «καινούργιο» και το «ενδιαφέρον» ανεξάρτητα εάν εμφανίζεται συχνά, ενώ η ποσοτική ανάλυση αγνοεί τα στοιχεία που έχουν μικρή συχνότητα εμφάνισης (Βάμβουκας, 2002:273).

Σε αντίθεση με την απλή ανάγνωση κειμένου, *«...η ανάλυση περιεχομένου επιτρέπει τη συστηματική διερεύνηση του κειμένου»* (Κυριαζή, 2002:284). Ουσιαστικά, κατά τη διαδικασία της ανάλυσης περιεχομένου γίνεται αναδιάρθρωση και αναδιοργάνωση των πληροφοριών του πρωτογενούς ή δευτερογενούς υλικού, ώστε να χρησιμοποιηθούν για έναν ορισμένο σκοπό. Κατά τον Βάμβουκα (2002:270), οι φάσεις αυτής της διαδικασίας είναι τρεις:

α) Στην πρώτη φάση γίνεται ο ορισμός και η επιλογή της ενότητας ανάλυσης, η οποία μπορεί να είναι η λέξη, το θέμα, τα πρόσωπα, το μέτρο του χρόνου ή του χώρου και το σύνολο του διαθέσιμου υλικού.

β) Στη δεύτερη φάση γίνεται ο ορισμός και η επιλογή της μονάδας μέτρησης, η οποία ανάλογα με το σκοπό της έρευνας μπορεί να είναι η συχνότητα εμφάνισης των σημαντικών ενδείξεων ή ο αριθμός των ατόμων της ομάδας των οποίων η γλωσσική παραγωγή αναλύεται.

γ) Στην τρίτη φάση γίνεται η δημιουργία ενός συστήματος κατηγοριών, οι οποίες είναι ομαδοποιήσεις του υλικού με βάση κάποια κοινά χαρακτηριστικά ή ιδιότητες. Με τον τρόπο αυτό κατασκευάζεται ένα συγκεκριμένο σύστημα κωδικοποίησης. Το σύστημα των κατηγοριών χρησιμεύει ως πλαίσιο για τη διαλογή του αναλυτέου υλικού.

Κατά την Κυριαζή (2002:288), η διαδικασία της κατηγοριοποίησης αφορά την εξεύρεση απαντήσεων από τα διαθέσιμα επικοινωνιακά στοιχεία, στα πλαίσια της παραγωγικής ή επαγωγικής «λογικής». Στην πρώτη περίπτωση η θεωρία προϋπάρχει ενώ στη δεύτερη περίπτωση ο ερευνητής ξεκινάει έχοντας μόνο γενικές ιδέες για το ερευνώμενο θέμα και οι εννοιολογικές κατηγορίες διαμορφώνονται μετά την εξέταση του υλικού. Στην ποσοτική ανάλυση περιεχομένου με σκοπό τον έλεγχο της θεωρίας

οι αρχικές κατηγορίες δε μεταβάλλονται. Στην ποιοτική ανάλυση περιεχομένου, τα δεδομένα αντιπαρατίθενται με αρχικές δοκιμαστικές κατηγορίες και ανάλογα με το πόσο κατάλληλες αποδεικνύονται αυτές, τροποποιούνται ή οριστικοποιούνται (Κυριαζή, 2002:292). Στη συνέχεια, ο ερευνητής επεξεργάζεται και ερμηνεύει τα δεδομένα με βάση τις κατηγορίες που έχει εξετάσει. Στο μέτρο που το νόημα του περιεχομένου κάποιες φορές δεν είναι ένα και μοναδικό, τα συμπεράσματα της ανάλυσης στηρίζονται σε μεγάλο βαθμό στην υποκειμενική κρίση και στην απλή κοινή λογική του ερευνητή (Κυριαζή, 2002:295).

Οι παρατηρήσεις που προηγήθηκαν περιγράφουν τον τρόπο με τον οποίο εργαστήκαμε. Ως ενότητα ανάλυσης ορίσαμε το συνολικό κείμενο των απομαγνητοφωνημένων συνεντεύξεων των υποκειμένων του δείγματός μας. Ως μονάδα μέτρησης κατά κανόνα σε ανάλυση απαντήσεων σε ανοιχτές ερωτήσεις κατά τη διάρκεια συνέντευξης λαμβάνεται ο ερωτώμενος (Φίλιας, 1996:208). Μετά την προσεκτική ανάγνωση όλων των κειμένων και με τη βοήθεια του εννοιολογικού μας πλαισίου και του οδηγού συνέντευξης, κατασκευάσαμε κάποιες αρχικές δοκιμαστικές κατηγορίες, οι οποίες τροποποιούνταν στην πορεία της διαδικασίας. Με τις κατηγορίες αυτές, αντιπαραβάλαμε συνεχώς τα δεδομένα μας μέχρι οι κατηγορίες να πάρουν την τελική τους μορφή. Προκειμένου να βοηθηθούμε στην παραπάνω κωδικοποίηση, χρησιμοποιήσαμε για τη βελτίωση και ομαδοποίηση των κατηγοριών θεματικούς άξονες (Ιωσηφίδης, 2003:80). Η παραπάνω διαδικασία ανάλυσης εμπίπτει στη βασικότερη τεχνική της ποιοτικής ανάλυσης περιεχομένου που λέγεται «δόμηση» (Μπονίδης, 2004:128). Ταυτόχρονα, ασχοληθήκαμε με το έκδηλο και λανθάνον περιεχόμενο, ώστε να μη σταθούμε μόνο στα νοήματα που εκφράζονται άμεσα, αλλά να επεκταθούμε και σε αυτά που υποδηλώνονται, δηλαδή στα βαθύτερα νοήματα των απαντήσεων των ερωτώμενων (Κυριαζή, 2002:292-293). Αυτός ο τρόπος «ανάγνωσης» των δεδομένων αξιοποιήθηκε στη φάση της ερμηνείας των ευρημάτων.

Προκειμένου να εξασφαλίσουμε την εγκυρότητα και αποτελεσματικότητα του συστήματος κατηγοριοποίησης, στηριχτήκαμε στους κανόνες της «αντικειμενικότητας», της «εξαντλητικότητας», της «καταλληλότητας» και του «αμοιβαίου αποκλεισμού», κανόνες στους οποίους κατά τον Βάμβουκα (2002:274) θα πρέπει να θεμελιώνεται η κατηγοριοποίηση.

3.5 Ζητήματα εγκυρότητας και αξιοπιστίας της έρευνας

Οι έννοιες της εγκυρότητας και αξιοπιστίας στην κοινωνική και κατ' επέκταση στην εκπαιδευτική έρευνα προέρχονται κυρίως από τις στατιστικές και ποσοτικές μεθόδους, όπου χρησιμοποιούνται τυποποιημένα «ερευνητικά εργαλεία» (Mason, 2003:327).

Στις ποιοτικές κοινωνικές έρευνες κατά τον Ιωσηφίδη (2003:128), *«η έννοια της ερευνητικής εγκυρότητας αναφέρεται στο βαθμό αντιστοίχισης των ερευνητικών σκοπών, υποθέσεων και ερωτημάτων με τα αποτελέσματα της ερευνητικής διαδικασίας»*. Η έννοια της αξιοπιστίας, κατά τον ίδιο συγγραφέα (ό.π.), *«αναφέρεται στο βαθμό συνέπειας της ερευνητικής διαδικασίας καθώς και στο βαθμό κατά τον οποίο τα αποτελέσματα της έρευνας έχουν ευρύτερη αξία και σημασία»*.

Κατά τη Mason (2003:331) προκειμένου να αποδείξουμε την εγκυρότητα της μεθόδου και της ανάλυσής μας μπορούμε να ακολουθήσουμε δύο τουλάχιστον τρόπους σκέψης: ο πρώτος αφορά *«την εγκυρότητα των μεθόδων παραγωγής δεδομένων»* και ο δεύτερος *«την εγκυρότητα της ερμηνείας»*. Στη βάση της πρώτης οπτικής, προκειμένου να εξασφαλίσουμε την εγκυρότητα της έρευνάς μας και να διερευνήσουμε αυτό που ισχυριζόμαστε ότι θέλαμε να διερευνήσουμε, δώσαμε ιδιαίτερη προσοχή στον ερευνητικό μας σχεδιασμό. Ο τρόπος διατύπωσης των ερευνητικών μας ερωτημάτων, το επιλεγμένο δείγμα μας, η μέθοδος και οι τεχνικές που χρησιμοποιήσαμε, συνιστούν όλα στοιχεία αυτού του σχεδιασμού. Στο βαθμό που η επιλογή μιας ερευνητικής προσέγγισης, εμπεριέχει κάποιες παραδοχές για τη φύση της επιστημονικής γνώσης (επιστημολογία) και για τη φύση της κοινωνικής πραγματικότητας (οντολογία), επιδιώξαμε τα παραπάνω να είναι κατάλληλα συνδεδεμένα μεταξύ τους, ώστε να εξασφαλίσουμε τη συνοχή της ερευνητικής στρατηγικής μας. Από την άλλη μεριά, στη βάση του δεύτερου τρόπου σκέψης της Mason, προσπαθήσαμε να γίνει εμφανής και κατανοητός ο τρόπος με τον οποίο οδηγηθήκαμε σε συγκεκριμένες ερμηνείες.

Η αξιοπιστία μίας ερευνητικής προσπάθειας κατά τον Ιωσηφίδη (2003:130-131) σχετίζεται:

«Με το βαθμό ακρίβειας της αναπαράστασης από τον ερευνητή των απόψεων και των θέσεων, στάσεων και αντιλήψεων των συμμετεχόντων στην έρευνα.»

Με το βαθμό κατά τον οποίο τα αποτελέσματα της έρευνας έχουν αξία και για παρόμοιες περιπτώσεις και ερευνητικά πεδία.

Με το βαθμό κατά τον οποίο το θεωρητικό και ερμηνευτικό πλαίσιο της έρευνας μπορεί να εξηγεί ευρύτερα φαινόμενα ή υπό προϋποθέσεις να θεμελιώνει γενικεύσεις.

Με το βαθμό κατά τον οποίο άλλοι ανεξάρτητοι ερευνητές χρησιμοποιώντας και αναλύοντας τα ίδια ποιοτικά δεδομένα οδηγούνται σε παρόμοια συμπεράσματα και ερμηνείες».

Τα παραπάνω προσπαθήσαμε να επιτύχουμε με διάφορους τρόπους. Ανάμεσα σε αυτούς είναι και τα παρακάτω:

- Επιλέγοντας ως κεντρική μας έννοια μία καινούργια και σχετικά ελάχιστα επεξεργασμένη έννοια στην ελληνική βιβλιογραφία, αυτήν της επαγγελματικής ανάπτυξης των εκπαιδευτικών.
- Επιλέγοντας ως πηγή δεδομένων τους πρωταγωνιστές της εκπαιδευτικής αλλαγής, δηλαδή τους εκπαιδευτικούς, μέσα από μία «πρόσωπο με πρόσωπο» επαφή.
- Επιδιώκοντας συνεχώς να αποστασιοποιούμαστε από το δικό μας σύστημα αξιών και πεποιθήσεων
- Σχεδιάζοντας και υλοποιώντας την ανάλυση των δευτερογενών δεδομένων της ερευνάς μας με ιδιαίτερα προσεκτικό, διάφανο και συστηματικό τρόπο.

Κεφάλαιο 4: Ανάλυση και ερμηνεία δεδομένων

4.1 Ανάλυση και ερμηνεία των δεδομένων ανά άξονα

Στο κεφάλαιο που ακολουθεί θα παρουσιαστούν και θα αναλυθούν τα δεδομένα που παρήχθησαν από τη μετατροπή του μαγνητοφωνημένου προφορικού λόγου των ερωτώμενων εκπαιδευτικών σε γραπτό κείμενο. Πρόκειται για το μέρος της εργασίας μας, πάνω στο οποίο στηρίζεται κυρίως η αναζήτηση απαντήσεων σε σχέση με τα ερευνητικά μας ερωτήματα. Η μορφή και το περιεχόμενο των ερωτήσεων που απάντησαν οι εκπαιδευτικοί ήταν όσο το δυνατόν πιο προσिता στην καθημερινή τους «γλώσσα», προκειμένου να εκμαιευτούν οι απαραίτητες σχετικές με την έρευνα πληροφορίες. Τα δεδομένα που προέκυψαν από τις συνεντεύξεις των εκπαιδευτικών θα οργανωθούν, θα αναλυθούν και θα συζητηθούν γύρω από έξι θεματικούς άξονες. Καθένας από τους παραπάνω άξονες και τους αντίστοιχους υποάξονές του, όπου κρίθηκε απαραίτητο να υπάρχουν, υπάγεται στα ερευνητικά ερωτήματα που προέκυψαν από το κεντρικό μας ερευνητικό ερώτημα. Οι άξονες αυτοί έχουν ως εξής:

ΑΞΟΝΑΣ 1: Οφέλη που προέκυψαν για τους εκπαιδευτικούς Φ.Α.

ΑΞΟΝΑΣ 2: Δυσκολίες των εκπαιδευτικών Φ.Α. στην εφαρμογή του Α.Π.Σ.

ΥΠΟΑΞΟΝΑΣ 1: Σε σχέση με το περιεχόμενο του Α.Π.Σ.

ΥΠΟΑΞΟΝΑΣ 2: Σε σχέση με τη διαθεματική προσέγγιση

ΥΠΟΑΞΟΝΑΣ 3: Σε σχέση με τα σχέδια εργασιών (projects)

ΑΞΟΝΑΣ 3: Δυσκολίες στην χρήση των βιβλίων μαθητών Φ.Α.

ΑΞΟΝΑΣ 4: Τα είδη των σχετικών επιμορφωτικών δραστηριοτήτων

ΑΞΟΝΑΣ 5: Η επάρκεια και αποτελεσματικότητα των επιμορφωτικών δραστηριοτήτων

ΥΠΟΑΞΟΝΑΣ 1: Αρνητικά σημεία

ΥΠΟΑΞΟΝΑΣ 2: Θετικά σημεία

ΑΞΟΝΑΣ 6: Ευκαιρίες σχετικής επιμόρφωσης σε επίπεδο σχολικής μονάδας

4.2 ΑΞΟΝΑΣ 1: Οφέλη που προέκυψαν για τους εκπαιδευτικούς Φ.Α.

Τα δεδομένα από τα απομαγνητοφωνημένα κείμενα των συνεντεύξεων της έρευνας ως προς τα οφέλη που προέκυψαν για τον επαγγελματικό ρόλο των εκπαιδευτικών Φ.Α. από την αλλαγή των θεσμικών προδιαγραφών διδασκαλίας, ταξινομήθηκαν στις εξής κατηγορίες: *αναβάθμιση, διευκολύνσεις στο διδακτικό έργο και επαγγελματική ικανοποίηση* (Πίνακας 7).

Πίνακας 7: Απόψεις για τα οφέλη που προέκυψαν για τους εκπαιδευτικούς Φ.Α. από την αλλαγή των θεσμικών προδιαγραφών διδασκαλίας

	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ						
	1. Αναβάθμιση		2. Διευκολύνσεις στο διδακτικό έργο				3. Επαγγελματική Ικανοποίηση
	ΥΠΟΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ		ΥΠΟΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ				ΥΠΟΚΑΤΗΓΟΡΙΑ
ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΙ	1.1 Αναβάθμιση της αξίας του μαθήματος Φ.Α. στα μάτια μαθητών και εκπαιδευτικών	1.2 Αναβάθμιση του ρόλου των εκπ/κών Φ.Α. στο σχολείο	2.1 Νέα διδακτικά «εφόδια» για διευκόλυνση της μάθησης	2.2 Στο προγραμ-ματισμό του μαθήματος	2.3 Στην οργάνωση μαθήματος	2.4 Στο χρόνο προετοιμα-σίας του μαθήματος	3.1 Αύξηση ικανοποίησης εκπαιδευτικών Φ.Α. στην εργασία τους
ΕΚΠ1				✓	✓	✓	✓
ΕΚΠ2	✓	✓	✓				
ΕΚΠ3	✓	✓					
ΕΚΠ4		✓		✓			
ΕΚΠ5			✓	✓			
ΕΚΠ6		✓			✓		
ΕΚΠ7	✓						
ΕΚΠ8					✓		
ΕΚΠ9	✓	✓					
ΕΚΠ10	✓						
ΕΚΠ11		✓	✓				✓
ΕΚΠ12			✓		✓		
Σύνολο Εκπ/κών (N=12)	5	6	4	3	4	1	2

Στην κατηγορία *Αναβάθμιση*, η οποία είναι η επικρατέστερη σε συχνότητα αναφορών, περιλαμβάνονται οι υποκατηγορίες «Αναβάθμιση της αξίας του μαθήματος Φ.Α. στα μάτια μαθητών και εκπαιδευτικών» και «Αναβάθμιση του ρόλου των εκπαιδευτικών Φ.Α.». Στις υποκατηγορίες αυτές ταξινομήθηκαν οι απόψεις των εκπαιδευτικών που δήλωσαν ότι με τα καινούργια βιβλία Φ.Α. οι υπόλοιποι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές βλέπουν με περισσότερο σεβασμό ως μάθημα τη Φ.Α. αλλά και ότι ο ρόλος των εκπαιδευτικών Φ.Α. έγινε πιο ουσιαστικός. Χαρακτηριστικές είναι οι παρακάτω απόψεις:

«...το μεγαλύτερο το πιο σημαντικό από όλα είναι ότι δώσαμε μεγαλύτερη αξία με τα βιβλία στο μάθημα της φυσικής αγωγής, για μένα. Μας είδαν λίγο διαφορετικά τα παιδιά» (Εκπ2)

«Τώρα έχεις κάτι να δείξεις ας πούμε. Έχει..., και αναβαθμίστηκε ο ρόλος του έτσι όπως τον βλέπουν οι άλλοι συνάδελφοι, των άλλων ειδικοτήτων στο σχολείο και απέναντι ... και το παιδί σε αντιμετωπίζει πιο θετικά, άμα η δουλειά είναι πιο οργανωμένη...» (Εκπ6)

«...και ότι υπάρχει ένα βιβλίο για την φυσική αγωγή, είναι όφελος, γιατί δίνει στο μάθημα της φυσικής αγωγής, την ... να το πω έτσι, την επισημότητα, το ... την δυνατότητα να αντιλαμβάνεται ο καθένας ότι αποτελεί μάθημα...» (Εκπ7)

«...αναβαθμίστηκε η εικόνα του μαθήματος της φυσικής αγωγής τόσο στα μάτια των μαθητών όσο και των εκπαιδευτικών, των δασκάλων δηλαδή σε ένα δημοτικό σχολείο, όσο και στους γονείς» (Εκπ10)

«Μας έδωσε μια οντότητα σαν εκπαιδευτικών που δεν είχαν βιβλία και ήταν μόνο για τον έξω χώρο, που δεν είχανε συγκεκριμένο αντικείμενο θεωρητικό, ήτανε μόνο πρακτικό» (Εκπ3)

«Βοήθησε σε μια αναβάθμιση του ρόλου του γυμναστή στα...στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, μας έδωσε έναν ουσιαστικό ρόλο και μια θεσμοθέτηση του ρόλου μας, εεε στο αναλυτικό πρόγραμμα και μέσα στη ροή του διδακτικού έργου» (Εκπ4)

«Με τα βιβλία που δόθηκαν σε μας και στα παιδιά αισθάνθηκα να αλλάζει ο ρόλος μου σαν γυμνάστρια στο σχολείο» (Εκπ11).

Τα καινούργια «διδασκτικά πακέτα» έφεραν περισσότερα διδασκτικά «εφόδια» στα χέρια των εκπαιδευτικών και κάποιες βελτιώσεις που έκαναν την δουλειά του εκπαιδευτικού Φ.Α. πιο εύκολη: *«Πιστεύω ότι η προσπάθεια ήταν καλή. Μια προσπάθεια να βοηθήσει τους συναδέλφους της φυσικής αγωγής με νέα..., νέα εφόδια» (Εκπ2).* Η βοήθεια εντοπίζεται στην οργάνωση του περιεχομένου και στον προγραμματισμό του μαθήματος: *«Αλλά στον οργανωτικό τομέα σε βοηθάει πολύ από την άποψη ότι σου έχει έναν μπούσουλα, μια σειρά, την οποία αν την ακολουθήσεις δεν χάνεσαι στην πορεία. Και σε βοηθάει περισσότερο στο χρόνο, δεν βγαίνεις έξω από το χρόνο σου, λες θα κάνω το μπάσκετ, θα κάνω το ποδόσφαιρο είναι εφτά μαθήματα, προγραμματίζεις τα κάνεις αυτά τα μαθήματα» (Εκπ1).* Κατά μία άλλη άποψη του ίδιου εκπαιδευτικού μειώνεται και ο χρόνος προετοιμασίας του μαθήματος στο σπίτι. Το συγκεκριμένο απόσπασμα το επιβεβαιώνει: *«...βοηθάει βέβαια και οργανωτικά που σημαίνει ότι κερδίζεις χρόνο, δεν δυσκολεύεσαι τόσο πολύ στο σπίτι...» (Εκπ1).*

Παράλληλα, κάποιοι εκπαιδευτικοί δηλώνουν ότι έχουν περισσότερο θετικά συναισθήματα κατά τη διάρκεια της δουλειάς τους: *«Τα παιδιά και εγώ μπορούσαμε να αναπτύξουμε κάποιο θέμα και νομίζω ότι αισθάνθηκα καλύτερα με την δουλειά μου εεε, αυτό περισσότερο...» (Εκπ11).*

4.3 ΑΞΟΝΑΣ 2: Δυσκολίες των εκπαιδευτικών Φ.Α. στην εφαρμογή του Α.Π.Σ.

Παρά τα οφέλη που προέκυψαν για τους εκπαιδευτικούς Φ.Α., εκφράστηκαν μετά από σχετικές ερωτήσεις απόψεις που καταγράφουν και διάφορες δυσκολίες στην εφαρμογή του νέου Α.Π.Σ. και τη χρήση του διδασκτικού υλικού στο μάθημα της Φ.Α. Οι δυσκολίες αυτές ταξινομήθηκαν σε τρεις υποάξονες: σε σχέση με το περιεχόμενο, σε σχέση με τη διαθεματική προσέγγιση και σε σχέση με τα σχέδια εργασιών.

4.3.1 Δυσκολίες των εκπαιδευτικών Φ.Α. στην εφαρμογή του Α.Π.Σ. σε σχέση με το περιεχόμενο του Α.Π.Σ. (ΥΠΟΑΞΟΝΑΣ 1)

Πίνακας 8: Δυσκολίες των εκπαιδευτικών Φ.Α. στην εφαρμογή του Α.Π.Σ. σε σχέση με το περιεχόμενο (Υποάξονας 1)

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ										
	1. Υλικοτεχνική υποδομή		2. Καιρικές συνθήκες	3. Προτίμηση των εκπ/κών Φ.Α. για ορισμένες μόνο δραστηριό- τητες	4. Έλλειψη κινήτρων των εκπ/κών Φ.Α.	5. Έλλειψη επιμόρφω- σης των εκπ/κών Φ.Α.	6. Άλλες πρακτι- κές δυσκο- λίες	6. Αριθμός των μαθητών	7. Συμπε- ριφορά των μαθη- τών	8. Έλλειψη ενδιαφέ- ροντος από τους μαθητές
	ΥΠΟΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ									
ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΙ	1.1 Έλλειψη κατάλληλων αθλητικών χώρων	1.2 Έλλειψη κατάλληλου αθλητικού υλικού								
ΕΚΠ1	✓	✓		✓						
ΕΚΠ2	✓	✓	✓							
ΕΚΠ3		✓								
ΕΚΠ4	✓	✓								
ΕΚΠ5	✓	✓						✓		
ΕΚΠ6	✓	✓								
ΕΚΠ7	✓	✓								✓
ΕΚΠ8	✓				✓	✓		✓	✓	
ΕΚΠ9						✓				
ΕΚΠ10	✓	✓								✓
ΕΚΠ11		✓					✓			
ΕΚΠ12			✓				✓			
Σύνολο Εκπ/κών (N=12)	8	9	2	1	1	2	2	2	1	2

Η έλλειψη κατάλληλης υλικοτεχνικής υποδομής αποτελεί για την πλειοψηφία των εκπαιδευτικών μία από τις δυσκολίες υλοποίησης των δραστηριοτήτων του νέου Α.Π.Σ. στο μάθημα της Φ.Α. Τη δυσκολία αυτή, τόσο σε επίπεδο αθλητικών χώρων όσο και σε επίπεδο αθλητικού υλικού, επισημαίνουν απόψεις όπως παρακάτω:

«Εγώ, δεν μπορώ να εφαρμόσω αυτά που μου λέει γιατί, δεν έχω την υλικοτεχνική υποδομή. Κι όταν ζήτησα από τον καινούργιο σύμβουλο να με βοηθήσει ο άνθρωπος ομολογώ, ότι ήλθε στο σχολείο, ζήτησε από τον διευθυντή, «σας παρακαλώ πολύ» του λέει «οτιδήποτε ζητήσει η συνάδελφος να υλοποιηθεί, είναι ένα σχολείο παλιό το καταλαβαίνω, αλλά μία μπασκέτα μπορούμε να βάλουμε», κάναμε μία απόπειρα με τον διευθυντή, ο οποίος είναι εξαιρετος ο άνθρωπος, δεν μπορώ να πω, αλλά ήτανε της πλάκας απόπειρα. Μέσα σε δύο μέρες είχε εξαφανιστεί γιατί βάλαμε τις κρεμαστές μπασκέτες, αν είναι δυνατόν» (Εκπ2)

«Δηλαδή όσα προβλήματα αντιμετώπισα εγώ ήτανε θέματα υλικού που δεν έχω να το δουλέψω έτσι όπως λένε. Εκεί κυρίως εντοπίζω εγώ το πρόβλημα του αναλυτικού προγράμματος. Κι όχι το ότι δεν ήταν..., αν είναι καλό ή κακό» (Εκπ3)

«Το μεγαλύτερο πρόβλημα για μένα είναι ότι δεν έχουμε υλικοτεχνική υποδομή, για να εφαρμόσουμε εκατό τα εκατό το αναλυτικό πρόγραμμα, από την κτηριακή υποδομή μέχρι και τη μαθητική, το αθλητικό υλικό. Υπάρχουνε σχολεία που έχουν μεγάλα προαύλια, υπάρχουν σχολεία με πολύ μικρά προαύλια, υπάρχουνε σχολεία που είναι δύσκολο να προμηθευτεί ένα σχολείο αθλητικό υλικό, τα πάντα για να μπορούμε να δουλέψουμε, είναι πρακτικοί οι λόγοι που με δυσκολεύουν» (Εκπ6).

Δυσκολία όμως αποτελεί για ορισμένους εκπαιδευτικούς και η μεταβλητότητα των καιρικών συνθηκών, σε συνδυασμό με την έλλειψη των κατάλληλων αθλητικών υποδομών. Ιδιαίτερα ο βροχερός καιρός αποκλείει τον προαύλιο χώρο ως χώρο υλοποίησης αθλητικών δραστηριοτήτων: *«Τις μέρες που είναι βροχερές δεν τολμάω να τα βγάλω έξω. Γιατί γλιστράνε, ξεκινάς από πάνω και έρχεσαι κάτω, λες και κάνεις τσουλήθρα. Έχουμε σοβαρά τέτοια προβλήματα» (Εκπ2).* Κατά την άποψη ενός από τους ερωτώμενους εκπαιδευτικούς η εξειδίκευση ορισμένων εκπαιδευτικών Φ.Α. σε μία αθλητική δραστηριότητα (π.χ. καλαθοσφαίριση ή ποδόσφαιρο) περιορίζει την εφαρμογή του αναλυτικού προγράμματος κυρίως σε αυτή την δραστηριότητα. Ένας

άλλος εκπαιδευτικός επισημαίνει την έλλειψη επιμόρφωσης και κινήτρων για την εφαρμογή του νέου Α.Π.Σ.: «...θα μας βοηθούσε να εφαρμόσουμε όλα αυτά μια περισσότερη γνώση, το αναλυτικό πρόγραμμα θεωρώ ότι είναι μια βάση αλλά από κει και πέρα θεωρώ ότι ο εκπαιδευτικός θα πρέπει συνεχώς να επιμορφώνεται, θα πρέπει ας πούμε να δημιουργούνται κίνητρα και θετικές συνθήκες...» (Εκπ8). Δύο άλλοι εκπαιδευτικοί εντοπίζουν ότι σε ορισμένα αντικείμενα και συγκεκριμένα στους παραδοσιακούς χορούς χρειάζεται να αφιερωθούν στην πράξη, δυσανάλογα με τις άλλες δραστηριότητες, πολλές διδακτικές ώρες: «Όσον αφορά το πρακτικό τομέα, πιστεύω ότι σε μερικά πράγματα, μερικά πράγματα όπως όσον αφορά τους χορούς δίνω ένα παράδειγμα εγώ, σε μένα, είναι μη εκτελέσιμα. Οι ώρες που δίδονται, δίνονται για κάποιους υποτίθεται σαν παράδειγμα για κάθε διδασκαλία κάποιων χορών είναι σε ένα Δημοτικό σχολείο ανέφικτοι» (Εκπ12).

Μία άλλη δυσκολία προκύπτει από την έλλειψη ενδιαφέροντος των μαθητών προς ορισμένες δραστηριότητες του Α.Π.Σ.:

«...υπάρχουν όμως και κάποια παιχνίδια τα οποία τα περιγράφει το βιβλίο, τα περισσότερα των οποίων δεν τα βρίσκουν ενδιαφέροντα τα παιδιά, δηλαδή ίσως θα έπρεπε πριν γίνει ένα αναλυτικό πρόγραμμα, αυτά τα παιχνίδια και αυτές οι δραστηριότητες θα έπρεπε να έχουν τσεκαριστεί στα παιδιά» (Εκπ7)

«Οι δυσκολίες που βρήκα είναι, ιδιαίτερα σε μικρούς μαθητές, ότι ορισμένα μαθήματα τα θεωρούν βαρετά, είτε γιατί δεν τα έχουν ξαναδεί είναι πρωτόγνωρα και έχουν μια διστακτικότητα απέναντι σε αυτά τα μαθήματα είτε γιατί όπως τα παρουσιάζει το βιβλίο δεν ανταποκρίνονται στο ηλικιακό τους επίπεδο, ήθελαν κάποιες μικρές μετατροπές...» (Εκπ10)

Επίσης, ο μικρός ή μεγάλος αριθμός των μαθητών καθώς και η συμπεριφορά ορισμένων μαθητών κατά τη διάρκεια του μαθήματος της Φ.Α., αποτελούν εμπόδιο στην ακριβή εφαρμογή του περιεχομένου του νέου Α.Π.Σ. κατά την άποψη μίας μικρής μερίδας των ερωτώμενων εκπαιδευτικών.

4.3.2 Δυσκολίες των εκπαιδευτικών Φ.Α. στην εφαρμογή του Α.Π.Σ. σε σχέση με τη διαθεματική προσέγγιση (Υποάξονας 2)

Πίνακας 9: Δυσκολίες των εκπαιδευτικών Φ.Α. στην εφαρμογή του Α.Π.Σ. σε σχέση με τη διαθεματική προσέγγιση (Υποάξονας 2)

	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ						
ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΙ	1. Ανεπάρκεια γνώσεων	2. Έλλειψη εξοικείω σης με το θέμα αυτό	3. Αντίθεση στην διαθεματική προσέγγιση	4. Αρνητισμός στη συνεργασία	5. Κόστος χρόνου	6. Ιδιαίτερα χαρακτη ριστικά μαθητών	7. Έλλειψη προθυμίας και ενδιαφέροντος από τους μαθητές
ΕΚΠ1							
ΕΚΠ2	✓						
ΕΚΠ3		✓					
ΕΚΠ4							✓
ΕΚΠ5	✓						✓
ΕΚΠ6	✓			✓			
ΕΚΠ7			✓			✓	
ΕΚΠ8			✓				
ΕΚΠ9				✓	✓		
ΕΚΠ10			✓				
ΕΚΠ11		✓					
ΕΚΠ12							
Σύνολο Εκπ/κών (N=12)	3	2	3	2	1	1	2

Η εφαρμογή της διαθεματικής προσέγγισης στη Φ.Α. συναντά διάφορες δυσκολίες και εμπόδια. Από τη μία μεριά, ορισμένοι εκπαιδευτικοί δηλώνουν έλλειψη επαρκών γνώσεων και εξοικείωσης με το θέμα αυτό:

«Πρέπει να ομολογήσω ότι για το δεύτερο που ανέφερες για την διαθεματική προσέγγιση δεν μπόρεσα να εφαρμόσω. Δεν μπόρεσα και το λέω ρητά, δεν μπόρεσα. Αισθάνθηκα κι εγώ ότι δεν ήμουν καταρτισμένη σ' αυτό το θέμα» (Εκπ2)

«Αντιμετώπισα δυσκολίες προσωπικές, δηλαδή δεν έχω τόσες γνώσεις για να εφαρμόσω τη διαθεματική προσέγγιση» (Εκπ6)

«Δεν τα εφάρμοσα γιατί δεν είχα την κατάλληλη εμπειρία, για να τα εφαρμόσω. Πιστεύω ότι εάν γινόταν λίγο πιο και ένα σεμινάριο πάνω σε αυτό περισσότερο, πιστεύω ότι θα μου δινόταν η ευκαιρία να ασχοληθώ λίγο περισσότερο με αυτό» (Εκπ11)

Από την άλλη μεριά, ορισμένοι άλλοι εκπαιδευτικοί δεν συμφωνούν ότι η διαθεματική προσέγγιση βοηθά τους μαθητές να μάθουν επαρκώς μία αθλητική δραστηριότητα:

«Πέρα όμως από αυτό νομίζω ότι η διαθεματικότητα, η προσέγγιση που κάνει, μπορεί να εμπλέκει πολλές επιστήμες μπορεί το παιδί να προσεγγίζει ένα γνωστικό αντικείμενο από διάφορες πλευρές αλλά νομίζω ότι στην ουσία μαθαίνει λίγα πράγματα απ όλα και δεν μπαίνει στην ουσία. Το να μάθει δηλαδή ένα συγκεκριμένο πράγμα» (Εκπ7).

«...μερικές φορές η υπερβολή στο να στοχεύσουμε σώνει και καλά σε δευτερεύοντα πράγματα στα πλαίσια ενός μαθήματος και αυτά να τα επισημαίνουμε κάθε φορά θεωρώ ότι το πιο σημαντικό και πιο σωστό είναι να ασχοληθούμε για παράδειγμα καλά με ένα χορό, κι από κει και πέρα η γνώση που θα πάρει ένα παιδί ρυθμός, ο ρυθμός η ιστορία που θα ακούσει γύρω από αυτό, θα πρέπει νομίζω να δώσουμε σημασία στην έννοια του πράγματος που κάνουμε, για παράδειγμα ο χορός είναι τέρψη, είναι χαρά, είναι ευχαρίστηση. Ξεκινώντας με αυτό θεωρώ ότι θα πρέπει κάθε φορά να τονίζουμε το κυρίαρχο και θεωρώ ότι τα υπόλοιπα έρχονται...» (Εκπ8)

Στην αρνητική διάθεση για συνεργασία και στο κόστος χρόνου αποδίδουν ορισμένοι εκπαιδευτικοί τη δυσκολία εφαρμογής της διαθεματικής προσέγγισης. Πιο συγκεκριμένα: *«Συνήθως είναι αρνητικοί οι συνάδελφοι, δηλαδή είναι πιεσμένοι από το πρόγραμμα, είναι πιεσμένοι και αυτοί να βγάλουν το αναλυτικό τους πρόγραμμα δεν διαθέτουν ώρες» (Εκπ6).* Ο αρνητισμός αυτός μπορεί να οφείλεται και σε λόγους μη ισότιμης αντιμετώπισης των εκπαιδευτικών Φ.Α. στο δημοτικό σχολείο: *« ....το θέμα είναι ότι για να δουλέψεις έτσι ομαδικά, πρέπει καταρχήν να δουλέψεις ομαδικά με τους*

συναδέλφους. Έτσι δε ..., για να λειτουργήσει κάτι διαθεματικά. Αυτό θα πρέπει να καλλιεργηθεί και να νιώσουν όλοι οι συνάδελφοι ότι είναι ίσοι. Για να νιώσουν ότι είναι ίσοι, θα πρέπει να βλέπουν και τον γυμναστή και τον μουσικό και τον αγγλικών και το θεατρολόγο και οποιοσδήποτε έρχεται μέσ' στο σχολείο είτε είναι μόνιμος είτε είναι αναπληρωτής είτε ωρομίσθιος, ότι είναι το ίδιο» (Εκπ9).

Η ύπαρξη παρά πολλών τσιγγανοπαίδων μαθητών αποτέλεσε ανασταλτικό παράγοντα για την εφαρμογή της διαθεματικής προσέγγισης στην περίπτωση ενός από τους ερωτώμενους εκπαιδευτικούς: «Στο σχολείο το οποίο υπηρετώ τώρα τα τελευταία τέσσερα χρόνια και το οποίο έχει έτσι μια ιδιαιτερότητα γιατί στο σχολείο αυτό φοιτούνε μεγάλη ομάδα μαθητών ρομά, η πλειοψηφία δηλαδή, το να γίνει μια προσέγγιση του μαθήματος φυσικής αγωγής διαθεματικά θα υπήρχε πάρα πολύ μεγάλη δυσκολία γιατί ακόμα και στις μεγάλες τάξεις, παραδείγματος χάριν Τετάρτη και Πέμπτη, υπάρχουν μαθητές οι οποίοι δεν ξέρουν καν να διαβάζουν...» (Εκπ7). Η απροθυμία και η έλλειψη ενδιαφέροντος από την πλευρά των μαθητών αποτέλεσε μία ακόμη δυσκολία στην εφαρμογή της διαθεματικής προσέγγισης: «Δηλαδή το μάθημα της φυσικής αγωγής το θεωρούν ότι είναι η ώρα που θέλουν να παίζουν καθαρά και περισσότερο δεν γινότανε στο μάθημα της φυσικής αγωγής το θέμα της διαθεματικής προσέγγισης αλλά στο μάθημα των ωρών της..., των υπολοίπων ωρών, που είχαν με τη δασκάλα τους» (Εκπ5).

4.3.3 Δυσκολίες των εκπαιδευτικών Φ.Α. στην εφαρμογή του Α.Π.Σ. σε σχέση με τα σχέδια εργασιών (Υπόάξονας 3)

Σύμφωνα με το Δ.Ε.Π.Π.Σ. προτείνεται ένα 10% περίπου των προβλεπόμενων ωρών διδασκαλίας κατά μάθημα να διατίθεται από τους διδάσκοντες για την ανάπτυξη διαθεματικών δραστηριοτήτων μικρών προγραμμάτων-σχεδίων εργασίας (projects). Διάφορες δυσκολίες καταγράφονται και στην εφαρμογή τέτοιων σχεδίων εργασίας, όπως προκύπτει από τις απόψεις ορισμένων από τους ερωτώμενους εκπαιδευτικούς (Πίνακας 10).

Πίνακας 10: Δυσκολίες των εκπαιδευτικών Φ.Α. στην εφαρμογή του Α.Π.Σ. σε σχέση με τα σχέδια εργασιών (Υποάξονας 3)

	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ				
ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΙ	1. Έλλειψη επαρκούς γνώσης	2. Ανατροπές κατά την εφαρμογή	3. Χάσιμο διδασκικών ωρών Φ.Α.	4. Κόστος οικονομικό	5. Επιλογή κατάλληλου θέματος
ΕΚΠ1				✓	✓
ΕΚΠ2		✓			
ΕΚΠ3		✓			
ΕΚΠ4			✓		✓
ΕΚΠ5			✓		
ΕΚΠ6					
ΕΚΠ7					
ΕΚΠ8					
ΕΚΠ9					
ΕΚΠ10	✓				
ΕΚΠ11					
ΕΚΠ12	✓	✓			
Σύνολο Εκπ/κών (N=12)	2	3	2	1	2

Η έλλειψη επαρκούς γνώσης αποτελεί έναν από τους ανασταλτικούς παράγοντες υλοποίησης σχεδίων εργασίας για ορισμένους εκπαιδευτικούς: «Όσον αφορά τη διδασκαλία με τη μέθοδο του πρότζεκτ, δεν έχω ασχοληθεί μαζί της καθόλου. Ο βασικός λόγος είναι ότι δεν έχω καμία επιμόρφωση και γνώση το πώς δουλεύουν αυτά τα πράγματα. Η εμπειρία που έχω από τα πρότζεκτ είναι μόνο αυτό που έχω δει από άλλους συναδέλφους οι οποίοι δουλεύουν πρότζεκτς, δασκάλους συνήθως μες στο σχολείο, που δουλεύουν όμως τα αντικείμενα μέσα στην τάξη, σε ένα κλειστό χώρο» (Εκπ12). Σύμφωνα με κάποιους άλλους ερωτώμενους, η πρακτική υλοποίηση αποδείχτηκε μη εφαρμόσιμη σε σχέση με τον αρχικό θεωρητικό σχεδιασμό: «Ενώ στα πρότζεκτ τα είχα στο μυαλό μου και στην εφαρμογή αυτών που είχα φτιάξει, ήταν όλα ωραία, όταν πήγα να τα εφαρμόσω στην πράξη είδα ότι δεν γίνονταν, δεν ήταν όλα εφικτά. Στα χαρτιά και στα προγράμματα μου έβγαιναν πιο εύκολα» (Εκπ2).

Οι μαθητές μη θέλοντας να χάσουν χρόνο από το μάθημα της Φ.Α. δεν επιδείκνυαν συνεργατική στάση στην προσπάθεια υλοποίησης σχεδίων εργασίας. Η συνεργασία ήταν πιο εύκολη όταν ήξεραν ότι θα εξοικονομηθούν διδακτικές ώρες από άλλα μαθήματα:

«...τα παιδιά δεν δέχονται εκτός αίθουσας να κάνουν κάποια πράγματα που τα πιέζει και δεν έχουν την κίνηση. Αυτό είναι πάρα πολύ βασικό όταν όμως τώρα που κάνεις ένα project που χρειάζεται να δραστηριοποιηθούν, να μάθουν τους χορούς, ή και να συμμετάσχουν σε κάποιο πρόγραμμα είναι πάρα πολύ πιο εύκολο όταν ξέρουν ότι θα έχουν κάποιες ώρες ελεύθερες από κάποια άλλα μαθήματα, και θα βρίσκονται περισσότερο ώρα μαζί μας» (Εκπ4)

«Σε συνεργασία με την τάξη, τα παιδιά δυσκολεύονται να ασχοληθούν με ένα θέμα το οποίο θα 'λεγα νομίζουν ότι τους κόβει κάποιο χρόνο από το μάθημα της φυσικής αγωγής» (Εκπ5)

Η επιλογή κατάλληλου θέματος ώστε να εξασφαλιστεί το ενδιαφέρον όσον το δυνατόν περισσότερων μαθητών, καθώς και το οικονομικό κόστος ενός σχεδίου εργασίας αποτέλεσαν πηγές δυσκολιών για μια μικρή μερίδα από τους ερωτώμενους εκπαιδευτικούς: *«Είναι πολύ σημαντικό δηλαδή στα συγκεκριμένα πρότζεκτ τελικά, να επιλέγεις ένα θέμα το οποίο αφορά όλους δε γίνεται, αλλά τουλάχιστον τους περισσότερους. Τους περισσότερους για να μπορέσεις να προχωρήσεις λίγο το πρόγραμμα αυτό. Από κει και πέρα εντάζει οι δυσκολίες είναι καθαρά και..., εάν δεν έγινε και επιδοτούμενο το πρόγραμμα και οικονομικές» (Εκπ1)*

4.4 ΑΞΟΝΑΣ 3: Δυσκολίες στη χρήση των βιβλίων μαθητών Φ.Α.

Η αναμόρφωση του αναλυτικού προγράμματος της Φ.Α. πλαισιώθηκε από υποστηρικτικό διδακτικό υλικό ή «διδασκτικά πακέτα» που για πρώτη φορά δημιουργούνται σε τέτοια έκταση για τη Φ.Α. στη χώρα μας. Στο διδακτικό αυτό υλικό περιλαμβάνεται το βιβλίο εκπαιδευτικού και το βιβλίο μαθητή για τις τάξεις Α΄+ Β΄, Γ΄+Δ΄ και Ε΄+ΣΤ΄, δηλαδή περιλαμβάνονται συνολικά τρία βιβλία για τον εκπαιδευτικό και τρία βιβλία για τους μαθητές.

Πίνακας 11: Οι δυσκολίες στη χρήση των βιβλίων μαθητών Φ.Α.

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ											
	1. Απρο- γραμμάτι- στη χρήση	2. Βιβλία μαθητών μικρών τάξεων (Α'-Β')				3. Βιβλία μαθητών μεγάλων τάξεων (Γ'-ΣΤ')			4. Αντιλήψεις μαθητών για το μάθημα Φ.Α.		5. Αποθή- κευση βιβλίων στην αίθουσα
	ΥΠΟΚ/ ΡΙΑ	ΥΠΟΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ				ΥΠΟΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ			ΥΠΟΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ		
ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΙ	1.1 Έλλειψη υλικού για δραστη- ριότητες	2.1 Μη γνώση γραφής και ανάγνω- σης	2.2 Χάσιμο χρόνου	2.3 Τελειώ- νουν γρήγο- ρα	2.4 Παρα- μέλη- ση	3.1 Έλλειψη προθυ- μίας και ενδιαφέ- ροντος από τους μαθητές	3.2 Φτωχό περιε- χόμενο	3.3 Ιδιαίτε- ρες περι- πτώσεις μαθη- τών	4.1 Σύνδεση μαθήμα- τος Φ.Α. με παιχνίδι και δράση	4.2 Σύνδεση μαθήμα- τος Φ.Α. με την «αυλή»	
ΕΚΠ1		✓				✓				✓	
ΕΚΠ2		✓	✓						✓		
ΕΚΠ3	✓	✓	✓	✓				✓		✓	
ΕΚΠ4											✓
ΕΚΠ5		✓			✓					✓	
ΕΚΠ6		✓				✓			✓		
ΕΚΠ7		✓				✓			✓		
ΕΚΠ8											
ΕΚΠ9							✓				
ΕΚΠ10											
ΕΚΠ11		✓								✓	
ΕΚΠ12						✓			✓		
Σύνολο Εκπ/κών (N=12)	1	7	2	1	1	4	1	1	4	4	1

Κατά την προσπάθεια χρήσης από τους εκπαιδευτικούς των βιβλίων μαθητών Φ.Α., προέκυψαν πέντε κατηγορίες δυσκολιών σε σχέση με: την *απρογραμμάτιστη χρήση*, τα *βιβλία μαθητών μικρών τάξεων (Α'-Β')*, τα *βιβλία μαθητών μεγάλων τάξεων (Γ'-ΣΤ')*, τις *αντιλήψεις μαθητών για τη Φ.Α.* και την *αποθήκευση βιβλίων στην αίθουσα* (Πίνακας11).

Αναλυτικότερα, μία από τις δυσκολίες που αναφέρει ένας εκπαιδευτικός είναι η έλλειψη κατάλληλου υλικού για την υλοποίηση των κατασκευών που εμπεριέχει το βιβλίο μαθητών των μικρών τάξεων, λόγω της μη προγραμματισμένης χρήσης αυτών των βιβλίων: «...φτάνεις σε κάποια σημεία που θες κατασκευές, δεν έχεις υλικό, δεν ξέρεις που είναι το υλικό. Η αλήθεια είναι ότι δεν πολύ είχαμε συνεργασία με τους δασκάλους των μικρών τάξεων να ξέρουμε, να έχουμε το δικό μας υλικό ή αν έχουν το υλικό τους πού το έχουνε, λείπει η δασκάλα τους δεν το βρίσκουμε γιατί μπαίνουμε ξαφνικά στην τάξη για το βιβλίο, δεν μπαίνουμε προγραμματισμένα μπαίνουμε γιατί βρέχει, μπαίνουμε γιατί κάνει πολύ κρύο δεν είναι προγραμματισμένο και είχαμε τέτοια προβλήματα» (Εκπ3). Το συχνότερα αναφερόμενο πρόβλημα σε σχέση με τα βιβλία των μικρών τάξεων είναι έλλειψη της ικανότητας γραφής και ανάγνωσης από τους μαθητές της Α΄ τάξης, με διάφορες συνέπειες:

«Λοιπόν, να ξεκινήσουμε από τα παιδιά που είναι στην Πρώτη Δημοτικού. Με το που ξεκινάνε από το Σεπτέμβρη μέχρι τα Χριστούγεννα γνωρίζουν να διαβάζουνε αλλά ούτε καν να συλλαβίζουνε. Είναι λίγα τα παιδιά που γνωρίζουνε να διαβάζουνε από το νηπιαγωγείο. Σε δε ποιο επαρχιακές πόλεις, όπου... και σε σχολεία εντάζει, που μπορεί να είναι πιο απομακρυσμένα απ' ό,τι είναι στην πόλη, που ενδεχομένως δεν έχουν πάει και νηπιαγωγείο τα παιδιά, εκεί δεν ξέρουν να διαβάζουνε. Άρα, αυτομάτως το βιβλίο αυτό μέχρι τα Χριστούγεννα της Πρώτης Δημοτικού είναι ανενεργό» (Εκπ1)

«Όταν μπήκα να διδάξω το βιβλίο, να ανοίξω το βιβλίο με την Πρώτη Δημοτικού είχα σοβαρά προβλήματα. Ένα από αυτά ήταν ότι τα παιδιά δεν ήξεραν να διαβάζουν και να γράφουν, πολύ σημαντικό» (Εκπ2)

«Στις μικρότερες τάξεις, στη Πρώτη Δευτέρα, στην Πρώτη δεν κάνω καθόλου από το βιβλίο, δεν ξέρουν να διαβάζουν και προσπαθώ να τους το πω στην πράξη, εκείνη την ώρα που παίζουμε» (Εκπ6)

Το γεγονός ότι οι εκπαιδευτικοί Φ.Α. διαβάζουν οι ίδιοι τα βιβλία στις δύο πρώτες τάξεις του δημοτικού σχολείου, λόγω έλλειψης ευχέρειας των μικρών μαθητών στη γραφή και την ανάγνωση, απαιτεί σύμφωνα με ορισμένους από αυτούς αρκετό χρόνο στα πλαίσια μίας διδακτικής ώρας. Ταυτόχρονα η διδακτική ύλη τελειώνει σχετικά σύντομα: «Ξεκινώντας από τις μικρές τάξεις δεν μπορούν να τα

διαβάσουνε. Έχεις το πρόβλημα ότι πρέπει να κάθεται να τους τα διαβάζεις. Μέχρι να τους τα διαβάσεις έχει περάσει και αρκετός χρόνος. Δεν μπορούν να ασχοληθούν μόνο τους λίγο έστω. Το δεύτερο είναι ότι, για τους μικρούς μιλάω πάντα, φεύγουν πολύ γρήγορα γιατί οι μικροί δεν μπορούν να μιλάνε για τέτοια πράγματα, πρέπει να τους διαβάζεις τα βιβλία, φεύγει πολύ γρήγορα...» (Εκπ3). Ακόμη, ένα άλλο πρόβλημα σύμφωνα με την άποψη ενός από τους ερωτώμενους, είναι ότι οι μαθητές των μικρών τάξεων παραμελούν τα βιβλία Φ.Α., αφήνοντάς τα ξεχασμένα στο σπίτι.

Σχετικά με τα βιβλία των υπολοίπων μεγαλύτερων τάξεων, το συχνότερα αναφερόμενο πρόβλημα είναι η έλλειψη ενδιαφέροντος και προθυμίας των μαθητών να ασχοληθούν με τα βιβλία Φ.Α.:

«Τα παιδιά βαριούνται. Ακόμα και τα μεγάλα, τους εξηγείς και τους λες, ότι για να παίζεις μπάσκει για να παίζεις βόλεϊ, δεν αρκεί μόνο να ξέρουν να κάνουν πάσα, να καρφώνουν, πρέπει να ξέρουν και τους κανονισμούς»

«Στις μεγάλες τάξεις βρίσκω μεγαλύτερη αρνητική αντιμετώπιση για αυτό και φροντίζω, να κάνω, να τους εξηγήσω το αναλυτικό πρόγραμμα ή να τους κάνω μέσα από το βιβλίο όταν είναι βροχερές ημέρες που δεν μπορούμε να κάνουμε έξω, δεν έχουμε αίθουσες, πάμε στο πρόβλημα της υποδομής» (Εκπ6)

«...πολλές φορές χρησιμοποίησα τα βιβλία προκειμένου να μάθουν τα παιδιά κάποιους κανονισμούς, ή για να εξηγήσω διάφορες ας πούμε τακτικές, ιδίως στα πιο μεγάλα παιδιά στην Πέμπτη και την Έκτη, στο ποδόσφαιρο, στο βόλεϊ και τα λοιπά, εκεί υπήρχαν κάποια παιδιά τα οποία είχαν κάποιο ενδιαφέρον αλλά θεωρώ ότι ήτανε μειωμένο το ενδιαφέρον» (Εκπ7)

Ένας από τους ερωτώμενους εκπαιδευτικούς θεωρεί ότι τα βιβλία των μεγαλύτερων τάξεων και ειδικά το βιβλίο για την Γ' και Δ' τάξεις, είναι φτωχά και με έλλειψη βάθους στα θέματα που διαπραγματεύεται: «Τώρα, η Τρίτη Τετάρτη δεν υπάρχει το βιβλίο αυτό, δεν ξέρω γιατί κυκλοφόρησε...» (Εκπ9). Πιο κάτω για το συγκεκριμένο βιβλίο, ο ίδιος εκπαιδευτικός αναφέρει:

«...είναι περιττό δηλαδή κακώς το τυπώσανε για μένα έτσι όπως είναι. Θα 'πρεπε να είναι κάτι άλλο. Κάποια άλλη ... δηλαδή υπάρχει η Πρώτη-Δευτέρα που είναι ένα άλλο

αντικείμενο που προσπαθεί να περάσει στους μαθητές, και υπάρχει η Πέμπτη- Έκτη και ενδιαμέσσω είναι το χάος, δηλαδή σ' αυτή την βαθμίδα Τρίτη-Τετάρτη ο καθένας νομίζω ότι μπορεί να κάνει ότι θέλει με αυτό το βιβλίο. Δεν ... καταρχήν είναι πολύ φτωχό, σε ύλη ...

Συν/κτής: Και στα επόμενα ..., στο επόμενο επίπεδο που είναι η Πέμπτη Έκτη;

Εκπ/κός: Εκεί υπάρχει όντως καλό υλικό συγκριτικά με αυτό που θέλουμε να περάσουμε στους μαθητές αλλά τελικά το θέμα είναι πιο βαθύ, δηλαδή ποιος είναι ο στόχος; Να περάσουμε στα παιδιά, να μάθουν τη σωστή τεχνική το πώς το κάνουν ή κάτι άλλο;» (Εκπ9)

Κατά την άποψη ενός άλλου εκπαιδευτικού Φ.Α. πρόβλημα για την χρήση των βιβλίων μαθητών στις μεγαλύτερες τάξεις αποτελούν και ορισμένες ιδιαίτερες περιπτώσεις μαθητών, όπως παρακάτω: «Και στις μεγαλύτερες τάξεις το ότι υπάρχουν μαθητές που δεν ξέρουν να διαβάζουν, μπορεί να υπάρχουν ξένοι μαθητές που δεν ξέρουν να διαβάζουν...» (Εκπ3). Από την άλλη μεριά, δυσκολία αποτέλεσαν οι αντιλήψεις των μαθητών για το μάθημα της Φ.Α., οι οποίες συνδέουν όχι μόνο το μάθημα της Φ.Α. με το παιχνίδι και τη «δράση» αλλά και με την «αυλή»:

«Σήμερα που βρέχει πάμε μέσα να κάνουμε κανονισμούς. Να μάθουμε γενικώς τι γίνεται. Δεν το θέλουν και με τη βροχή θέλουν να παίζουν έξω» (Εκπ1)

«...οι μαθητές μπορεί να τους άρεσε δεν ήταν πάντα όμως διατεθειμένοι να ασχολούνται με το βιβλίο και να αφήνουν τη γυμναστική, το πρακτικό μέρος. Υπήρχαν αντιδράσεις όχι ιδιαίτερες, αλλά δεν ήταν και το πιο ευχάριστο να πιέξεις το μαθητή ν' ασχολείται με το βιβλίο» (Εκπ3)

«Το βασικότερο απ' όλα είναι ότι τα παιδιά, όταν στο μάθημα της φυσικής αγωγής ακούνε τη λέξη «βιβλίο», δεν αισθάνονται ιδιαίτερα καλά. Τα παιδιά έχουνε αντιληφθεί και ξέρουν ότι το μάθημα της φυσικής αγωγής είναι ένα μάθημα το οποίο περιέχει άσκηση, θα βγούμε έξω, θα παίζουμε, θα μάθουμε, θα κάνουμε δραστηριότητες. Αυτό από μόνο του δηλαδή δημιουργεί πρόβλημα» (Εκπ7)

Συμπληρωματικά με τα παραπάνω, μία εκπαιδευτικός αντιλαμβάνεται ως δυσκολία την αναγκαιότητα να αποθηκευτούν τα βιβλία σε κάποιο χώρο της τάξης: «Ναι, ένα θέμα που θέτουν και οι γονείς και αρκετά από τα παιδιά ειδικά σε μεγαλύτερες τάξεις ότι είναι δύσκολο το να κουβαλούν πολλά βιβλία στην τσάντα τους. Έτσι αναγκάζομαστε να τα αφήνουμε σε κάποιο χώρο μέσα στην αίθουσα για να μπορέσουμε σε κάποια στιγμή, κυρίως όταν βρέχει να βρεθούν μέσα στην τάξη ή να τα πάρουμε μαζί μας όταν πηγαίνουμε στο γυμναστήριο για να μπορέσουμε να κάνουμε κάποιες ενότητες» (Εκπ4).

4.5 ΑΞΟΝΑΣ 4: Τα είδη των επιμορφωτικών δραστηριοτήτων που συμμετείχαν οι εκπαιδευτικοί Φ.Α.

Πίνακας 12: Τα είδη των επιμορφωτικών δραστηριοτήτων που συμμετείχαν οι εκπαιδευτικοί Φ.Α.

	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ							
	1. Τυπικές ευκαιρίες μάθησης			2. Άτυπες ευκαιρίες μάθησης				
	ΥΠΟΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ			ΥΠΟΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ				
ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΙ	1.1 Εισαγωγική επιμόρφωση	1.2 Σεμινάρια σχολικού συμβούλου για νέο Α.Π.Σ.	1.3 Σεμινάρια σχολικού συμβούλου για αθλήματα	2.1 Διάβασμα βιβλίων	2.2 Διαδίκτυο	2.3 Επιμορφω- τικές δράσεις άλλων φορέων	2.4 Συζήτηση με συναδέλ- φους	2.5 Συναντήσεις με συναδέλ- φους
ΕΚΠ1	✓		✓	✓	✓	✓		
ΕΚΠ2	✓	✓	✓	✓	✓			
ΕΚΠ3	✓	✓			✓		✓	✓
ΕΚΠ4	✓	✓	✓	✓			✓	
ΕΚΠ5		✓	✓			✓		
ΕΚΠ6		✓	✓	✓				
ΕΚΠ7	✓	✓	✓					
ΕΚΠ8		✓	✓					
ΕΚΠ9		✓	✓		✓		✓	
ΕΚΠ10			✓	✓	✓		✓	
ΕΚΠ11	✓	✓	✓	✓				
ΕΚΠ12		✓	✓		✓			
Σύνολο Εκπ/κών (N=12)	6	10	11	6	6	2	4	1

Οι ερωτώμενοι εκπαιδευτικοί Φ.Α. συμμετείχαν σε διαφόρων ειδών επιμορφωτικές δραστηριότητες σχετικές με τις αλλαγές των θεσμικών προδιαγραφών της διδασκαλίας του μαθήματός τους. Οι δραστηριότητες αυτές ταξινομήθηκαν σε δύο κατηγορίες: τυπικές και άτυπες ευκαιρίες μάθησης.

Στις τυπικές ευκαιρίες μάθησης εντάξαμε την εισαγωγική επιμόρφωση και τα σεμινάρια του σχολικού συμβούλου Φ.Α. τόσο για το νέο Α.Π.Σ. και τα αντίστοιχα διδακτικά πακέτα Φ.Α., όσο και για διάφορες αθλητικές δραστηριότητες που στην πλειοψηφία τους αποτελούν μέρος των δραστηριοτήτων που περιέχει το Α.Π.Σ. Η εισαγωγική επιμόρφωση έχει ως φορέα υλοποίησης τα Π.Ε.Κ. και είναι υποχρεωτική προκειμένου οι δόκιμοι νεοδιόριστοι εκπαιδευτικοί να γίνουν οριστικά μόνιμοι δημόσιοι υπάλληλοι. Από τα σεμινάρια του σχολικού συμβούλου Φ.Α., ο οποίος άλλαξε και αντικαταστάθηκε από άλλον κατά την εξεταζόμενη χρονική περίοδο, αυτά που αναφέρονταν αποκλειστικά στο νέο Α.Π.Σ. στα πλαίσια του Δ.Ε.Π.Π.Σ., ήταν δύο σε αριθμό και τετράωρης περίπου διάρκειας. Το πρώτο έγινε λίγο πριν την έναρξη του σχολικού έτους που τέθηκε σε εφαρμογή το νέο Α.Π.Σ., δηλαδή το Σεπτέμβριο του 2006, ενώ το δεύτερο έγινε κατά τη διάρκεια του αμέσως επόμενου σχολικού έτους. Τα υπόλοιπα σεμινάρια του σχολικού συμβούλου αναφέρονταν σε αντικείμενα όπως η χειροσφαίριση (χάντμπολ), η καλαθοσφαίριση (μπάσκετ), η πετοσφαίριση (το βόλεϊ), το ποδόσφαιρο, η ψυχοκινητική αγωγή, η ρυθμική γυμναστική, τους παραδοσιακούς χορούς, την πτεροσφαίριση (μπάντμινγκτον), το μπέιζμπολ. Τα σεμινάρια αυτά γίνονταν κατά τη διάρκεια όλων των σχολικών ετών έως σήμερα, ήταν διάρκειας δύο διδακτικών ωρών και γίνονταν μεσημεριανές ώρες (συνήθως 12.00-14.00) και κυρίως καθημερινές ημέρες. Σε μεμονωμένες περιπτώσεις ορισμένα από αυτά τα σεμινάρια έγιναν Σαββατοκύριακο.

Στις άτυπες ευκαιρίες μάθησης εντάξαμε το διάβασμα βιβλίων, τις συζητήσεις με συναδέλφους, τις συναντήσεις με συναδέλφους, το διαδίκτυο και τις επιμορφωτικές δράσεις άλλων φορέων. Οι επιμορφωτικές αυτές δυνατότητες αξιοποιήθηκαν με πρωτοβουλία των εκπαιδευτικών. Το διάβασμα σχετικών βιβλίων μαζί με το διαδίκτυο έχουν τη μεγαλύτερη συχνότητα αναφορών ως πηγές μάθησης σχετικής με τις συζητούμενες αλλαγές:

«Τώρα, ενημερώνομαι με άλλο τρόπο. Παίρνω βιβλία, διαβάζω βιβλία, μπαίνω στο ίντερνετ, μέσα από τα σάιτ από διάφορα γραφεία φυσικής αγωγής, από διάφορα φόρουμ που ασχολούνται με το αντικείμενο μπαίνω και εκεί ενημερώνομαι. Για να δώσω να

καταλάβεις τους κανονισμούς, τους καινούργιους κανονισμούς μπάσκει, τους βρήκα μέσω ίντερνετ από ένα σάιτ του γραφείου φυσικής αγωγής της Θεσσαλονίκης» (Εκπ1)

«...αυτό που μπορώ να πω είναι ότι όπου είχα δυσκολία, έτρεξα να αγοράσω βιβλία, να πάρω από συναδέλφους, να ψάξω στα παλιά μου τα βιβλία που είχα από την σχολή, ή μέσα στο ίντερνετ, να μπω να δω ότι πιο πολύτιμο είναι για την δουλειά μας, να το χρησιμοποιήσω, όχι σε σεμινάριο δεν μπορώ να πω ότι έχω πάει αλλά σε πηγές μόνο έχω ανατρέξει» (Εκπ2)

Οι συζητήσεις με συναδέλφους αναφέρονται από μια άλλη μερίδα των εκπαιδευτικών ως εναλλακτική πηγή μάθησης: *«...εκτός από τα σεμινάρια που προείπα ατομικά μόνο μπορώ να πω ότι προσπαθώ να επιμορφώνομαι με την αγορά κάποιων βιβλίων, ενημέρωση μέσα από το διαδίκτυο, συζήτηση με άλλους συναδέλφους για το τι προβλήματα αντιμετωπίζουν στα σχολεία τους και πως τα λύνουν, ανταλλαγή απόψεων αυτά τα κάνω με δική μου πρωτοβουλία» (Εκπ10)*. Ένας άλλος ερωτώμενος δήλωσε ότι αυτές οι συναδελφικές συζητήσεις πήραν τη μορφή των προγραμματισμένων ή όχι συναδελφικών συναντήσεων: *«Δηλαδή συναντιόμασταν με κάποιους συναδέλφους είτε προγραμματισμένα είτε τυχαία και μελετούσαμε το βιβλίο μαζί και προσπαθούσαμε να κατανοήσουμε το πώς και το γιατί. Ενώ αυτό έπρεπε να μας το κάνουνε στην επιμόρφωση που είχαμε πάει και δεν έγινε, εγώ θεωρώ ότι δεν έγινε, δεν πήρα κάτι από εκεί, προσπαθούσαμε να κατανοήσουμε με τους συναδέλφους πως πρέπει να γίνει και πως πρέπει να εφαρμοστεί» (Εκπ3)*.

Συμπληρωματικά, δύο εκπαιδευτικοί δήλωσαν ότι παρακολούθησαν επιμορφωτικές δραστηριότητες άλλων φορέων, που δεν ανήκουν στη τυπική εκπαίδευση:

«Ναι, όχι πολλές βέβαια, αλλά έχω παρακολουθήσει και σεμινάρια που δεν έχουν άμεση σχέση με την φυσική αγωγή αλλά με παιδαγωγικά θέματα των παιδιών, αλλά και έχω παρακολουθήσει προπονήσεις ειδικευμένων προπονητών για να δω πως διδάσκουνε το μάθημα σε μικρά παιδιά, σε Ακαδημίες, σε αθλητές ώστε να βοηθηθώ και εγώ, για να εμπλουτίσω τις γνώσεις μου σε ασκησιολόγιο, να 'χω πιο πλούσιο ασκησιολόγιο» (Εκπ5)

«Πολλές φορές σε αυτά τα σεμ..., σε όσα σεμινάρια παρακολούθησα γιατί είχα παρακολουθήσει και κάποια άλλα της Γενικής Γραμματείας Αθλητισμού, κάποια του Δήμου Πατρέων που είχε κάνει σε σχέση με το «Παιδί και παιχνίδι» και κάτι τέτοια, «Αθλητισμός και παιδί», ένα μεγάλο μέρος είναι ήδη γνωστό» (Εκπ1).

4.6 ΑΞΟΝΑΣ 5: Η επάρκεια και αποτελεσματικότητα των επιμορφωτικών δραστηριοτήτων

Η επεξεργασία των συνεντεύξεων των ερωτώμενων εκπαιδευτικών ως προς τις απόψεις τους για την επάρκεια και αποτελεσματικότητα των επιμορφωτικών δραστηριοτήτων που συμμετείχαν, ανέδειξε ότι οι εκπαιδευτικοί εξέφρασαν κρίσεις μόνο για τις δραστηριότητες που ανήκουν στην κατηγορία των τυπικών ευκαιριών μάθησης. Οι διάφορες απόψεις τους οργανώθηκαν σε δύο υποάξονες, από τους οποίους ο πρώτος αναφέρεται στα αρνητικά σημεία των επιμορφωτικών δραστηριοτήτων που συμμετείχαν οι εκπαιδευτικοί, ενώ ο δεύτερος στα θετικά σημεία αυτών των δραστηριοτήτων.

4.6.1 Η επάρκεια και αποτελεσματικότητα των επιμορφωτικών δραστηριοτήτων: Αρνητικά σημεία (Υποάξονας 1)

Οι απόψεις των εκπαιδευτικών που σχετίζονται με αυτόν τον υποάξονα ταξινομήθηκαν σε τρεις κατηγορίες, που εστιάζουν στα αρνητικά σημεία κατά τα σεμινάρια του σχολικού συμβούλου για το νέο Α.Π.Σ., τα σεμινάρια του σχολικού συμβούλου για τα αθλήματα και την εισαγωγική επιμόρφωση (Πίνακας 13).

Οι εκπαιδευτικοί Φ.Α. σε σχέση με την πρώτη υποκατηγορία «Με πολλές ελλείψεις» αναφέρονται κυρίως στο πρώτο σεμινάριο που υλοποιήθηκε λίγο πριν την έναρξη εφαρμογής του νέου Α.Π.Σ. Κατά την άποψη ορισμένων από αυτούς υπήρχαν πολλές ελλείψεις και θεωρούν ότι το σεμινάριο δεν βοήθησε καθόλου:

«Ναι, όταν δόθηκαν τα βιβλία στα σχολεία, μας κάλεσαν, μας κάλεσε ο προηγούμενος σύμβουλος να μας κάνει κάποιο σεμινάριο, κάποια επιμόρφωση για τα βιβλία. Για μένα ήταν ελλιπής η επιμόρφωση. Μπορώ να πω ότι δεν πήρα τίποτα. Να το πω απλά. Δεν πήρα τίποτα. Δεν κατάλαβα τίποτα. Δεν είχα ανοίξει τα βιβλία πριν από αυτό το σεμινάριο, δεν μου έδωσε κανένα στοιχείο, και όχι μόνο εγώ πιστεύω όλοι οι

συνάδελφοι, είμαστε μαζεμένοι όλοι οι συνάδελφοι φυσικής αγωγής σε ένα αμφιθέατρο, οι απορίες πολλές, η πρωτοβουλία του..., μμ..., επιμορφωτή δεν ξέρω μου φάνηκε..., δεν είχε..., ίσως δεν είχε σχέση δεν είχε ανοίξει και ο ίδιος δεν ξέρω τι να πω τα βιβλία, τις ερωτήσεις που κάναμε δεν παίρναμε απαντήσεις. Πηγαίναμε από το άλφα στο ωμέγα χωρίς να μπορέσει να μας βοηθήσει, να μας βοηθήσει σ' αυτά που έπρεπε γιατί θα μπαίναμε από το Σεπτέμβρη στα σχολεία και θα παίρναμε αυτά τα βιβλία» (Εκπ2)

«Εγώ θα αναφέρω καταρχήν για τα βιβλία ότι δεν έγινε καν για τα βιβλία του δημοτικού η συνάντηση που κάναμε, δεν είχε προετοιμαστεί ο συνάδελφος να κάνει συγκεκριμένη τοποθέτηση πάνω στα βιβλία ή ανάλυση ή οτιδήποτε θα μπορούσε να έχει σχεδιάσει, δεν ξέρω για ποιο λόγο. Η ουσία είναι ότι εμείς πραγματικά δεν επιμορφωθήκαμε πάνω στα νέα βιβλία» (Εκπ3)

«Μετά ο σύμβουλος μας έκανε κάποια ενημέρωση για τα καινούργια βιβλία αλλά χωρίς να έχει και αυτός βιβλία στα χέρια του μέσω κάποιων εεε βιβλίων που βρήκαμε στο internet...» (Εκπ4)

«...ο σχολικός σύμβουλος μας παρουσίασε, στην ουσία μας διάβαζε το βιβλίο, χωρίς να μας εξηγήσει τι ακριβώς πρέπει να κάνουμε χωρίς να μας εξηγήσει τη φιλοσοφία εεε υπήρχαν μάλιστα εκεί πάρα πολλοί συνάδελφοι οι οποίοι έκαναν συνέχεια ερωτήσεις σε σχέση με αυτό και πολλοί που εξέφρασαν και τη δυσφορία τους σε σχέση με αυτό, γιατί περίμεναν ότι θα ήτανε μία άλλου είδους επιμόρφωση, δεν θεωρώ καν ότι ήτανε επιμόρφωση, ήτανε μια παρουσίαση του βιβλίου...» (Εκπ7)

Ένας από τους παραπάνω εκπαιδευτικούς εντοπίζει ακόμη στα αρνητικά σημεία τη γενικότερη έλλειψη σχεδιασμού (στο επίπεδο της επιμορφωτικής πολιτικής), μέρος του οποίου θα έπρεπε να αποτελεί η υλοποίηση αυτών των σεμιναρίων: «Θεωρώ ότι η αποτελεσματικότητα των επιμορφώσεων όταν πρωτοεμφανίστηκαν τα νέα αναλυτικά προγράμματα ήτανε μηδαμινή, δηλαδή δεν μας έλυσε κανένα πρόβλημα, στην ουσία καινούργια προβλήματα μας δημιούργησε, δεν υπήρχε έτσι μια σαφής καθοδήγηση για το τι ακριβώς πρέπει να κάνουμε, δεν υπήρχε ένα συγκεκριμένο σχέδιο επιμόρφωσης όπου θα μπορούσαν να μας εξηγήσουν όλες τις νέες πτυχές εάν υπάρχουν νέες πτυχές, προκειμένου να μπορέσουμε εμείς να εισάγουμε, να εισαγάγουμε αυτό το πράγμα στα παιδιά» (Εκπ7). Ένας άλλος εκπαιδευτικός θεωρεί

βραχύχρονη (με αρνητική έννοια) τη διάρκεια της συγκεκριμένης επιμορφωτικής προσπάθειας: «Με το νέο αναλυτικό πρόγραμμα, πριν βγουν τα βιβλία μία ημερίδα επιμόρφωσης που έγινε πολύ σύντομα και χωρίς υλικό να το βλέπουμε, έτσι, προφορικά περισσότερο...» (Εκπ9).

Πίνακας 13: Η επάρκεια και αποτελεσματικότητα των επιμορφωτικών δραστηριοτήτων: Αρνητικά σημεία (Υποάξονας 1)

	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ																		
	1. Σεμινάρια σχολικού συμβούλου για νέο Α.Π.Σ.				2. Σεμινάρια σχολικού συμβούλου για αθλήματα								3. Εισαγωγική επιμόρφωση						
	ΥΠΟΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ				ΥΠΟΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ								ΥΠΟΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ						
ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΙ	1.1 Με πολλές ελλείψεις	1.2 Μη επαρκές	1.3 Σύντομης διάρκειας	1.4 Έλλειψη σχεδιασμού	2.1 Συνάδελφοι εκπαιδευτές	2.2 Μικρό βάθος ανάλυσης	2.3 Λίγα παιχνίδια	2.4 Έλλειψη περιoduκότητας	2.5 Στυλ σωματοειδικού αθλητισμού	2.6 Βαρύτο περιεχόμενο	2.7 Ωρoφριο υλοποίησης	2.8 Μη διuθεματική προσέγγιση	2.9 Απουσία μαθητών	3.1 Μη ικανοποιητική	3.2 Μεγάλος αριθμός εκπ/κών	3.3 Μη χωρισμός ανά ειδικότητα	3.4 Τοπική διαδικασία	3.5 Μετά την εργασία	3.6 Πίεση χρόνου
ΕΚΠ1					✓					✓				✓					
ΕΚΠ2	✓					✓	✓				✓								
ΕΚΠ3	✓														✓	✓	✓	✓	✓
ΕΚΠ4	✓				✓					✓									
ΕΚΠ5						✓					✓								
ΕΚΠ6								✓	✓			✓							
ΕΚΠ7		✓		✓															
ΕΚΠ8		✓																	
ΕΚΠ9	✓		✓									✓	✓						
ΕΚΠ10								✓	✓				✓						
ΕΚΠ11		✓						✓					✓						
ΕΚΠ12		✓									✓								
Σύνολο Εκπ/κών (N=12)	4	4	1	1	2	2	1	3	2	2	3	2	3	1	1	1	1	1	1

Η πρώτη υποκατηγορία στην κατηγορία *Σεμινάρια σχολικού συμβούλου για αθλήματα*, περιλαμβάνει τις απόψεις δύο εκπαιδευτικών που θεωρούν αρνητικό το γεγονός της χρησιμοποίησης από το σχολικό σύμβουλο ως συνεργατών διδασκόντων εκπαιδευτικών που ανήκουν στην ίδια βαθμίδα με τους επιμορφούμενους. Η επόμενη υποκατηγορία περιλαμβάνει τις απόψεις άλλων δύο εκπαιδευτικών που θεωρούν ότι χρειάζεται να γίνει αναλυτικότερη διδασκαλία στα διδασκόμενα θέματα, μπαίνοντας σε περισσότερες λεπτομέρειες. Ένα ακόμη αρνητικό σημείο, ήταν ότι κατά την άποψη μίας εκπαιδευτικού (Εκπ2) έλλειπαν τα διδακτικά παιχνίδια: *«Η μεθοδολογία που θα διδάξουμε την τρίπλα την ξέρουμε. Εγώ θα ήθελα λίγα παιχνίδια, γιατί την τρίπλα θα την κάνω και στην Τρίτη και στην Τετάρτη Δημοτικού, εκεί θα 'θελα λίγα παιχνίδια»*.

Η έλλειψη περιοδικότητας των επιμορφωτικών σεμιναρίων, δηλαδή η επανάληψη ανά θέμα σε τακτά χρονικά διαστήματα, αποτελεί επίσης αρνητικό σημείο για ορισμένους εκπαιδευτικούς. Η έμφαση στην τεχνική και τακτική των ομαδικών αθλημάτων αποτέλεσε σημείο αρνητικής κριτικής για ορισμένους από τους συμμετέχοντες εκπαιδευτικούς: *«Θεωρώ όμως ότι ήτανε στοχευμένο στα ομαδικά αθλήματα το σεμινάριο, σε ένα είδος αθλητισμού που πιο πολύ άπτεται του σωματειακού αθλητισμού και όχι της φυσικής αγωγής όπως τη θέλουμε οι γυμναστές στο δημοτικό σχολείο γιατί ξέρουμε ότι είναι άλλο πράγμα η φυσική αγωγή στο δημοτικό σχολείο και άλλο στο σωματείο δηλαδή η φυσική αγωγή στο δημοτικό χρησιμοποιείται ως μέσο αγωγής αποκλειστικά. Υπάρχουν διαφορές στα παιδιά, διαφορές στις ικανότητές τους, αυτές πρέπει να τις σεβαστούμε και να τροποποιούμε τις ασκήσεις, ανάλογα με το επίπεδο του κάθε μαθητή»* (Εκπ10).

Σχετική με τα παραπάνω είναι και η υποκατηγορία που περιλαμβάνει εκείνες τις απόψεις που εντοπίζουν ότι η διαθεματική προσέγγιση ως μέθοδος διδασκαλίας και επίτευξης στόχων σχετικών με τα διάφορα αθλήματα είναι απύσχα:

«Όσο αφορά όμως με την τεχνική δηλαδή με τη μέθοδο πως θα το περάσουμε αυτό, που να συνδυάζεται και με το νέο αναλυτικό πρόγραμμα, δεν μπορώ να πω ότι πέτυχε. Δηλαδή πως θα το περάσουμε αυτό μέσα από ομάδες, μέσα από συνεργασία με άλλες ειδικότητες, διαθεματικά δηλαδή, εεε αυτό δεν πετύχαινε πάντα. Απλά μόνοι μας στην πορεία, περνώντας από μία τέτοια εκπαίδευση προσπαθούσαμε να τα βλέπουμε και να τα εφαρμόζουμε και να τα παντρέψουμε με την νέα μέθοδο διδασκαλίας που φανταζόμαστε εμείς ότι μπορεί να ταιριάζει» (Εκπ9)

«Έγιναν κάποια σεμινάρια απ' τον σύμβουλο, τα οποία τα έχω παρακολουθήσει όλα, ήτανε επιμορφωτικά τα σεμινάρια με μία..., με ένα αρνητικό. Δεν μας μάθανε...Μας μάθανε, μάθαμε τον τρόπο ας πούμε να δουλεύουμε τεχνική, ταχτική, πως θα διδάζουμε το μάθημα κι αυτά, αλλά κανενός είδους επιμόρφωση για την διαθεματική ενότητα. Δηλαδή, δεν είχε πως θα δουλέψουμε διαθεματικά το μάθημα, αυτό δεν έχει γίνει σεμινάριο ακόμα» (Εκπ6)

Μία άλλη μερίδα των ερωτώμενων εκπαιδευτικών επισημαίνει την έλλειψη συμμετοχής των μαθητών κατά τη διαδικασία εκπαίδευσης στα σεμινάρια, η οποία θα μπορούσε να είχε υλοποιηθεί σε ένα δημοτικό σχολείο με την παρουσία κάποιας τάξης μαθητών:

«Κάτι άλλο είναι ότι στα σεμινάρια τα συγκεκριμένα καλό θα ήτανε να υπάρχουνε ταυτόχρονα όπως θέλουμε εμείς να υπάρχουνε οι εκπαιδευτές μας που να δουλεύουν έτσι, να υπάρχουνε και ομάδα παιδιών, και ομάδα παιδιών δηλαδή να υπάρχει όλη η κλίμακα από πάνω, εμείς ο κρίκος ο ενδιάμεσος και να υπάρχουν και τα παιδιά που στο τέλος να λένε από όλη αυτή την διαδικασία τι τους άρεσε, τι δεν τους άρεσε, τι δυσκολεύτηκαν, τι τους φάνηκε για την ηλικία τους απλό, οπότε κι εμείς να ξέρουμε όταν θα μπούμε στην τάξη μας να ξέρουμε ότι αυτά τα πράγματα, ταιριάζουν στην ηλικία αυτά ..., αυτή αυτά δεν ταιριάζουνε και να τα κατηγοριοποιήσουμε και εμείς οι ίδιοι δηλαδή να υπάρχει αλληλουχία όλων των κρίκων αυτών» (Εκπ9).

Δύο εκπαιδευτικοί εξέφρασαν την άποψη ότι το περιεχόμενο των σεμιναρίων σε πολλές περιπτώσεις είναι γνωστό και για το λόγο αυτό χρειάζεται να εμπλουτίζεται και να γίνεται περισσότερο ελκυστικό: *«Νομίζω ότι πρέπει να είναι πιο συχνές οι επιμορφώσεις και να αλλάζουν και το περιεχόμενο, γίνεται συνέχεια μια... στον δικό μας κλάδο και στην δική μας περιφέρεια, γίνεται μια επιμόρφωση με μουσικοκινητικές αλλά κυρίως όμως γίνεται όλο τα ίδια πράγματα δηλαδή δεν έχουμε μια αλλαγή, επάνω στο θέμα, στις ασκήσεις, δηλαδή πρέπει να γίνεται και η ενημέρωση από τους επιμορφωτές να είναι πιο...πλούσια και με διαφορετικό περιεχόμενο κάθε φορά» (Εκπ4).* Τα επιμορφωτικά σεμινάρια του σχολικού συμβούλου στα αθλήματα είχαν δίωρη διάρκεια και σχεδόν όλα (πλην ελαχίστων εξαιρέσεων) υλοποιήθηκαν

εντός ωραρίου. Τα δύο αυτά χαρακτηριστικά εντοπίστηκαν από ορισμένους εκπαιδευτικούς Φ.Α. ως αρνητικά:

«Και πρέπει να λάβουν υπόψη τους τη δυσκολία, που έχουμε εμείς στα Δημοτικά να φύγουμε από τα μαθήματά μας. Είναι δύσκολο, εγώ έχω πιάσει τον εαυτό μου, να μην ζητάω άδεια από τον διευθυντή για να μην δημιουργήσω πρόβλημα στο πρόγραμμα και στους συναδέλφους... στο σχολείο» (Εκπ2)

«...η διάρκειά τους θα ήταν καλύτερα να ήταν και πιο μεγάλη. Γιατί συνήθως είναι ή δώρες ή ημερήσιες. Θα 'λεγα θα ήταν καλύτερα εάν ήταν ημερήσιες» (Εκπ5)

«Εγώ δεν έχω αντιμετωπίσει πρόβλημα, γνωρίζω συναδέλφους που έχουν αντιμετωπίσει πρόβλημα, ώστε να μην μπορούν καν να πάνε στα σεμινάρια στα οποία γίνονται γιατί οι διευθυντές τους δεν τους αφήνουν γιατί χαλάει το πρόγραμμα, και δεν μπορούν να καλυφθούν οι ώρες, τέλος πάντων, υπάρχουν πολλά προβλήματα» (Εκπ12)

«Ένα πράγμα που μου 'λειψε και το είχα αναφέρει και στο σχολικό σύμβουλο είναι ότι θα μπορούσε να γίνει κάποια επιμορφωτική δραστηριότητα στο σχολείο με τους μαθητές, δηλαδή στα σεμινάρια που πήγαμε λειτουργήσαμε εμείς ως μαθητές κι ο σύμβουλος ή κάποιος άλλος ήταν ο δάσκαλος. Θεωρώ ότι έπρεπε να γίνει κάτι τέτοιο και μέσα σε ένα σχολείο, δηλαδή με τους μαθητές τους ίδιους να μπορέσουμε να δούμε πως αντιδρούν σε ορισμένα ερεθίσματα και θα είχε μεγαλύτερο όφελος αυτό, γιατί ορισμένα πράγματα που περνάνε εύκολα στον καθηγητή φυσικής αγωγής που παίζει το ρόλο του μαθητή δεν περνάνε στους μαθητές. Εκεί βλέπεις ορισμένα αρνητικά και πρέπει να τα αντιμετωπίσεις. Αυτό ήτανε κάτι το οποίο έπρεπε να είχε γίνει δηλαδή μέσα σε μια τάξη μαθητών σε κάποιο Δημοτικό σχολείο να κάνουμε το σεμινάριο, να δούμε πως αντιδρούν και οι μαθητές στα ερεθίσματα αυτά» (Εκπ10)

Η εισαγωγική επιμόρφωση ως εκπαιδευτικό πρόγραμμα που υλοποιείται με ευθύνη των Π.Ε.Κ. από έναν εκπαιδευτικό κρίνεται μη ικανοποιητικό: *«Το σεμινάριο που έχω παρακολουθήσει είναι το ΠΕΚ με το που πρωτοδιορίστηκα μόνιμος μου έγινε αυτή η επιμόρφωση. Πάνω στα αναλυτικά βιβλία τίποτε άλλο. Αυτή. Η επιμόρφωση η συγκεκριμένη, το επίπεδο της επιμόρφωσης, δεν μπορώ να πω ότι ήταν και ικανοποιητικό» (Εκπ1).* Ένας άλλος εκπαιδευτικός αναφέρει ως αρνητικά σημεία την

τυπικότητα της διαδικασίας, την πίεση χρόνου, την υλοποίηση του επιμορφωτικού προγράμματος μετά το τέλος του διδακτικού ωραρίου και τον μεγάλο αριθμό εκπαιδευτικών που όλοι μαζί βρίσκονταν ως επιμορφούμενοι στον ίδιο χώρο ανεξάρτητα από ειδικότητα. Χαρακτηριστικό είναι το παρακάτω εκτενές απόσπασμα:

«Η εισαγωγική επιμόρφωση έγινε μια φορά, ξαφνικά μετά τη δουλειά, κουρασμένοι. Τελειώναμε δηλαδή από το ολοήμερο τέσσερεις η ώρα, τέσσερεις και τέταρτο, κι έπρεπε τέσσερεις και μισή να είσαι στο χώρο που θα γίνει η επιμόρφωση, κουρασμένοι, πεινασμένοι και υπήρχε κι ένα άλλο μειονέκτημα. Σ' ένα χώρο δάσκαλοι, γυμναστές και εκπαιδευτικοί αγγλικών, εεε καθηγητές αγγλικών. Με αποτέλεσμα να μπαίνει αυτός που είναι να μιλήσει για γυμναστές και οι άλλοι να κοιτάνε σα χαμένοι. Να μπαίνει να μιλήσει ο υπεύθυνος για τα προγράμματα των δασκάλων και εμείς να μην ξέρουμε τι να κάνουμε.(...)Υπήρχε πίεση χρόνου. Και χρόνου ωριαία και χρόνου εβδομαδιαία, έπρεπε να τελειώσει σε μια βδομάδα όλο, με αποτέλεσμα να μην γίνει καλή δουλειά, έτσι είναι η γνώμη μου. Ακόμα και αυτοί που επιλέχτηκαν να κάνουν την επιμόρφωση δεν φαινόταν ότι έρχονται να κάνουνε κάτι για να μας διδάξουμε αλλά παρά μόνο επειδή έπρεπε να γίνει, για να μονιμοποιηθείς έπρεπε να γίνει. Αυτή την εντύπωση είχα. Λοιπόν, εγώ πιστεύω ότι έπρεπε να γίνεται σε πιο αραιή μορφή, πιο αραιά χρονικά εννοώ, σε ώρες αυτές που είπα, χωρίς πίεση δουλειάς και τα τμήματα να χωριστούν ανά ειδικότητα και πιο μικρά» (Εκπ3).

4.6.2 Η επάρκεια και αποτελεσματικότητα των επιμορφωτικών δραστηριοτήτων: Θετικά σημεία (Υποάξονας 2)

Εκτός από τα παραπάνω αρνητικά σημεία, οι ερωτώμενοι εκπαιδευτικοί μέσα από τις απόψεις τους εντοπίζουν και θετικά στοιχεία, τόσο στα σεμινάρια του σχολικού συμβούλου για τα αθλήματα, όσο και για το επιμορφωτικό πρόγραμμα της εισαγωγικής επιμόρφωσης (Πίνακας 14). Σε σχέση με τα σεμινάρια του σχολικού συμβούλου για το νέο Α.Π.Σ. δε βρέθηκαν καθόλου απόψεις που να θεωρήσουμε ότι αναδείκνυν κάτι που θα μπορούσε να ενταχθεί στα θετικά στοιχεία και για το λόγο αυτό δε δημιουργήσαμε αντίστοιχη κατηγορία στον υποάξονα αυτό.

Πίνακας 14: Η επάρκεια και αποτελεσματικότητα των επιμορφωτικών δραστηριοτήτων: Θετικά σημεία (Υποάξονας 2)

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ														
	1. Σεμινάρια σχολικού συμβούλου για αθλήματα										2. Εισαγωγική επιμόρφωση			
	ΥΠΟΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ										ΥΠΟΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ			
ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΙ	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	1.7	1.8	1.9	1.10	1.11	2.1	2.2	2.3
	Ευκαιρία για επικοινωνία	Εξειδικευμένο για Δημοτικό	Καλή οργάνωση	Πολύ καλοί επιμορφωτές	Αριθμός σεμιναρίων	Επασφή με μη διαδεδομένα αθλήματα	Δυνατότητα επανάληψης σεμιναρίων	Βιωσαστική εξάσκηση	Αφορμή για περαιτέρω μελέτη		Νέες ιδέες και γνώσεις	Κάλυψη κενών	Ιδιαίτερα βοηθητικά θέματα	Ενημέρωση όχι μόνο σε διδακτικά θέματα
		✓			✓							✓		✓
				✓			✓		✓				✓	
	✓							✓						
										✓				
												✓		
				✓										
				✓							✓			
				✓	✓	✓	✓							
	Σύνολο Εκπ/κών (N=12)	1	1	1	4	2	1	1	1	1	1	2	1	1

Καταρχήν, τα σεμινάρια του σχολικού συμβούλου είναι μια ευκαιρία για επικοινωνία τόσο ανάμεσα στους εκπαιδευτικούς Φ.Α., όσο και ανάμεσα στους εκπαιδευτικούς και τον σχολικό σύμβουλο. Ως θετικό στοιχείο καταγράφεται ότι σε ορισμένα αντικείμενα γίνεται κατάλληλη εξειδίκευση μέσα από παιγνιώδεις ασκήσεις για το δημοτικό σχολείο: «αυτό που παρακολούθησα εγώ ήταν χάντμπολ, παιγνιώδη

μορφή χάντμπολ και μάλιστα πήγε πολύ καλά γιατί ήταν εξειδικευμένο για Δημοτικό. Ήταν μέσα από παιγνιώδη μορφή πως θα περάσεις το χάντμπολ, ήταν ωραίο σεμινάριο αυτό και ρυθμική γυμναστική πάλι για το δημοτικό» (Εκπ1). Οι συνεργαζόμενοι με τον σχολικό σύμβουλο διδάσκοντες εκπαιδευτικοί Φ.Α. θεωρούνται «πολύ καλοί» κατά την άποψη ορισμένων ερωτώμενων:

«...πρέπει να πω ότι όλοι οι συνάδελφοι που ανέλαβαν την επιμόρφωση, ήταν πάρα πολύ καλοί σε όλα τα ομαδικά αθλήματα, μας ξαναπήγαν πίσω...» (Εκπ2)

«...στα ομαδικά αθλήματα και εκεί το επίπεδο ήταν καλό, καταξιωμένοι αθλητές ήρθαν και διδάξαν...» (Εκπ10)

«Πάντα φρόντιζε και έφερνε κάποιους συναδέλφους που είχανει ειδικότητα και προπονητική εμπειρία πάνω σε αυτά τα αθλήματα, που γνωρίζανε αυτό το άθλημα και βοήθησε πάρα πολύ αυτό και μπορώ να πω ότι ήταν αρκετά χρήσιμο...» (Εκπ12)

Η οργάνωση των σεμιναρίων από έναν από τους ερωτώμενους χαρακτηρίζεται πολύ καλή, ειδικά ως προς τον αριθμό των συμμετεχόντων οι οποίοι συμμετείχαν στις επιμορφωτικές δραστηριότητες χωρισμένοι κατά Γραφείο της Διεύθυνσης Π.Ε. της Αχαΐας. Θετικά αντιμετωπίζεται και ο αριθμός των υλοποιημένων σεμιναρίων καθώς και το γεγονός ότι αυτά δεν περιορίζονται μόνο στα αθλήματα που περιέχει το Α.Π.Σ. αλλά επεκτείνεται και σε μη διαδεδομένα ολυμπιακά αθλήματα, όπως η πετροσφαίριση (μπάντινγκτον) και το μπέιζμπολ.

Η δυνατότητα επανάληψης ορισμένων σεμιναρίων μετά από σχετικό αίτημα είτε γιατί κάποιοι εκπαιδευτικοί δεν μπόρεσαν να το παρακολουθήσουν, είτε γιατί το ένα δίωρο δεν ήταν επαρκές ήταν επίσης σημαντικά στοιχεία: «...κάθε ομαδικό άθλημα εφαρμοζόταν σε ένα δίωρο πρόγραμμα, κάποια που ζητήσαμε εφαρμόστηκε σε..., σε επανάληψη, ας πούμε το ποδόσφαιρο έγινε ένα δίωρο, δεν μπόρεσαν κάποιοι εκπαιδευτικοί να το παρακολουθήσουν ξαναέγινε, σε κάποια δεν προλαβαίναμε σε ένα δίωρο, όπως ήταν οι χοροί, έγιναν δύο μέρες, Σάββατο και Κυριακή, δύο δίωρα δηλαδή, κάποια μάλιστα έγιναν επανάληψη την επόμενη χρονιά που ζητήσαμε, κάποια αθλήματα όπως ήταν..., το... να θυμηθώ ήταν το χάντμπολ, που έγινε δύο φορές γιατί το ζητήσαμε, πιστεύω ότι ήταν πάρα πολύ σημαντικές αυτές οι προσπάθειες» (Εκπ2).

Τα σεμινάρια αυτά του σχολικού συμβούλου παρώθησαν κάποιους από τους ερωτώμενους εκπαιδευτικούς σε περαιτέρω μελέτη: *«Μας έδωσαν και την αφορμή να ανοίξουμε τα βιβλία μας, να διαβάσουμε λίγο παραπάνω, να μπούμε στο ίντερνετ, να ψάξουμε λιγάκι, για την διδακτική για την μεθοδολογία για όλα αυτά, ήταν πολύ σημαντικές πιστεύω αυτές οι προσπάθειες του συμβούλου...»* (Εκπ2). Κατά την άποψη ενός άλλου εκπαιδευτικού δόθηκε η ευκαιρία στους συμμετέχοντες εκπαιδευτικούς για βιωματική εξάσκηση και για λύσιμο αποριών. Οι νέες γνώσεις και ιδέες που αποκτήθηκαν κατά τη διάρκεια των σεμιναρίων είναι ακόμη κάποια από τα θετικά στοιχεία αυτών των επιμορφωτικών δραστηριοτήτων: *«...εκείνο που είχε σημασία για μένα ήταν ότι δίνανε εναλλακτικές λύσεις σε σχέση με το πως μπορούμε να πάρουμε ένα παιχνίδι τέτοιο και το οποίο μπορούμε να το διαμορφώσουμε και να εξασκήσουμε τα παιδιά και να μάθουν τα παιδιά μέσα σε πραγματικές συνθήκες στο σχολείο. Δηλαδή, παραδείγματος χάριν μιλάγαμε για το μπέιζμπολ, το οποίο βέβαια δεν είναι στα αναλυτικά προγράμματα αλλά... μπορούμε εεε, λοιπόν, μας έδωσε ας πούμε ο συνάδελφος πάρα πάρα πολλές ιδέες για το πως χωρίς κανένα εξειδικευμένο όργανο που χρησιμοποιείται παραδείγματος χάριν το μπαστούνι, το γάντι, κι αυτά με μια μπάλα του ποδοσφαίρου, με το χέρι μας ας πούμε για μπαστούνι και με δύο έτσι υποτυπώδης βάσεις, να κάνουμε ένα παιχνίδι το οποίο θα έχει πάρα πολύ ενδιαφέρον για τα παιδιά»* (Εκπ7).

4.7 ΑΞΟΝΑΣ 6: Ευκαιρίες σχετικής επιμόρφωσης σε επίπεδο σχολικής μονάδας

Η εξέταση των απόψεων των συμμετεχόντων εκπαιδευτικών Φ.Α. ως προς το θέμα των ευκαιριών για επιμόρφωση που παρέχονται σε επίπεδο σχολικής μονάδας ανέδειξε τρεις κατηγορίες: *Παράγοντες που επηρεάζουν, Θεωρητικές δυνατότητες και Παρούσα κατάσταση* (Πίνακας 15). Οι δύο τελευταίες κατηγορίες, κατά την άποψη των ερωτώμενων εκπαιδευτικών, υποδηλώνουν τη διάσταση που υπάρχει ανάμεσα στη θεωρητική δυνατότητα και τη σημερινή πραγματικότητα, κατά την οποία σπάνια υλοποιούνται τέτοιες επιμορφωτικές δράσεις και μάλιστα σχετικές με τη Φ.Α. σε επίπεδο σχολικής μονάδας.

Πίνακας 15: Ευκαιρίες σχετικής επιμόρφωσης σε επίπεδο σχολικής μονάδας

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ																								
	1. Παράγοντες που επηρεάζουν					2. Θεωρητικές δυνατότητες												3. Παρούσα κατάσταση						
	1.1 Η στάση του διευθυντή	1.2 Ο σύλλογος διδασκόντων	1.3 Ο σύλλογος γονέων και κηδεμόνων	1.4 Η σχολική επιτροπή	1.5 Σχέσεις μεταξύ εκπαιδευτικών	1.6 Υποδομή του σχολείου	2.1 Βιβλιοθήκη	2.2 Διαδίκτυο	2.3 Εξ αποστάσεως εκπαίδευση	2.4 Μάθηση υποστηριζόμενη από Η/Υ	2.5 Συναντήσεις εκπ/κών όμορων σχολείων	2.6 Ενδοσχολικές συναντήσεις	2.7 Αλληλοπαραουσίαση δουλειάς	2.8 Ημερίες στη Φ.Α.	2.9 Πρόσκληση ειδικών	2.10 Επισκέψεις σχολικού συμβούλου	2.11 Δευγματικές διδασκαλίες	2.12 Παράλληλη εκπαίδευση μαθητών και εκπαιδευτικών	3.1 Συναντήσεις στους σχολικούς αγώνες	3.2 Τηλεφωνική επικοινωνία	3.3 Δεν είναι δυνατή η υλοποίηση κάποιου επιμορφωτικού προγράμματος	3.4 Αρνητική αντιμετώπιση	3.5 Έλλειψη βιβλίων σχετικών με Φ.Α.	
ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΙ							✓	✓	✓	✓		✓							✓	✓			✓	
ΕΚΠ1						✓							✓								✓			
ΕΚΠ2								✓	✓	✓	✓	✓			✓			✓						
ΕΚΠ3								✓	✓	✓	✓	✓			✓									
ΕΚΠ4	✓	✓			✓								✓											
ΕΚΠ5								✓		✓				✓				✓						
ΕΚΠ6	✓		✓			✓									✓							✓		
ΕΚΠ7								✓								✓					✓			
ΕΚΠ8					✓		✓																	
ΕΚΠ9	✓	✓						✓																
ΕΚΠ10				✓			✓																	
ΕΚΠ11							✓								✓									
ΕΚΠ12						✓											✓							
Σύνολο Εκπ/κών (N=12)	3	2	1	1	2	3	4	5	1	3	1	2	2	1	3	1	1	1	1	1	2	1	1	

Εντασσόμενη ως υποκατηγορία στην πρώτη από τις παραπάνω κατηγορίες, η στάση του διευθυντή θεωρείται από ορισμένους εκπαιδευτικούς ότι παίζει σημαντικό ρόλο στη δημιουργία και αξιοποίηση ευκαιριών επιμόρφωσης σε ένα δημοτικό σχολείο. Ακόμη οι σχέσεις μεταξύ των διδασκόντων και συλλογικά όργανα όπως ο σύλλογος διδασκόντων, ο σύλλογος γονέων και κηδεμόνων και η σχολική επιτροπή

είτε με τις πρωτοβουλίες που παίρνουν ή δεν παίρνουν, είτε παρέχοντας οικονομικούς πόρους και υποστήριξη επηρεάζουν τη δυνατότητα για παροχή επιμορφωτικών ευκαιριών εντός και εκτός μίας σχολικής μονάδας:

«Σε μια σχολική μονάδα πιστεύω ότι αυτή η επιμόρφωση έχει να κάνει με τον διευθυντή, δηλαδή κατά πόσο ο διευθυντής είναι ανοιχτός σε τέτοια θέματα, στο να δημιουργήσει ο ίδιος κάποιου είδους επιμόρφωση, ή το να είναι ανοιχτός στο να ... να συμμετέχουν οι εκπαιδευτικοί του σε τέτοιου είδους προγράμματα» (Εκπ9)

«Τώρα, αυτό δεν είναι απόλυτο, μπορεί να υπάρχουν, να τύχει σε κάποια σχολεία που να υπάρχει τέτοια διάθεση από συναδέλφους που να προτείνει ο ένας στον άλλο ιδέες κάποιες σελίδες εκπαιδευτικές, που να μπορείς να βρεις κάποια πράγματα, να εντυπώσει ο καθένας μόνος του και να πάρει κάποιες συμβουλές και κάποιες ιδέες, αλλά αυτό έχει να κάνει στην τύχη, δηλαδή με το κατά πόσο ταιριάζουν, ταιριάζουν σε ένα σύλλογο εκπαιδευτικών τέτοια άτομα που θα ενδιαφέρονται» (Εκπ9)

«Η διεύθυνση νομίζω παίζει μεγάλο ρόλο και πόσο ευέλικτος είναι ο διευθυντής, και οι υπόλοιποι συνάδελφοι του σχολείου για να μπορέσουν να δίνουν τη δυνατότητα στους συναδέλφους να φεύγουν απ' το σχολείο. Είναι πάρα πολύ σημαντικό όταν υπάρχει καλή σχέση με το σύνολο του διδακτικού προσωπικού για να διευκολύνεται στις...στο να μπορεί να φεύγει ο συνάδελφος για να μπορέσει να κάνει την επιμόρφωσή του» (Εκπ4)

«Ο σύλλογος διδασκόντων πρέπει να είσαι συνειδητοποιημένος για να το κάνει αυτό. Και ο σύλλογος..., ο σύλλογος γονέων και κηδεμόνων πρέπει να υπάρξει μία..., για να γίνει αυτό πρέπει να υπάρχει συνεργασία σύλλογο διδασκόντων σύλλογο γονέων. Να υπάρξει απαίτηση δηλαδή απ' την τοπική, απ' το σχολείο, να υπάρξει απαίτηση απ' τους γονείς να γίνει τέτοιο πράγμα» (Εκπ6)

Οι υποδομές ενός σχολείου, δηλαδή η παρουσία ή απουσία κατάλληλων χώρων επηρεάζουν επίσης κατά την άποψη ορισμένων εκπαιδευτικών τη δυνατότητα υλοποίησης επιμορφωτικών δραστηριοτήτων σε επίπεδο σχολικής μονάδας:

«Δεν ξέρω για τις άλλες σχολικές μονάδες, αλλά στην δικιά μου, στο δικό μου το σχολείο δεν..., δεν γίνεται ούτε από άποψη χώρου, μπορεί να εφαρμοστεί κανένα πρόγραμμα επιμόρφωσης, δεν ξέρω...» (Εκπ2)

«Αυτό εξαρτάται από τον διευθυντή και από την υποδομή του σχολείου, δηλαδή ένας διευθυντής μπορεί να έχει τη πρόθεση να επιμορφώσει, να καλέσει ειδικευμένα άτομα για επιμόρφωση, συνήθως όμως, δεν υπάρχει τέτοιο πράγμα» (Εκπ6)

Στην κατηγορία *Θεωρητικές δυνατότητες* εντάσσονται οι υποκατηγορίες «Βιβλιοθήκη», «Διαδίκτυο», «Εξ αποστάσεως εκπαίδευση», «Μάθηση υποστηριζόμενη από Ηλεκτρονικούς Υπολογιστές», «Συναντήσεις εκπαιδευτικών όμορων σχολείων», «Ενδοσχολικές συναντήσεις», «Αλληλοπαρουσίαση δουλειάς», «Ημερίδες στη Φ.Α.», «Πρόσκληση ειδικών», «Επισκέψεις σχολικού συμβούλου», «Δειγματικές διδασκαλίες» και «Παράλληλη εκπαίδευση εκπαιδευτικών και μαθητών». Όλες οι παραπάνω υποκατηγορίες αναδεικνύουν ιδέες των συμμετεχόντων εκπαιδευτικών Φ.Α., άλλες με χρήση των δυνατοτήτων που προσφέρουν οι Τεχνολογίες της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών (Τ.Π.Ε.) και άλλες με περισσότερο ή λιγότερο πρωτότυπο προσανατολισμό:

«Οι υπολογιστές είναι ένα καλό κομμάτι. Δηλαδή εάν το σχολείο, έχει αρκετούς υπολογιστές, έχει ίντερνετ και μπορείς μέσα από εκεί την ώρα των κενών, «δόξα τω Θεώ», υπάρχουν γυμναστές οι οποίοι και κενά έχουνε ανάμεσα στα μαθήματά μας, εγώ ας πούμε, συνηθίζω να πηγαίνω ακόμη και μία ώρα νωρίτερα στο σχολείο, μπορεί να έχω μάθημα στις εννέα και να είμαι από τις οχτώ εκεί. Από τις οχτώ μέχρι τις εννέα όμως αν το σχολείο διαθέτει υπολογιστή μπορώ να μπω στο ίντερνετ, να μπω μέσα ξέρω 'γω, να ψάξω να βρω κάτι που με ενδιαφέρει, κάτι που με απασχολεί, να το βρω» (Εκπ1)

«Πιστεύω ότι εκεί κάποια στιγμή θα μπορούσαμε κάθε ένας από εμάς, να δείξει την δουλειά του ή μέσω..., ή μέσω τεχνολογίας, μέσω...εεμ, υπολογιστών ή μέσω ντι βι ντι, μέσω κάμερας να δείξουμε τι δουλειά έχουμε κάνει στα παιδιά. Είτε αυτό είναι σχολικές εορτές, είτε εφαρμογή κάποιων περιβαλλοντικών προγραμμάτων, είτε εφαρμογή...» (Εκπ2)

«Νομίζω ότι υπάρχουν ευκαιρίες, μπορούν μάλλον να υπάρξουν ευκαιρίες δεν είναι δύσκολο αυτό να γίνει επιμόρφωση. Είτε σε συναντήσεις ενδοσχολικές, μπορεί να καλεστεί κάποιος και να βοηθήσει, δεν ξέρω κατά πόσο είναι πολύ εύκολο να 'ρθει. Εγώ εκείνο που πιστεύω είναι ότι είναι πάρα πολύ εύκολο να χρησιμοποιηθεί το ίντερνετ και ο υπολογιστής, για να γίνουν επιμορφώσεις μέσω ίντερνετ. Γιατί εντάζει το καταλαβαίνω ότι δεν είναι εύκολο να 'ρθει κάποιος από την Αθήνα ας πούμε να μας κάνει μία επιμόρφωση σε κάθε σχολείο, όχι όλους μαζί, ανά σχολείο μιλάω, είναι πολύ εύκολο όμως μέσω υπολογιστή» (Εκπ3)

«Θεωρώ ότι υπάρχουν ευκαιρίες για επιμόρφωση, είχα και παλιότερα κάποιες εμπειρίες ενδοσχολικής επιμόρφωσης, θα 'λεγα ότι ο καλύτερος τρόπος επειδή το δικό μας το μάθημα είναι πρακτικό και χρειάζεται πρακτική εφαρμογή ότι είναι οι ημερίδες, όπου να 'χουμε άμεση επαφή με κάποιον ειδικευμένο επιμορφωτή, η σε θεωρητικό ή σε πρακτικό επίπεδο» (Εκπ5)

«Θα μπορούσε ας πούμε να υπήρχε πιο συχνή επίσκεψη των επιστημονικών καθοδηγητών σχολικών συμβούλων φυσικής αγωγής στα σχολεία προκειμένου να αντιμετωπίζουμε και τις ιδιαίτερες περιπτώσεις που δεν θα 'ρθουν, όπως στο δικό μου το σχολείο. Πως εγώ παραδείγματος χάριν να χρησιμοποιήσω ένα βιβλίο σε παιδιά που μέχρι την Τετάρτη του Δημοτικού δεν ξέρουν να διαβάζουν» (Εκπ7)

«...θα μπορούσε οπωσδήποτε να γίνουνε δειγματικές διδασκαλίες. Είναι σημαντικό, δειγματική διδασκαλία από κάποιους, από το σύμβουλο προεξέχοντος, σε κάποια σχολεία, δεν είναι δυνατόν να γίνει σε όλα τα σχολεία. Αλλά θα μπορούσε μιλάμε να γίνει σε σχολείο» (Εκπ12)

Από την άλλη μεριά, οι μέχρι τώρα εμπειρίες των συμμετεχόντων εκπαιδευτικών αποκαλύπτουν μία άλλη «πραγματικότητα» για τις επιμορφωτικές δράσεις που συμβαίνουν σε επίπεδο σχολικής μονάδας. Μέσα από τις σχετικές υποκατηγορίες, οι απόψεις ορισμένων εκπαιδευτικών εντοπίζουν την έλλειψη συναντήσεων εκπαιδευτικών Φ.Α. μεταξύ τους, την έλλειψη βιβλίων Φ.Α. στις σχολικές βιβλιοθήκες, την αρνητική αντιμετώπιση αιτημάτων για επιμορφωτικές δράσεις και την αδυναμία των σχολικών μονάδων να υλοποιήσουν κάποιο επιμορφωτικό πρόγραμμα:

«Η σχολική μονάδα εντάζει η αλήθεια είναι ότι δεν μπορεί να κάνει πολλά. Μπορεί να περιοριστεί όμως σε μία καλή βιβλιοθήκη, μία βιβλιοθήκη η οποία εδώ που τα λέμε σε όποιο σχολείο και να 'χω πάει, πέρα από τα βιβλία του Οργανισμού Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίου και πέρα από κάποια βιβλία παλιά της Ολυμπιακής Παιδείας και του Καλλιπάτειρα, σε σχέση με το δικό μας αντικείμενο των γυμναστών δεν υπάρχει τίποτα άλλο. Τίποτα. Κι ότι βιβλία παίρνουνε συνήθως έχουν να κάνουν περισσότερο με το δάσκαλο» (Εκπ1)

«Η αλήθεια είναι ότι εγώ από τότε που διορίστηκα, συναδέλφους γυμναστές συναντώ μόνο στα σχολικά πρωταθλήματα. Δεν τους βρίσκουμε εύκολα, και από εκεί και πέρα, μόνο με τους πολύ φίλους που θα μιλήσουμε τηλεφωνικά και θα ανταλλάζουμε κάποιες απόψεις» (Εκπ1)

«Ναι, εδώ είναι τα δύσκολα. Δεν νομίζω ότι παρέχει ευκαιρίες» (Εκπ2)

«Καταρχήν να πω το εξής, ότι μέχρι στιγμής δεν υπάρχει καμία δυνατότητα, δηλαδή αν υπάρχουν τέτοιες δυνατότητες τουλάχιστον στα δημοτικά σχολεία που έχω πάει εγώ, δεν τις έχω δει ποτέ. Δεν υπήρχε ποτέ καμία επιμόρφωση στα πλαίσια της σχολικής μονάδας» (Εκπ7)

«Πολλές φορές ο γυμναστής, είναι ο ρόλος του, μάλλον οι άλλοι βλέπουν το ρόλο του γυμναστή ως βοηθητικού, δηλαδή δεν το βλέπουν σπουδαίο, δεν είναι για αυτούς σπουδαίος, συνήθως δεν λαμβάνεται υπόψη. (...) Δηλαδή, για μένα υπάρχει αρνητική αντιμετώπιση, το έχω συναντήσει σε όλα τα σχολεία που έχω δουλέψει αυτό. Είναι σύνηθες φαινόμενο.

Συν/κής: Εννοείται ότι αν γινόταν ένα αίτημα από έναν εκπαιδευτικό φυσικής αγωγής για λήψη πρωτοβουλιών σε σχέση με επιμόρφωση δεν θα εισακουγόταν;

Εκπ/κός: Δεν θα εισακούγονταν, ναι έτσι πιστεύω. Ότι προτιμά, θα προτιμήσει ο διευθυντής να τα έχει καλά, να επιμορφώσει τους δασκάλους. Αν το κάνει αυτό, αν έχει τέτοια πρωτοβουλία, αν έχει τέτοια πρωτοβουλία θα κοιτάζει πρώτα τους δασκάλους και μετά τις ειδικότητες τις άλλες, τον γυμναστή είναι ο τελευταίος που θα σκεφτεί» (Εκπ5)

Κεφάλαιο 5: Συζήτηση αποτελεσμάτων και συμπεράσματα της έρευνας

5.1 Συζήτηση των αποτελεσμάτων της έρευνας

Στο προηγούμενο κεφάλαιο παρουσιάσαμε και ερμηνεύσαμε καθέναν από τους άξονες των συνεντεύξεων, οι οποίοι προέκυψαν από τα ερευνητικά ερωτήματα της παρούσας μελέτης, χωρίς καμία σύνδεση αυτών με το εννοιολογικό πλαίσιο που αναπτύξαμε στο πρώτο μέρος της εργασίας. Παρακάτω, θα επιχειρηθεί να παρουσιαστούν οι απαντήσεις των ερευνητικών μας ερωτημάτων μέσα από αυτήν τη σύνδεση.

5.1.1 Τα οφέλη που προέκυψαν για τον επαγγελματισμό των εκπαιδευτικών Φ.Α. λόγω της αλλαγής των θεσμικών προδιαγραφών διδασκαλίας του μαθήματός τους

Όλοι οι ερωτώμενοι εκπαιδευτικοί συμφωνούν ότι προέκυψαν κάποιου είδους οφέλη για τους εκπαιδευτικούς Φ.Α. λόγω της αλλαγής των θεσμικών προδιαγραφών διδασκαλίας του μαθήματός τους. Τα οφέλη αυτά εντοπίζονται καταρχάς στην αναβάθμιση της αξίας του μαθήματος της Φ.Α. και των ίδιων ως μελών του διδακτικού προσωπικού της Π.Ε. Με κριτήριο ότι οι κάτοχοι ενός ελεύθεριου επαγγέλματος (profession) απολαμβάνουν υψηλή κοινωνική αναγνώριση (Arnold, 1995 στο Καψάλης, 2006:97-98), θεωρούμε ότι ο επαγγελματισμός των εκπαιδευτικών Φ.Α. επηρεάστηκε θετικά. Οι διευκολύνσεις που προέκυψαν στο διδακτικό έργο των εκπαιδευτικών Φ.Α. τόσο στην καλύτερη οργάνωση και προγραμματισμό του μαθήματός τους, όσο και στην αύξηση των διδακτικών τους «εφοδίων» βοηθούν στην αλλαγή των αντιλήψεων των μελών της σχολικής κοινότητας προς μία κατεύθυνση όπου οι εκπαιδευτικοί Φ.Α. αντιμετωπίζονται ως «ειδικοί» στον τομέα τους. Στη βάση του ότι ο επαγγελματισμός εξαρτάται και από το πώς αντιμετωπίζονται τα άτομα στον οργανισμό που εργάζονται (Bacharach και Conley, 1989:312 στο Παπαναούμ, 2003:54), η θεώρησή μας ότι ο επαγγελματισμός των εκπαιδευτικών Φ.Α. επηρεάστηκε θετικά ενισχύεται ακόμα περισσότερο. Τα παραπάνω σχετίζονται και με τη βίωση περισσότερο θετικών συναισθημάτων ορισμένων εκπαιδευτικών Φ.Α. στην εργασία τους και κατ' επέκταση σχετίζονται με την αύξηση της ικανοποίησής τους από την εργασία τους.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός, πως τη στιγμή που σχεδόν σε όλα τα κράτη της Ε.Ε. κυριαρχεί το «πολλαπλό βιβλίο» και στη σημερινή ελληνική εκπαιδευτική «πραγματικότητα» έχει αναπτυχθεί ένας έντονος διάλογος ανάμεσα στα μέλη και τους φορείς της εκπαιδευτικής κοινότητας προς αυτήν την κατεύθυνση, στην εξεταζόμενη περίπτωση των εκπαιδευτικών Φ.Α. το ένα και μοναδικό διδακτικό εγχειρίδιο αντιμετωπίζεται ως μέσο αναβάθμισης του κύρους αυτών των εκπαιδευτικών.

5.1.2 Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί Φ.Α. στην εφαρμογή του νέου Α.Π.Σ. και στη χρήση των νέων βιβλίων Φ.Α. για τους μαθητές

Η εκπαιδευτική αλλαγή είναι πολύπλοκη και μακρόχρονη διαδικασία (Myers, 2006:37) που α) απαιτεί υποστήριξη και επιμόρφωση όσων εμπλέκονται σε αυτή και β) στην οποία καθοριστικός είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού, αφού η εκπαιδευτική αλλαγή εξαρτάται από το τι κάνουν και σκέφτονται οι εκπαιδευτικοί (Fullan, 1991 στο Τζαβάρα και Βεργίδης, 2005:256). Για το σχεδιασμό, όμως, ενός επιμορφωτικού προγράμματος εκπαιδευτικών ο προσδιορισμός των κυριότερων προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί στην εργασία τους αποτελεί το πρώτο βήμα (Βεργίδης, 2008:17). Στη βάση αυτή, είναι σημαντικό να διερευνήσουμε τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί Φ.Α. σε σχέση με την εφαρμογή των πρόσφατων εκπαιδευτικών αλλαγών.

Πιο συγκεκριμένα, οι εκπαιδευτικοί Φ.Α. αντιμετωπίζουν διαφόρων ειδών δυσκολίες: 1) σε σχέση με το περιεχόμενο του Α.Π.Σ., 2) τη διαθεματική προσέγγιση και 3) τα σχέδια εργασιών. Η συχνότερα αναφερόμενη δυσκολία σε σχέση με την εφαρμογή του περιεχομένου του νέου Α.Π.Σ. είναι η έλλειψη κατάλληλης υλικοτεχνικής υποδομής. Άλλες δυσκολίες προκύπτουν από τη μεταβλητότητα των καιρικών συνθηκών. Ακόμη πρακτικής φύσεως δυσκολίες καθώς και ο αριθμός και η συμπεριφορά των μαθητών, οι οποίοι θεωρούν κάποιες δραστηριότητες λιγότερο ενδιαφέρουσες αποτελούν πηγές προβλημάτων για τους εκπαιδευτικούς Φ.Α. Τα παραπάνω συμπίπτουν με το μήνυμα που στέλνει η ερευνητική βιβλιογραφία ότι τα σχολεία δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν ως ομοιογενής ομάδα και ότι η ικανότητα ενός σχολείου για αλλαγή διαφέρει από άλλα σχολεία (Myers, 2006:37).

Σε σχέση με την εφαρμογή της διαθεματικής προσέγγισης, τα προβλήματα των εκπαιδευτικών Φ.Α. εντοπίζονται καταρχήν στην ανεπάρκεια σχετικών γνώσεων

και εμπειριών. Ακόμη, ορισμένοι εκπαιδευτικοί δεν συμφωνούν με την οπτική της διαθεματικής προσέγγισης συμπαρατασσόμενοι με αυτούς που υποστηρίζουν ότι η εκπαίδευση που είναι εστιασμένη σε μια συγκεκριμένη επιστημονική περιοχή, είναι η πιο αποτελεσματική και αποδοτική στρατηγική διδασκαλίας για την καλύτερη εκμάθηση των αντικειμένων μελέτης και την τελειότερη ανάπτυξη των δεξιοτήτων. Στην περίπτωση αυτή μιλάμε για την ύπαρξη εσωτερικών εμποδίων (Κόκκος, 2005: 85-86) που σχετίζονται με προϋπάρχουσες γνώσεις, αντιλήψεις και αξίες, οι οποίες καθιστούν την πρόσληψη καινούργιων μαθησιακών αντικειμένων ιδιαίτερα δύσκολη. Προβλήματα υπάρχουν και σε σχέση με τη συνεργασία με εκπαιδευτικούς άλλων ειδικοτήτων είτε γιατί υπάρχει πίεση να τελειώσουν οι τελευταίοι τη διδακτική ύλη των μαθημάτων τους, είτε για λόγους μη ισότιμης αντιμετώπισης των εκπαιδευτικών Φ.Α. στο δημοτικό σχολείο. Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των μαθητών (π.χ. τσιγανόπαιδες μαθητές) και η έλλειψη προθυμίας και ενδιαφέροντος από αυτούς αποτελούν άλλη μία πηγή εμποδίων στη χρήση της διαθεματικής προσέγγισης. Στο σημείο αυτό, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι εντοπίζουμε στοιχεία που ανήκουν στο χώρο του κρυφού αναλυτικού προγράμματος ή παραπρογράμματος, τα οποία στο προγραμματισμό εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων είναι απαραίτητο να συνεξετάζονται «...με βασικό σκοπό την επισήμανση και τη κατανόηση των τρόπων με τους οποίους είναι δυνατόν να επηρεάζουν τη διαμόρφωση του πραγματικού σχολικού προγράμματος (την πράξη)» (Μαυρογιώργος, 1986β:136).

Μία άλλη παρατήρηση σε σχέση με την εφαρμογή της διαθεματικής προσέγγισης είναι ότι μέσα από τις απόψεις των εκπαιδευτικών Φ.Α. στις συνεντεύξεις της έρευνας, μας δόθηκε η εντύπωση ότι οι τελευταίοι στην πλειοψηφία τους ταυτίζουν την διαθεματική προσέγγιση με τον οριζόντιο άξονα εφαρμογής της. Κατά την οριζόντια διαθεματική προσέγγιση για την καλύτερη κατανόηση των επιλεγμένων εννοιών μπορούν να χρησιμοποιηθούν θεματικές περιοχές από άλλα μαθήματα. Στο συνολικό κείμενο των συνεντεύξεων δεν υπάρχει καμία αναφορά των σχετικών όρων διάκρισης των τρόπων συσχέτισης της γνώσης, δηλαδή στους όρους οριζόντια και κάθετη προσέγγιση. Συνεπώς, η απουσία αυτή μας οδηγεί στον ισχυρισμό ότι οι ερωτώμενοι εκπαιδευτικοί δεν έχουν κατανοήσει πλήρως τους δύο διαφορετικούς τρόπους εφαρμογής της διαθεματικότητας.

Οι δυσκολίες των εκπαιδευτικών Φ.Α. στην υλοποίηση σχεδίων εργασίας σχετίζονται πρώτα με την έλλειψη επαρκών γνώσεων στο τομέα αυτό. Η εφαρμογή της θεωρίας στην πράξη αποδεικνύεται δύσκολη υπόθεση για ορισμένους

εκπαιδευτικούς. Η επιλογή κατάλληλου θέματος, το οικονομικό κόστος και η απροθυμία των μαθητών για χάσιμο διδακτικών ωρών Φ.Α. αποτελούν κάποιες από τις πρόσθετες δυσκολίες στην υλοποίηση σχεδίων εργασιών.

Δυσκολίες όμως υπάρχουν και στη χρήση των βιβλίων μαθητών στο μάθημα της Φ.Α. Το συχνότερα αναφερόμενο πρόβλημα για τους μαθητές των δύο πρώτων τάξεων είναι η μη γνώση γραφής και ανάγνωσης των μαθητών της Α΄ τάξης. Το διάβασμα των κειμένων των βιβλίων μαθητών των Α΄- Β΄ τάξεων από τους εκπαιδευτικούς Φ.Α. αποτελεί πρόβλημα, αφού οι τελευταίοι χάνουν αρκετό από τον διδακτικό χρόνο τους μόνο για αυτό. Η διδακτική ύλη των βιβλίων αυτών εξαντλείται γρήγορα. Επιπρόσθετα, τα βιβλία αυτά από κάποιους μαθητές παραμελούνται, με την έννοια ότι ξεχνιούνται στο σπίτι. Στις μεγαλύτερες τάξεις, το συχνότερα αναφερόμενο πρόβλημα είναι η έλλειψη προθυμίας και ενδιαφέροντος από τους μαθητές για τη χρήση των βιβλίων Φ.Α. Σε σύνδεση με τα παραπάνω, δυσκολία αποτέλεσαν και οι αντιλήψεις των μαθητών για το μάθημα της Φ.Α., οι οποίες συνδέουν όχι μόνο το μάθημα της Φ.Α. με το παιχνίδι και τη «δράση» αλλά και με την «αυλή». Οι ιδιαίτερες περιπτώσεις ορισμένων μαθητών μεγαλύτερων τάξεων που δεν ξέρουν να διαβάσουν, όπως για παράδειγμα οι αλλοδαποί μαθητές, αποτελούν πηγή δυσκολίας στη χρήση των βιβλίων μαθητών αυτών των τάξεων. Επίσης σε μία περίπτωση, το περιεχόμενο των βιβλίων των Γ΄- Δ΄ τάξεων χαρακτηρίζεται «φτωχό». Συμπληρωματικά, ως δυσκολίες αναγνωρίζονται η αποθήκευση των βιβλίων στην τάξη, καθώς και η απρογραμμάτιστη χρήση των βιβλίων κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους.

5.1.3 Τα είδη των επιμορφωτικών δραστηριοτήτων που συμμετείχαν οι εκπαιδευτικοί Φ.Α.

Οι εκπαιδευτικοί Φ.Α. συμμετείχαν σε διάφορων ειδών επιμορφωτικές δραστηριότητες σχετικές με τις αλλαγές των θεσμικών προδιαγραφών της διδασκαλίας του μαθήματός τους. Οι δραστηριότητες αυτές ταξινομήθηκαν σε δύο κατηγορίες: τυπικές και άτυπες ευκαιρίες μάθησης. Για τις ανάγκες αυτής της εργασίας, ως τυπικές ευκαιρίες μάθησης των εκπαιδευτικών θεωρήσαμε εκείνες τις ευκαιρίες που παρέχονται από πρόσωπα ή/και φορείς στα πλαίσια του επίσημου εκπαιδευτικού συστήματος. Όλες οι άλλες ευκαιρίες μάθησης που προσφέρονται από επιμορφωτικές δραστηριότητες εκτός του επίσημου εκπαιδευτικού συστήματος, τις

εντάξαμε στις άτυπες ευκαιρίες μάθησης. Στην πρώτη περίπτωση δηλαδή αναφερόμαστε, σύμφωνα με τους ορισμούς του Coombs για την εκπαίδευση (1973 στο Βεργίδης, 2001:129), σε επιμορφωτικές δραστηριότητες της τυπικής εκπαίδευσης, ενώ στη δεύτερη αναφερόμαστε σε επιμορφωτικές δραστηριότητες της μη τυπικής και άτυπης εκπαίδευσης.

Στις τυπικές ευκαιρίες μάθησης συμπεριλάβαμε την εισαγωγική επιμόρφωση και τα σεμινάρια του σχολικού συμβούλου Φ.Α. τόσο για το νέο Α.Π.Σ. και τα αντίστοιχα διδακτικά πακέτα Φ.Α., όσο και για διάφορες αθλητικές δραστηριότητες που στην πλειοψηφία τους αποτελούν μέρος των δραστηριοτήτων που περιέχει το Α.Π.Σ.

Στις άτυπες ευκαιρίες μάθησης εντάξαμε το διάβασμα βιβλίων, τις συζητήσεις με συναδέλφους, τις συναντήσεις με συναδέλφους, το διαδίκτυο και τις επιμορφωτικές δράσεις άλλων φορέων που δεν ανήκουν στο τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα. Τέτοιοι φορείς είναι η Γενική Γραμματεία Αθλητισμού, διάφορες αθλητικές Ακαδημίες και ο Δήμος Πάτρας. Οι επιμορφωτικές αυτές δυνατότητες αξιοποιήθηκαν με πρωτοβουλία των εκπαιδευτικών. Το διάβασμα σχετικών βιβλίων μαζί με το διαδίκτυο έχουν την μεγαλύτερη συχνότητα αναφορών ως πηγές μάθησης σχετικής με τις συζητούμενες αλλαγές.

Εξετάζοντας τα χαρακτηριστικά των επιμορφωτικών δραστηριοτήτων που ανήκουν στις τυπικές ευκαιρίες θα λέγαμε ότι η μορφή των επιμορφωτικών δραστηριοτήτων είναι περισσότερο κοντά σε παραδοσιακούς τρόπους εκπαίδευσης (βραχύχρονα σεμινάρια, ημερίδες, εργαστήρια κ.ά.) που οργανώνονται σε χώρους διαφορετικούς από τις σχολικές μονάδες των εκπαιδευτικών από θεσμούς ή φορείς δημόσιου χαρακτήρα από το κεντρικό ή τοπικό επίπεδο. Βασίζονται σε μοντέλα «προσφοράς» (από τη διοίκηση προς τη βάση) επιμόρφωσης παρά «ζήτησης». Η συμμετοχή ζητείται από την διοίκηση ή επιβάλλεται στους εκπαιδευτικούς. Στη βάση των παραπάνω, μπορούμε να εντάξουμε αυτές τις επιμορφωτικές δραστηριότητες στην προσέγγιση της INSET (Zafeirakou, 2004:13).

Αντίθετα, στην περίπτωση των επιμορφωτικών δραστηριοτήτων που ανήκουν στις άτυπες ευκαιρίες θεωρούμε ότι μπορούν να ενταχθούν στην προσέγγιση της TPD (ό.π.). Αυτή τη παραδοχή τη στηρίζουμε καταρχήν στο ότι οι επιμορφωτικές δραστηριότητες βασίζονται σε μοντέλα «ζήτησης» επιμόρφωσης, όπου οι εκπαιδευτικοί ατομικά προσδιορίζουν την αξίωση επιμόρφωσης ανάλογα με τις δικές τους ανάγκες. Συμπληρωματικά, η μορφή των συγκεκριμένων δραστηριοτήτων όπως

είναι η προσωπική μελέτη (υποστηριζόμενη και από ηλεκτρονικούς υπολογιστές), η χρήση του διαδικτύου, οι συζητήσεις ή συναντήσεις αυτομόρφωσης των εκπαιδευτικών Φ.Α., συμπεριλαμβανομένων και συνδυασμών τέτοιων δραστηριοτήτων με τις προηγούμενες που εμπίπτουν στην προσέγγιση της INSET όταν πρόκειται για σεμινάρια άλλων φορέων, είναι ταιριαστές με αυτές που εντάσσονται στην προσέγγιση της TPD (βλ. ενότητα 2.4). Στο μέτρο που στα χαρακτηριστικά της TPD είναι ότι υπάρχει μεγάλη ποικιλία εφαρμογών της και ότι δεν υπάρχει μία μόνο σωστή απάντηση, το γεγονός ότι ο χώρος υλοποίησης των παραπάνω επιμορφωτικών δράσεων βρίσκεται κυρίως εκτός σχολικών μονάδων, δεν είναι κατά τη γνώμη μας ιδιαίτερης βαρύτητας.

5.1.4 Η επάρκεια και αποτελεσματικότητα των επιμορφωτικών δραστηριοτήτων

Η επεξεργασία των συνεντεύξεων των ερωτώμενων εκπαιδευτικών ως προς τις απόψεις τους για την επάρκεια και αποτελεσματικότητα των επιμορφωτικών δραστηριοτήτων που συμμετείχαν, ανέδειξε ότι οι εκπαιδευτικοί εξέφρασαν κρίσεις μόνο για τις δραστηριότητες που ανήκουν στην κατηγορία των τυπικών ευκαιριών μάθησης. Οι διάφορες απόψεις τους οργανώθηκαν και αναλύθηκαν σε σχέση με τα αρνητικά και θετικά σημεία των τελευταίων παραπάνω επιμορφωτικών δραστηριοτήτων.

Στα αρνητικά σημεία των σεμιναρίων του σχολικού συμβούλου για το νέο Α.Π.Σ. και τα βιβλία εκπαιδευτικών και μαθητών Φ.Α. εντοπίζονται οι πολλές σχεδιαστικές και οργανωτικές ελλείψεις τους, η ανεπάρκειά τους να καλύψουν τις εκπαιδευτικές ανάγκες των εκπαιδευτικών καθώς και η σύντομη για το εύρος των εισαγομένων αλλαγών διάρκειά τους. Στα σεμινάρια του σχολικού συμβούλου σε διάφορα αθλήματα, στα αρνητικά σημεία περιλαμβάνονται το μικρό βάθος ανάλυσης, η έλλειψη παρουσίασης πολλών παιχνιδιών σε ορισμένα αθλητικά αντικείμενα, το γνωστό περιεχόμενο, η έλλειψη περιοδικότητας, η έμφαση στην τεχνική και τακτική των αθλημάτων που ταιριάζει περισσότερο στο στυλ του σωματειακού αθλητισμού και η απουσία της διαθεματικής προσέγγισης ως μεθόδου επίτευξης των διδακτικών στόχων σχετικών με τα διάφορα αθλήματα. Συμπληρωματικά, στα αρνητικά σημεία αυτών των σεμιναρίων εντάσσονται το ωράριο υλοποίησης (με την έννοια της ώρας και διάρκειας υλοποίησης), η έλλειψη μαθητών κατά την εκπαιδευτική διαδικασία

καθώς και η έλλειψη ως διδασκόντων εκπαιδευτών-ερευνητών που ανήκουν σε ανώτερη βαθμίδα από τους επιμορφούμενους.

Στην περίπτωση της εισαγωγικής επιμόρφωσης τα αρνητικά σημεία, ο εντοπισμός των οποίων βασίστηκε στις απόψεις δύο από το σύνολο των ερωτώμενων εκπαιδευτικών, βρίσκονται στο χρόνο υλοποίησης τους (μετά τη λήξη του διδακτικού ωραρίου), στην τυπικότητα της διαδικασίας (με την έννοια της υποχρεωτικής διεκπεραίωσης για τον οριστικό διορισμό), την πίεση χρόνου, το μεγάλο αριθμό των επιμορφούμενων εκπαιδευτικών και στο μη χωρισμό τους ανά ειδικότητα.

Τα παραπάνω αρνητικά σημεία των επιμορφωτικών δραστηριοτήτων που τοποθετήσαμε στις τυπικές ευκαιρίες μάθησης, συμπίπτουν με τα προβλήματα που αναδεικνύει η σχετική ερευνητική βιβλιογραφία σχετικά με τις πολιτικές επιμόρφωσης στην ελληνική εκπαίδευση. Για άλλη μία φορά διαπιστώνεται η έλλειψη συντονισμού και ασυνέχεια των επιμορφωτικών δράσεων, η προσφορά (τουλάχιστον σε ορισμένες περιπτώσεις) ασύνδετων και αποσπασματικών γνώσεων καθώς και οι οργανωτικές ελλείψεις και αστοχίες (βλ. ενότητα 2.2).

Εκτός από τα παραπάνω αρνητικά σημεία, οι ερωτώμενοι εκπαιδευτικοί μέσα από τις απόψεις τους εντοπίζουν και θετικά στοιχεία, τόσο στα σεμινάρια του σχολικού συμβούλου για τα αθλήματα, όσο και για το επιμορφωτικό πρόγραμμα της εισαγωγικής επιμόρφωσης. Σε σχέση με τα σεμινάρια του σχολικού συμβούλου για το νέο Α.Π.Σ. δεν βρέθηκαν καθόλου απόψεις που να θεωρήσουμε ότι αναδείκνυαν κάτι που θα μπορούσε να ενταχθεί στα θετικά στοιχεία, γεγονός που συνδέεται κατά την άποψή μας με την δυσaréσκεια των εκπαιδευτικών σχετικά με τις διάφορες ελλείψεις των σεμιναρίων αυτών.

Ειδικότερα, στα θετικά σημεία των σεμιναρίων του σχολικού συμβούλου για τα αθλήματα, σε συμφωνία με τις απόψεις των ερωτώμενων εκπαιδευτικών, εντάξαμε το υψηλό επίπεδο των διδασκόντων εκπαιδευτικών, την καλή οργάνωση, τον ικανοποιητικό αριθμό των σεμιναρίων και τη δυνατότητα σε ορισμένες περιπτώσεις επανάληψής τους, αλλά και την επιτυχή προσαρμογή ορισμένων αντικειμένων (π.χ. του χάντμπολ) στις απαιτήσεις του Δημοτικού σχολείου. Επιπρόσθετα, στα θετικά σημεία ανήκουν οι απόψεις που θεωρούν ότι τα σεμινάρια έδωσαν την ευκαιρία για επικοινωνία με το σχολικό σύμβουλο Φ.Α. αλλά και ανάμεσα στους εκπαιδευτικούς, ότι τα σεμινάρια έδωσαν την ευκαιρία για βιωματική εξάσκηση, το λύσιμο αποριών, την απόκτηση νέων ιδεών και γνώσεων καθώς και την παρώθηση για περαιτέρω μελέτη.

5.1.5 Ευκαιρίες σχετικής επιμόρφωσης σε επίπεδο σχολικής μονάδας

Η εξέταση των απόψεων των συμμετεχόντων εκπαιδευτικών Φ.Α. ως προς το θέμα των ευκαιριών για επιμόρφωση που παρέχονται σε επίπεδο σχολικής μονάδας ανέδειξε τη διάσταση που υπάρχει ανάμεσα στη θεωρητική δυνατότητα και την παρούσα κατάσταση, κατά την οποία σπάνια υλοποιούνται τέτοιες επιμορφωτικές δράσεις και μάλιστα σχετικές με τη Φ.Α. σε επίπεδο σχολικής μονάδας.

Στις θεωρητικές δυνατότητες εντάσσονται οι ευκαιρίες επιμόρφωσης που μπορούν να προσφέρουν μια πλούσια σε βιβλία σχολική βιβλιοθήκη, η χρήση του διαδικτύου, η εξ αποστάσεως εκπαίδευση με σημείο εκκίνησης τη σχολική μονάδα, η υποστηριζόμενη μάθηση από ηλεκτρονικούς υπολογιστές (όπου γίνεται αξιοποίηση ηλεκτρονικής μορφής οπτικοακουστικού διδακτικού υλικού), οι συναντήσεις εκπαιδευτικών όμορων σχολείων, οι ενδοσχολικές συναντήσεις, η αλληλοπαρουσίαση δουλειάς μεταξύ εκπαιδευτικών, η διοργάνωση ημερίδων σε θέματα Φ.Α., η πρόσκληση ειδικών, οι επισκέψεις του σχολικού συμβούλου, οι δειγματικές διδασκαλίες και η παράλληλη εκπαίδευση εκπαιδευτικών και μαθητών (π.χ. σε θέματα πρώτων βοηθειών). Οι παραπάνω ιδέες των συμμετεχόντων στην έρευνα εκπαιδευτικών Φ.Α., μπορούν να θεωρηθούν ως μορφές επιμορφωτικών δραστηριοτήτων που ταιριάζουν στην προσέγγιση της TPD, στο βαθμό που οι εκπαιδευτικοί ως ενεργητικά μετέχοντες στη διαδικασία της μάθησης αξιοποιώντας το πλαίσιο της σχολικής μονάδας, χαράσσουν (θεωρητικά βέβαια) μία στρατηγική πολλών συσχετισμένων εμπειριών μάθησης και τακτικά επαναλαμβανόμενων ατομικών και συνεργατικών επιμορφωτικών δράσεων, όπου εκπαιδευτικοί και μαθητές διακατέχονται από μία κουλτούρα συνεχούς μάθησης.

Από την άλλη μεριά, οι μέχρι τώρα εμπειρίες των συμμετεχόντων εκπαιδευτικών αποκαλύπτουν μία άλλη «πραγματικότητα» για τις επιμορφωτικές δράσεις που συμβαίνουν σε επίπεδο σχολικής μονάδας. Μέσα από τις σχετικές τους απόψεις, ορισμένοι εκπαιδευτικοί εντοπίζουν την έλλειψη συναντήσεων εκπαιδευτικών Φ.Α. μεταξύ τους, την έλλειψη βιβλίων Φ.Α. στις σχολικές βιβλιοθήκες, την αρνητική αντιμετώπιση αιτημάτων για επιμορφωτικές δράσεις και την αδυναμία των σχολικών μονάδων να υλοποιήσουν κάποιο επιμορφωτικό πρόγραμμα.

Οι απόψεις των ερωτώμενων εκπαιδευτικών αναδεικνύουν και κάποιους παράγοντες που επηρεάζουν τη δυνατότητα των σχολικών μονάδων για παροχή

ευκαιριών επιμόρφωσης. Στη βάση αυτή, η στάση του διευθυντή θεωρείται από ορισμένους εκπαιδευτικούς ότι παίζει σημαντικό ρόλο στην δημιουργία και αξιοποίηση ευκαιριών επιμόρφωσης σε ένα δημοτικό σχολείο. Ακόμη οι σχέσεις μεταξύ των διδασκόντων και συλλογικά «όργανα» όπως ο σύλλογος διδασκόντων, ο σύλλογος γονέων και κηδεμόνων και η σχολική επιτροπή είτε με τις πρωτοβουλίες που παίρνουν ή δεν παίρνουν, είτε παρέχοντας οικονομικούς πόρους και υποστήριξη επηρεάζουν τη δυνατότητα για παροχή επιμορφωτικών ευκαιριών εντός και εκτός μίας σχολικής μονάδας.

5.2 Συμπεράσματα

Οι εκπαιδευτικοί Φυσικής Αγωγής Π.Ε. είναι η διακριτή επαγγελματική ομάδα που τα μέλη της, έχοντας τα θεσπισμένα από το ελληνικό κράτος τυπικά προσόντα, είναι σήμερα υπεύθυνα για τη διδασκαλία του μαθήματος της Φ.Α. στα περισσότερα δημοτικά σχολεία της χώρας μας. Για πολλά χρόνια, στα δημόσια δημοτικά σχολεία πριν την καθιέρωση σε μόνιμη βάση της καινοτομίας της ανάθεσης της διδασκαλίας των μαθημάτων Φ.Α., Μουσικής και Ξένων Γλωσσών σε εκπαιδευτικούς αντίστοιχης ειδίκευσης, η διδασκαλία της Φ.Α. ή αλλιώς Γυμναστικής ήταν ευθύνη των δασκάλων που σήμερα αναλαμβάνουν να διδάξουν Φ.Α. μόνο στις περιπτώσεις που υπάρχει έλλειψη εκπαιδευτικών Φ.Α., όπως για παράδειγμα στην περίπτωση των απομακρυσμένων ολιγοθέσιων δημοτικών σχολείων. Ως επαγγελματική ομάδα έχουν διανύσει μέχρι τώρα στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα σχετικά σύντομη και κυμαινόμενη πορεία. Η επαγγελματική τους δραστηριότητα, τόσο σε επίπεδο νομοθετικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων και υποχρεώσεων όσο και σε επίπεδο καθημερινής διδακτικής πρακτικής στις σχολικές μονάδες της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης είναι σε στάδιο εξέλιξης και αναδιαμόρφωσης.

Αντιμετωπίζοντας τους εκπαιδευτικούς Φ.Α. ως «επαγγελματίες» που ασκούν ένα επιστημονικό επάγγελμα στα πλαίσια του πολυδιάστατου και μεταβλητού εργασιακού περιβάλλοντος του Δημοτικού σχολείου, διαπιστώσαμε καταρχάς μέσα από τις απόψεις μία σκόπιμη επιλεγμένης μικρής ομάδας εκπαιδευτικών Φ.Α. ότι όλοι οι ερωτώμενοι θεωρούν ότι προέκυψαν οφέλη για τον «επαγγελματισμό» αυτών των εκπαιδευτικών από την πρόσφατη εσωτερική μεταρρύθμιση στην ελληνική υποχρεωτική εκπαίδευση. Μέσα από την ανάλυση, ερμηνεία και συζήτηση αυτών

των οφελών, συμπεραίνουμε ότι ο επαγγελματισμός των εκπαιδευτικών Φ.Α. επηρεάστηκε θετικά.

Στη συνέχεια διερευνήσαμε τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι συγκεκριμένοι εκπαιδευτικοί Φ.Α. στην εφαρμογή του νέου Α.Π.Σ. και στη χρήση των νέων βιβλίων Φ.Α. για τους μαθητές. Με βάση τα ευρήματά μας, συμπεραίνουμε ότι οι εκπαιδευτικοί Φ.Α. αντιμετώπισαν και εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν σημαντικά προβλήματα που σχετίζονται με το περιεχόμενο του νέου Α.Π.Σ., την εφαρμογή της οριζόντιας και κάθετης διάστασης της διαθεματικής προσέγγισης και την εφαρμογή των προβλεπόμενων σχεδίων εργασίας. Επιπρόσθετα, αυτοί οι εκπαιδευτικοί είχαν και συνεχίζουν να έχουν δυσκολίες στη χρήση των μαθητικών βιβλίων Φ.Α.

Οι ερωτώμενοι εκπαιδευτικοί Φ.Α. αξιοποιώντας κυρίως τυπικές αλλά και ορισμένες άτυπες ευκαιρίες μάθησης συμμετείχαν σε διαφόρων ειδών επιμορφωτικές δραστηριότητες. Εξετάζοντας τα χαρακτηριστικά των επιμορφωτικών δραστηριοτήτων που ανήκουν στις τυπικές ευκαιρίες θα λέγαμε ότι η μορφή των επιμορφωτικών δραστηριοτήτων είναι περισσότερο κοντά σε παραδοσιακούς τρόπους εκπαίδευσης (βραχύχρονα σεμινάρια, ημερίδες, εργαστήρια κ.ά.). Βασίζονται σε μοντέλα «προσφοράς» (από τη διοίκηση προς τη βάση) επιμόρφωσης παρά «ζήτησης». Η συμμετοχή ζητείται από τη διοίκηση ή επιβάλλεται στους εκπαιδευτικούς. Στη βάση των παραπάνω, συμπεραίνουμε ότι αυτές οι επιμορφωτικές δραστηριότητες εντάσσονται στην προσέγγιση της ενδουπηρεσιακής (INSET) επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών (Zafeirakou, 2004:13).

Αντίθετα, στην περίπτωση των επιμορφωτικών δραστηριοτήτων που ανήκουν στις άτυπες ευκαιρίες θεωρούμε ότι εντάσσονται στην προσέγγιση της επαγγελματικής ανάπτυξης (TPD) των εκπαιδευτικών (ό.π.). Αυτή τη διαπίστωση τη στηρίζουμε καταρχήν στο ότι οι επιμορφωτικές δραστηριότητες βασίζονται σε μοντέλα «ζήτησης» επιμόρφωσης, όπου οι εκπαιδευτικοί ατομικά προσδιορίζουν την αξίωση επιμόρφωσης ανάλογα με τις δικές τους ανάγκες. Συμπληρωματικά, η μορφή των συγκεκριμένων δραστηριοτήτων όπως είναι η προσωπική μελέτη (υποστηριζόμενη και από ηλεκτρονικούς υπολογιστές), η χρήση του διαδικτύου, οι συζητήσεις ή συναντήσεις αυτομόρφωσης των εκπαιδευτικών Φ.Α., συμπεριλαμβανομένων και συνδυασμών τέτοιων δραστηριοτήτων με τις προηγούμενες που εμπίπτουν στην προσέγγιση της INSET όταν πρόκειται για

σεμινάρια άλλων φορέων, είναι ταιριαστές με αυτές που εντάσσονται στην προσέγγιση της TPD.

Η επεξεργασία των συνεντεύξεων των ερωτώμενων εκπαιδευτικών ως προς τις απόψεις τους για την επάρκεια και αποτελεσματικότητα των επιμορφωτικών δραστηριοτήτων που συμμετείχαν, ανέδειξε ότι οι εκπαιδευτικοί εξέφρασαν θετικές και αρνητικές απόψεις μόνο για τις δραστηριότητες που ανήκουν στην κατηγορία των τυπικών ευκαιριών μάθησης.

Στα αρνητικά σημεία των σεμιναρίων του σχολικού συμβούλου για το νέο Α.Π.Σ. και τα βιβλία εκπαιδευτικών και μαθητών Φ.Α. εντοπίζονται οι πολλές σχεδιαστικές και οργανωτικές ελλείψεις τους, η ανεπάρκειά τους να καλύψουν τις εκπαιδευτικές ανάγκες των εκπαιδευτικών καθώς και η σύντομη για το εύρος των εισαγομένων αλλαγών διάρκειά τους. Στα σεμινάρια του σχολικού συμβούλου σε διάφορα αθλήματα, στα αρνητικά σημεία περιλαμβάνονται το μικρό βάθος ανάλυσης, η έλλειψη παρουσίασης πολλών παιχνιδιών σε ορισμένα αθλητικά αντικείμενα, το γνωστό περιεχόμενο, η έλλειψη περιοδικότητας, η έμφαση στην τεχνική και τακτική των αθλημάτων που ταιριάζει περισσότερο στο στυλ του σωματειακού αθλητισμού και η απουσία της διαθεματικής προσέγγισης ως μεθόδου επίτευξης των διδακτικών στόχων σχετικών με τα διάφορα αθλήματα. Συμπληρωματικά, στα αρνητικά σημεία αυτών των σεμιναρίων εντάσσονται το ωράριο υλοποίησης (με την έννοια της ώρας και διάρκειας υλοποίησης), η έλλειψη μαθητών κατά την εκπαιδευτική διαδικασία καθώς και η έλλειψη ως διδασκόντων εκπαιδευτών-ερευνητών που ανήκουν σε ανώτερη βαθμίδα από τους επιμορφούμενους.

Στην περίπτωση της εισαγωγικής επιμόρφωσης τα αρνητικά σημεία, εντοπίζονται στο χρόνο υλοποίησης τους, στην τυπικότητα της διαδικασίας, στην πίεση χρόνου, στο μεγάλο αριθμό των επιμορφούμενων εκπαιδευτικών και στο μη χωρισμό τους ανά ειδικότητα.

Εκτός από τα παραπάνω αρνητικά σημεία, οι ερωτώμενοι εκπαιδευτικοί μέσα από τις απόψεις τους εντόπισαν και θετικά στοιχεία, τόσο στα σεμινάρια του σχολικού συμβούλου για τα αθλήματα, όσο και για το επιμορφωτικό πρόγραμμα της εισαγωγικής επιμόρφωσης.

Ειδικότερα, στα θετικά σημεία των σεμιναρίων του σχολικού συμβούλου για τα αθλήματα ανήκουν το υψηλό επίπεδο των διδασκόντων εκπαιδευτικών, η καλή οργάνωση, ο αριθμός των σεμιναρίων και η δυνατότητα σε ορισμένες περιπτώσεις επανάληψής τους, αλλά και η επιτυχή προσαρμογή ορισμένων αντικειμένων στις

απαιτήσεις του Δημοτικού σχολείου. Επιπρόσθετα, στα θετικά σημεία εντάχθηκαν οι απόψεις που θεωρούν ότι τα σεμινάρια έδωσαν την ευκαιρία για επικοινωνία με τον σχολικό σύμβουλο Φ.Α. αλλά και ανάμεσα στους εκπαιδευτικούς, ότι τα σεμινάρια έδωσαν την ευκαιρία για βιωματική εξάσκηση, το λύσιμο αποριών, την απόκτηση νέων ιδεών και γνώσεων καθώς και την παρώθηση για περαιτέρω μελέτη.

Η εξέταση των απόψεων των συμμετεχόντων εκπαιδευτικών Φ.Α. ως προς το θέμα των ευκαιριών για επιμόρφωση που παρέχονται σε επίπεδο σχολικής μονάδας ανέδειξε τη διάσταση που υπάρχει ανάμεσα στη θεωρητική δυνατότητα και την παρούσα κατάσταση, κατά την οποία σπάνια υλοποιούνται τέτοιες επιμορφωτικές δράσεις και μάλιστα σχετικές με τη Φ.Α. σε επίπεδο σχολικής μονάδας.

Οι ιδέες και προτάσεις των συμμετεχόντων στην έρευνα εκπαιδευτικών Φ.Α. για την υποθετική δυνατότητα των σχολικών μονάδων για παροχή ευκαιριών μάθησης, μπορούν να θεωρηθούν ως μορφές επιμορφωτικών δραστηριοτήτων που ταιριάζουν στην προσέγγιση της TPD, στο βαθμό που οι εκπαιδευτικοί ως ενεργητικά μετέχοντες στη διαδικασία της μάθησης αξιοποιώντας το πλαίσιο της σχολικής μονάδας, χαράσσουν (θεωρητικά βέβαια) μία στρατηγική πολλών συσχετισμένων εμπειριών μάθησης και τακτικά επαναλαμβανόμενων ατομικών και συνεργατικών επιμορφωτικών δράσεων, όπου εκπαιδευτικοί και μαθητές διακατέχονται από μία κουλτούρα συνεχούς μάθησης.

Από την άλλη μεριά, οι μέχρι τώρα εμπειρίες των συμμετεχόντων εκπαιδευτικών αποκαλύπτουν μία άλλη «πραγματικότητα» για τις επιμορφωτικές δράσεις που συμβαίνουν σε επίπεδο σχολικής μονάδας. Πιο συγκεκριμένα, οι εκπαιδευτικοί εντοπίζουν την έλλειψη συναντήσεων εκπαιδευτικών Φ.Α. μεταξύ τους, την έλλειψη βιβλίων Φ.Α. στις σχολικές βιβλιοθήκες, την αρνητική αντιμετώπιση αιτημάτων για επιμορφωτικές δράσεις και την αδυναμία των σχολικών μονάδων να υλοποιήσουν κάποιο επιμορφωτικό πρόγραμμα.

Τα παραπάνω συμπεράσματα αποτελούν τις απαντήσεις στα δευτερεύοντα ερευνητικά ερωτήματα αυτής της ερευνητικής εργασίας. Τα ερωτήματα αυτά και κατά συνέπεια τα συμπεράσματά τους σχετίζονται με σοβαρές και ουσιαστικές παραμέτρους του διερευνόμενου κεντρικού ερευνητικού ερωτήματος. Με βάση λοιπόν όλα τα παραπάνω, θεωρούμε ότι η αλλαγή των θεσμικών προδιαγραφών διδασκαλίας του μαθήματος της Φ.Α. αξιοποιήθηκε ελάχιστα ως ευκαιρία επαγγελματικής ανάπτυξης των εκπαιδευτικών Φ.Α. Αν και κάποιες πρωτοβουλίες συμμετοχής σε επιμορφωτικές δραστηριότητες των εκπαιδευτικών παραπέμπουν σε

μοντέλα ατομικά ή μικρών ομάδων που χρησιμοποιούνται στην προσέγγιση της TPD και κατ' επέκταση στην προώθηση της επαγγελματικής τους ανάπτυξης, η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στηρίχθηκε κυρίως σε επιμορφωτικές δραστηριότητες που είναι περισσότερο κοντά σε παραδοσιακούς τρόπους εκπαίδευσης (βραχύχρονα σεμινάρια, ημερίδες, εργαστήρια κ.ά.) και που οργανώθηκαν από θεσμούς ή φορείς δημόσιου χαρακτήρα από το κεντρικό ή τοπικό επίπεδο. Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών βασίστηκε σε μοντέλα «προσφοράς» (από τη διοίκηση προς τη βάση) επιμόρφωσης παρά «ζήτησης», ενώ η συμμετοχή ζητήθηκε από τη διοίκηση ή επιβλήθηκε (στην περίπτωση της εισαγωγικής επιμόρφωσης) στους εκπαιδευτικούς. Αυτές οι επιμορφωτικές δραστηριότητες ανήκουν στην προσέγγιση της INSET (Zafeirakou, 2004:13) και απέχουν πολύ από την αντιμετώπιση των εκπαιδευτικών ως «επαγγελματιών» που βρίσκονται εσκεμμένα στο επίκεντρο κάθε βελτιωτικής προσπάθειας της ποιότητας του εκπαιδευτικού έργου. Αντίθετα, ο εκπαιδευτικός αντιμετωπίζεται ως αποδέκτης μιας επιμορφωτικής διαδικασίας την οποία ελάχιστα μπορεί να διαμορφώσει. Τέλος, η παρούσα κατάσταση της «πραγματικότητας» των σχολικών μονάδων, όπως καταγράφεται μέσα από τις εμπειρίες των ερωτώμενων εκπαιδευτικών αφήνει ελάχιστα περιθώρια σύγκρισης με το «όραμα» της μετατροπής τους σε κοινότητες μαθητευομένων (communities of learners) που υποστηρίζοντας με δημιουργικές πρωτοβουλίες και συλλογικά προγράμματα εκπαίδευσης τις προσπάθειες των εκπαιδευτικών τους διακατέχονται από μία επαγγελματική μαθησιακή κουλτούρα, «η οποία μπορεί να ενθαρρύνει τους εκπαιδευτικούς να συμμετέχουν συστηματικά σε ατομική και συλλογική, επίσημη και ανεπίσημη μάθηση, μόνοι ή μαζί με άλλους» (Day, 2003:206).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

Αλαχιώτης, Σ. Ν. (2002) «Για ένα σύγχρονο εκπαιδευτικό σύστημα», *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, τ. 7, σ. 7-18

Αλαχιώτης, Σ. Ν. (2003) *Στοιχεία από τον παιδαγωγικό σχεδιασμό του Δ.Ε.Π.Π.Σ. και των Α.Π.Σ. της Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης*, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα.

Αλαχιώτης, Σ. Ν. (2004) «Για ένα σύγχρονο εκπαιδευτικό σύστημα. Η Διαθεματικότητα και η Ευέλικτη Ζώνη αλλάζουν την παιδεία και αναβαθμίζουν την ποιότητα της Εκπαίδευσης», στο Αγγελίδης Π. και Μαυροειδής Γ. (επιμ.) *Εκπαιδευτικές καινοτομίες για το σχολείο του μέλλοντος*, τομ. Α', Τυπωθήτω, Αθήνα.

Ανδρέου, Α. (1982) «Επισκόπηση του θεσμού της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών στη χώρα μας», *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, τ. 9, σ. 34-41

Βάμβουκας, Μ. (2002) *Εισαγωγή στην ψυχοπαιδαγωγική έρευνα και μεθοδολογία*, Γρηγόρης, Αθήνα.

Βέικου, Χρ. Σιγανού, Αν. και Παπασταμούλη, Ελ. (2007) «Σύντομη επισκόπηση του παιδαγωγικού πλαισίου του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος», *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, τ. 13, σ. 55-68

Βεργίδης, Δ. (1993α) «Εκπαιδευτική μεταρρύθμιση ή καινοτομία», *Εκπαιδευτική Κοινότητα*, τ. 23, σ. 9-12

Βεργίδης, Δ. (1993β) «Νεοφιλεύθερη εκπαιδευτική πολιτική και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών», *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, τ. 69, σ. 43-49

Βεργίδης, Δ. (1998) «Προϋποθέσεις της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών», *Εκπαιδευτική κοινότητα*, τ. 45, σ. 38-41

Βεργίδης, Δ. (2001) «Δια βίου εκπαίδευση και εκπαιδευτική πολιτική», στο Χάρης, Κ.Π. Πετρουλάκης, Ν.Β. και Νικόδημος, Σ. (επιμ.) *Συνεχιζόμενη εκπαίδευση και δια βίου μάθηση: Διεθνής εμπειρία και ελληνική προοπτική. Πρακτικά του Θ' Διεθνούς Παιδαγωγικού Συνεδρίου. (Βόλος 1999)*, Ατραπός, Αθήνα.

Βεργίδης, Δ. (επιμ.) (2003) *Εκπαίδευση Ενηλίκων. Συμβολή στην εξειδίκευση στελεχών και εκπαιδευτών*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

Βεργίδης, Δ. (2008) «Σχεδιασμός και δόμηση προγραμμάτων εκπαίδευσης ενηλίκων», στο Βεργίδης, Δ. και Καραλής, Θ. (2008) *Εκπαίδευση ενηλίκων: σχεδιασμός, οργάνωση και αξιολόγηση προγραμμάτων*, τόμ. Γ', β' έκδ., Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα.

Βεργίδης, Δ. και Καραλής, Θ. (2008) *Εκπαίδευση ενηλίκων: σχεδιασμός, οργάνωση και αξιολόγηση προγραμμάτων*, τόμ. Γ', β' έκδ., Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα.

Βρεττός, Ι. και Καψάλης, Α. (1994) *Αναλυτικά προγράμματα*, Art of text, Θεσσαλονίκη.

Γιώτη, Α. (2005) «Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) και Ευέλικτη Ζώνη (Ε.Ζ.): Μία απόπειρα διαλόγου», *Επιστημονικό Βήμα του Δασκάλου*, τ. 4, σ. 15-38

Γούλας, Β. και Κατσίλλης, Ι. (2006) «Η επιμόρφωση στην εκπαιδευτική πολιτική Ε.Ε. και ΥΠΕΠΘ: Ιδεολογικά χαρακτηριστικά και κατευθύνσεις», *Μακεδόν*, τ. 15, σ. 179-188

Cohen, L. και Manion, L. (1994) *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*, Μεταίχμιο.

Cros, F. (2002) «Εντοπισμός και αξιολόγηση των καινοτομιών στην εκπαίδευση και στην κατάρτιση», στο Μπαγάκης, Γ. (επιμ.) *Ο εκπαιδευτικός ως ερευνητής*, Μεταίχμιο, Αθήνα.

Day, C. (2003) *Η Εξέλιξη των Εκπαιδευτικών. Οι προκλήσεις της Διαβίου Μάθησης*, Τυπωθήτω, Αθήνα.

Δακοπούλου, Α. (2004) *Πολιτικές επιμόρφωσης των Ελλήνων εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης: Η περίπτωση των Διδασκαλείων Δημοτικής εκπαίδευσης (1995-2003)*, Διδακτορική διατριβή στο Πανεπιστήμιο Πατρών, Πάτρα.

Δημητρόπουλος, Ε. Γ. (1994) *Εισαγωγή στη μεθοδολογία της επιστημονικής έρευνας*, Έλλην, Αθήνα.

Δ.Ο.Ε. (2006α) Ανακοίνωση ενημέρωσης 18^{ης} Ιανουαρίου 2006: Συνάντηση Δ.Ο.Ε. με Σχολικούς Συμβούλους, διαθέσιμη στο δικτυακό τόπο <http://www.2doe.gr/rartickle.php?id=382&lan=0> , ανακτήθηκε στις 13/4/2009

Δ.Ο.Ε. (2006β) Επιστολή ενημέρωσης Συλλόγων Εκπ/κών Π.Ε. 24^{ης} Μαΐου 2006: Σεμινάρια Επιμόρφωσης στα νέα βιβλία, διαθέσιμη στο δικτυακό τόπο <http://www.2doe.gr/rartickle.php?id=436&lan=0> , ανακτήθηκε στις 13/4/2009

Δ.Ο.Ε. (2006γ) Ανακοίνωση ενημέρωσης 13^{ης} Ιουνίου 2006: Ανακοίνωση για την εικονική επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα νέα βιβλία, διαθέσιμη στο δικτυακό τόπο <http://www.2doe.gr/rartickle.php?id=444&lan=0> , ανακτήθηκε στις 13/4/2009

Δ.Ο.Ε. (2006δ) Επιστολή ενημέρωσης Συλλόγων Εκπ/κών Π.Ε. 4^{ης} Σεπτεμβρίου 2006: Επιμόρφωση στα νέα βιβλία, διαθέσιμη στο δικτυακό τόπο <http://www.2doe.gr/rartickle.php?id=471&lan=0> , ανακτήθηκε στις 13/4/2009

Δουράνου, Α. Χ. (2007) «Οι απόψεις του ΟΟΣΑ για το νέο ρόλο του εκπαιδευτικού», *Επιστημονικό Βήμα του Δασκάλου*, τ. 6, σ. 42-48

Hargreaves, A. και Fullan, M. (επιμ.) (1995) *Η εξέλιξη των εκπαιδευτικών*, Πατάκης, Αθήνα.

Eurydice (1995) *Η συνεχής επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στην ευρωπαϊκή ένωση και στις χώρες της ΕΖΕΣ/του ΕΟΧ*, Ευρωπαϊκή μονάδα του Eurydice, Βρυξέλλες.

Ιωσηφίδης, Θ. (2003) *Ανάλυση Ποιοτικών Δεδομένων στις Κοινωνικές Επιστήμες*, Κριτική.

Jarvis, P. (2004) *Συνεχιζόμενη εκπαίδευση και κατάρτιση. Θεωρία και πράξη*, Μεταίχμιο, Αθήνα.

Καβούρη, Π. (1999) «Οι αντιλήψεις των εκπ-κών και διευθυντών/ντριών στις διδακτικές και οργανωτικές καινοτομίες του σχολείου τους», *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, τ. 106, σ. 91-100

Καζαμιάς, Α. (1990) «Η κατάρα του Σίσυφου στην ελληνική εκπαιδευτική μεταρρύθμιση: Μια κοινωνικο-πολιτική και πολιτισμική ερμηνεία», στο Μπουζάκης, Σ. (2006) *Συγκριτική παιδαγωγική ΙΙΙ, Θεωρητικά μεθοδολογικά προβλήματα και σύγχρονες τάσεις στη διεθνή εκπαίδευση*, Gutenberg, Αθήνα.

Κάντας, Α. (1991) «Επαγγελματική ανάπτυξη», Λήμα στο Παιδαγωγική Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια Λεξικό, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, σ. 1973-1975

Κασσωτάκης, Μ. Ι. (1983) «Από την επιμόρφωση στην μετεκπαίδευση του διδακτικού προσωπικού Δημοτικής και Μέσης Εκπ/σης», *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, τ. 11, σ. 72-78

Κασσωτάκης, Μ. Ι. (2006) «Οι προκλήσεις της εποχής μας και η πρόσφατη μεταρρύθμιση στην ελληνική εκπαίδευση», στο Μπουζάκης, Σ. (επιμ.) *Συγκριτική Παιδαγωγική ΙΙΙ. Θεωρητικά, μεθοδολογικά προβλήματα και σύγχρονες τάσεις στην διεθνή εκπαίδευση*, Gutenberg, Αθήνα.

Κατσαρού, Ε. και Δεδούλη, Μ. (2008) *Επιμόρφωση και Αξιολόγηση στο χώρο της Εκπαίδευσης*, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα.

Καψάλης, Α. (2006) «Ο επαγγελματισμός στην εκπαίδευση ενηλίκων: Ελλάδα και κόσμος», στο Καψάλης, Α. και Παπασταμάτης, Α. (επιμ.) *Επαγγελματισμός στη Συνεχιζόμενη Εκπαίδευση*, Τυπωθήτω, Αθήνα.

Κόκκος, Α. (2007) «Η εκπαίδευση ενηλίκων ως διακριτό θεσμικό και επιστημονικό πεδίο», *Δια βίου*, Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων, τ. 1, σ. 45-58

Κόκκος, Α. (2008) *Εισαγωγή στην εκπαίδευση ενηλίκων: Θεωρητικές προσεγγίσεις*, τόμ. Α΄, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα.

Κόκκοτας, Π. (1998) *Σύγχρονες προσεγγίσεις στη διδασκαλία των φυσικών επιστημών. Η εποικοδομητική προσέγγιση της διδασκαλίας και της μάθησης*, Αθήνα.

Κολοβελώνης, Α. (2006) «Καινοτομία και αλλαγή στο μάθημα της σχολικής Φυσικής Αγωγής – Ο ρόλος του Καθηγητή Φυσικής Αγωγής», στο Μπαγάκης, Γ. (επιμ.) *Εκπαιδευτικές αλλαγές, η παρέμβαση του εκπαιδευτικού και του σχολείου*, Μεταίχμιο.

Κυριαζή, Ν. (2002) *Η κοινωνιολογική έρευνα. Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*, Ελληνικά γράμματα, Αθήνα.

Κωτούλα, Μ. (1996) «Η προβληματική των εκπαιδευτικών καινοτομιών», *Εκπαιδευτική Κοινότητα*, τ. 38, σ. 33-37

Κωστίκα, Ι. Γ. (2004) *Η Επιμόρφωση των Εκπαιδευτικών. Διερεύνηση Απόψεων και Στάσεων των Στελεχών Εκπαίδευσης*, Αφοί Κυριακίδη.

Μακρή-Μπότσαρη, Ε. (2005) «Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών και Αναλυτικά προγράμματα Σπουδών», στο ΥΠ.Ε.Π.Θ.- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2005) *Επιμόρφωση σχολικών συμβούλων και εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας και Προσχολικής Εκπαίδευσης στο ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ*, Αθήνα.

Μαντζούκας, Σ. (2007) «Ποιοτική έρευνα σε έξι εύκολα βήματα. Η επιστημολογία, οι μέθοδοι και η παρουσίαση», *Νοσηλευτική*, τ. 46 (1), σ. 88-98

Mason, J. (2003) *Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

Ματθαίου, Δ. (2008) «Από την επιμόρφωση στη διαρκή επαγγελματική ανάπτυξη του εκπαιδευτικού- Νέες προτεραιότητες και προσεγγίσεις», στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο

(2008) *Πρακτικά συνεδρίου «Επιμόρφωση στελεχών της εκπαίδευσης: Δράσεις-Αποτελέσματα-Προοπτικές». Βόλος 19 και 20 Ιουνίου 2008*, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Ματθαίου, Δ. Κωστάκος, Α. Αγγελάκος, Κ. Μάρκου, Π. Μπενέκου, Ε. και Σπυροπούλου, Δ. (1999) «Θεσμοθετημένες Μορφές Επιμόρφωσης: *Μελέτη της Πιλοτικής Εφαρμογής των Ταχύρρυθμων Προαιρετικών Επιμορφωτικών Προγραμμάτων σε τρία ΠΕΚ της Χώρας κατά το Χρονικό Διάστημα Οκτωβρίου 1995 - Ιουνίου 1996*», *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, τ. 1, σ. 7-32

Ματσαγγούρας, Η. Γ. (2005) «Επαγγελματισμός και επαγγελματική ανάπτυξη», στο Μπαγάκης, Γ. (επιμ.) *Επιμόρφωση και επαγγελματική ανάπτυξη του εκπαιδευτικού*, Μεταίχμιο, Αθήνα.

Ματσαγγούρας, Η. Γ. (2004) «Κώδικας επαγγελματικής δεοντολογίας των εκπαιδευτικών: Προϋπόθεση της επαγγελματικής αυτονομίας τους», *Επιστήμες της Αγωγής*, τ. 1, σ. 7-26

Ματσαγγούρας, Η. Γ. (2002α) «Ευέλικτη Ζώνη Διαθεματικών Προσεγγίσεων: Μια εκπαιδευτική καινοτομία που αλλάζει το σχολείο», *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, τ. 6, σ. 15-30

Ματσαγγούρας, Η. Γ. (2002β) *Η Διαθεματικότητα στη Σχολική Γνώση. Εννοιοκεντρική Αναπλαισίωση και Σχέδια Εργασίας*, Γρηγόρη, Αθήνα.

Ματσαγγούρας, Η. Γ. (1998) *Θεωρία της Διδασκαλίας. Η Προσωπική Θεωρία ως Πλαίσιο Στοχαστικο-κριτικής Ανάλυσης*, Cutenberg, Αθήνα.

Μαυρογιώργος, Γ. (1986α) «Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών: Οι μορφές της και το κοινωνικοπολιτικό της πλαίσιο», στο Γκότοβος, Θ. Μαυρογιώργος, Γ. Παπακωνσταντίνου, Π. (1986) *Κριτική Παιδαγωγική και Εκπαιδευτική Πράξη*, Σύγχρονη Εκπαίδευση, Αθήνα.

Μαυρογιώργος, Γ. (1986β) «Σχολικό Πρόγραμμα ή Παραπρόγραμμα», στο Γκότοβος, Θ. Μαυρογιώργος, Γ. και Παπακωνσταντίνου, Π. (1986) *Κριτική Παιδαγωγική και Εκπαιδευτική Πράξη*, Σύγχρονη Εκπαίδευση, Αθήνα.

Μαυρογιώργος, Γ. (1999α) «Η Εκπαιδευτική Μονάδα ως Φορέας Διαμόρφωσης και Άσκησης Εκπαιδευτικής Πολιτικής», στο Αθανασούλα-Ρέππα Α., Κουτούζης Μ., Μαυρογιώργος Γ., Νιτσόπουλος Β. και Χαλκιώτης Δ. (1999) *Εκπαιδευτική Διοίκηση και Πολιτική*, τομ. Α΄, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα.

Μαυρογιώργος, Γ. (1999β) «Επιμόρφωση εκπαιδευτικών και επιμορφωτική πολιτική στην Ελλάδα», στο Αθανασούλα-Ρέππα, Α. Ανθοπούλου, Σ. Κατσουλάκης, Σ. και Μαυρογιώργος, Γ. *Διοίκηση Εκπαιδευτικών Μονάδων*, τομ. Β΄, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα.

Μαυρογιώργος, Γ. (2003) «Ανιχνεύοντας την εκπαιδευτική πολιτική για τον εκπαιδευτικό στα επιχειρησιακά προγράμματα (ΕΠΕΑΕΚ) του Υπουργείου Παιδείας», στο Μπαγάκης, Γ. (επιμ.) *Ο εκπαιδευτικός και η ευρωπαϊκή διάσταση στην εκπαίδευση*, Μεταίχμιο.

Μουντάκης, Κ. και Βουζίκας, Ε. (χ.χ.) Η εφαρμογή του Προγράμματος «Ολυμπιακή Παιδεία» στα Ελληνικά Σχολεία, διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο http://www.ifose.org/index.php?option=com_content&task=view&id=33&Itemid=86&lang=el, ανακτήθηκε στις 27/4/2010

Μπονίδης, Κ. (2003) «Τα σύγχρονα προγράμματα διδασκαλίας και σχολικά βιβλία στην Ελλάδα: διαδικασία παραγωγής, μορφή και περιεχόμενο, «πραγματικό» πρόγραμμα, προοπτικές», *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, τ. 131, σ. 25-40

Μπονίδης, Κ. Θ. (2004) *Το περιεχόμενο του σχολικού βιβλίου ως αντικείμενο έρευνας. Διαχρονική εξέταση της σχετικής έρευνας και μεθοδολογικές προσεγγίσεις*, Μεταίχμιο.

Μπουζάκης, Σ. (2002) *Εκπαιδευτικές Μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα - Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Γενική και Τεχνικοεπαγγελματική Εκπαίδευση*, τομ. Α΄, Gutenberg, Αθήνα.

Μπούμπας, Α. (2007) *Απόψεις εμπείρων και διορισμένων εκπαιδευτικών Φυσικής Αγωγής του Νομού Αιτωλοακαρνανίας για την επιμόρφωσή τους*, Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα.

Μπουρνέλη, Π. Κουτσούκη, Δ. Ζωγράφου, Μ. Μαριδάκη, Μ. Χατζόπουλος, Δ. και Αγαλιανού, Ο. (2006) *ΥΠ.Ε.Π.Θ - ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ. Φυσική Αγωγή Α' και Β' Δημοτικού: Βιβλίο εκπαιδευτικού*, Οργανισμός Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων, Αθήνα.

Μυλώσης, Δ. (2006) «Η Διαθεματική Προσέγγιση στη Διδασκαλία της Φυσικής Αγωγής», *Αναζητήσεις στη Φυσική Αγωγή και τον Αθλητισμό*, τόμ. 4, τ. 2, σ. 182-197

Νικολακάκη, Μ. (2003) «Διερεύνηση των προϋποθέσεων για μια αποτελεσματική επιμόρφωση των εκπαιδευτικών», *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, τ.8, σ. 5-19

Ξωχέλλης, Π. Δ. (2003) «Η ενδοσχολική επιμόρφωση των εκπαιδευτικών: Ελληνικές εμπειρίες», στο Φώκιαλη, Π. Τριάρχη-Herrmann, Β. και Καΐλα, Μ. (επιμ.) *Θεματικές επιμόρφωσης και μετεκπαίδευσης εκπαιδευτικών*, Ατραπός, Αθήνα.

Ο.Κ.Π.Ε., (2008) «Επί του πιεστηρίου», *Περιοδικό της Ομοσπονδίας Καθηγητών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης*, τ. 32, σ. 3

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (1997) *Η Φυσική Αγωγή στο Δημοτικό Σχολείο. Βιβλίο για τον Διδάσκοντα*, Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, Αθήνα.

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2007α) *Έκθεση πεπραγμένων του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου 2005-2007*, Αθήνα.

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2007β) *Δελτίο Τύπου 18 Ιουνίου 2007: Επιμορφωτικό πρόγραμμα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου για τα νέα διδακτικά βιβλία που πρόκειται να εισαχθούν κατά το σχολικό έτος 2007-2008*, Γραφείο Τύπου Π.Ι., Αγ. Παρασκευή.

Παπαδόπουλος, Μ. Α. (2005) «Εισαγωγικό σημείωμα του Προέδρου του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου», στο ΥΠ.Ε.Π.Θ.-Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2005) *Επιμόρφωση σχολικών συμβούλων και εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας και Προσχολικής Εκπαίδευσης στο ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ*, Αθήνα.

Παπαναούμ, Ζ. (2003) *Το επάγγελμα του εκπαιδευτικού*, Τυπωθήτω, Αθήνα.

Παπαναούμ, Ζ. (2005) «Ο ρόλος της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών στην επαγγελματική τους ανάπτυξη: γιατί, πότε και πώς», στο Μπαγάκης Γ., (επιμ.) *Επιμόρφωση και επαγγελματική ανάπτυξη του εκπαιδευτικού*, Μεταίχμιο, Αθήνα.

Παρασκευόπουλος, Ι. Ν. (1993) *Μεθοδολογία Επιστημονικής Έρευνας*, τόμ. 2^{ος}, Αθήνα.

Πόρποδας, Κ. Δ. (2003) *Η Μάθηση και οι Δυσκολίες της (Γνωστική προσέγγιση)*, Πάτρα.

Πυργιωτάκης, Ι. Ε. (επιμ.) (2002) *ΥΠ.Ε.Π.Θ. - Π.Ι. Ολοήμερο σχολείο. Λειτουργία και Προοπτικές*, Οργανισμός Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων, Αθήνα.

Rogers, A. (1999) *Η εκπαίδευση ενηλίκων*, Μεταίχμιο, Αθήνα.

Σαλτερής, Ν. (2006α) *Διαρκής Εκπαίδευση Εκπαιδευτικών. Αναζητώντας τον αναστοχαστικό επαγγελματία*, Ταξιδευτής, Αθήνα.

Σαλτερής, Ν. (2006β) «Αναστοχαστικός εκπαιδευτικός και αυτογνωσία: Παιδαγωγικές μόνες ή σταθεροί στόχοι της συνεχούς εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών;», στο Μπαγάκης, Γ. (επιμ.) *Εκπαιδευτικές αλλαγές, η παρέμβαση του εκπαιδευτικού και του σχολείου*, Μεταίχμιο.

Σταμέλος, Γ. (1999) *Σύγχρονα θέματα εκπαιδευτικής πολιτικής. Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Προσπάθεια ιχνηλασίας Β΄*, Αρμός, Αθήνα.

Σταμέλος, Γ. (2009) *Εκπαιδευτική πολιτική*, Διόνικος, Αθήνα.

Σταμέλος, Γ. και Βασιλόπουλος, Α. (2004) *Ευρωπαϊκή Εκπαιδευτική Πολιτική: Συγκρότηση, Θεματολογία, Μεθοδολογία υλοποίησης, Επιδράσεις στην ελληνική εκπαίδευση και κατάρτιση*, Μεταίχμιο, Αθήνα.

Σουβαλιώτη, Α. (2008) *Η εισαγωγή και εφαρμογή των νέων τεχνολογιών στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Αναζήτηση των πιθανών μεταβολών στο εσωτερικό της εκπαιδευτικής πρακτικής. Μια ποιοτική προσέγγιση*, Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία στο Πανεπιστήμιο Πατρών, Πάτρα.

Συνώδη, Ε. (2004) *Προσχολική αγωγή και επαγγελματισμός των εκπαιδευτικών - Η περίπτωση της Αγγλίας και της Ελλάδας*, Αφοί Κυριακίδη.

Τερζής, Ν. Π. (1981) «Απόψεις για την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση. Εξωτερική και εσωτερική εκπαιδευτική μεταρρύθμιση (1976-1980)», *Φιλολόγος*, τ. 23, σ. 272-281

Τζαβάρα, Δ. και Βεργίδης, Δ. (2002) «Η επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών στα πλαίσια του προγράμματος «ΜΕΛΙΝΑ-Εκπαίδευση και Πολιτισμός», στο Μπαγάκης, Γ. (επιμ.) *Ο εκπαιδευτικός ως ερευνητής*, Μεταίχμιο.

Τζαβάρα, Δ. και Βεργίδης, Δ. (2005) «Η διαρκής αναθέσμιση της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών ως επιμορφωτικό πρόταγμα. Η περίπτωση του προγράμματος «Μελίνα»», στο Μπαγάκης Γ. (επιμ.) *Επιμόρφωση και επαγγελματική ανάπτυξη του εκπαιδευτικού*, Μεταίχμιο.

UNESCO, (2002) *Εκπαίδευση: Ο θησαυρός που κρύβει μέσα της, Έκθεση της διεθνούς επιτροπής για την εκπαίδευση στον 21^ο αιώνα*, Gutenberg, Αθήνα.

Verma, G. K. και Mallick, K. (2004) *Εκπαιδευτική έρευνα*, Τυπωθήτω, Αθήνα.

Υφαντή, Α. Α. (2000) «Εκπαιδευτικές αλλαγές και βελτίωση του σχολείου. Μια πολύπλοκη σχέση», *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, τ. 113, σ. 57-63

Υφαντή, Α. Α. (2003) «Οι επιρροές της παγκοσμιοποίησης στις εκπαιδευτικές πρακτικές: Η περίπτωση του εκπαιδευτικού στην Ευρωπαϊκή Ένωση», στο

Μπαγάκης, Γ. (επιμ.) *Ο εκπαιδευτικός και η ευρωπαϊκή διάσταση στην εκπαίδευση*, Μεταίχμιο.

Φίλιας, Β. (επιμ.) (2003) *Εισαγωγή στη Μεθοδολογία και τις Τεχνικές των Κοινωνικών Ερευνών*, Gutenberg, Αθήνα.

Φώκιαλη, Π. (2003) «Εισαγωγικό σημείωμα», στο Φώκιαλη, Π. Τριάρχη-Herrmann, Β. και Καϊλα, Μ. (επιμ.) *Θεματικές επιμόρφωσης και μετεκπαίδευσης εκπαιδευτικών*, Ατραπός, Αθήνα.

Φωτεινός, Δ. και Μπαρτζάκη, Μ. (2007) «Η σχέση «εμψυχωτή-φοιτητή» στη διαμόρφωση της επαγγελματικής ανάπτυξης του δευτέρου», στο Κανάλης, Γ. και Κατσίκης, Α. (επιμ.) *Πρακτικά συνεδρίου « Η Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση και οι προκλήσεις της εποχής μας, Ιωάννινα, 17-20 Μαΐου 2007»*, διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο <http://conf2007.edu.uoi.gr> , ανακτήθηκε στις 28/4/2010.

Χατζηπαναγιώτου, Π. (2001) *Η επιμόρφωση των Εκπαιδευτικών: ζητήματα Οργάνωσης, Σχεδιασμού και Αξιολόγησης*, Τυπωθήτω, Αθήνα.

Ξενογλώσση

Bell, B. and Gilbert, J. (1994) “Teacher development as professional, personal, and social denelopment”, *Teaching and Teacher Education*, 10, 5, pp. 483-497

Evans, L. (2002) “What is Teacher Development?”, *Oxford Review of Education*, 28, 1, pp.123-137

Fullan, M. (2005) “The Meaning of Educational Change: A Quarter of a Century of Learning”, in Lieberman, A. (ed.) *The Roots of Educational Change*, Springer.

Keiny, S. (1994) “Constructivism and teachers’ professional development”, *Teaching and Teacher Education*, 10, 2, pp. 157-167

MacDonald, D. (2003) "Curriculum change and the post-modern world: is the school curriculum-reform movement an anachronism?", *Journal of Curriculum Studies*, 35, 2, pp. 139-149

Powney, J. and Watts, M. (1987) *Interviewing in educational research*, Routledge and Kegan Paul, London.

Stake, R. E. (1995) *The Art Of Case Study Research*, Sage.

Villegas-Reimers, E. (2003) *Teacher professional development: an international review of the literature*, Unesco: International Institute for Educational Planning.

Zafeirakou, A. (2004) "In-service training and teacher professional development in Europe: exploring central issues", in Koulaidis, V. (ed.) *Education Research Centre of Greece, Quality of education, teachers professional training and development. The European Union and the SE European Countries*, Athens.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Α΄ ΜΕΡΟΣ

❖ Δ.Ε.Π.Π.Σ. ΚΑΙ Α.Π.Σ. ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΓΙΑ ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟ ΕΝΙΑΙΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ (ΔΕΠΠΣ)

ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

1. Σκοπός της διδασκαλίας του μαθήματος

Ο σκοπός της Φυσικής Αγωγής στην υποχρεωτική εκπαίδευση είναι να συμβάλει κατά προτεραιότητα στη σωματική ανάπτυξη των μαθητών και παράλληλα να βοηθήσει στην ψυχική και πνευματική τους καλλιέργεια καθώς και στην αρμονική ένταξή τους στην κοινωνία.

Προτεραιότητα έχει η ανάπτυξη των κινητικών δεξιοτήτων των μαθητών και μέσω αυτών η καλλιέργεια των φυσικών τους ικανοτήτων και η ενίσχυση της υγείας τους.

2. Άξονες, Γενικοί στόχοι, Θεμελιώδεις έννοιες Διαθεματικής προσέγγισης

Ι. ΔΗΜΟΤΙΚΟ

Τάξεις Α' - Β' Δημοτικού		
Άξονες γνωστικού περιεχομένου	Γενικοί στόχοι (γνώσεις δεξιότητες, στάσεις και αξίες)	Ενδεικτικές Θεμελιώδεις έννοιες Διαθεματικής προσέγγισης
Ψυχοκινητική Αίσθηση του χώρου και του χρόνου. Οπτικοκινητικός συγχρονισμός και συντονισμός Ισορροπία στατική-δυναμική Πλευρική κίνηση Ορθοσωματική αγωγή Αναπνευστική αγωγή Φαντασία και δημιουργικότητα	Οι μαθητές επιδιώκεται: Να αναπτύξουν τις αντιληπτικές τους ικανότητες: την κιναισθητική αντίληψη, την οπτική αντίληψη, την ακουστική αντίληψη, την αντίληψη μέσω της αφής, τις ικανότητες συντονισμού. Να αναπτύξουν απλές κινητικές προσαρμοστικές δεξιότητες. Να γνωρίσουν το σώμα τους μέσα από την κίνηση. Να ικανοποιήσουν την ανάγκη τους για κίνηση.	Χώρος-χρόνος, Ατομο-σύνολο, Ομοιότητα- διαφορά, Κίνηση.
Μουσικοκινητική Τα στοιχεία του ρυθμού Ένταση ήχου (Τραγούδια με ρυθμική και κινητική συνοδεία-Ρυθμική αγωγή)	Οι μαθητές επιδιώκεται: Να γνωρίσουν και να καλλιεργήσουν στοιχεία ρυθμού και κίνησης. Να αναπτύξουν τη μη λεκτική επικοινωνία: εκφραστική κίνηση, δημιουργική κίνηση. Να αναπτύξουν τη φαντασία και τη δημιουργικότητά τους. Να εκφραστούν κινητικά, χρησιμοποιώντας το σώμα τους.	Ομοιότητα- διαφορά, Ήχος, Μεταβολή.
Παιγνίδια ομαδικά, ατομικά, παραδοσιακά, ελεύθερα και οργανωμένα	Οι μαθητές επιδιώκεται: Να γνωρίσουν την έννοια του ατόμου και της ομάδας. Να μάθουν να τηρούν τους κανόνες. Να αναπτύξουν την ομαδικότητα, τη συνεργασία, την αυτοπειθαρχία το σεβασμό και την επικοινωνία. Να γνωρίσουν παραδοσιακά παιχνίδια. Να αναπτύξουν απλές κινητικές δεξιότητες. Να αναπτύξουν θετική στάση για αρετές όπως: τιμιότητα, δικαιοσύνη, σεβασμός αντιπάλων.	Χώρος-χρόνος, Ατομο-σύνολο, Ομοιότητα- διαφορά, Επικοινωνία, Πολιτισμός.

Ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί: Συρτός στα τρία Γρήγορο χασάπικο Αι-Γιώργης Τοπικοί χοροί	Οι μαθητές επιδιώκεται: Να καλλιεργήσουν στοιχεία της ελληνικής λαϊκής παράδοσης. Να αποκτήσουν γνώσεις που σχετίζονται με τον παραδοσιακό χορό, τη μουσική και το τραγούδι σε τοπικό και εθνικό επίπεδο. Να αναπτύξουν αντιληπτικές ικανότητες: κιναισθητική, οπτική, ακουστική αντίληψη, ικανότητες συντονισμού. Να εκτιμήσουν τα αισθητικά στοιχεία της κίνησης.	Παράδοση, Πολιτισμός, Άτομο-σύνολο, Επικοινωνία, Αλληλεπίδραση.
<i>Κολύμβηση, όπου υπάρχουν οι δυνατότητες</i>		

Τάξεις Γ'- Δ' Δημοτικού		
Άξονες γνωστικού περιεχομένου	Γενικοί στόχοι (γνώσεις δεξιότητες, στάσεις και αξίες)	Ενδεικτικές Θεμελιώδεις έννοιες Διαθεματικής προσέγγισης
Ψυχοκινητική Αίσθηση του χώρου και του χρόνου Οπτικοκινητικός συγχρονισμός και συντονισμός Ισορροπία στατική-δυναμική Πλευρική κίνηση Ορθοσωματική αγωγή Αναπνευστική αγωγή Φαντασία και δημιουργικότητα	Οι μαθητές επιδιώκεται: Να αναπτύξουν τις αντιληπτικές τους ικανότητες: την κιναισθητική αντίληψη, την οπτική αντίληψη, την ακουστική αντίληψη, την αντίληψη μέσω της αφής, τις ικανότητες συντονισμού. Να αναπτύξουν απλές κινητικές προσαρμοστικές δεξιότητες. Να γνωρίσουν το σώμα τους μέσα από την κίνηση. Να ικανοποιήσουν την ανάγκη τους για κίνηση.	Χώρος-χρόνος, Άτομο-σύνολο, Ομοιότητα-διαφορά, Κίνηση.
Μουσικοκινητική Τραγούδια και ασκήσεις με τη συνοδεία κρουστών Διαφορετικού ύφους κινήσεις με σωματικές αντιδράσεις Ασκήσεις χώρου με ρυθμικά χτυπήματα Ρυθμικά μοτίβα Κινησιολογικός αυτοσχεδιασμός	Να καλλιεργήσουν στοιχεία ρυθμού και κίνησης. Να εκφραστούν με το τραγούδι και την κίνηση. Να διευρύνουν τις κινητικές τους δυνατότητες. Να αναπτύξουν απλές κινητικές προσαρμοστικές δεξιότητες. Να αναπτύξουν τη μη λεκτική επικοινωνία: εκφραστική κίνηση, δημιουργική κίνηση. Να αναπτύξουν τη φαντασία και τη δημιουργικότητά τους. Να κατανοήσουν την αίσθηση του χώρου χρησιμοποιώντας το σώμα τους. Να αυτοσχεδιάσουν κινητικά χρησιμοποιώντας το σώμα τους.	Χώρος-χρόνος, Ομοιότητα-διαφορά, Ήχος, Μεταβολή, Αλληλεπίδραση, Επικοινωνία.
Παιγνίδια ομαδικά, ατομικά, παραδοσιακά, ελεύθερα και οργανωμένα	Οι μαθητές επιδιώκεται: Να μάθουν να τηρούν και να σέβονται τους κανονισμούς. Να αναπτύξουν την ομαδικότητα, τη συνεργασία, την αυτοπειθαρχία το σεβασμό και την επικοινωνία. Να αναγνωρίζουν τη συμμετοχή όλων στο παιχνίδι. Να γνωρίσουν παραδοσιακά παιχνίδια. Να γνωρίσουν παιχνίδια άλλων χωρών και να τα συγκρίνουν με τα δικά μας. Να αναπτύξουν τη φαντασία τους. Να αναπτύξουν θετική στάση για αρετές, όπως τιμιότητα, δικαιοσύνη, σεβασμός αντιπάλων, συνετή αντιμετώπιση της νίκης και της ήττας. Να ενθαρρυνθούν να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες.	Χώρος-χρόνος, Σύστημα (οργάνωση-ισορροπία), Ομοιότητα-διαφορά, Άτομο-σύνολο, Μεταβολή, Αλληλεπίδραση, (συνεργασία-συλλογικότητα - εξάρτηση).

	Να βελτιώσουν τις φυσικές σωματικές τους ικανότητες: ταχύτητα, ευλυγισία, ευκινησία.	
Μύηση στην τεχνική των αθλοπαιδιών και του στίβου Αθλοπαιδιές: (Ποδόσφαιρο, μπάσκετ, βόλεϊ, χάντμπολ) Κλασικός αθλητισμός: (Δρόμοι ταχύτητας, άλματα)	Οι μαθητές επιδιώκεται: Να βελτιώσουν τις κινητικές τους δεξιότητες τους. Να γνωρίσουν τα αθλήματα τα οποία θα διδαχθούν στις επόμενες τάξεις. Να μάθουν να τηρούν και να σέβονται τους κανονισμούς. Να συνειδητοποιήσουν την ανάγκη για "διά βίου" άσκηση - άθληση και την ωφέλεια που προκύπτει από αυτή, καθώς και την απόκτηση αθλητικών συνηθειών για ερασιτεχνική ενασχόληση με τον αθλητισμό.	Χώρος-χρόνος, Άτομο-σύνολο, Ομοιότητα-διαφορά, Μεταβολή, Αλληλεπίδραση, Επικοινωνία.
Ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί: Καραγκούνα Παλαμάκια Ποδαράκι Συρτός- νησιώτικος Τσακώνικος Τοπικοί χοροί	Οι μαθητές επιδιώκεται: Να αποκτήσουν γνώσεις που σχετίζονται με τον παραδοσιακό χορό, τη μουσική και το τραγούδι σε τοπικό και εθνικό επίπεδο. Να καλλιεργήσουν στοιχεία της ελληνικής λαϊκής παράδοσης. Να γνωρίσουν την ελληνική πολιτισμική παράδοση. Να εκτιμήσουν τα αισθητικά στοιχεία της κίνησης.	Παράδοση, Πολιτισμός, Άτομο-σύνολο, Επικοινωνία, Αλληλεπίδραση
<i>Κολύμβηση, όπου υπάρχουν οι δυνατότητες</i>		

Τάξεις Ε΄- ΣΤ΄ Δημοτικού		
Άξονες γνωστικού περιεχομένου	Γενικοί στόχοι (γνώσεις δεξιότητες, στάσεις και αξίες)	Ενδεικτικές θεμελιώδεις έννοιες Διαθεματικής προσέγγισης
Αθλοπαιδιές: Μπάσκετ Βόλεϊ Ποδόσφαιρο Χάντμπολ	Οι μαθητές επιδιώκεται: Να αναπτύξουν σύνθετες κινητικές δεξιότητες, περίπλοκες κινητικές δεξιότητες. Να αναπτύξουν τις φυσικές σωματικές ικανότητες: ταχύτητα, ευλυγισία, ευκινησία. Να γνωρίσουν τους κανονισμούς των διαφόρων αθλημάτων και αγωνισμάτων. Να αποκτήσουν γνώσεις σχετικά με την Ολυμπιακή και Αθλητική Παράδοση. Να αποκτήσουν βασικές γνώσεις διατροφής, υγιεινής και πρώτων βοηθειών. Να αναπτύξουν θετική στάση για κοινωνικές και ψυχικές αρετές, όπως συνεργασία, ομαδικό πνεύμα, αυτοπειθαρχία, θέληση, υπευθυνότητα, υπομονή, επιμονή και θάρρος.	Άτομο-σύνολο, Σύστημα, Οργάνωση-ισορροπία-νόμος, Ομοιότητα-διαφορά, Ισότητα, Μεταβολή, Αλληλεπίδραση, Συνεργασία, Συλλογικότητα.
Κλασικός αθλητισμός: Αγωνίσματα στίβου (Δρόμοι, άλματα, ρίψεις)	Οι μαθητές επιδιώκεται: Να γνωρίσουν και να κατανοήσουν τις τεχνικές σε ορισμένα αγωνίσματα. Να καλλιεργήσουν τις φυσικές τους ικανότητες ταχύτητα, ευλυγισία, ευκινησία. Να αναπτύξουν την αυτοπειθαρχία, την υπομονή, την επιμονή το θάρρος και τη θέληση. Να κατανοήσουν την έννοια του αγώνα και την αξία της συμμετοχής. Να αναγνωρίσουν και να σέβονται την προσπάθεια του αντιπάλου.	Χώρος-χρόνος, Ομοιότητα-διαφορά, Ισότητα, Αλληλεπίδραση, Συνεργασία, Συλλογικότητα.
Γυμναστική: Ελεύθερη γυμναστική Ενόργανη γυμναστική	Οι μαθητές επιδιώκεται: Να βελτιώσουν την κιναισθητική αντίληψη, την οπτική αντίληψη, την αντίληψη μέσω της αφής, τις ικανότητες	Χώρος-χρόνος, Σύστημα (δομή-ταξινόμηση-

Ρυθμική γυμναστική	συντονισμού. Να αναπτύξουν σύνθετες κινητικές δεξιότητες, περίπλοκες κινητικές δεξιότητες. Να αναπτύξουν την αυτοπειθαρχία, την υπομονή, την επιμονή το θάρρος και τη θέληση.	οργάνωση-ισορροπία-συμμετρία) Μεταβολή, Επικοινωνία.
Ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί: Καλαματιανός Τικ Τσάμικος Έντεκα Πεντοζάλη Ζωναράδικος Τοπικοί χοροί	Οι μαθητές επιδιώκεται: Να αποκτήσουν γνώσεις που σχετίζονται με τους παραδοσιακούς χορούς, τη μουσική και το τραγούδι σε τοπικό και εθνικό επίπεδο. Να καλλιεργήσουν στοιχεία ρυθμού, κίνησης, μουσικής, τραγουδιού. Να γνωρίσουν στοιχεία της λαϊκής μας παράδοσης. Να κατανοήσουν την αξία της πολιτισμικής μας κληρονομιάς. Να εκτιμήσουν τα αισθητικά στοιχεία της κίνησης.	Παράδοση, Πολιτισμός, Άτομο-σύνολο, Επικοινωνία, Αλληλεπίδραση.
Κολύμβηση, όπου υπάρχουν οι δυνατότητες		

3. Μεθοδολογικές προσεγγίσεις

Α΄ και Β΄ ΤΑΞΕΙΣ

Στις πρώτες τάξεις του Δημοτικού Σχολείου προγραμματίζουμε κινητικές δραστηριότητες που στοχεύουν στην ολόπλευρη κινητικότητα του παιδιού και προάγουν, τη σωματική, συναισθηματική και πνευματική του ανάπτυξη.

Δημιουργούμε ευκαιρίες για τα παιδιά να παίζουν μόνο τους, ανά δύο ή να συμμετέχουν σε μικρές ομάδες.

Το παιχνίδι γεμίζει το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του παιδιού αυτής της ηλικίας. Είναι το μέσο με το οποίο γνωρίζει τον εαυτό του, μαθαίνει για τους ανθρώπους και τον κόσμο γύρω του, αντιλαμβάνεται τις δυνατότητες και τα όριά του και συμβάλλει στην κοινωνικοποίησή του. Τα παιδιά με το παιχνίδι μαθαίνουν να συνεργάζονται, να αναλαμβάνουν ευθύνες και ρόλους, μαθαίνουν να τηρούν και να σέβονται κανόνες.

Είναι ανάγκη το παιδί στις μικρές τάξεις του Δημοτικού Σχολείου να κινείται πολύ και ελεύθερα. Είναι απαραίτητο λοιπόν να προσφέρουμε στα παιδιά ευκαιρίες για κινητικές δραστηριότητες λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες και τις δυνατότητες της ηλικίας τους.

Για τη διδασκαλία του χορού πρέπει να εξασφαλίζεται η δημιουργία κατάλληλου κλίματος καθώς και η δυνατότητα χρησιμοποίησης της κατάλληλης μουσικής.

Γ΄ και Δ΄ ΤΑΞΕΙΣ

Τα παιδιά αυτής της ηλικίας είναι σωματικά, και πνευματικά ωριμότερα από τα παιδιά της προηγούμενης ηλικίας. Προγραμματίζουμε και εδώ κινητικές δραστηριότητες που στοχεύουν στην ολόπλευρη κινητικότητα του παιδιού και προάγουν, τη σωματική, συναισθηματική και πνευματική του ανάπτυξη, αλλά μπορούμε να αρχίσουμε να τα εισαγάγουμε περισσότερο συστηματικά σε κινητικές δεξιότητες που αποτελούν μέρος των καθιερωμένων αθλημάτων και αγωνισμάτων.

Δημιουργούμε ευκαιρίες για τα παιδιά να παίζουν μόνο τους, ανά δύο ή να συμμετέχουν σε μικρές ομάδες.

Το παιχνίδι γεμίζει το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του παιδιού και αυτής της ηλικίας. Είναι το μέσο με το οποίο γνωρίζει τον εαυτό του, μαθαίνει για τους ανθρώπους και τον κόσμο γύρω του, αντιλαμβάνεται τις δυνατότητες και τα όριά του και συμβάλλει στην κοινωνικοποίησή του. Τα παιδιά με το παιχνίδι μαθαίνουν να συνεργάζονται, να αναλαμβάνουν ευθύνες και ρόλους, να τηρούν και να σέβονται κανόνες.

Για τη διδασκαλία του χορού πρέπει να εξασφαλίζεται η δημιουργία κατάλληλου κλίματος καθώς και η δυνατότητα χρησιμοποίησης της κατάλληλης μουσικής.

Ε΄ και ΣΤ΄ ΤΑΞΕΙΣ

Ο καθηγητής Φ.Α. θα πρέπει στην αρχή του χρόνου να ετοιμάσει τον ετήσιο, τριμηνιαίο και εβδομαδιαίο προγραμματισμό του.

Στον καθηγητή επαφίεται να αποφασίσει σε ποια περίοδο του έτους θα διδάξει το κάθε αντικείμενο λαμβάνοντας υπόψη τις συνθήκες του σχολείου (αθλητική υποδομή, αριθμός υπηρετούντων καθηγητών Φ.Α. κ.ά.).

Όταν αρχίζει η διδασκαλία ενός αντικειμένου πρέπει να καταβάλλεται προσπάθεια να μην διακόπτεται μέχρι να τελειώσουν τα προγραμματισμένα γι' αυτό μαθήματα.

Εάν ο καιρός είναι ακατάλληλος (βροχή, χιόνι κ.ά.) και δεν υπάρχουν κατάλληλοι χώροι για άθληση, θα πρέπει να γίνονται θεωρητικά μαθήματα σχετικά με αθλητικά θέματα.

Η διδασκαλία των αθλημάτων και των αγωνισμάτων θα γίνεται τόσο στους μαθητές όσο και στις μαθήτριες χωρίς διάκριση.

Όπου ενυπάρχει το στοιχείο του κινδύνου, πρέπει να τηρούνται όλοι οι κανόνες ασφαλείας για την αποφυγή ατυχημάτων.

Για τη διδασκαλία του χορού πρέπει να εξασφαλίζεται η δημιουργία κατάλληλου κλίματος καθώς και η δυνατότητα χρησιμοποίησης της κατάλληλης μουσικής.

Να διδάσκονται κατά προτεραιότητα οι τοπικοί χοροί και να ακολουθούν οι υπόλοιποι.

4. Προτεινόμενα διαθεματικά σχέδια εργασίας*

ΤΑΞΕΙΣ Α' και Β'

Θέμα: Ελληνικά Παραδοσιακά Παιχνίδια. Οργάνωση ατομικών εργασιών με καθήκον την εικαστική αποτύπωση παραδοσιακών παιχνιδιών, τις κατασκευές παραδοσιακών παιχνιδιών (μπάλας από χαρτί, κούκλας από ύφασμα ή από πηλό, κουδουνίστρας κ.ά.), τη συλλογή εικόνων, την παρουσίαση παιχνιδιών.

Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες: Χώρος, χρόνος, πολιτισμός, παράδοση, συνεργασία, επικοινωνία, ομαδικότητα.

Προεκτάσεις στην Αισθητική Αγωγή (Εικαστικά, Μουσική), Εμείς και ο κόσμος.

ΤΑΞΕΙΣ Γ' ΚΑΙ Δ'

Θέμα: Ομαδικά παιχνίδια και αθλήματα. Οργάνωση ομαδικών εργασιών με αντικείμενο τη συλλογή πληροφοριών για σύγχρονα παιχνίδια της Ελλάδας και άλλων χωρών, τη συλλογή πληροφοριών με θέμα τα γνωστότερα ομαδικά αθλήματα, το κολλάζ, της κατασκευής μακέτας η οποία απεικονίζει το γήπεδο ενός ομαδικού αθλήματος, τη συλλογή φωτογραφιών με παιχνίδια ομαδικά που παίζονται στην αυλή του σχολείου ή στο πάρκο της γειτονιάς, την καταγραφή βασικών κανονισμών ομαδικών αθλημάτων, την παρουσίαση αθλημάτων και παιχνιδιών τα οποία έχουν μελετήσει οι μαθητές.

Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες: Χώρος, χρόνος, πολιτισμός, συνεργασία, επικοινωνία, ομαδικότητα, τήρηση κανόνων.

Προεκτάσεις στην Αισθητική Αγωγή (Εικαστικά, Μουσική), Εμείς και ο κόσμος.

ΤΑΞΕΙΣ Ε' ΚΑΙ ΣΤ'

Θέμα: Ελληνικοί Παραδοσιακοί χοροί. Εκπόνηση ομαδικών και ατομικών εργασιών με αντικείμενο, τη συλλογή πληροφοριών για τους χορούς και τα τραγούδια της Ελλάδας, τη συγκέντρωση φωτογραφικού υλικού που απεικονίζουν παραδοσιακές ελληνικές φορεσιές, τις συνεντεύξεις από μεγαλύτερους συγγενείς ή φίλους με θέμα τους χορούς του τόπου τους, την εκμάθηση χορών από όλη την Ελλάδα, την παρουσίαση των χορών στην εκπαιδευτική κοινότητα και στην τοπική κοινωνία.

Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες: Χώρος, χρόνος, πολιτισμός, παράδοση, ήχος, συμμετρία, ισορροπία, συνεργασία, επικοινωνία, ομαδικότητα, ισορροπία, συμβολισμός, ταξινόμηση, δομή, αλληλεπίδραση. Προεκτάσεις στην Αισθητική Αγωγή (Εικαστικά, Μουσική), Μελέτη Περιβάλλοντος, Γεωγραφία, Γλώσσα.

5. Αξιολόγηση

Η αξιολόγηση αποτελεί βασικό στοιχείο της παιδαγωγικής διαδικασίας και δικαιολογείται παιδαγωγικά περισσότερο ως μέσο ανατροφοδότησης του μαθητή και λιγότερο ως μέσο επίτευξης των στόχων ή σύγκρισης των μαθητών μεταξύ τους.

Η αξιολόγηση στη Φυσική Αγωγή στοχεύει κύρια στον έλεγχο του επιπέδου εκμάθησης των κινητικών - αθλητικών δεξιοτήτων που απέκτησαν οι μαθητές και λιγότερο στην αθλητική επίδοσή.

Α' και Β' ΤΑΞΕΙΣ

Οι άξονες στους οποίους πρέπει να κινείται η αξιολόγηση σ' αυτήν την ηλικία είναι: η απόκτηση βασικών κινητικών δεξιοτήτων, η κατανόηση και αφομοίωση εννοιών σχετικών με τη Φυσική Αγωγή, το ενδιαφέρον, η προσπάθεια, η συνεργασία και η δημιουργικότητα των μαθητών. Όλα τα παραπάνω τα συνεκτιμά ο εκπαιδευτικός Φυσικής Αγωγής κατά τη διάρκεια του μαθήματος, παρακολουθώντας τους μαθητές.

Γ' και Δ' ΤΑΞΕΙΣ

Οι άξονες στους οποίους πρέπει να κινείται η αξιολόγηση σ' αυτήν την ηλικία είναι οι ίδιοι με τους άξονες με των προηγούμενων τάξεων.

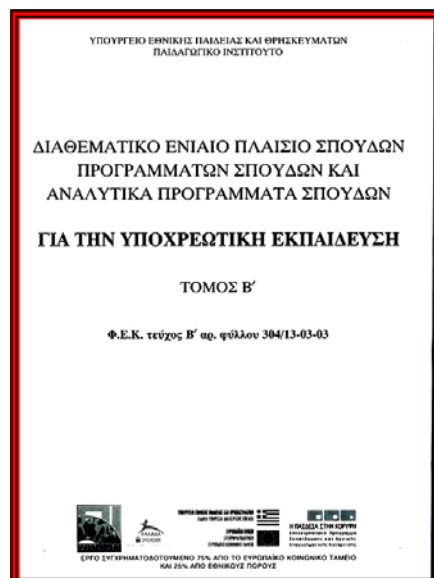
Ε' και ΣΤ' ΤΑΞΕΙΣ

Οι μαθητές σ' αυτή την ηλικία θα αξιολογούνται με βάση τα παρακάτω κριτήρια:

- Την αφομοίωση του περιεχόμενου, την εκμάθηση δηλαδή των αθλητικών δεξιοτήτων.
- Την προσπάθεια, το ενδιαφέρον και γενικά τη συμπεριφορά τους στο μάθημα.
- Τη φυσική τους κατάσταση.
- Τις γνώσεις τους γύρω από τα αθλητικά θέματα.

Όλα τα παραπάνω, τα αξιολογεί ο εκπαιδευτικός Φυσικής Αγωγής είτε κατά τη διάρκεια του μαθήματος, είτε κάνοντας αθλητικά τεστ μικρής διάρκειας, είτε υποβάλλοντας προφορικές ερωτήσεις. Ο χρόνος που αφιερώνεται στα τεστ και στις ερωτήσεις πρέπει να είναι ο μικρότερος δυνατός, για να μην υποκαθιστά η εξέταση τη διδασκαλία.

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός)

Ανάπτυξη των αντιληπτικών ικανοτήτων: κιναισθητική αντίληψη, οπτική αντίληψη, ακουστική αντίληψη, αντίληψη μέσω της αφής, ικανότητες συντονισμού.

Ανάπτυξη κινητικών δεξιοτήτων: απλές προσαρμοστικές δεξιότητες, σύνθετες προσαρμοστικές δεξιότητες, περίπλοκες προσαρμοστικές δεξιότητες.

Ανάπτυξη των φυσικών σωματικών ικανοτήτων: ταχύτητα, ευλυγισία, ευκινησία.

Η προαγωγή της υγείας και ευεξίας.

Καλλιέργεια του ρυθμού.

Ανάπτυξη της μη λεκτικής επικοινωνίας: εκφραστική κίνηση, δημιουργική κίνηση.

Συναισθηματικός τομέας

Κοινωνικοί στόχοι: Ανάπτυξη κοινωνικών και ψυχικών αρετών, όπως: συνεργασία, ομαδικό πνεύμα, αυτοπειθαρχία, θέληση, υπευθυνότητα, υπομονή, επιμονή και θάρρος.

Ανάπτυξη της αυτοεκτίμησης και της θετικής αυτοαντίληψης και αυτοπεποίθησης και καλλιέργεια ελεύθερης και δημοκρατικής έκφρασης.

Ηθικοί στόχοι. Ανάπτυξη ηθικών αρετών, όπως: τιμιότητα, δικαιοσύνη, αξιοκρατία, σεβασμός αντιπάλων, αυτοσεβασμός, μετριοφροσύνη, συνετή αντιμετώπιση της νίκης και της ήττας.

Γνωστικός τομέας

Γνωστικοί στόχοι. Κατανόηση εννοιών και απόκτηση γνώσεων σχετικών με την Φυσική Αγωγή και τον αθλητισμό.

Γνώση των κανονισμών των διαφόρων αθλημάτων και αγωνισμάτων. Απόκτηση γνώσεων σχετικών με την Ολυμπιακή ιδέα και κίνηση. Απόκτηση γνώσεων που σχετίζονται με τον παραδοσιακό χορό, τη μουσική και το τραγούδι σε τοπικό και εθνικό επίπεδο. Απόκτηση βασικών γνώσεων υγιεινής και πρώτων βοηθειών.

Ανάπτυξη της φαντασίας και της δημιουργικότητας. Συνειδητοποίηση της ανάγκης για "δια βίου" άσκηση ή άθληση και της ωφέλειας που προκύπτει από αυτή, καθώς και απόκτηση αθλητικών συνηθειών για ερασιτεχνική ενασχόληση με τον αθλητισμό (hobbies).

Αισθητικοί στόχοι. Εκτίμηση των αισθητικών στοιχείων των κινήσεων.

Οι παραπάνω στόχοι πρέπει να καλλιεργούνται σε όλες τις τάξεις του δημοτικού σχολείου. Προτεραιότητα όμως έχει η ανάπτυξη των κινητικών δεξιοτήτων των μαθητών και μέσω αυτών η καλλιέργεια των φυσικών τους ικανοτήτων, και η προαγωγή της υγείας τους.

Μέσα

Τα μέσα για την επίτευξη του σκοπού της Φυσικής Αγωγής στο δημοτικό σχολείο είναι:

- α) Παιδαγωγικά κινητικά παιχνίδια και ελεύθερες κινητικές δραστηριότητες με ή χωρίς μουσική,
- β) τα αναγνωρισμένα στη χώρα μας αθλήματα και αγωνίσματα για τα οποία υπάρχουν δυνατότητες να διδαχθούν στα σχολεία,
- γ) οι ελληνικοί παραδοσιακοί λαϊκοί χοροί και
- δ) η κολύμβηση, όπου υπάρχουν οι δυνατότητες.

2. Στόχοι, θεματικές ενότητες Ενδεικτικές δραστηριότητες, Διαθεματικά σχέδια εργασίας

Ι. ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

ΤΑΞΕΙΣ Α΄ και Β΄

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες (διατιθέμενος χρόνος)	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
Α. ΨΥΧΟΚΙΝΗΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ		
Α1. Η αίσθηση του χώρου και του χρόνου		
Επιδιώκεται οι μαθητές: <i>Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός)</i> Να αναπτύξουν τις αντιληπτικές τους ικανότητες: κιναισθητική αντίληψη, οπτική αντίληψη, ακουστική αντίληψη, ικανότητες συντονισμού. Να κινούνται στο χώρο προς όλες κατευθύνσεις. Να αναπτύξουν απλές κινητικές δεξιότητες. <i>Συναισθηματικός τομέας</i> Να αναπτύξουν τη μη λεκτική επικοινωνία: εκφραστική κίνηση, δημιουργική κίνηση. Να χαρούν και να ψυχαγωγηθούν. <i>Γνωστικός τομέας</i> Να κατανοήσουν τις έννοιες του χώρου και του χρόνου. Να γνωρίσουν το σώμα τους και τη θέση του στο χώρο. Να αποκτήσουν κινητικές εμπειρίες. Να εξερευνήσουν με το σώμα τους το χώρο.	Η έννοια του χώρου Η έννοια του χρόνου Η αίσθηση του χώρου στη διάρκεια της κίνησης Οργάνωση του χώρου Προσανατολισμός στο χώρο Εκτίμηση των αποστάσεων (12 ώρες)	Παιχνίδι κυνηγητού χωρίς περιορισμούς στο χώρο και στο χρόνο Παιχνίδι κυνηγητού με περιορισμούς στο χώρο και στο χρόνο Κινητικά παιχνίδια με τις έννοιες: Σωματικά σχήματα Επίπεδα χώρου Κατευθύνσεις χώρου Ευθείες – καμπύλες Μακριά – κοντά Σύμμετρα – ασύμμετρα Αργά – γρήγορα Ταυτόχρονα – διαδοχικά Επιτάχυνση–επιβράδυνση. Παιχνίδια χρόνου.
Α2. Οπτικοκινητικός συγχρονισμός και συντονισμός		
<i>Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός)</i> Να αναπτύξουν την ικανότητα να συνεργάζονται και να κινούνται αρμονικά τα μέλη του σώματός τους. <i>Συναισθηματικός τομέας</i> Να αναπτύξουν κοινωνικές και ψυχικές αρετές όπως: συνεργασία, αυτοέλεγχο, αυτοπειθαρχία. <i>Γνωστικός τομέας</i> Να κατανοήσουν τη σημασία της έννοιας του συγχρονισμού και του συντονισμού.	Η αίσθηση του συγχρονισμού στο σώμα Η ικανότητα συντονισμού των κινήσεων (6 ώρες)	Παιχνίδια οπτικοακουστικού συγχρονισμού και συντονισμού. Διάφορες μορφές κυνηγητού π.χ. Κυνηγητό με μπάλες. Παιχνίδια με στόχο π.χ. Μπόουλινγκ.
Α3 Ισορροπία στατική – δυναμική		
<i>Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός)</i> Να αναπτύξουν απλές κινητικές δεξιότητες προσπαθώντας να ελέγξουν το σώμα τους. <i>Συναισθηματικός τομέας</i> Να αναπτύξουν την αυτοεκτίμηση, τη θετική αυτοαντίληψη και την αυτοπεποίθησή τους. <i>Γνωστικός τομέας</i> Να ανακαλύψουν πώς το σώμα τους μπορεί να ισορροπήσει μόνο του, ή σε συνεργασία με άλλους ανθρώπους ή άλλα αντικείμενα	Στατική ισορροπία Δυναμική ισορροπία (3 ώρες)	Παιγνιώδεις δραστηριότητες π.χ.: Ισορροπία στο ένα πόδι, περπάτημα σε δοκό. Μιμητικές κινήσεις ζώων, πουλιών. Μιμητικές κινήσεις επαγγελματιών κ.α.
Α4 Πλευρική κίνηση		
<i>Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός)</i> Να αναπτύξουν τις αντιληπτικές τους ικανότητες: κιναισθητική αντίληψη, οπτική αντίληψη, ακουστική	Κίνηση στο χώρο σε συγκεκριμένη κατεύθυνση	Παιχνίδι των κατευθύνσεων με τις έννοιες: μπρος, πίσω, δεξιά, αριστερά, πάνω, κάτω, μέσα από, κ.α.

αντίληψη, ικανότητες συντονισμού. Να αναπτύξουν απλές κινητικές δεξιότητες. <i>Συναισθηματικός τομέας</i> Να αναπτύξουν τη μη λεκτική επικοινωνία: εκφραστική κίνηση, δημιουργική κίνηση. Να χαρούν και να ψυχαγωγηθούν. <i>Γνωστικός τομέας</i> Να αναπτύξουν τα παιδιά τις ικανότητες τους να κινούνται αποτελεσματικά στο χώρο.	Προσανατολισμός στο χώρο (3 ώρες)	Σκυταλοδρομίες με περιορισμούς
A.5. Ορθοσωματική Αγωγή		
<i>Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός)</i> Να αναπτύξουν σωστά το σώμα τους. Να προληφθούν και να διορθωθούν προβλήματα της σπονδυλικής στήλης. <i>Συναισθηματικός τομέας</i> Να αναπτύξουν την αυτοεκτίμηση, τη θετική αυτοαντίληψη και την αυτοπεποίθηση. <i>Γνωστικός τομέας</i> Να γνωρίσουν τη σωστή στάση των μελών του σώματός τους. Να κατανοήσουν τη σημασία της «διά βίου» άσκησης.	Η σωστή στάση του σώματος Η λειτουργία των μελών του σώματος (2 ώρες)	Ασκήσεις για τη σωστή στάση της σπονδυλικής στήλης που αφορούν τις ομάδες των κοιλιακών, ραχιαίων, οσφυϊκών, και θωρακικών μυών. Συμμετρικές ασκήσεις ισοτονικού χαρακτήρα.
A.6. Αναπνευστική Αγωγή		
<i>Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός)</i> Να αναπτύξουν συστηματικά τις αναπνευστικές ικανότητες του οργανισμού. <i>Συναισθηματικός τομέας</i> Να αναπτύξουν αυτοέλεγχο και αυτοπειθαρχία. <i>Γνωστικός τομέας :</i> Να γνωρίσουν και να κατανοήσουν τη σημασία της αναπνοής.	Η σημασία της αναπνοής σε ηρεμία Η αναπνοή στην άσκηση Αναπνοή- Εισπνοή- Εκπνοή (2 ώρες)	Ασκήσεις αναπνοής Ασκήσεις αναπνοής σε ορισμένο χρόνο.
A.7 Φαντασία και δημιουργικότητα		
<i>Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός)</i> Να αναπτύξουν δραστηριότητες που οι ίδιοι θέλουν. <i>Συναισθηματικός τομέας</i> Να χαρούν και να χαλαρώσουν δημιουργικά. Να καλλιεργήσουν την αυτονομία, τη συνεργασία, την υπευθυνότητα, και την πρωτοβουλία. <i>Γνωστικός τομέας</i> Να αναπτύξουν τη δημιουργικότητα και τη φαντασία τους.	Η σημασία της ελεύθερης έκφρασης Η χαρά της δημιουργίας (2 ώρες)	Επινόω και εκτελώ τη δική μου δραστηριότητα. Δημιουργώ ένα παιχνίδι με τη φαντασία μου.
B. ΜΟΥΣΙΚΟΚΙΝΗΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ		
B.1.Στοιχεία του ρυθμού		
<i>Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός)</i> Να αναπτύξουν τις μουσικοκινητικές τους δυνατότητες. Να καλλιεργήσουν το ρυθμό στην κίνηση. <i>Συναισθηματικός τομέας</i> Να αναπτύξουν τη μη λεκτική επικοινωνία: εκφραστική κίνηση, δημιουργική κίνηση. Να χαρούν και να ψυχαγωγηθούν. <i>Γνωστικός τομέας</i> Να γνωρίσουν την έννοια του ρυθμού. Να αφυπνίσουν και να καλλιεργήσουν το ρυθμικό αισθητήριο που κρύβουν μέσα τους.	Ρυθμική ακρίβεια Μικρά τραγούδια με ρυθμική συνοδεία Ήχος και κίνηση Λόγος και κίνηση Μουσικές φράσεις με κινησιολογική πιστότητα Ένταση του ήχου (Piano-Forte) Τραγούδια με ρυθμική και κινητική συνοδεία Ρυθμική αγωγή(Tempo) (10 ώρες)	Μικρά τραγούδια με ρυθμική ποικιλία. Π.χ. Σε κάθε συλλαβή του στίχου και παράλληλα με τη διάρκεια της νότας τα παιδιά κυτπάνε παλαμάκια ή πατάνε τα πόδια στο πάτωμα. Μικρά τραγούδια: Καταλαβαίνουν και αποδίδουν με τη φωνή και το σώμα τους την ένταση του ήχου, (το «μαλακά» και το «δυνατά»).

Γ. ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΟΜΑΔΙΚΑ, ΑΤΟΜΙΚΑ, ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΑ, ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΑ		
<i>Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός)</i> Να αναπτύξουν την αντιληπτική τους ικανότητα: κιναισθητική αντίληψη, οπτική αντίληψη, ακουστική αντίληψη, ικανότητα συντονισμού. <i>Συναισθηματικός τομέας</i> Να διασκεδάσουν, να χαρούν, να εκφραστούν και να αναπτύξουν τη φαντασία τους. Να αναπτύξουν κοινωνικές και ψυχικές αρετές, όπως: συνεργασία, ομαδικό πνεύμα, αυτοπειθαρχία, θέληση, υπευθυνότητα, υπομονή, επιμονή και θάρρος. Να αναπτύξουν ηθικές αρετές όπως: τιμότητα, δικαιοσύνη, αξιοκρατία, σεβασμός αντιπάλων, αυτοσεβασμός, μετριοφροσύνη. <i>Γνωστικός τομέας</i> Να κατανοήσουν την έννοια του ατόμου και της ομάδας. Να αποκτήσουν ισορροπία συναισθημάτων.	Παιδί και παιχνίδι Ατομικά παιχνίδια Ομαδικά παιχνίδια Παραδοσιακά παιχνίδια Παιχνίδια άλλων χωρών (12 ώρες)	Δρομικά παιχνίδια. Π.χ. διάφορες σκυταλοδρομίες Παιχνίδια με τη μπάλα Παραδοσιακά παιχνίδια: Π.χ. τα μήλα, η τυφλόμυγα, κυνηγητό κ.α. Παιχνίδια άλλων χωρών.
Δ. ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΧΟΡΟΙ		
<i>Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός)</i> Να γνωρίσουν με την κίνηση του σώματός τους το ρυθμό. <i>Συναισθηματικός τομέας</i> Να χαρούν και να εκφραστούν δημιουργικά. <i>Γνωστικός τομέας</i> Να γνωρίσουν τον παραδοσιακό χορό, τη μουσική και το τραγούδι. Να γνωρίσουν στοιχεία της λαϊκής παράδοσης του τόπου τους.	Συρτός στα τρία Γρήγορο χασάπικο Άι-Γιώργης Τρεις τοπικοί χοροί (10 ώρες)	Να βρουν πληροφορίες για τους συγκεκριμένους χορούς, όπως: Περιοχή που τον συναντάμε, αν χορεύεται από άντρες ή γυναίκες, λαβή των χεριών κ.α.
Ε. ΚΟΛΥΜΒΗΣΗ		
Κολύμβηση όπου υπάρχουν οι δυνατότητες.		

Σύνολο ωρών: 62

ΤΑΞΕΙΣ Γ' και Δ'

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες (Διατιθέμενος χρόνος)	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
Α. ΨΥΧΟΚΙΝΗΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ		
Α.1. Κινητικές δεξιότητες – φυσικές ικανότητες		
Α.1.1. Κινητικές δεξιότητες		
Επιδιώκεται οι μαθητές: <i>Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός)</i> Να αναπτύξουν τις αντιληπτικές τους ικανότητες: κιναισθητική αντίληψη, οπτική αντίληψη, ακουστική αντίληψη, ικανότητες συντονισμού. Να κινηθούν στο χώρο προς όλες τις κατευθύνσεις. Να αναπτύξουν απλές κινητικές δεξιότητες. <i>Συναισθηματικός τομέας</i> Να αναπτύξουν εμπιστοσύνη και αυτοπεποίθηση για τις ικανότητες τους. Να αναπτύξουν τη δημιουργικότητά τους. Να χαρούν και να ψυχαγωγηθούν <i>Γνωστικός τομέας</i> Να γνωρίσουν το σώμα τους και τις δυνατότητές του.	Η έννοια του χώρου και του χρόνου Η αίσθηση του χώρου και του χρόνου στη διάρκεια της κίνησης Οργάνωση του χώρου Προσανατολισμός στο χώρο Οπτικοκινητικός συγχρονισμός και συντονισμός Στατική ισορροπία Δυναμική ισορροπία Πλευρική κίνηση (5 ώρες)	Παιχνίδια κυνηγητού με περιορισμούς στο χώρο Παιχνίδια με τις έννοιες: Σωματικά σχήματα Επίπεδα χώρου Κατευθύνσεις χώρου Ευθείες – καμπύλες Μακριά – κοντά Σύμμετρα – ασύμμετρα

A.1.2. Φυσικές ικανότητες.		
<i>Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός)</i> Να βελτιώσουν και να καλλιεργήσουν τις φυσικές ικανότητες τους: Ταχύτητα, ευλυγισία, αντοχή. <i>Συναισθηματικός τομέας</i> Να χαρούν και να ψυχαγωγηθούν. Να αναπτύξουν ψυχικές αρετές, όπως: αυτοπειθαρχία, θέληση, υπευθυνότητα, υπομονή, επιμονή και θάρρος. Να αποκτήσουν πίστη στον εαυτό τους και εμπιστοσύνη στις δυνάμεις τους. <i>Γνωστικός τομέας</i> Να κατανοήσουν τη σημασία της άσκησης για την υγεία	Ταχύτητα Ευλυγισία Αντοχή (4 ώρες)	Τρέξιμο με καθορισμένο χρόνο Παιχνίδια σε περιορισμένο χρόνο που δεν αναπτύσσουν μεγάλες εντάσεις Παιχνίδια με τις έννοιες: Αργά – γρήγορα Ταυτόχρονα – διαδοχικά Επιτάχυνση–επιβράδυνση
A.2. Ορθοσωματική Αγωγή		
<i>Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός)</i> Να αναπτύξουν σωστά το σώμα τους Να προλάβουν και να διορθώσουν προβλήματα της σπονδυλικής στήλης. <i>Συναισθηματικός τομέας</i> Να αναπτύξουν την αυτοεκτίμηση, τη θετική αυτοαντίληψη και την αυτοπεποίθηση. <i>Γνωστικός τομέας</i> Να γνωρίσουν τη σωστή στάση των μελών του σώματός τους Να κατανοήσουν τη σημασία της «διά βίου» άσκησης.	Η σωστή στάση του σώματος Η λειτουργία των μελών του σώματος (3 ώρες)	Ασκήσεις για τη σωστή στάση της σπονδυλικής στήλης που αφορούν τις ομάδες των κοιλιακών, ραχιαίων, οσφυϊκών, και θωρακικών μυών Συμμετρικές ασκήσεις ισοτονικού χαρακτήρα
A.3. Γυμναστική		
<i>Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός)</i> Να αναπτύξουν απλές κινητικές δεξιότητες. Να αναπτύξουν τη δημιουργικότητα και τη φαντασία τους. <i>Συναισθηματικός τομέας</i> Να αναπτύξουν κοινωνικές και ψυχικές αρετές, όπως: συνεργασία, ομαδικό πνεύμα, αυτοπειθαρχία, θέληση, υπευθυνότητα, υπομονή, επιμονή και θάρρος. <i>Γνωστικός τομέας</i> Να γνωρίσουν το σώμα τους και τη θέση του στο χώρο. Να γνωρίσουν και να κατανοήσουν την ευεργετική επίδραση της άσκησης στο σώμα και στο πνεύμα.	Ελεύθερη γυμναστική Ενόργανη γυμναστική Ρυθμική γυμναστική (5 ώρες)	Ασκήσεις για: τη σωστή τοποθέτηση ενός τμήματος στο χώρο, σωστό βάδισμα, αλλαγή πορείας, κ.α. Απλές ασκήσεις όπως: κυβίστηση, ανακυβίστηση, κατακόρυφη στήριξη, τροχό, κ.α.. Ασκήσεις αναπνοής σε ορισμένο χρόνο.
B. ΜΟΥΣΙΚΟΚΙΝΗΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ		
B.1. Στοιχεία του ρυθμού		
<i>Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός)</i> Να αναπτύξουν τις μουσικοκινητικές τους δυνατότητες. Να καλλιεργήσουν το ρυθμό στην κίνηση. <i>Συναισθηματικός τομέας</i> Να αναπτύξουν τη μη λεκτική επικοινωνία: εκφραστική κίνηση, δημιουργική κίνηση. Να χαρούν και να ψυχαγωγηθούν. <i>Γνωστικός τομέας</i> Να γνωρίσουν την έννοια του ρυθμού. Να αφυπνίσουν και να καλλιεργήσουν το ρυθμικό αισθητήριο που κρύβουν μέσα τους.	Τραγούδια και ασκήσεις με τη συνοδεία μικρών κρουστών Διαφορετικού ύφους κινήσεις με σωματικές αντιδράσεις(κινητικές οικογένειες) Τραγούδια με ρυθμική και κινητική συνοδεία, ή συνοδεία κρουστών Ασκήσεις χώρου με ρυθμικά χτυπήματα Ρυθμικά μοτίβα Κινητικός αυτοσχεδιασμός (7 ώρες)	Τα παιδιά τραγουδούν και κρατώντας διάφορα κρουστά χτυπούν τις ρυθμικές συλλαβές Τα παιδιά κατασκευάζουν μικρά κρουστά Τραγούδια με ρυθμική και κινητική συνοδεία Τραγούδια με το ρυθμό του Καλαματιανού (7/8).
Γ. ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΟΜΑΔΙΚΑ, ΑΤΟΜΙΚΑ, ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΑ, ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΑ		
<i>Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός)</i>	Παιδί και παιχνίδι	Δρομικά παιχνίδια

Να αναπτύξουν την: αντιληπτική τους ικανότητα: κιναισθητική αντίληψη, οπτική αντίληψη, ακουστική αντίληψη, ικανότητα συντονισμού. <i>Συναισθηματικός τομέας</i> Να διασκεδάσουν, να χαρούν και να εκφραστούν με το παιχνίδι. Να αναπτύξουν κοινωνικές και ψυχικές αρετές, όπως: συνεργασία, ομαδικό πνεύμα, αλληλοβοήθεια. Να αναπτύξουν ηθικές αρετές όπως: τιμιότητα, δικαιοσύνη, αξιοκρατία, σεβασμός αντιπάλων. <i>Γνωστικός τομέας</i> Να κατανοήσουν την έννοια του ατόμου και της ομάδας. Να αποκτήσουν ισορροπία συναισθημάτων.	Ατομικά παιχνίδια Ομαδικά παιχνίδια Παραδοσιακά παιχνίδια (10 ώρες)	Π.χ. διάφορες σκυταλοδρομίες Παιχνίδια με τη μπάλα Παραδοσιακά παιχνίδια Παιχνίδια άλλων χωρών.
Δ. ΜΥΘΣΗ ΣΤΗΝ ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΩΝ ΑΘΛΟΠΑΙΔΙΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΤΙΒΟΥ		
Δ.1 Αθλοπαίδιές		
Δ.1.1.Καλαθοσφαίριση		
<i>Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός)</i> Να καλλιεργήσουν με παιγνιώδη τρόπο τις ιδιαίτερες κινήσεις που απαιτεί το μπάσκετ. <i>Συναισθηματικός τομέας</i> Να διασκεδάσουν, να χαρούν και να εκφραστούν με το παιχνίδι. Να καλλιεργήσουν πνεύμα ομαδικότητας και συνεργασίας. Να αναπτύξουν την αυτοεκτίμηση, τη θετική αυτοαντίληψη και την αυτοπεποίθηση. <i>Γνωστικός τομέας</i> Να γνωρίσουν στοιχεία της τεχνικής του αθλήματος.	Χειρισμός της μπάλας με τα δύο χέρια (ντρίπλα) Πάσα – σουτ (3 ώρες)	Ασκήσεις χειρισμού της μπάλας (ντρίπλα) όπως: Σε ευθεία γραμμή Περπατώντας ή τρέχοντας Ανάμεσα από εμπόδια σε διάφορες κατευθύνσεις Ασκήσεις παιγνιώδους μορφής για να δοκιμάσουν και να μάθουν: Διάφορα είδη πάσας Διάφορα είδη σουτ. Παίζουν απλοποιημένο παιχνίδι μπάσκετ με βασικούς κανονισμούς.
Δ.1.2.Χειροσφαίριση		
<i>Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός)</i> Να καλλιεργήσουν με παιγνιώδη τρόπο τις ιδιαίτερες κινήσεις που απαιτεί το μπάσκετ. <i>Συναισθηματικός τομέας</i> Να διασκεδάσουν, να χαρούν και να εκφραστούν με το παιχνίδι. Να καλλιεργήσουν πνεύμα ομαδικότητας και συνεργασίας. Να αναπτύξουν την αυτοεκτίμηση, τη θετική αυτοαντίληψη και την αυτοπεποίθηση. <i>Γνωστικός τομέας</i> Να γνωρίσουν στοιχεία της τεχνικής του αθλήματος.	Χειρισμός της μπάλας Πάσα –σουτ (3 ώρες)	Ασκήσεις χειρισμού και εξοικείωσης με τη μπάλα Ασκήσεις παιγνιώδους μορφής για να δοκιμάσουν και να μάθουν: Πάσα σε ζευγάρια. Σουτ προς μία κατεύθυνση. Παιχνίδι με μεικτές ομάδες (αγόρια-κορίτσια) χωρίς πολλές διακοπές για διορθώσεις
Δ.1.3. Βόλεϊ		
<i>Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός)</i> Να καλλιεργήσουν με παιγνιώδη τρόπο τις ιδιαίτερες κινήσεις που απαιτεί το βόλεϊ. <i>Συναισθηματικός τομέας</i> Να διασκεδάσουν, να χαρούν και να εκφραστούν με το παιχνίδι. Να καλλιεργήσουν πνεύμα ομαδικότητας και συνεργασίας. Να αναπτύξουν την αυτοεκτίμηση, τη θετική αυτοαντίληψη και την αυτοπεποίθηση. <i>Γνωστικός τομέας</i> Να γνωρίσουν στοιχεία της τεχνικής του βόλεϊ.	Πάσα (με τα δάχτυλα-πήχεις) Σέρβις (3 ώρες)	Εξάσκηση στην πάσα. Εξάσκηση στην μανσέτα. Εξάσκηση στο σέρβις. Παιχνίδι με μεικτές ομάδες (αγόρια-κορίτσια) χωρίς πολλές διακοπές για διορθώσεις στους κανονισμούς σε χαμηλό φιλέ

Δ. 1.4 Ποδόσφαιρο

<i>Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός)</i> Να καλλιεργήσουν με παιγνιώδη τρόπο τις ιδιαίτερες κινήσεις που απαιτεί το ποδόσφαιρο. <i>Συναισθηματικός τομέας</i> Να διασκεδάσουν, να χαρούν και να εκφραστούν με το παιχνίδι. Να καλλιεργήσουν πνεύμα ομαδικότητας και συνεργασίας. Να αναπτύξουν ηθικές αρετές όπως: τιμιότητα, δικαιοσύνη, αξιοκρατία, σεβασμός αντιπάλων, αυτοσεβασμός, μετριοφροσύνη. <i>Γνωστικός τομέας</i> Να γνωρίσουν στοιχεία της τεχνικής του αθλήματος.	Πάσα με διάφορα μέρη του ποδιού Ντρίπλα με διάφορα μέρη του ποδιού Σουτ Κοντρόλ (3 ώρες)	Ασκήσεις εξάσκησης πάσας Ασκήσεις ντρίπλας Ασκήσεις κοντρόλ Ασκήσεις στο σουτ από διαφορετικές αποστάσεις και διαφορετικές γωνίες Παιχνίδι χωρίς αυστηρή τήρηση των κανονισμών

Δ.2.1. Στίβος

<i>Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός)</i> Να καλλιεργήσουν τις ιδιαίτερες δεξιότητες που απαιτούν τα αγωνίσματα του στίβου. <i>Συναισθηματικός τομέας</i> Να αναπτύξουν ψυχικές αρετές, όπως θέληση, υπευθυνότητα, υπομονή, επιμονή και θάρρος. Να αναπτύξουν την αυτοεκτίμηση, τη θετική αυτοαντίληψη και την αυτοπεποίθηση. Να αναπτύξουν ηθικές αρετές όπως: τιμιότητα, δικαιοσύνη, αξιοκρατία, σεβασμός αντιπάλων, αυτοσεβασμός, μετριοφροσύνη. <i>Γνωστικός τομέας</i> Να γνωρίσουν στοιχεία της τεχνικής των αγωνισμάτων του στίβου. Να γνωρίσουν την έννοια της προσπάθειας. Να κατανοήσουν τη σημασία της άσκησης για την υγεία.	Ταχύτητα (εκκίνηση, βαθμός αντίδρασης) Αντοχή Ρίψεις Άλματα (μήκος, ύψος) (8 ώρες)	Σκυταλοδρομίες 10-20 μέτρων με συναγωνισμό Εξάσκηση στις εκκινήσεις από διάφορες θέσεις: (όρθιοι, καθιστοί, μπρούμυτα, ανάσκελα). Δρόμος αντοχής (400-600 μ): (Οι μαθητές να μάθουν το ρυθμό για να μην εγκαταλείπουν). Εξάσκηση στις ρίψεις με πλαστικό μπαλάκι. Προασκήσεις για τη μύηση στα άλματα με παιγνιώδη μορφή

Ε. ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΧΟΡΟΙ

Ε.1. Παραδοσιακοί χοροί άλλων περιοχών - Τοπικοί παραδοσιακοί χοροί

<i>Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός)</i> Να γνωρίσουν το σώμα τους με την κίνηση και το ρυθμό. <i>Συναισθηματικός τομέας</i> Να χαρούν και να εκφραστούν δημιουργικά. <i>Γνωστικός τομέας</i> Να μυηθούν στο τραγούδι, στο ρυθμό, στη μελωδία και στη χορευτική κίνηση του χορού. Να γνωρίσουν στοιχεία της λαϊκής παράδοσης του τόπου τους. Να κατανοήσουν ότι ο χορός είναι πηγή ζωής.	Καραγκούνα Παλαμάκια Ποδαράκι Συρτός νησιώτικος Τσακώνικος Τοπικοί χοροί (10 ώρες)	Να βρουν και να παρουσιάσουν πληροφορίες για τους συγκεκριμένους χορούς. (Στοιχεία για το χορό, περιοχή που τον συναντάμε, αν χορεύεται από άντρες ή γυναίκες, λαβή των χεριών κ.α.) Να βρουν και να παρουσιάσουν πληροφορίες για τους τοπικούς παραδοσιακούς χορούς.

Ε. ΚΟΛΥΜΒΗΣΗ

Κολύμβηση όπου υπάρχουν οι δυνατότητες.

Σύνολο ωρών: 64

ΤΑΞΕΙΣ Ε΄ και ΣΤ΄

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες (διατιθέμενος χρόνος)	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
Α. ΑΘΛΟΠΑΙΔΙΕΣ		
Α.1. Καλαθοσφαίριση		
Επιδιώκεται οι μαθητές:	Βασικές στάσεις-μετακινήσεις	Πρακτική εξάσκηση της στάσης ετοιμότητας και της αμυντικής

<i>Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός)</i> Να καλλιεργήσουν με παιγνιώδη τρόπο τις ιδιαίτερες κινήσεις που απαιτεί το μπάσκετ. <i>Συναισθηματικός τομέας</i> Να καλλιεργήσουν πνεύμα ομαδικότητας συνεργασίας και επικοινωνίας. Να αναπτύξουν την αυτοεκτίμηση, τη θετική αυτοαντίληψη και την αυτοπεποίθηση. Να αναπτύξουν ηθικές αρετές όπως: τιμιότητα, δικαιοσύνη, σεβασμός αντιπάλου. <i>Γνωστικός τομέας</i> Να γνωρίσουν στοιχεία της τεχνικής του μπάσκετ. Να κατανοήσουν την αξία της προσπάθειας και της συμμετοχής. Να κατανοήσουν τη σημασία του δίκαιου και αληθινού αγώνα.	Χειρισμός της μπάλας (ντρίπλα) Πάσα-λαβές Σταμάτημα Στροβιλισμοί «πίβοτ» Βολές «σουτ» Προσποιώσεις Άμυνα-επίθεση Παιχνίδι (8 ώρες)	στάσης Εξάσκηση στην ντρίπλα που γίνεται επιτόπου και στην προχωρητική ντρίπλα Εξάσκηση στη λαβή της μπάλας Επίδειξη και πρακτική εξάσκηση στα είδη της πάσας Επίδειξη και πρακτική σταματήματος με άλμα και σταματήματος με βηματισμό Επίδειξη και πρακτική εξάσκηση μετωπιαίου και ραχιαίου στροβιλισμού Επίδειξη και πρακτική εξάσκηση ελεύθερης βολής-σουτ σε στάση και σε κίνηση Ασκήσεις προσποίησης με και χωρίς μπάλα Παιχνίδι με τους βασικούς κανονισμούς χωρίς διακοπές
A.2. Ποδόσφαιρο		
<i>Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός)</i> Να αναπτύξουν σύνθετες αθλητικές δεξιότητες. Να αναπτύξουν τις φυσικές σωματικές ικανότητες: ταχύτητα, ευκινησία, ευλυγισία, δύναμη. <i>Συναισθηματικός τομέας</i> Να καλλιεργήσουν πνεύμα ομαδικότητας, συνεργασίας και επικοινωνίας. Να αποκτήσουν υπευθυνότητα, υπομονή και επιμονή. <i>Γνωστικός τομέας</i> Να γνωρίσουν στοιχεία της τεχνικής του ποδοσφαίρου. Να κατανοήσουν την αξία της προσπάθειας και συμμετοχής. Να κατανοήσουν τη σημασία του δίκαιου και αληθινού αγώνα	Σταμάτημα της μπάλας με τα πόδια και άλλα μέρη του σώματος Μεταβίβαση της μπάλας: «πάσα» Πρώθηση της μπάλας: «ντρίπλα» Κλώτσημα της μπάλας: «σουτ» Χρησιμοποίηση του κεφαλιού Επαναφορά της μπάλας «αράουτ» Τεχνική του τερματοφύλακα Συνεργασία παιχτών μέσα στο γήπεδο Συνεργασία παιχτών στον αγώνα Συστήματα (8 ώρες)	Ασκήσεις στο σταμάτημα της μπάλας Ασκήσεις μεταβίβασης της μπάλας με το εσωτερικό και το εξωτερικό μέρος του ποδιού Ασκήσεις πρώωσης της μπάλας με το εσωτερικό και το εξωτερικό μέρος του ποδιού Ασκήσεις στα σουτ με διάφορα μέρη του ποδιού Ασκήσεις κεφαλιάς Εξάσκηση στις λαβές της μπάλας από τον τερματοφύλακα Ασκήσεις απόκρουσης της μπάλας από τον τερματοφύλακα Παιχνίδι με τους βασικούς κανονισμούς
A.3. Χειροσφαίριση		
<i>Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός)</i> Να αναπτύξουν σύνθετες αθλητικές δεξιότητες. Να αναπτύξουν τις φυσικές σωματικές ικανότητες: ταχύτητα, ευκινησία, ευλυγισία. <i>Συναισθηματικός τομέας</i> Να καλλιεργήσουν πνεύμα ομαδικότητας, συνεργασίας και επικοινωνίας. Να αναπτύξουν ηθικές αρετές: όπως τιμιότητα, δικαιοσύνη, σεβασμός αντιπάλων, αυτοσεβασμός. <i>Γνωστικός τομέας</i> Να γνωρίσουν στοιχεία της τεχνικής της χειροσφαίρισης	Λαβή της μπάλας: «υποδοχή» Μεταβίβαση της μπάλας: «πάσα» Βολές: «σουτ» Ντρίπλα Προσποιώσεις Σουτ από πλάγια θέση Άμυνα (ατομική-ομαδική) Ομαδική επίθεση Θέσεις- αποκρούσεις τερματοφύλακα (8 ώρες)	Ασκήσεις στην υποδοχή της μπάλας (λαβές) Ασκήσεις στη μεταβίβαση της μπάλας (πάσα) Εξάσκηση στο σουτ Ασκήσεις στην ντρίπλα Ασκήσεις στην ατομική φύλαξη Εξάσκηση του τερματοφύλακα στις διάφορες θέσεις του τέρματος και στις αποκρούσεις της μπάλας Εξάσκηση στα σουτ από πλάγια θέση Ασκήσεις απλής μορφής διάταξης της άμυνας-επίθεσης Επίδειξη απλού αιφνιδιασμού

A.4. Πετοσφαίριση		
<i>Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός)</i> Να αναπτύξουν φυσικές σωματικές ικανότητες: ταχύτητα ευκινησία, ευλυγισία. Να αναπτύξουν σύνθετες αθλητικές δεξιότητες. <i>Συναισθηματικός τομέας</i> Να καλλιεργήσουν πνεύμα ομαδικότητας και συνεργασίας. Να αγωνίζονται τίμια και δίκαια με σεβασμό στον αντίπαλο <i>Γνωστικός τομέας</i> Να γνωρίσουν τους κανονισμούς του αθλήματος. Να συνειδητοποιήσουν την ανάγκη για «διά βίου» άσκηση ή άθληση και τα οφέλη που προκύπτουν από αυτή.	Προετοιμασία και μύηση στο άθλημα της πετοσφαίρισης Μετακινήσεις (με βήμα, με τρέξιμο, με πηδήματα, με σταυρωτό πλάγιο τρέξιμο) Βασικές στάσεις (ψηλή, μεσαία, χαμηλή) Απλή πάσα εμπρός, μανσέτα Σέρβις χαμηλό μετωπικό Συνεργασία παικτών (8 ώρες)	Χτυπήματα της μπάλας κάτω με το χέρι (αριστερό-δεξί) Ασκήσεις που τα παιδιά μετακινούνται στο χώρο του γηπέδου προς όλες τις κατευθύνσεις Εξάσκηση των βασικών στάσεων (ψηλή, μεσαία, χαμηλή) Εξάσκηση της απλής πάσας εμπρός Εξάσκηση της μανσέτας Εξάσκηση στο σέρβις Αγώνες μεταξύ τμημάτων και συμμετοχή στο σχολικό πρωτάθλημα
B. ΚΛΑΣΙΚΟΣ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ		
B.1 Αγωνίσματα στίβου		
<i>Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός)</i> Να καλλιεργήσουν τις ιδιαίτερες δεξιότητες που απαιτούν τα αγωνίσματα του στίβου. <i>Συναισθηματικός τομέας</i> Να αναπτύξουν ψυχικές αρετές, όπως θέληση, υπευθυνότητα, υπομονή, επιμονή και θάρρος. Να αντιμετωπίζουν με σύνεση τη νίκη και την ήττα. <i>Γνωστικός τομέας</i> Να γνωρίσουν στοιχεία της τεχνικής των αγωνισμάτων του στίβου. Να γνωρίσουν την έννοια της προσπάθειας και του αγώνα. Να αποκτήσουν γνώσεις που σχετίζονται με τα αρχαία Ολυμπιακά αγωνίσματα.	Δρόμοι ταχύτητας: Εκκίνηση από όρθια θέση Εκκίνηση από συσπειρωτική θέση Διασκελισμός: «πόδια-χέρια». Σκυταλοδρομίες Άλματα: Άλμα σε μήκος: (συσπειρωτική και εκτατική τεχνική) Άλμα σε ύψος: (ψαλίδι, φλοπ) Ρίψεις: Σφαιροβολία: «τεχνική Ο' Μπράιαν» Ακοντισμός: «μπαλάκι» (12 ώρες)	Εξάσκηση στις εκκινήσεις από όρθια και από συσπειρωτική θέση Άσκηση στο διασκελισμό στους δρόμους ταχύτητας και αντοχής Άσκηση αλλαγής σκυτάλης σε στάση και σε κίνηση Εξάσκηση στο άλμα σε μήκος και με τις δύο τεχνικές Εξάσκηση στο άλμα σε ύψος με τις δύο τεχνικές Βολές στη σφαιροβολία με τεχνική την Ο' Μπράιαν: Πρώτα από την τελική θέση (χωρίς μετακίνηση) και μετά από μερικές προσπάθειες από την αρχική θέση
Γ. ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΗ		
Γ.1. Ελεύθερη γυμναστική – Ενόργανη γυμναστική – Ρυθμική γυμναστική		
<i>Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός)</i> Να αναπτύξουν πολύπλευρα τις κινητικές τους δεξιότητες και τα ταλέντα τους. <i>Συναισθηματικός τομέας</i> Να εκφραστούν και να δημιουργήσουν. <i>Γνωστικός τομέας</i> Να γνωρίσουν το σώμα τους και τις δυνατότητες τους. Να γνωρίσουν και να κατανοήσουν ότι ο αθλητισμός είναι τρόπος ζωής.	Γυμναστική χωρίς όργανα Ενόργανη γυμναστική(στρώματα – έδαφος) Ενόργανη γυμναστική (όργανα: π.χ. πολύζυγα, εφαλτήριο) Ρυθμική- Αγωνιστική γυμναστική (8 ώρες)	Άσκηση σε συντάξεις: Κατά μαθητή, δυάδες, τριάδες, τετράδες. Άσκηση σε σχηματισμούς: Κύκλου., ημικυκλίου, τετραγώνου. Ασκήσεις ενόργανης γυμναστικής: στρώματα - έδαφος. Ασκήσεις ενόργανης γυμναστικής Ασκήσεις ρυθμικής αγωνιστικής γυμναστικής: Με σχοινάκι, με στεφάνια, με μπάλες.
Δ. ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΧΟΡΟΙ		

Δ.1. Παραδοσιακοί χοροί άλλων περιοχών - Τοπικοί παραδοσιακοί χοροί		
<i>Σωματικός τομέας (Ψυχοκινητικός)</i> Να γνωρίσουν το σώμα τους μέσα από την κίνηση και το ρυθμό. <i>Συναισθηματικός τομέας</i> Να χαρούν και να εκφραστούν δημιουργικά. <i>Γνωστικός τομέας</i> Να μυηθούν στο τραγούδι, στο ρυθμό, στη μελωδία και στη χορευτική κίνηση. Να γνωρίσουν στοιχεία της λαϊκής παράδοσης του τόπου τους. Να κατανοήσουν ότι ο χορός είναι τρόπος ζωής.	Καλαματιανός Τσάμικος Έντεκα Πεντοζάλη Τικ (μονό) Ζωναράδικος Τοπικοί χοροί (12 ώρες)	Να βρουν και να παρουσιάσουν πληροφορίες για τους συγκεκριμένους χορούς. (Περιοχή που τον συναντάμε, αν χορεύεται από άντρες ή γυναίκες, λαβή των χεριών κ.α.). Επίσκεψη σε μουσείο λαϊκής τέχνης.
Ε. ΚΟΛΥΜΒΗΣΗ		
<i>Κολύμβηση όπου υπάρχουν οι δυνατότητες.</i>		

Σύνολο ωρών: 64

3. Μεθοδολογικές προσεγγίσεις

Α΄ και Β΄ ΤΑΞΕΙΣ

Στις πρώτες τάξεις του Δημοτικού Σχολείου προγραμματίζουμε κινητικές δραστηριότητες που στοχεύουν στην ολόπλευρη κινητικότητα του παιδιού και προάγουν, τη σωματική, συναισθηματική και πνευματική του ανάπτυξη.

Δημιουργούμε ευκαιρίες για τα παιδιά να παίζουν μόνα τους, ανά δύο ή να συμμετέχουν σε μικρές ομάδες.

Το παιχνίδι γεμίζει το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του παιδιού αυτής της ηλικίας. Είναι το μέσο με το οποίο γνωρίζει τον εαυτό του, μαθαίνει για τους ανθρώπους και τον κόσμο γύρω του, αντιλαμβάνεται τις δυνατότητες και τα όριά του και συμβάλλει στην κοινωνικοποίησή του. Τα παιδιά με το παιχνίδι μαθαίνουν να συνεργάζονται, να αναλαμβάνουν ευθύνες και ρόλους, μαθαίνουν να τηρούν και να σέβονται κανόνες.

Είναι ανάγκη το παιδί στις μικρές τάξεις του Δημοτικού Σχολείου να κινείται πολύ και ελεύθερα. Είναι απαραίτητο λοιπόν να προσφέρουμε στα παιδιά ευκαιρίες για κινητικές δραστηριότητες λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες και τις δυνατότητες της ηλικίας τους.

Για τη διδασκαλία του χορού πρέπει να εξασφαλίζεται η δημιουργία κατάλληλου κλίματος καθώς και η δυνατότητα χρησιμοποίησης της κατάλληλης μουσικής.

Γ΄ και Δ΄ ΤΑΞΕΙΣ

Τα παιδιά αυτής της ηλικίας είναι σωματικά, και πνευματικά ωριμότερα από τα παιδιά της προηγούμενης ηλικίας. Προγραμματίζουμε και εδώ κινητικές δραστηριότητες που στοχεύουν στην ολόπλευρη κινητικότητα του παιδιού και προάγουν, τη σωματική, συναισθηματική και πνευματική του ανάπτυξη, αλλά μπορούμε να αρχίσουμε να τα εισαγάγουμε περισσότερο συστηματικά σε κινητικές δεξιότητες που αποτελούν μέρος των καθιερωμένων αθλημάτων και αγωνισμάτων.

Δημιουργούμε ευκαιρίες για τα παιδιά να παίζουν μόνα τους, ανά δύο ή να συμμετέχουν σε μικρές ομάδες.

Το παιχνίδι γεμίζει το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του παιδιού και αυτής της ηλικίας. Είναι το μέσο με το οποίο γνωρίζει τον εαυτό του, μαθαίνει για τους ανθρώπους και τον κόσμο γύρω του, αντιλαμβάνεται τις δυνατότητες και τα όριά του και συμβάλλει στην κοινωνικοποίησή του. Τα παιδιά με το παιχνίδι μαθαίνουν να συνεργάζονται, να αναλαμβάνουν ευθύνες και ρόλους, να τηρούν και να σέβονται κανόνες.

Για τη διδασκαλία του χορού πρέπει να εξασφαλίζεται η δημιουργία κατάλληλου κλίματος καθώς και η δυνατότητα χρησιμοποίησης της κατάλληλης μουσικής.

Ε΄ και ΣΤ΄ ΤΑΞΕΙΣ

Ο καθηγητής Φ.Α. θα πρέπει στην αρχή του χρόνου να ετοιμάσει τον ετήσιο, τριμηνιαίο και εβδομαδιαίο προγραμματισμό του.

Στον καθηγητή επαφίεται να αποφασίσει σε ποια περίοδο του έτους θα διδάξει το κάθε αντικείμενο λαμβάνοντας υπόψη τις συνθήκες του σχολείου (αθλητική υποδομή, αριθμός υπηρετούντων καθηγητών Φ.Α. κ.ά.).

Όταν αρχίζει η διδασκαλία ενός αντικείμενου πρέπει να καταβάλλεται προσπάθεια να μην διακόπτεται μέχρι να τελειώσουν τα προγραμματισμένα γι' αυτό μαθήματα.

Εάν ο καιρός είναι ακατάλληλος (βροχή, χιόνι κ.ά.) και δεν υπάρχουν κατάλληλοι χώροι για άθληση, θα πρέπει να γίνονται θεωρητικά μαθήματα σχετικά με αθλητικά θέματα.

Η διδασκαλία των αθλημάτων και των αγωνισμάτων θα γίνεται τόσο στους μαθητές όσο και στις μαθήτριες χωρίς διάκριση.

Όπου ενυπάρχει το στοιχείο του κινδύνου, πρέπει να τηρούνται όλοι οι κανόνες ασφαλείας για την αποφυγή ατυχημάτων.

Για τη διδασκαλία του χορού πρέπει να εξασφαλίζεται η δημιουργία κατάλληλου κλίματος καθώς και η δυνατότητα χρησιμοποίησης της κατάλληλης μουσικής.

Να διδάσκονται κατά προτεραιότητα οι τοπικοί χοροί και να ακολουθούν οι υπόλοιποι.

Προτεινόμενα διαθεματικά σχέδια εργασίας

ΤΑΞΕΙΣ Α΄ και Β΄

Θέμα: *Ελληνικά Παραδοσιακά Παιχνίδια.* Οργάνωση ατομικών εργασιών με καθήκον την εικαστική αποτύπωση παραδοσιακών παιχνιδιών, τις κατασκευές παραδοσιακών παιχνιδιών (μπάλας από χαρτί, κούκλας από ύφασμα ή από πηλό, κουδουνίστρας κ.ά.), τη συλλογή εικόνων, την παρουσίαση παιχνιδιών.

Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες: Χώρος, χρόνος, πολιτισμός, παράδοση, συνεργασία, επικοινωνία, ομαδικότητα. **Προεκτάσεις** στην Αισθητική Αγωγή (Εικαστικά, Μουσική), Εμείς και ο κόσμος.

ΤΑΞΕΙΣ Γ΄ και Δ΄

Θέμα: *Ομαδικά παιχνίδια και αθλήματα.* Οργάνωση ομαδικών εργασιών με αντικείμενο τη συλλογή πληροφοριών για σύγχρονα παιχνίδια της Ελλάδας και άλλων χωρών, τη συλλογή πληροφοριών με θέμα τα γνωστότερα ομαδικά αθλήματα, το κολλάζ, της κατασκευής μακέτας η οποία απεικονίζει το γήπεδο ενός ομαδικού αθλήματος, τη συλλογή φωτογραφιών με παιχνίδια ομαδικά που παίζονται στην αυλή του σχολείου ή στο πάρκο της γειτονιάς, την καταγραφή βασικών κανονισμών ομαδικών αθλημάτων, την παρουσίαση αθλημάτων και παιχνιδιών τα οποία έχουν μελετήσει οι μαθητές.

Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες: Χώρος, χρόνος, πολιτισμός, συνεργασία, επικοινωνία, ομαδικότητα, τήρηση κανόνων. **Προεκτάσεις** στην Αισθητική Αγωγή (Εικαστικά, Μουσική), Εμείς και ο κόσμος.

ΤΑΞΕΙΣ Ε΄ και ΣΤ΄

Θέμα: *Ελληνικοί Παραδοσιακοί χοροί.* Εκπόνηση ομαδικών και ατομικών εργασιών με αντικείμενο, τη συλλογή πληροφοριών για τους χορούς και τα τραγούδια της Ελλάδας, Τη συγκέντρωση φωτογραφικού υλικού που απεικονίζουν παραδοσιακές ελληνικές φορεσιές, τις συνεντεύξεις από μεγαλύτερους συγγενείς ή φίλους με θέμα τους χορούς του τόπου τους, την εκμάθηση χορών από όλη την Ελλάδα, την παρουσίαση των χορών στην εκπαιδευτική κοινότητα και στην τοπική κοινωνία.

Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες: Χώρος, χρόνος, πολιτισμός, παράδοση, ήχος, συμμετρία, ισορροπία, συνεργασία, επικοινωνία, ομαδικότητα, ισορροπία, συμβολισμός, ταξινόμηση, δομή, αλληλεπίδραση. **Προεκτάσεις** στην Αισθητική Αγωγή (Εικαστικά, Μουσική), Μελέτη Περιβάλλοντος, Γεωγραφία, Γλώσσα.

5. Αξιολόγηση

Η αξιολόγηση αποτελεί βασικό στοιχείο της παιδαγωγικής διαδικασίας και δικαιολογείται παιδαγωγικά περισσότερο ως μέσο ανατροφοδότησης του μαθητή και λιγότερο ως μέσο επίτευξης των στόχων ή σύγκρισης των μαθητών μεταξύ τους.

Η αξιολόγηση στη Φυσική Αγωγή στοχεύει κύρια στον έλεγχο του επιπέδου εκμάθησης των κινητικών – αθλητικών δεξιοτήτων που απόκτησαν οι μαθητές και λιγότερο στην αθλητική επίδοση.

Α΄ και Β΄ ΤΑΞΕΙΣ

Οι άξονες στους οποίους πρέπει να κινείται η αξιολόγηση σ΄ αυτήν την ηλικία είναι: η απόκτηση βασικών κινητικών δεξιοτήτων, η κατανόηση και αφομοίωση εννοιών σχετικών με τη Φυσική Αγωγή, το ενδιαφέρον, η προσπάθεια, η συνεργασία και η δημιουργικότητα των μαθητών. Όλα τα παραπάνω τα συνεκτιμά ο εκπαιδευτικός Φυσικής Αγωγής κατά τη διάρκεια του μαθήματος, παρακολουθώντας τους μαθητές.

Γ΄ και Δ΄ ΤΑΞΕΙΣ

Οι άξονες στους οποίους πρέπει να κινείται η αξιολόγηση σ΄ αυτήν την ηλικία είναι οι ίδιοι με τους άξονες με των προηγούμενων τάξεων.

Ε΄ και ΣΤ΄ ΤΑΞΕΙΣ

Οι μαθητές σ΄ αυτή την ηλικία θα αξιολογούνται με βάση τα παρακάτω κριτήρια:

- Την αφομοίωση του περιεχόμενου, την εκμάθηση δηλαδή των αθλητικών δεξιοτήτων.
- Την προσπάθεια, το ενδιαφέρον και γενικά τη συμπεριφορά τους στο μάθημα.
- Τη φυσική τους κατάσταση.
- Τις γνώσεις τους γύρω από τα αθλητικά θέματα.

Όλα τα παραπάνω, τα αξιολογεί ο εκπαιδευτικός Φυσικής Αγωγής είτε κατά τη διάρκεια του μαθήματος, είτε κάνοντας αθλητικά τεστ μικρής διάρκειας, είτε υποβάλλοντά προφορικές ερωτήσεις. Ο χρόνος που αφιερώνεται στα τεστ και στις ερωτήσεις πρέπει να είναι ο μικρότερος δυνατός, για να μην υποκαθιστά η εξέταση τη διδασκαλία.

Β' ΜΕΡΟΣ

- ❖ **1. ΦΥΛΛΟ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ**
- ❖ **2. ΔΕΙΓΜΑ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ**

1. Στατιστικά στοιχεία εκπαιδευτικών Φυσικής Αγωγής

(συμμετεχόντων στην έρευνα *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (Α.Π.Σ.) στο Δημοτικό σχολείο: Η αλλαγή των θεσμικών προδιαγραφών διδασκαλίας ως ευκαιρία επαγγελματικής ανάπτυξης των εκπαιδευτικών Φυσικής Αγωγής της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης*)

1. Φύλο: Άνδρας: ☐ Γυναίκα: ☐

2. Ηλικία: 29 ή λιγότερο ☐ 30- 39 ☐ 40-49 ☐ 50-59 ☐ 60 κι άνω ☐

3. Σπουδές: Τ.Ε.Φ.Α.Α. .... Τ.Ε.Φ.Α.Α. Εξωτερικού ☐

Άλλη σχολή ☐ Α. Ε. Ι. ☐ Α.Τ.Ε.Ι. ☐

Μεταπτυχιακό ☐ Διδακτορικό ☐

4. Έτος λήψης πτυχίου (ή ισοτιμίας πτυχίου για απόφοιτους εξωτερικού): .....

5. Η σχέση εργασίας με την οποία υπηρετείτε στο σχολείο σας:

Μόνιμος ☐ Αναπληρωτής ☐ Ωρομίσθιος ☐

6. Τα συνολικά χρόνια τα οποία υπηρετείτε στην εκπαίδευση: .....,

από τα οποία ..... ως αναπληρωτής εκπαιδευτικός Φυσικής Αγωγής
..... ως αναπληρωτής εκπαιδευτικός Ολυμπιακής Παιδείας
..... ως ωρομίσθιος εκπαιδευτικός Φυσικής Αγωγής
..... ως μόνιμος εκπαιδευτικός Φυσικής Αγωγής

7. Έτος μόνιμου διορισμού: .....

8. Εισαγωγική επιμόρφωση: Ναι ☐ Όχι ☐

10. Επίπεδο γνώσεων χειρισμού Η/Υ:

Καθόλου ☐ Λίγο ☐ Μέτρια ☐ Πολύ καλά ☐ Άριστα ☐

11. Ξένες γλώσσες / Επίπεδο: ...../.....
...../.....
...../.....

Ευχαριστούμε πολύ!

2. ΔΕΙΓΜΑ ΑΠΟΜΑΓΝΗΤΟΦΩΝΗΜΕΝΗΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

Συνέντευξη με τον εκπαιδευτικό Φυσικής Αγωγής Εκπ1

Ημ/νία διεξαγωγής: 16/05/2010

Ωρα διεξαγωγής: 10:00 π.μ.

Χώρος διεξαγωγής: Κατοικία συνεντευκτή

Συν/κτής: Συνάδελφε να σας ευχαριστήσω για τη συμμετοχή σας σε αυτή την έρευνα και να σας διαβεβαιώσω ότι τα στοιχεία από αυτή τη συνέντευξη είναι εμπιστευτικά. Θα 'θελα να ξεκινήσουμε ρωτώντας σας ποια οφέλη προέκυψαν για τον επαγγελματικό σας ρόλο από την αλλαγή αναλυτικού προγράμματος και τη δημιουργία βιβλίων φυσικής αγωγής για τους μαθητές;

Εκπ/κός: Καταρχάς να ξεκινήσω από το γεγονός ότι μ' αρέσει να δουλεύω παιδοκεντρικά. Που σημαίνει ότι αυτομάτως αυτό το αναλυτικό πρόγραμμά μου έδωσε την ευκαιρία να ξεφύγω κι απ' αυτό το κλασικό, το δασκαλοκεντρικό, το μετωπικό σύστημα διδασκαλίας δίνω εντολές εκτελούν οι μαθητές και πάει λέγοντας και μ' αρέσει να δουλεύω μάλιστα με τη μέθοδο της παιγνιώδους μορφής. Αυτό λοιπόν το συγκεκριμένο βιβλίο επειδή ακριβώς έχει και μαθήματα, έχει και πολλά παιχνίδια ιδίως στις μικρές τάξεις μέσα στο πλαίσιο της ψυχοκινητικής μάθησης – αγωγής, βοηθάει βέβαια και οργανωτικά που σημαίνει ότι κερδίζεις χρόνο, δεν δυσκολεύεσαι τόσο πολύ στο σπίτι, ενδεχομένως μπορείς να το χρησιμοποιήσεις και αυτούσιο όπως είναι το μάθημα που σου δίνει. Μπορείς να χρησιμοποιήσεις αυτούσιο και τον προγραμματισμό που έχει θέσει το βιβλίο αυτό. Από την άλλη μπορεί να το έχεις ως μια βάση από την οποία ξεκινάς και κάνεις τις αλλαγές αυτές που εσύ νομίζεις. Από κει και πέρα είναι στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού, προσωπικά το αλλάζω. Κρατάω σαν βάση αυτό, προσπαθώ να χρησιμοποιήσω όσο μπορώ τη σειρά με την οποία έχει το αναλυτικό πρόγραμμα, που μπορεί να ξεκινάει ξέρω 'γω το Σεπτέμβριο ποδόσφαιρο μπορεί να το τηρήσεις. Βέβαια αυτό εξαρτάται κύρια και από την γεωγραφία, ας πούμε στη Μακεδονία δηλαδή που ενδεχομένως το χειμώνα είναι βαρύ το κλίμα μπορεί να μην μπορούν να κάνουν το μπάσκετ έξω.

Μπορεί εκείνοι να το αλλάξουν και να κάνουν ενόργανη εκείνη την εποχή. Εγώ εδώ πέρα ενδεχομένως επειδή το κλίμα είναι καλύτερο μπορεί...

Συν/κτής: Είναι εξάλλου προβλεπόμενο...(διακοπή)

Εκπ/κός: Έτσι...

Συν/κτής: Από τις οδηγίες για τους διδάσκοντες να τροποποιούν...

Εκπ/κός: Να τροποποιούν...

Συν/κτής: Ανάλογα με...(διακοπή)

Εκπ/κός: Ανάλογα με τη σειρά και της άσκησης...

Συν/κτής: Είναι στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού. Άλλα οφέλη που ίσως σας έρχονται στο νου;

Εκπ/κός: Περισσότερο στον οργανωτικό τομέα, εκεί το εστιάζω εγώ περισσότερο, δηλαδή το να βρεις ασκήσεις ή το να βρεις μια μέθοδο που σου ταιριάζει περισσότερο και σε διευκολύνει, νιώθεις πιο άνετα για να διδάξεις, πιστεύω ότι αυτό είναι τελείως προσωπικό. Αλλά στον οργανωτικό τομέα σε βοηθάει πολύ από την άποψη ότι σου έχει έναν μπούσουλα, μια σειρά, την οποία αν την ακολουθήσεις δεν χάνεσαι στην πορεία. Και σε βοηθάει περισσότερο στο χρόνο, δεν βγαίνεις έξω από το χρόνο σου, λες θα κάνω το μπάσκετ, θα κάνω το ποδόσφαιρο είναι εφτά μαθήματα, προγραμματίζεσαι τα κάνεις αυτά τα μαθήματα. Εάν το αφήσεις λίγο ελεύθερο και δεν το πολυακολουθήσεις μπορεί τελικά να μην κάνεις εφτά μαθήματα. Να κάνεις πέντε. Ενδεχομένως να ξεχαστείς να κάνεις και δέκα. Και κάποιο..., αυτά τα δέκα μαθήματα που ενδεχομένως να δώσεις χρόνο περισσότερο σε ένα άθλημα, να τα στερηθούν τα παιδιά από κάτι άλλο που μπορεί να τους αρέσει περισσότερο. Εγώ έχω και λίγο τη νοοτροπία να μην ακολουθώ πάρα πολύ ακριβώς δηλαδή αυτά που λέει το βιβλίο. Και έχω μία έτσι συνήθεια προς το τέλος της σαιζόν να αφήνω τα παιδιά να παίζουν με τα δικά τους παιχνίδια. Δηλαδή αυτή την εποχή παίζουν και μπάντμινγκτον, παίζουν και πινγκ πονγκ...

Συν/κτής: Αντικείμενα τα οποία δεν περιγράφονται μέσα στο αναλυτικό...

Εκπ/κός: Δεν υπάρχουν μέσα στο αναλυτικό. Δεν υπάρχουνε καθόλου αυτά. Και ούτε, ούτε και ως παιχνίδια δεν έχουν ενταχθεί μέσα σε άλλα. Δηλαδή το πινγκ πονγκ ας πούμε, θα μπορούσε να ενταχθεί μέσα σε ένα μάθημα ψυχοκινητικής σαν παιχνίδι κάνω ότι κάνω ή τύπου πινγκ πονγκ. Θα μπορούσε να μπει, δεν υπάρχει. Εγώ ωστόσο επειδή μου αρέσει αυτό το πράγμα, θέλω τα παιδιά από ένα σημείο και μετά να εκφράζονται και να παίζουν αυτά με τα οποία τα ευχαριστεί τους αφήνω να το κάνουν. Υπάρχουν παιδιά που πηγαίνουν τένις. Υπάρχουν παιδιά τα οποία πηγαίνουν πινγκ πονγκ και μέσα στο σχολείο δεν τους έχει δοθεί ποτέ η δυνατότητα να κάνουν αυτό. Και είναι και ένας παράγοντας ξέρεις καλός αυτός. Δηλαδή στο μαθητή, πάντα αρέσει να πετυχαίνει να δείχνει ότι κάτι ξέρει. Το σχολείο στα περισσότερα παιδιά το δίνει αυτό. Εντάξει. Υπάρχουν πολλά παιδιά που είναι καλά στο ποδόσφαιρο, είναι καλά στο μπάσκετ, Τους δίνει λοιπόν την ευκαιρία και αναδεικνύονται εκεί μέσα, κάνουν δηλαδή λίγο τη μαγκιά τους. Ενώ σε παιδιά που έχουν ασχοληθεί με μπάσκετ, με τένις ή με πινγκ πονγκ, με κολύμβηση που ενδεχομένως δεν τα καταφέρνουνε στο μπάσκετ, αυτή η επιτυχία, η χαρά της επιτυχίας, του να δείξω ότι και εγώ ξέρω κάτι πολύ καλά δεν τους δίνεται. Οπότε εκεί επεμβαίνω.

Συν/κτής: Μάλιστα. Προσπαθείτε...(διακοπή)

Εκπ/κός: Θα δώσω και στο παιδάκι αυτό, ένα χοντρό παιδάκι ας πούμε που δεν μπορεί να κινηθεί καλά, που είναι όμως πολύ καλός στο πινγκ πονγκ γιατί δεν έχει πολλές μετακινήσεις που είναι πολύ καλό στο χειρισμό της ρακέτας. Γιατί να μην του δώσω μια ευκαιρία να χαρεί κι αυτός μια επιτυχία, ότι κι αυτός είναι καλός και να φανεί και στα μάτια των συμμαθητών του ότι δεν είναι ο χοντρούλης που δεν μπορεί να παίξει ποδόσφαιρο. Είναι ο χοντρούλης όμως που μπορεί να παίξει πινγκ πονγκ.

Συν/κτής: Εστιάζοντας πάλι την κουβέντα μας στα οφέλη σε σχέση με τους συναδέλφους εκπαιδευτικούς ίδιας ειδικότητας ή διαφορετικής ειδικότητας αλλά και τούς γονείς, εκεί είδατε κάποια οφέλη;

Εκπ/κός: Και εκεί μπορούμε να πούμε ότι ναι, υπάρχουν οφέλη. Τώρα δεν ξέρω αν κατάλαβα καλά την ερώτηση αλλά θα απαντήσω και πες μου. Υπάρχουν μερικές

φορές κάποιοι γονείς οι οποίοι έχουν παράπονα από γυμναστές. Δηλαδή σου λέει «Ω, αυτός όλη τη χρονιά ποδόσφαιρο». Εάν όμως ακολουθήσεις το αναλυτικό πρόγραμμα δεν θα 'σαι όλο ποδόσφαιρο. Θα είσαι και μπάσκειτ, θα είσαι και βόλεϊ, οπότε αυτομάτως οποιοσδήποτε θα 'ρθει και θα σου πει «τι κάνεις εδώ πέρα», το αναλυτικό πρόγραμμα λέει αυτό. Τελείωσε και εγώ σαν εκπαιδευτικός είμαι καλυμμένος, γιατί ακολουθώ το αναλυτικό πρόγραμμα οπότε μέσα στα πλαίσια που μου έχει δώσει το υπουργείο Παιδείας είμαι εντάξει και ενδεχομένως και ο γονιός κι αυτός πιστεύω θα είναι ευχαριστημένος γιατί εάν ακολουθήσει το αναλυτικό πρόγραμμα δεν θα κάνει μόνο ποδόσφαιρο, δεν θα κάνει μόνο μπάσκειτ.

Συν/κής: Ας περάσουμε τώρα στις δυσκολίες στην εφαρμογή των καινούργιων αλλαγών στην φυσική αγωγή και πιο συγκεκριμένα, τι δυσκολίες βρίσκεται στην εφαρμογή του νέου αναλυτικού προγράμματος σπουδών;

Εκπ/κός: Εδώ τα προβλήματα θα έλεγα ότι είναι σε δύο μορφές. Από τη μια πλευρά υπάρχει η υλικοτεχνική υποδομή η οποία ενδεχομένως δεν βοηθάει δηλαδή έχω τύχει σε σχολείο που απλά είχε μια αυλή. Τίποτα άλλο, μια αυλή και μάλιστα πλακοστρωμένη με πλακάκια πεζοδρομίου. Άρα, αυτομάτως το αναλυτικό πρόγραμμα εμένα μπορεί να μου λέει μπάσκειτ και να μην έχω μπασκέτες. Μπορεί να μου λέει ενόργανη γυμναστική αλλά δεν έχω γυμναστήριο, δεν έχω αίθουσα για να την κάνω. Οπότε στο συγκεκριμένο σχολείο δηλαδή πέρασε μια χρονιά κατά κύριο λόγο με ποδόσφαιρο, με χάντμπολ χωρίς εστίες βέβαια, το μπάσκειτ έκανα μόνο τα κλασικά, μόνο κοντρόλ μπάλας χωρίς να δοθεί ποτέ η ευκαιρία στα παιδιά να κάνουν σουτ που σε τελική ανάλυση αυτό είναι το ζητούμενο, έτσι δεν είναι, η επιτυχία. Επιτυχία στο μπάσκειτ ποιο είναι; Το καλάθι. Βάλε το παιδάκι να κάνει όσα κοντρόλ θέλεις, βάλε να κάνει όσες πάσες θέλεις, ανικανοποίητο θα μείνει, θα βαρεθεί και σε κάποια φάση θα τα παρατήσει κιόλας, θα την παρατήσει την άσκηση, θα σηκωθεί να φύγει. Στο Δημοτικό εύκολα βαριέται. Στο δημοτικό, εάν δεν έχεις και μία ποικιλία ασκήσεων και δεν εναλλάσσεσαι και πας μόνο με μία άσκηση, το έχεις χάσει το παιχνίδι. Θέλεις τέσσερις πέντε ασκήσεις να μη βαριούνται τα παιδιά και στο τέλος πάντα να τα αφήνεις να παίζουνε γιατί η πεμπτουσία της όλης υπόθεσης εκεί είναι. Στο παιχνίδι. Του μαθαίνω κάποια πράγματα, κάποιες δεξιότητες για να το οδηγήσω το παιδί στο παιχνίδι. Αν όμως η αυλή του σχολείου δεν με βοηθάει σε αυτό, άμα δεν έχω μπασκέτες, άμα δεν έχω φιλέ να παίξει το παιδί βόλεϊ... Θα μου πεις τώρα

εντάξει στο βόλεϊ μπορείς να βάλεις ένα σχοινί. Εντάξει, άμα δεν έχω μπασκέτες; Ή στο χάντμπολ μπορείς να βάλεις δύο κώνους αλλά το ίδιο είναι να έχεις τις εστίες του χάντμπολ και να βλέπει το παιδί το αποτέλεσμα του σωστά ή και να κάθεται να ρωτάει ήτανε γκολ δεν ήτανε, άμα δεν έχεις διαγράμμιση του γηπέδου, ήτανε μέσα δεν ήτανε, βρίσκεις και τον μπελά σου τελικά γιατί σου λέει «Αα, ο γυμναστής υποστηρίζει αυτή την ομάδα», είναι άδικος σε εκείνη τη φάση ήτανε μέσα και μου το έδωσε άουτ. Έχεις τέτοια προβλήματα και δεν είναι ασήμαντο. Δηλαδή πολλές φορές διαταράσσει τη σχέση του εκπαιδευτικού με το μαθητή. Υπάρχουν μαθητές οι οποίοι μπορεί να το περνάνε στην πλάκα υπάρχουν όμως και άλλοι, οι οποίοι το παίρνουν πολύ πιο σοβαρά. Δεν μπορείς να φανταστείς πόσο σοβαρά το έχει πάρει. Μπορεί δηλαδή να φτάσει στο σημείο να σε αντιπαθήσει για αυτό το πράγμα. Είναι, αυτά είναι προβληματάκια σοβαρά. Οπότε το αναλυτικό πρόγραμμα καλό είναι, σε βοηθάει, αλλά η υλικοτεχνική υποδομή είναι ένα θέμα που δεν σε βοηθάει να το εφαρμόσεις ένας σοβαρός παράγοντας. Ο άλλος παράγοντας μετά είναι ο εκπαιδευτικός. Υπάρχουν πολλοί εκπαιδευτικοί, οι οποίοι δυστυχώς θες βαριούνται, θες δεν ξέρουνε, ασχολούνται μόνο με ότι ξέρουν. Έχω ειδικότητα ποδόσφαιρο, κάνω μόνο ποδόσφαιρο. Οπότε στην ουσία καταστρατηγείται το αναλυτικό πρόγραμμα, δεν το εφαρμόζει. Αυτό είναι ένα θέμα. Δηλαδή για μένα ένας έλεγχος του εκπαιδευτικού, αν όντως εφαρμόζει το αναλυτικό πρόγραμμα, όχι βέβαια στα πλαίσια της αυστηρής..., έτσι, σειράς ότι πρέπει να το κάνεις οπωσδήποτε όλο και αυτά που σου λέω εγώ. Αλλά και πάλι όμως να μη φτάνουμε και στο άλλο άκρο. Δεν μπορεί να σου δίνω εγώ αναλυτικό πρόγραμμα και εσύ να καταναλώνεις όλη τη χρονιά μόνο με ποδόσφαιρο ή μόνο με μπάσκετ επειδή ξέρεις μόνο μπάσκετ. Γιατί, είπαμε η ουσία είναι το παιδί δεν είναι τι ξέρω εγώ, το θέμα είναι τι θέλει το παιδί. Μέσα σε μια τάξη είκοσι πέντε παιδιών υπάρχουν παιδιά που θέλουν να παίζουνε μπάσκετ, που δεν τα 'βαλες ποτέ να παίζουνε. Υπάρχουνε παιδιά που θέλουν να παίζουνε βόλεϊ, που δεν τα 'βαλες ποτέ να παίζουνε.

Συν/κτής: Ας περάσουμε τώρα στις δυσκολίες που αντιμετωπίζεται στη χρήση των νέων βιβλίων φυσικής αγωγής για τους μαθητές. Τι δυσκολίες βρίσκεται εκεί;

Εκπ/κός: Οι δυσκολίες εδώ είναι περισσότερο των μαθητών. Λοιπόν, να ξεκινήσουμε από τα παιδιά που είναι στην Πρώτη Δημοτικού. Με το που ξεκινάνε από το Σεπτέμβρη μέχρι τα Χριστούγεννα γνωρίζουν να διαβάζουνε αλλά ούτε καν να

συλλαβίζουνε. Είναι λίγα τα παιδιά που γνωρίζουνε να διαβάζουνε από το νηπιαγωγείο. Σε δε ποιο επαρχιακές πόλεις, όπου... και σε σχολεία εντάξει, που μπορεί να είναι πιο απομακρυσμένα απ' ό,τι είναι στην πόλη, που ενδεχομένως δεν έχουν πάει και νηπιαγωγείο τα παιδιά, εκεί δεν ξέρουν να διαβάζουνε. Άρα, αυτομάτως το βιβλίο αυτό μέχρι τα Χριστούγεννα της Πρώτης Δημοτικού είναι ανενεργό. Οπότε δεν μπορείς να το χρησιμοποιήσεις. Τώρα, γενικά το μάθημα της φυσικής αγωγής μέσα στην ψυχοσύνθεση, στο μυαλό των παιδιών έχει περάσει ως αυλή. Τα παιδιά θα παίζουν, δεν πα' να βρέχει, δεν πα' να ρίχνει χιόνι, δεν πα' να ρίχνει χαλάζι αυτά, η πρώτη τους δουλειά είναι να βγουν έξω να παίξουν, δεν τους ενδιαφέρει. Με το ζόρι τα βάζεις μέσα. Γενικά το βαριούνται. Εγώ δεν έχω μπει σε τάξη από Πρώτη Δημοτικού μέχρι Έκτη Δημοτικού να κάνω το βιβλίο και να έχω τη συμμετοχή των παιδιών. Τα παιδιά βαριούνται. Ακόμα και τα μεγάλα, τους εξηγείς και τους λες, ότι για να παίζεις μπάσκετ για να παίζεις βόλεϊ, δεν αρκεί μόνο να ξέρουν να κάνουν πάσα, να καρφώνουν, πρέπει να ξέρουν και τους κανονισμούς. Για να γίνει παιχνίδι, πρέπει να μάθουν τους κανονισμούς. Σήμερα που βρέχει πάμε μέσα να κάνουμε κανονισμούς. Να μάθουμε γενικώς τι γίνεται. Δεν το θέλουν και με τη βροχή θέλουν να παίζουν έξω. Υπάρχει ένα θέμα. Μπαίνεις μέσα λοιπόν, οπότε τα παιδιά που ενδεχομένως είναι έτσι..., λίγο πιο πειθαρχημένα, πιο σεβαστικά να το πεις, ξέρω 'γω δεν ξέρω, ακόμα κι αυτά..., αυτά που τους ενδιαφέρει περισσότερο να μάθουν κι αυτά, μέσα σε μια τάξη είκοσι πέντε ατόμων δεν έχω συναντήσει στη ζωή μου μέχρι τώρα, να είναι παραπάνω από πέντε παιδιά. Οπότε ουσιαστικά μέσα στην τάξη με τα βιβλία αυτά, κάνεις μάθημα με πέντε παιδιά. Όλα τα άλλα αδιαφορούνε. Αν τύχει και τους ρωτήσεις κάτι εκείνη την ώρα, μπορεί και να σου απαντήσουνε ή να κάνουν ότι συμμετέχουνε. Μόλις θα γυρίσεις το κεφάλι να πας κάπου αλλού, πάει αυτός κάνει άλλα πράγματα. Καμία επαφή δηλαδή με το συγκεκριμένο μάθημα. Και γενικώς δηλαδή θέλω να καταλήξω ότι η χρήση των βιβλίων είναι ψιλοπροβληματική.

Συν/κτής: Σε σχέση με τη διαθεματική προσέγγιση, που εισάγει το νέο αναλυτικό πρόγραμμα, της γνώσης, αλλά και με την εφαρμογή προτεινομένων σχεδίων εργασιών τα λεγόμενα πρότζεκτς, εκεί τι δυσκολίες βρήκατε; Αν προσπαθήσατε να εφαρμόσετε μια τέτοια προσέγγιση...

Εκπ/κός: Μέθοδο πρότζεκτ έχω δουλέψει μόνο στο Καλλιπάτειρα. Εκεί οι δυσκολίες..., οικονομικές δεν υπήρχανε γιατί το πρόγραμμα ήταν επιδοτούμενο. Οπότε ότι χρειαζόμουν για το πρόγραμμα, για το πρότζεκτ το συγκεκριμένο, το είχα. Οι δυσκολίες εκεί ήτανε σε σχέση με τους εκπαιδευτικούς συναδέλφους δάσκαλους, οι οποίοι δεν είχαν τη διάθεση να συμμετέχουν στο πρόγραμμα για να με βοηθήσουνε. Δηλαδή, δυστυχώς στο Δημοτικό ο γυμναστής είναι «η ειδικότητα». Κύριος άξονας εκεί είναι ο δάσκαλος. Δηλαδή ο δάσκαλος έχει την τάξη, δεν την έχει ποτέ ο γυμναστής. Όταν λοιπόν εγώ πάω εγώ να κάνω ένα πρόγραμμα, πρέπει να πάρω την άδεια του δασκάλου, εάν θέλει το τμήμα του να συμμετέχει στο πρόγραμμα. Ένα το κρατούμενο. Εάν πέσω σε ένα σχολείο που όλοι θα αδιαφορήσουνε, δεν μπορώ να κάνω πρόγραμμα. Ένα πολύ σοβαρό πρόβλημα αυτό. Το δεύτερο είναι στο διευθυντή, ο οποίος ήτανε ο οικονομικός υπόλογος. Ο οποίος, εάν δεν ήθελε να μπλέξει σε αυτή την περιπέτεια σου πέταγε ένα «δεν με ενδιαφέρει» και τελείωσε. Οπότε πάει και το πρόγραμμα.

Συν/κτής: Αναφέρεστε στο Καλλιπάτειρα...

Εκπ/κός: Περισσότερο...

Συν/κτής: Περισσότερο...

Εκπ/κός: Ναι, γιατί μόνο εκεί έκανα πρότζεκτ τέτοια. Έτσι, τα οποία ήταν καθαρά σου λέω ήτανε..., εντάξει..., ήτανε και επιδοτούμενο το πρόγραμμα και παρ' όλα αυτά είχε κάποιες δυσκολίες.

Συν/κτής: Στην πραγματικότητα όμως του σχολείου που εργάζεστε τώρα, ή που εργαστήκατε αυτό το διάστημα που έγιναν οι αλλαγές, εκεί τι δυσκολίες βρήκατε;

Εκπ/κός: Οι δυσκολίες ήτανε καθαρά..., στα θέματα που θα 'πρεπε να πραγματευτούν. Ακόμα και στο Καλλιπάτειρα, όχι μόνο σε αυτό, και στο Καλλιπάτειρα, εγώ πραγματεύτηκα ξέρω 'γω, το θέμα «Αθλητισμός και περιβάλλον», «Αθλητισμός και δάσος», ή «Αθλητισμός και παιδιά με ειδικές ανάγκες» σε κανονικό σχολείο. Έχω κάνει τέτοια προγράμματα και εκεί η συμμετοχή εξαρτιόταν πάντοτε από τα ενδιαφέροντα των μαθητών. Δηλαδή αν το συγκεκριμένο

πρόγραμμα δεν ενδιέφερε ιδιαίτερα το μαθητή, μπορεί να ήταν στην τάξη που συμμετείχε άλλα δεν θα ήταν ενεργός. Μπορεί να έμπαινε σε μια ομάδα, μια υποομάδα τεσσάρων ατόμων αλλά θα ήταν απλά εκεί, οι άλλοι δύο θα δουλεύανε ή οι άλλοι τρεις. Είναι πολύ σημαντικό δηλαδή στα συγκεκριμένα πρότζεκτ τελικά, να επιλέγεις ένα θέμα το οποίο αφορά όλους δε γίνεται, αλλά τουλάχιστον τους περισσότερους. Τους περισσότερους για να μπορέσεις να προχωρήσεις λίγο το πρόγραμμα αυτό. Από κει και πέρα εντάξει οι δυσκολίες είναι καθαρά και..., εάν δεν έγινε και επιδοτούμενο το πρόγραμμα και οικονομικές. Εάν δεν είναι επιδοτούμενο δηλαδή αν δεν βοηθήσει ο Σύλλογος γονέων και κηδεμόνων του να το προχωρήσει σε αυτό, ακόμα κι εκεί υπάρχουν προβλήματα δηλαδή ξέρω 'γω, θέλεις να κάνεις ένα πρόγραμμα θα ενημερώσεις τους γονείς αν δέχονται τα παιδιά τους να μπουν σε αυτό το πρόγραμμα, εάν κι από κει υπάρχει άρνηση έχεις προβλήματα και εκεί. Εάν δεχτούνε και πρέπει στην πορεία κάποια έξοδα να καλυφθούνε, αν δεν σε βοηθήσει ο Σύλλογος γονέων και κηδεμόνων, αν δε σε βοηθήσει ο διευθυντής αν, αν, αν, εκεί κάπου υπάρχει πρόβλημα.

Συν/κτής: Ας περάσουμε τώρα στις επιμορφωτικές δραστηριότητες που συνόδευσαν τις αλλαγές στην φυσική αγωγή. Θα 'θελα λοιπόν να σας ρωτήσω σε τι είδους επιμορφωτικές δραστηριότητες συμμετείχατε σε σχέση με το νέο αναλυτικό πρόγραμμα και την χρήση των βιβλίων φυσικής αγωγής από τους μαθητές;

Εκπ/κός: Το σεμινάριο που έχω παρακολουθήσει είναι το ΠΕΚ με το που πρωτοδιορίστηκα μόνιμος μου έγινε αυτή η επιμόρφωση. Πάνω στα αναλυτικά βιβλία τίποτε άλλο. Αυτή. Η επιμόρφωση η συγκεκριμένη, το επίπεδο της επιμόρφωσης δεν μπορώ να πω ότι ήταν και ικανοποιητικό.

Συν/κτής: Ο σχολικός σύμβουλος, πήρε κάποιες πρωτοβουλίες για επιμορφωτικές δραστηριότητες, αυτό το συζητούμενο διάστημα, το χρονικό που συζητάμε;

Εκπ/κός: Έχει πάρει εντάξει, δηλαδή έχουν γίνει αρκετά σεμινάρια.

Συν/κτής: Τι θέμα είχαν αυτά τα σεμινάρια;

Εκπ/κός: Αυτά που έχω παρακολουθήσει εγώ γιατί δεν τα έχω παρακολουθήσει όλα γιατί υπάρχουν και κάποια προβλήματα σε σχέση με το χρόνο πάντα, αυτό που παρακολούθησα εγώ ήταν χάντμπολ, παιγνιώδη μορφή χάντμπολ, και μάλιστα πήγε πολύ καλά γιατί ήταν εξειδικευμένο για δημοτικό. Ήταν μέσα από παιγνιώδη μορφή πως θα περάσεις το χάντμπολ, ήταν ωραίο σεμινάριο αυτό και ρυθμική γυμναστική πάλι για το δημοτικό. Πως μέσα..., με τα μέσα που χρησιμοποιεί η ρυθμική γυμναστική όπως στεφάνια, κορίνες, σχοινάκια, μπάλες, πως θα βρεις κάποια παιχνίδια για να μπορέσεις να τα εντάξεις μέσα στο μάθημα της φυσικής αγωγής. Ήταν ωραία έχουν γίνει μετά και άλλα, έτσι, έχει γίνει και μπάσκετ. Αυτό δεν το παρακολούθησα όμως δεν είχα το χρόνο να πάω. Όχι η αλήθεια είναι ότι γίνονται κάποια σεμινάρια. Βέβαια, τα σεμινάρια αυτά γίνονται με την εποπτεία του συμβούλου, αλλά ουσιαστικά τα κάνουν συνάδελφοι γυμναστές, αυτοί είναι οι οποίοι τελικά τα υλοποιούνε, με τις όσες γνώσεις έχουνε.

Συν/κτής: Ποια είναι η χρονική διάρκεια αυτών των σεμιναρίων, από όσο παρακολουθήσατε;

Εκπ/κός: Τα δύο σεμινάρια που παρακολούθησα εγώ ήταν περίπου δύο ώρες. Εντάξει, από την ώρα που δηλώναμε παρών μέχρι την ώρα που τελειώναμε, με όλες τις καθυστερήσεις έτσι, δεν ήταν καθαρά εκπαιδευτικό το κομμάτι το δίωρο. Το εκπαιδευτικό κομμάτι ενδεχομένως να ήτανε μια ώρα και ένα τέταρτο κάπου τόσο.

Συν/κτής: Στην..., το δύο χιλιάδες έξι στην αρχή της σχολικής χρονιάς, μάλιστα πριν την αρχή της σχολικής χρονιάς, έγινε ένα υποχρεωτικό σεμινάριο εδώ στην Αχαΐα, για όλους τους εκπαιδευτικούς φυσικής αγωγής, κι αναρωτιέμαι αν το παρακολουθήσετε κι αν όχι γιατί;

Εκπ/κός: Όχι δεν το παρακολούθησα, τότε δεν ήμουν ακόμα μόνιμος. Εκείνα τα χρόνια διοριζόμουνα ως αναπληρωτής. Ενδεχομένως επειδή έγινε καλοκαίρι...

Συν/κτής: Έγινε αρχές Σεπτεμβρη...

Εκπ/κός: Αρχές Σεπτεμβρη, ενδεχομένως τότε δεν μας είχαν καλέσει ακόμα. Πάντως το συγκεκριμένο σεμινάριο δεν το παρακολούθησα, ούτε είχε πέσει..., ούτε είχα ενημερωθεί ότι μπορεί να γίνει κάτι τέτοιο.

Συν/κτής: Εννοείται ότι ως αναπληρωτής δεν έπεσε στην αντίληψή σας κάποια εγκύκλιος η οποία να καλούσε κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς αναπληρωτές ή μόνιμους για περαιτέρω επιμόρφωση;

Εκπ/κός: Όχι δεν έπεσε στην αντίληψή μου, τώρα εντάξει δεν ξέρω τώρα εάν είχε ανακοινωθεί από το Υπουργείο κάτι τέτοιο και δεν έπεσε στη δική μου αντίληψη, πάντως το θέμα είναι ότι εγώ δεν το ήξερα.

Συν/κτής: Ήθελα να ρωτήσω την άποψή σας για την αποτελεσματικότητα των επιμορφωτικών δραστηριοτήτων που συμμετείχατε.

Εκπ/κός: Εντάξει, η αποτελεσματικότητα δεν μπορώ να πω ότι ήτανε και ότι καλύτερο. Πολλές φορές σε αυτά τα σεμ..., σε όσα σεμινάρια παρακολούθησα γιατί είχα παρακολουθήσει και κάποια άλλα της Γενικής Γραμματείας Αθλητισμού, κάποια του Δήμου Πατρέων που είχε κάνει σε σχέση με το «Παιδί και παιχνίδι» και κάτι τέτοια, «Αθλητισμός και παιδί», ένα μεγάλο μέρος είναι ήδη γνωστό. Δηλαδή πολλές φορές έχω τύχει δηλαδή, ας πούμε και στα ΠΕΚ που παρακολούθησα, υπήρχανε μέρες ας πούμε που βαριόμουνα. Δηλαδή μου λέγανε πράγματα, ανακυκλώναμε τα ίδια και τα ίδια και τα ίδια πράγματα που ήδη ξέραμε, αυτά ξανά, ξανά, σπάνια έβλεπες και κάποια καινούργια πραγματάκια. Εντάξει εδώ ίσως να μη φταίει το σεμινάριο ως σεμινάριο, η επιμόρφωση ως επιμόρφωση, ίσως να φταίνε κι αυτοί οι οποίοι έρχονταν να τα κάνουν αυτά, που ενδεχομένως δεν ήταν προετοιμασμένοι. Ή ενδεχομένως να θεωρούν ότι οι πρωτοδιόριστοι δεν ενημερώνονται για τις καινούργιες εξελίξεις ή ότι δεν διαβάζουνε, οπότε έρχονται και λένε πράγματα τα οποία είναι ήδη γνωστά. Υπάρχουν βέβαια και κάποια κομμάτια τα οποία όντως είναι καινούργια. Για..., και στα ΠΕΚ ακόμα, δηλαδή υπήρχανε κάποια κομμάτια ας πούμε στο χώρο, στο πλαίσιο, στο θέμα της ψυχοκινητικής, το οποίο δεν ήμουν έτσι και πολύ καλά ενημερωμένος, ήταν ενδιαφέρον. Δηλαδή υπήρχε ένα κομμάτι, ας πούμε εγώ προσωπικά εκεί, δεν είχα διαβάσει τόσο πολύ. Πιστεύω ότι αυτό μου έκανε καλό. Και με βοήθησε να δουλέψω περισσότερο με τα μικρά παιδιά, Πρώτη

και Δευτέρα Δημοτικού. Τώρα υπήρχαν κι άλλα σεμινάρια ξέρω εγώ, εντάξει, υπήρχαν και άλλες θεματικές ενότητες οι οποίες μου ήταν τελείως αδιάφορες. Μου ήταν ήδη γνωστά δηλαδή, δε μου λέγανε τίποτα καινούργιο, επίσης στα ΠΕΚ υπήρχε και μια θεματική ενότητα που είχε να κάνει περισσότερο με τη διοίκηση. Με τα δικαιώματα του εργαζομένου και αυτά. Και αυτό να σου πω την αλήθεια ήταν ενδιαφέρον ως κομμάτι, γιατί δεν είχα ασχοληθεί ποτέ με αυτά. Ίσως επειδή δεν ήμουν μόνιμος, ήμουν αναπληρωτής δεν με ενδιέφερε το κομμάτι, εκεί ήταν μια καλή ευκαιρία δηλαδή, ενημερώθηκα αρκετά για αυτά τα πράγματα. Ήταν κι αυτό ένα καλό κομμάτι το οποίο βέβαια δεν έχει σχέση με την εκπαιδευτική διαδικασία. Έτσι, απλά το αναφέρω...

Συν/κτής: Εκτός από τη ανταπόκριση στις δικές σας εκπαιδευτικές ανάγκες τι άλλο κατά τη γνώμη σας, θα έπρεπε να γίνει για να βελτιωθεί η αποτελεσματικότητα των επιμορφωτικών δραστηριοτήτων;

Εκπ/κός: Πιστεύω ότι οι επιμορφωτικές δραστηριότητες γίνονται από ανθρώπους που δεν θα 'πρεπε. Δηλαδή δεν μπορεί, ας πούμε, μία επιμόρφωση για μένα, προσωπική μου άποψη, να γίνεται από έναν άλλο συνάδελφο, ο οποίος ανήκει στην ίδια βαθμίδα με μένα. Δεν γίνεται, δηλαδή όταν το κομμάτι σου δεν είναι ερευνητικό, δεν ψάχνεις να βρεις κάτι καινούριο για να μας φέρεις κάτι καινούργιο να μας πεις, κι απλά διαβάξεις ό,τι έχει πει κάποιος άλλος, κι έρχεσαι και μας το λες, οπότε ενδεχομένως αυτό το κάτι που διάβασες εσύ, το έχω διαβάσει και εγώ. Οπότε δεν έχεις να μου πεις τίποτα καινούργιο, το θέμα είναι να μου πεις κάτι το οποίο δεν έχει κυκλοφορήσει, ούτε σε βιβλίο, ούτε στο ίντερνετ, είναι μία καινούργια έρευνα που έκανες εσύ, τότε ναι να έρθεις να μου το πεις. Εκεί εγώ πιστεύω ότι πάσχει πολύ. Για μένα τι θα ήταν το καλύτερο; Το έχω σημειώσει μάλιστα και σε ένα άλλο ερωτηματολόγιο που μου είχε δώσει ένας άλλος συνάδελφος, ήταν παρόμοιο το θέμα, εγώ πιστεύω ότι η επιμόρφωση δεν πρέπει να γίνεται από συναδέλφους. Ενδεχομένως να πρέπει να γίνεται με την εποπτεία του σύμβουλου αλλά αυτοί που θα 'ρθούνε να σου πούνε τα καινούργια να είναι πανεπιστημιακοί. Άνθρωποι οι οποίοι βρίσκονται στο χώρο της έρευνας. Που έχουν κάτι καινούργιο να σου πούνε, κάτι που δεν έχει βγει. Τώρα, το να 'ρθεις να μου πεις ότι το μπάσκει, η πάσα διδάσκετε έτσι, δόξα τω Θεώ έχουνε βγει βιβλία τέτοια... Δε νομίζω να υπάρχει συνάδελφος που να μην έχει πέσει στα χέρια του ένα βιβλίο για το πως διδάσκεται η πάσα στο μπάσκει, η πάσα στήθους...

Εγώ πιστεύω ότι αυτό είναι το θέμα. Καλύτερη λύση είναι οι επιμορφώσεις να γίνονται από ανθρώπους που ανήκουν στο χώρο των πανεπιστημίων, που το αντικείμενό τους είναι κατά κύριο λόγο η έρευνα.

Συν/κτής: Ας περάσουμε τώρα σε επιμορφωτικές δραστηριότητες που συμμετείχατε με δική σας πρωτοβουλία. Υπάρχουν τέτοιες δραστηριότητες που εσείς συμμετείχατε προκειμένου να κατανοήσετε καλύτερα και να εφαρμόσετε πετυχημένα το νέο αναλυτικό πρόγραμμα;

Εκπ/κός: Λοιπόν, οι δραστηριότητες αυτές δυστυχώς δεν είναι πολλές. Δηλαδή σε κάποιο σεμινάριο ή σε κάποια ημερίδα ή σε οτιδήποτε, μπορεί να..., συνήθως κάνει το Τ.Ε.Φ.Α.Α. Κομοτηνής πολλά τέτοια επιμορφωτικά σεμινάρια. Δυστυχώς όμως είναι και μακριά και πρέπει να πληρώσεις. Εμένα η οικονομική μου κατάσταση, η οικογενειακή μου κατάσταση ούτε μου επιτρέπει να φύγω από το σπίτι μου για ένα μεγάλο διάστημα να πάω ξέρω 'γω Αθήνα, Θεσσαλονίκη για να παρακολουθήσω τα σεμινάρια, ούτε να τα πληρώσω. Και εδώ θεωρώ ότι είναι ένα μεγάλο μειονέκτημα του Υπουργείου Παιδείας το οποίο δεν έχει αναλάβει να επιμορφώσει τους εκπαιδευτικούς δωρεάν. Δηλαδή το θεωρώ αδιανόητο ο εκπαιδευτικός να πληρώνει από την τσέπη του για να επιμορφωθεί και να διδάξει στο σχολείο όταν ο αρμόδιος φορέας είναι το Υπουργείο Παιδείας. Υπάρχει περίπτωση ποτέ σε ένα εργοστάσιο, που θα 'ρθει ένα καινούργιο μηχάνημα και θα πρέπει να γίνει επιμόρφωση στους χειριστές, να πάει ο χειριστής να πληρώσει από την τσέπη του για να μάθει πως χειρίζονται το μηχάνημα; Ε, αυτό είναι αδιανόητο να γίνεται κι εδώ στα σχολεία. Δεν μπορεί εγώ δηλαδή που θα διδάξω στο σχολείο, ο φορέας που με έχει προσλάβει να κάνω αυτό το πράγμα, να μη με επιμορφώνει δωρεάν και θα πρέπει εγώ από την τσέπη μου να πληρώνω και να πηγαίνω να μαθαίνω κάτι καινούργιο. Αυτό για μένα είναι αδιανόητο. Άρα λοιπόν στο κομμάτι αυτό, δεν έχω συμμετάσχει ποτέ. Τώρα, ενημερώνομαι με άλλο τρόπο. Παίρνω βιβλία, διαβάζω βιβλία, μπαίνω στο ίντερνετ, μέσα από τα σάιτ από διάφορα γραφεία φυσικής αγωγής, από διάφορα φόρουμ που ασχολούνται με το αντικείμενο μπαίνω και εκεί ενημερώνομαι. Για να δώσω να καταλάβεις τους κανονισμούς, τους καινούργιους κανονισμούς μπάσκετ, τους βρήκα μέσω ίντερνετ από ένα σάιτ του γραφείου φυσικής αγωγής της Θεσσαλονίκης. Το πιο πρόσφατο βιβλίο δηλαδή που είχα αγοράσει με κανονισμούς μπάσκετ ήταν ένα βιβλίο το οποίο είχε γραφτεί λίγο μετά τους Ολυμπιακούς του δύο χιλιάδες τέσσερα. Και

κάποια από αυτά τα πράγματα τώρα δεν ισχύουν πια. Οπότε η επιμόρφωση μου εμένα και γενικά η ενημέρωσή μου μάλλον, όχι επιμόρφωση ενημέρωση περισσότερο, γίνεται μέσα από βιβλία, μέσα από το διαδίκτυο και από εκεί και πέρα και από διάφορες..., από κάποια δωρεάν σεμινάρια ή επιμορφωτικές συναντήσεις που μπορεί να κάνει ο σύμβουλος ή ξέρω 'γω, κάποιος φορέας.

Συν/κτής: Ποιες ευκαιρίες θεωρείται ότι μπορεί να παρέχει μια σχολική μονάδα για σχετική επιμόρφωση με τα θέματα που συζητούμε;

Εκπ/κός: Αυτό είναι σαν συνέχεια του προηγούμενου, όπως το ανέλυσα. Η σχολική μονάδα εντάξει η αλήθεια είναι ότι δεν μπορεί να κάνει πολλά. Μπορεί να περιοριστεί όμως σε μία καλή βιβλιοθήκη, μία βιβλιοθήκη η οποία εδώ που τα λέμε σε όποιο σχολείο και να 'χω πάει, πέρα από τα βιβλία του Οργανισμού Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίου και πέρα από κάποια βιβλία παλιά της Ολυμπιακής Παιδείας και του Καλλιπάτειρα, σε σχέση με το δικό μας αντικείμενο των γυμναστών δεν υπάρχει τίποτα άλλο. Τίποτα. Κι ότι βιβλία παίρνουνε συνήθως έχουν να κάνουν περισσότερο με το δάσκαλο. Ή με κάτι εγκυκλοπαίδειες, δηλαδή πολύ άχρηστο πράμα. Έχω τύχει δηλαδή σε βιβλιοθήκη Δημοτικού σχολείου να έχει, μία δεκάτομη εγκυκλοπαίδεια ανώτερων μαθηματικών. Και λέω αν είναι δυνατόν, δηλαδή.... Εγώ, δεν λέω ότι το αγόρασε το συγκεκριμένο σχολείο, εγώ λέω άντε έγινε δωρεά από κάποιον. Αλλά σε Δημοτικό σχολείο δωρεά ανώτερων μαθηματικών, είναι να γελάς... Κάνε μία δωρεά, μιας αθλητικής βιβλιογραφίας στο σχολείο σου... Να 'χουνε και τα παιδιά να διαβάζουνε, να 'χει και ο γυμναστής κάτι πιο..., να μπορεί να το βρει, δηλαδή τι έγινε... Πρέπει όλα να τα πληρώνει ο γυμναστής μόνος του από την τσέπη του, ας πάνε και σε άλλα σχολεία να βρούνε και κάτι δωρεάν να το διαβάσουνε. Υπολογιστές πάλι. Οι υπολογιστές είναι ένα καλό κομμάτι. Δηλαδή εάν το σχολείο, έχει αρκετούς υπολογιστές, έχει ίντερνετ και μπορείς μέσα από εκεί την ώρα των κενών, «δόξα τω Θεώ», υπάρχουν γυμναστές οι οποίοι και κενά έχουνε ανάμεσα στα μαθήματά μας, εγώ ας πούμε, συνηθίζω να πηγαίνω ακόμη και μία ώρα νωρίτερα στο σχολείο, μπορεί να έχω μάθημα στις εννέα και να είμαι από τις οχτώ εκεί. Από τις οχτώ μέχρι τις εννέα όμως αν το σχολείο διαθέτει υπολογιστή μπορώ να μπω στο ίντερνετ, να μπω μέσα ξέρω 'γω, να ψάξω να βρω κάτι που με ενδιαφέρει, κάτι που με απασχολεί, να το βρω. Κι αυτό που εξέφρασε κι ένας συνάδελφος και αυτό είναι καλό επίσης...

Συν/κτής: Ποιο..., ποιο εννοείται;

Εκπ/κός: Αυτό που μία ξέρω 'γω έτσι..., συζήτηση που μπορεί να γίνει ξέρω 'γω, μέσα από δασκάλους και γυμναστές διαφόρων σχολείων, μέσα από τους υπολογιστές με την τηλεδιάσκεψη, δεν ξέρω... Έτσι, δεν είναι; Κι αυτό μπορεί να γίνει... Επίσης μπορούν να γίνουν και συναντήσεις σε σχολεία, μεταξύ εκπαιδευτικών, εάν υπάρχει ενδιαφέρον βέβαια, γιατί εκεί υπάρχει ένα θέμα εκεί. Η αλήθεια είναι ότι εγώ από τότε που διορίστηκα, συναδέλφους γυμναστές συναντώ μόνο στα σχολικά πρωταθλήματα. Δεν τους βρίσκουμε εύκολα, και από εκεί και πέρα, μόνο με τους πολύ φίλους που θα μιλήσουμε τηλεφωνικά και θα ανταλλάξουμε κάποιες απόψεις, έτσι... Πάντως καλό θα ήτανε να γινότανε και αυτό.

Συν/κτής: Σε σχέση με την σημασία της επιμόρφωσης, ποια είναι η άποψή σας για την συμβολή της στην επιτυχή άσκηση του εκπαιδευτικού έργου σας;

Εκπ/κός: Λοιπόν, εγώ πιστεύω στην επιμόρφωση. Θεωρώ δηλαδή ότι είναι απαραίτητη. Βοηθάει τον εκπαιδευτικό. Αρκεί να γίνεται από τους σωστούς ανθρώπους. Και η επιστήμη της φυσικής αγωγής όπως όλες οι επιστήμες εξελίσσεται. Καινούργια δεδομένα βγαίνουν πάντα. Κάτι που..., καινούργιο που θα σκεφτεί κάποιος, μπορεί να μην το έχω σκεφτεί ποτέ εγώ. Καινούργιοι μέθοδοι π.χ. η δασκαλοκεντρική μέθοδος. Ή και η παιδαγωγική, η οποία και εάν βάλουμε και τα στυλ διδασκαλίας, μέχρι τώρα κάναμε μία μετωπική διδασκαλία. Βγήκαν κάποιοι, ερεύνησαν τα πράγματα και βρήκαν διάφορους τρόπους. Εγώ ας πούμε έχω υιοθετήσει την παιγνιώδη μορφή και σπάνια εφαρμόζω μετωπική διδασκαλία έως καθόλου. Ακόμα και φύλλα εργασίας κάνω. Αυτά δεν υπήρχαν ποτέ. Το θέμα όμως είναι ότι αυτός που τα σκέφτηκε, και τα εφάρμοσε για πρώτη φορά και είδε ότι πετυχαίνουνε και έχουνε καλύτερο αποτέλεσμα διδασκαλίας, θα μπορέσει, μάλλον όχι, αυτά όλα θα μπορέσουνε να φτάσουνε στον εκπαιδευτικό; Κι από αυτά που θα φτάσουνε στον εκπαιδευτικό πόσα από αυτά αυτός ο εκπαιδευτικός θα τα καταλάβει και θα προσπαθήσει να τα εφαρμόσει; Το να πάρω ένα βιβλίο και να διαβάσω πως γίνεται η αμοιβαία διδασκαλία, είναι το εύκολο. Το θέμα είναι το πώς θα το εφαρμόσω. Το διάβασα το κατάλαβα καλά, αυτό που θα πάω να εφαρμόσω μέσα στο σχολείο, μέσα στην αυλή θα είναι τελικά αυτό που πραγματικά αυτός μου είπε; Ενώ μία βιωματική επιμόρφωση, εάν εγώ λάβω μέρος σε ένα σεμινάριο όπου αυτός ο οποίος έγραψε για

την αμοιβαία διδασκαλία, έρθει και μου πει, «έλα εδώ, εσείς οι δέκα γυμναστές, σήμερα θα κάνουμε ένα βιωματικό και θα εφαρμόσουμε την αμοιβαία διδασκαλία» και την εφαρμόσουμε μεταξύ μας εκεί, κι ότi κάνουμε λάθος μας το διορθώσει, δεν το καταλαβαίνω αυτό σωστά είναι κάπως αλλιώς, είναι έτσι είναι αλλιώς, δεν θα το καταλάβουμε καλύτερα; Όταν εγώ θα φύγω από αυτό το σεμινάριο, από αυτήν την επιμόρφωση, δεν θα είμαι πολύ καλύτερος; Αυτή την συγκεκριμένη διδασκαλία δεν θα την εφαρμόσω; Ενώ, αν διαβάσω απλά ένα βιβλίο, πολλά πράματα μπορεί να τα έχω κάνει λάθος. Μπορεί στην πορεία να τα βρω, μπορεί μετά από δύο τρία χρόνια να τα εφαρμόσω σωστά. Αλλά τα πρώτα δύο τρία χρόνια σίγουρα θα έχω κάνει πολλά λάθη. Και στην επαγγελματική εξέλιξη σαφώς και βοηθάει. Στην επαγγελματική εξέλιξη όσον αφορά εμένα, σαν..., στην κατάρτισή μου, έτσι... Γιατί επαγγελματικά όσον αφορά το οικονομικό κομμάτι ή ότi θα λάβω μία καλύτερη θέση δεν νομίζω να βοηθήσει σε τίποτα αυτό, εάν θα γίνω διευθυντής ή υποδιευθυντής σε κάποιο σχολικό συγκρότημα, καμία σχέση. Αλλά στην προσωπικότητά μου, σαν γυμναστής, στο επάγγελμά μου επάνω βοηθάει πολύ. Γιατί ακόμα και οι μαθητές έχουν απίστευτη κρίση. Εάν πας εκεί και δεν ξέρεις τίποτα και είσαι απλά για να περνάει η ώρα και να σηκωθείς να φύγεις, σε κατάλαβαν από την πρώτη μέρα. Εάν όμως έχεις πάει και γνωρίζεις πράγματα και ξέρεις να τα εφαρμόζεις, και έχεις πάει για να δουλέψεις, επίσης θα το καταλάβουνε και η συμπεριφορά τους πάντοτε προσαρμόζεται σε σένα. Αν είσαι χαβαλές, χαβαλέδες θα είναι και τα παιδιά. Εάν είσαι καταρτισμένος σωστά και αυτό που πας να κάνεις, το κάνεις σωστά και τα παιδιά θα συμπεριφερθούν ανάλογα. Οπότε δεν διευκολύνεται το έργο μας έτσι; Από το να τρώμε τη μισή ώρα φωνάζοντας το ένα παιδί, μαζεύοντάς το γιατί το μικρό παιδί δεν σε σέβεται, έχεις χάσει την μισή σου ώρα, εάν όμως δει το παιδί ότi ξέρεις πολλά πράματα, γνωρίζεις να τα εφαρμόσεις και έχεις και όρεξη για δουλειά, εγώ θεωρώ ότi και η συμμετοχή του παιδιού είναι δεδομένη πλέον και το ίδιο το παιδί από σεβασμό και μόνο στο πρόσωπό σου θα είναι πιο πειθαρχημένο, πιο ήσυχο, οπότε αυτομάτως διευκολύνεται και η δουλειά σου.

Συν/κτής: Τελειώνοντας είναι κάτι άλλο που θα θέλατε να προσθέσετε;

Εκπ/κός: Θα 'θελα να πω σε σχέση με το επάγγελμά μας, ότi καλό είναι γενικώς να παρακολουθούμε και να γίνονται επιμορφώσεις και να τα παρακολουθούμε. Απλά όμως θα 'πρεπε το Υπουργείο Παιδείας να αναλάβει αυτή την επιμόρφωση και το

κόστος, και τη διαδικασία. Αυτό το λέω σαν κατακλείδα περισσότερο. Έχουν ειπωθεί και πριν. Και η επιμόρφωση να γίνεται από ανθρώπους που ανήκουνε στο χώρο της έρευνας. Από ανθρώπους πανεπιστημιακούς, οι οποίοι γνωρίζουν πολύ καλά το αντικείμενο, από πρώτο χέρι και όχι από εκπαιδευτικούς που ανήκουνε στην ίδια βαθμίδα με εμάς, οι οποίοι ενδεχομένως από κάποιο άλλο σεμινάριο το έχουν ακούσει, γιατί συνήθως αυτό γίνεται, δηλαδή κάποιοι πάνε τα λένε σ' αυτούς, αυτοί τα λένε σε εμάς, κι εμείς πάμε να τα εφαρμόσουμε στα παιδιά. Εκεί λοιπόν, σε αυτό το δρόμο πολλά πράγματα χάνονται. Πολλά πράγματα χάνονται. Άλλο πιστεύω θα ήτανε το κέρδος το δικό μου, εάν άκουγα κατευθείαν από κάποιο πανεπιστημιακό αυτά τα οποία έψαξε και βρήκε, και νομίζω ότι παίρνω πολύ λιγότερα από κάποιο συνάδελφο, ο οποίος τα έμαθε από πρώτο, από δεύτερο, από τρίτο χέρι και πάει έτσι.

Συν/κτής: Σας ευχαριστώ πολύ.

Εκπ/κός: Κι εγώ.